

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ПРВИ И ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Сврха програма образовања

- Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.

- Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учење у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

Циљеви и задаци програма образовања су:

- развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;

- подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;

- оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;

- оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;

- развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;

- омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;

- развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;

- усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;

- уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;

- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост;

- поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву;

- развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

2. ОБАВЕЗНИ И ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ОБАВЕЗНИХ И ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

Задаци наставе српског језика:

- развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује;
- основно описмењавање најмлађих ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског књижевног језика;
- поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика;
- упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика;
- оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца);
- развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности;
- развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза;
- увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког);
- оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова;
- упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за децу;
- поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста;
- развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке (одељењске, школске, месне); поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама;
- поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);
- усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске уметности;
- упознавање, развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења;
- развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она негује и унапређује;
- навикавање на редовно праћење и критичко процењивање емисија за децу на радију и телевизији;
- подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво;

- подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.);
- васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности;
- развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци:

- усвајање правилног изговарања гласова, гласовних скупова, речи и реченица;
- савладавање технике читања и писања на ћириличком писму;
- навикавање на употребу књижевног језика у говору и писању;
- формирање навике за читко, уредно и лепо писање;
- поступно увођење у доживљавање и разумевање књижевних текстова;
- уочавање врста књижевних дела према захтевима програма;
- усвајање основних књижевнотеоријских и функционалних појмова према захтевима програма;
- оспособљавање за усмено и писмено препричавање, причање и описивање према захтевима програма.

ОСНОВЕ ЧИТАЊА И ПИСАЊА

Претходна испитивања

Испитивање способности свакога детета за говорно општење (способност за репродуковање краћег садржаја, умешност за слободно говорно комуницирање, богатство речника, одступања од књижевног језика, говорни недостаци); испитивање предзнања из читања и писања (познавање слова, читање и писање); формирање индивидуалних табела са резултатима испитивања ради уједначавања одељења, избора метода и поступака и праћења напредовања ученика.

Припрема за читање и писање

Вежбе у посматрању (визуелне вежбе) - запажање и одабирање значајних појединости; развијање аналитичког посматрања, тематски организовано посматрање предмета, биљака, животиња, лица, слика, цртежа, и илустрација; запажање облика, боја, положаја предмета и бића; уочавање покрета, динамике кретања, мимичких активности и гестикулације.

Вежбе у слушању (акустичке вежбе) - откривање и разликовање звукова, шумова и тонова, разликовање говорних карактеристика (говора) наставника, друга, глумца и спикера. Неговање пажљивог слушања говорника и саговорника.

Развијање културе усменог изражавања: причање на основу посматрања и причање на основу низа слика; препричавање текста, луткарске представе, цртаног филма.

Формирање и усавршавање културе практичног комуницирања: навикавање на уочиву фразеологију и говорне конвенције; говорно сналажење у разним околностима.

Усвајање и развијање појма реченице, речи и гласа. Развијање осећања за основне говорне јединице.

Аналитичка, синтетичка и аналитичко-синтетичка вежбања.

Лексичка и синтаксичка вежбања: богаћење речника, активирање пасивног речника, анализа гласовне структуре речи. Вежбе артикулације - чист, јасан и правилан изговор свих гласова.

Моторичке вежбе: вежбање покрета руке, шаке и прстију, писање различитих црта и линија као основних елемената слова; једноставно и спонтано ликовно изражавање; усмерено и слободно цртање - у корелацији са захтевима из ликовне културе; спонтаност, доследност и функционалност у захтевима да се ученици умешно служе прибором за писање, цртање и сликање.

Почетно читање и писање

Основни наставни приступ учењу читања и писања остварује се применом гласовне аналитичко-синтетичке методе. У њене структурне делове (приступне језичке активности, аналитичка и синтетичка вежбања за усвајање појма гласа, писање слова, читање одговарајућег текста и разговор о њему, писање речи и реченица и сл.) функционално и осмишљено интегришу се посебни поступци: одвојено, упоредно и комбиновано учење читања и писања, појединачно и групно усвајање слова - према слободном опредељењу учитеља и у зависности од датих наставних околности.

У околностима претходног стручног и организованог обезбеђења неопходних уџбеника и наставних средстава, учитељ се може одредити и за комплексни поступак у учењу читања и писања.

Увежбавање логичког читања на одговарајућим текстовима из буквара: правилан изговор свих гласова, правилно наглашавање речи, течно повезивање речи у реченици јачином и темпом природнога говора. Осмишљено и подстицајно вредновање читања сваког ученика понаособ. Разговор о прочитаном.

Увежбавање графички правилног и естетски ваљаног (лепог) писања: појединачних слова, речи и реченица. Систематично и доследно остваривање хигијенских, техничких и практичних навика везаних за писање (правилно седење и држање тела, функционална употреба прибора за писање и сл.). Одмерено, примерено и подстицајно вредновање рукописа сваког ученика понаособ.

Посебна методичка брига усмерава се на ученике који већ имају извесна предзнања из читања и писања као и на оне ученике који заостају у стицању основне писмености.

Усавршавање читања и писања

После усвајања основне писмености (оријентационо током првог полугодишта), наставља се увежбавање и усавршавање читања и писања и током другог полугодишта, до степена аутоматизованих радњи. Функционалним, осмишљеним и примереним повезивањем стечених знања и вештина, током усвајања почетног читања и писања, са одговарајућим програмским садржајима из осталих предметних подручја (граматика и правопис, лектира, језичка култура) начелно се омогућује ученику да на сваком часу говори, чита и пише.

ЈЕЗИК

ГраMATика

Реченица; реч; глас и слово - препознавање.

Уочавање улоге гласа у разликовању значења речи.

Разликовање реченице као обавештења, питања и заповести изговором (интонацијом) и препознавањем у тексту.

Изговор и писање гласова ћ, ч, њ, џ, х и р ако ученицима причињавају тешкоће.

Правопис

Употреба великог слова на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночлана).

Правилно потписивање (име, па презиме).

Употреба тачке на крају реченице. Место и функција упитника и узвичника у реченици.

КЊИЖЕВНОСТ

Лектира

Лирика

Народна песма: *Славујак*

Народна песма: *Божјић штапом бата*

Јован Јовановић Змај: *Мати*

Десанка Максимовић: *Хвалисави зечеви*

Григор Витез: *Нема за мачке школе*

Момчило Тешић: *Сликовница*

Мира Алечковић: *Ветар сејач*

Душан Радовић: *Јесења песма*

Стеван Раичковић: *Цртанка*

Влада Стојиљковић: *Са мном има нека грешка*

Воја Царић: *Пролеће*

Љубивоје Ршумовић: *Ау, што је школа згодна*

Владимир Андрић: *Хлеб*

Избор из поезије Јована Јовановића Змаја, Момчила Тешића, Десанке Максимовић и Григора Витеза

Избор из народне лирике (успаванке и шаљиве песме)

Епика

Народна прича: *Свети Сава и ђаци* (Буквар)

Народна прича: *Голуб и пчела*

Доситеј Обрадовић: *Два јарца; Две козе*

Десанка Максимовић: *Бајка о лабуду*

Бранко Ћопић: *Сунчев певач*

Тома Славковић: *Зеца и вука*

Божидар Тимотијевић: *Кад пролеће дође, све боље пође*

Драган Лукић: *Јабука* (Буквар)

Езоп: *Лав и миш*

Лав Толстој: *Два друга*

Избор из народне епике (шаљиве приче, пословице, загонетке, брзалице)

Драма

Душан Радовић: *Тужабаба*

Лаза Лазић: *Цар и скитница*

Александар Поповић: *Неће увек да буде први* (Буквар)

Популарни и информативни текстови

Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу

Читање текста

Правилно и течно читање наглас речи, реченица и кратких текстова - провера разумевања прочитаног. Оспособљавање ученика да у читању уочавају и знаке интерпункције (тачка, упитник, узвичник). Поступно овладавање интонацијом обавештајних, упитних и узвичних реченица. Прилагођавање читања текстовној ситуацији (гласно и тихо, брзо и споро читање).

Читање дијалогског текста - индивидуално и по улогама. Систематско, доследно и критичко вредновање ученичког читања.

Увођење ученика у читање у себи реченица и кратких текстова (након савладавања основних елемената технике читања наглас).

Активно слушање уметничког читања текста (звучни и видео записи).

Навикавање ученика на правилно дисање; стицање хигијенских навика при читању.

Тумачење текста

Текстови из лектире користе се за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности.

Уочавање наслова, имена аутора, садржаја и илустрација у књизи.

Уочавање просторних и временских односа и битних појединости у описима бића и природе. Уочавање главних ликова, њихових особина и поступака. Запажање основних емоционалних стања (радосно, тужно, смешно). Појмови добро, зло.

Одговори на питања о прочитаном садржају (реченице, одељка, песме, приче, басне, бајке, драмског текста). Уочавање и разумевање карактеристичних реченица у тексту.

Систематично и поступно усвајање књижевних и функционалних појмова.

Књижевни појмови

Лирика

Песма; стих и строфа; основно осећање - на нивоу препознавања.

Епика

Прича; догађај; место и време збивања.

Књижевни лик - изглед, основне етичке особине и поступци.

Пословица, загонетка - препознавање.

Драма

Драмска игра. Драмска радња (на нивоу препознавања).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Основни облици усменог и писменог изражавања

Препричавање - слободно и усмерено: препричавање краћих и једноставнијих текстова из буквара, читанке, часописа за децу, луткарских позоришних представа, цртаних филмова, радијских и телевизијских емисија за децу.

Причање о догађајима и доживљајима - слободно и усмерено: теме које се односе на ближе и шире окружење (непосредна околина, родитељски дом, школа, игра, излети; посете, сусрети); причање на основу стваралачке маште; причање према низу слика - поступно откривање слика, по логичном редоследу.

Описивање предмета - слободно и подстицањем: уочавање и именовање изразитих обележја једноставних предмета и омиљених играчака; описивање биљака и животиња: описивање биљака на основу заједничког посматрања; слободно описивање животиње љубимца и описивање животиња на основу заједничког посматрања. Описивање предмета, биљака и животиња на основу личног искуства/сећања и знања из предмета *Свет око нас*.

Усмена и писмена вежбања

Ортоепске вежбе: правилан изговор гласова, сугласничких група, речи, ономатопеја, брзалица.

Ортографске вежбе: преписивање речи и кратких реченица са датим задатком; проверавање и вредновање уредности и читкости писања.

Диктат за примену правописних правила. Аутодиктат.

Лексичке вежбе: грађење речи; синоними; антоними; речи са умањеним и увећаним значењем и сл.

Синтаксичке вежбе: усмерено и самостално састављање реченица; реченице са допуњавањем; реченице од задатих речи и сл.

Одгонетање и решавање ребуса.

Казивање напамет научених текстова (лирских и епских).

Сценско импровизовање драмског/драматизованог текста.

Служење речником и писање/стварање сопственог речника.

Конвенционални језички стандарди у усменом општењу (са непознатом и одраслим саговорником - употреба речи Ви из поштовања и учтивости); писање честитке.

Израда домаћих писмених задатака (до пет) и њихова анализа на часу - у другом полугодишту.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци:

- уочавање и схватање реченице као основне језичке категорије; препознавање и разумевање главних реченичних делова;

- упознавање са фонетским и морфолошким појмовима према захтевима програма;

- савладавање нових програмских захтева из правописа;

- овладавање техником читања и писања латиницом;

- мотивисање, подстицање и усмерење на читање лектире;

- увежбавање читања наглас; усавршавање читања у себи у функцији тумачења текста;

- уочавање и тумачење битних чинилаца текста према захтевима програма;

- симултано усвајање књижевних и функционалних појмова;

- овладавање основним облицима језичког изражавања и даља усавршавања и неговање језичке културе;

- систематско и доследно реализовање програмираних и њима сличних вежбања у говору и писању.

ЈЕЗИК

Граматика

Реченица - обавештење, питање и заповест. Уочавање потврдних и одричних реченица. Обележја реченице у говору (интонација и пауза) и у тексту (велико почетно слово и знаци интерпункције: тачка, упитник, узвичник).

Препознавање главних делова реченице (предикат, субјекат).

Именице и глаголи (уочавање и препознавање). Разликовање основних глаголских облика за исказивање садашњег, прошлог и будућег времена; разликовање потврдних и одричних глаголских облика. Разликовање рода и броја именица.

Глас и слог, самогласници и сугласници; слоготворно р. Подела речи на слокове у изговору (једноставнији случајеви).

Правопис

Употреба великог слова у писању личних имена и презимена, надимака уз лично име, имена животиња, вишечланих географских имена и улица (једноставнија решења).

Писање адресе.

Растављање речи на крају реда (основна правила).

Писање речце **ли** у упитним реченицама и речце **не** уз глаголе у одричним реченицама.

Скраћенице за мере (корелација са наставом математике).

Тачка. Упитник. Узвичник. Две тачке и запета у набрајању.

Усвајање латинице - читање и писање у другом полугодишту.

КЊИЖЕВНОСТ

Лектира

Лирика

Народна песма: *Мајка Јова у ружи родила*

Народна песма: *Смешно чудо*

Породичне и шаљиве народне лирске песме - избор

Јован Јовановић Змај: *Патак и жабе*

Момчило Тешић: *Пролећно јутро у шуми*

Мира Алечковић: *Песма за мамине очи*

Бранко Ћопић: *Болесник на три спрата*

Душан Радовић: *Лепо је све што је мало*

Стеван Раичковић: *Кад почне киша да пада*

Драган Лукић: *Школа*

Мирослав Антић: *Тајна*

Љубивоје Ршумовић: *Једнога дана*

Владимир Андрић: *Дај ми крила један круг*

Добрица Ерић: *Чуо сам*

Избор из поезије Љубивоја Ршумовића и Добрице Ерића

Избор из *Антологије српске поезије за децу* (приредио Душан Радовић)

Епика

Народна песма: *Марко Краљевић и орао*
Народне приповетке: *Старо лијино лукавство; Седам прUTOва*
Народна прича: *Свети Сава, отац и син*
Српске народне бајке - избор
Народне басне: *Коњ и магарац; Лисица и гавран*
Доситеј Обрадовић: *Пас и његова сенка*
Десанка Максимовић: *Сликарка зима*
Гроздана Олујић: *Шаренореп*
Бранко Ћопић: *Доживљаји мачка Тоше* (одломци)
Ханс Кристијан Андерсен: *Бајке* (избор)
Јакоб и Вилхелм Грим: *Три брата*
Александар Сергејевич Пушкин: *Бајка о рибару и рибици*
Лав Н. Толстој: *Врабац и ласте*
Феликс Салтен: *Бамби* (одломак)
Избор из народног усменог стваралаштва (шалвие приче, пословице)
Драма
Гвидо Тартаља: *Зна он унапред*
Драган Лукић: *Стара слика на зиду*
Александар Поповић: *Два писма*
Популарни и информативни текстови
Избор из енциклопедија и часописа за децу

Читање текста

Увежбавање и усавршавање технике читања наглас и у себи с разумевањем прочитаног. Усклађивање интонације и темпа читања са природом текста (приповедање, опис, дијалог). Поступно и доследно увођење ученика у начин вођења дневника о прочитаним књигама; повремено читање и коментарисање записа на посебним часовима. Читање дијалогског текста по улогама.

Читање наглас и у себи са ограниченим временом и унапред постављеним захтевима (усмерено читање). Читање у себи као припрема за самостално читање и учење.

Тумачење текста

Слободно (самостално) саопштавање утисака о прочитаном тексту.

Разумевање прочитаног текста. Уочавање хронологије и повезаности догађаја у приповедању. Запажање карактеристичних детаља у описивању лика и амбијента. Разумевање намера и осећања садржаних у тексту. Заузимање властитих ставова према поступцима ликова. Откривање и тумачење порука у тексту.

Схватање важнијих целина у тексту (одељак) и одређивање подналова. Схватање одељка у целини и у његовим битним појединостима.

Уочавање различитих значења речи у тексту и тумачење њихове изражајне функције.

Систематично усвајање књижевних и функционалних појмова.

Књижевни појмови

Лирика

Песма, осећања; стих, строфа - на нивоу препознавања и именовања.

Епика

Фабула - редослед догађаја (препознавање).

Главни и споредни ликови, њихове особине и поступци.

Поруке.

Епска песма, бајка, басна - препознавање.

Драма

Драмски јунак, драмска радња, драмски сукоб, дијалог; позорница, глумац - на нивоу препознавања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Основни облици усменог и писменог изражавања

Препричавање садржине краћих текстова, филмова, позоришних представа, радијских и телевизијских емисија за децу - слободно детаљно препричавање; детаљно препричавање по заједничком плану; препричавање садржаја у целини и по деловима (слободно и по заједничком плану).

Причање о догађајима и доживљајима - индивидуално и по заједничком плану; предметност причања: ближе и даље окружење, стварност и машта, непосредно доживљавање и сећање/раније стечено искуство; причање према низу слика изложених у целини, које представљају целовит, занимљив и динамичан догађај.

Описивање предмета са којим се ученик први пут среће; властити избор предмета за описивање - слободно или по раније утврђеном плану. Описивање биљака и животиња на основу непосредног посматрања - особине које се најочљивије намећу у тренутку посматрања. Усвајање основних елемената приступа описивању - стварање заједничког и индивидуалног плана описа.

Усмена и писмена вежбања

Ортоепске вежбе: правилан изговор речи, исказа, краћих реченица и пословица.

Ортографске вежбе: преписивање реченица и краћих одломака текстова ради усавршавања технике и брзине писања; увежбавање читког и уредног рукописа.

Аудодиктат и контролни диктат: провера тачности запамћивања и усвојености правописних правила.

Лексичке и семантичке вежбе: основно и пренесено/фигуративно значење речи; грађење речи - формирање породица речи; синоними и хомоними; некњижевне речи и њихова замена језичким стандардом и др.

Синтаксичке вежбе: самостално и подстицајно састављање реченица, проширивање задатих реченица, прилагођавање реда речи комуникативним потребама у контексту.

Загонетање и одгонетање, решавање и састављање ребуса и укрштених речи.

Казивање напамет научених текстова (лирских, епских и драмских).

Сценско приказивање драмског/драматизованог текста.

Служење речником и енциклопедијом за децу и писање сопственог речника.

Слушање и вредновање/критичко процењивање говора/разговора у емисијама за децу на радију и телевизији.

Неговање културе слушања саговорника; писање разгледнице и краћег писма.

Израда домаћих писмених задатака (до осам) и њихова анализа на часу.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основе читања и писања

Припрема за почетно читање и писање - Трајање припрема за почетно читање и писање зависи од резултата претходних испитивања предзнања ученика, односно од састава сваког одељења. Полазећи од тих резултата, у сваком одељењу

организују се посебне вежбе за групе ученика и појединце ради уједначавања предзнања и припреме ученика за успешно прелажење на учење читања и писања. Ученицима који знају да читају и пишу треба давати диференциране задатке у складу с њиховим могућностима (читање лакших текстова у сликовницама, писање одговора на постављена питања о прочитаном тексту, препричавање прочитаног текста, коришћење наставних листића).

У припремном периоду за читање и писање треба организовати следећа вежбања:

- вежбе у посматрању (визуелне вежбе): запажање и одабирање значајних појединости; развијање аналитичког посматрања; тематски организовано посматрање предмета, биљака, животиња, лица, слика, цртежа и илустрација; запажање облика, боја, положаја предмета и бића; уочавање покрета, динамике кретања, мимичких активности и гестикулације;

- вежбе у слушању (акустичке вежбе): откривање и разликовање звукова, шумова и тонова, разликовање карактеристика говора наставника, друга, глумца, спикера; неговање пажљивог слушања говорника и саговорника;

- развијање културе усменог изражавања: препричавање текста, позоришне представе и филма; причање на основу непосредног посматрања и стваралачке маште; причање на основу низа слика;

- развијање културе усменог изражавања: препричавање текста, позоришне представе и филма; причање на основу посматрања и причање на основу низа слика;

- формирање и усавршавање културе практичног комуницирања: навикавање на учтиву фразеологију и говорне конвенције; говорно сналажење у разним околностима;

- усвајање и развијање појма реченице, речи и гласа; развијање осећања за основне говорне јединице;

- аналитичка, синтетичка и аналитичко-синтетичка вежбања;

- лексичка и синтаксичка вежбања: богаћење речника, активирање пасивног речника, анализа гласовне структуре речи;

- вежбе артикулације: чист, јасан и правилан изговор гласова;

- моторичке вежбе: вежбање покрета руке, шаке и прстију, писање различитих црта и линија као основних елемената слова; једноставно и спонтано ликовно изражавање; усмерено и слободно цртање - у корелацији са захтевима из ликовне културе.

Све те вежбе, као и оне које су намењене савладавању основних појмова о језику, организују се непрекидно, како у припремном периоду тако и у процесу учења гласова и слова и њиховог повезивања у речи и реченице.

Почетно читање и писање

Читање - На основу резултата претходног испитивања знања и умења деце из области читања и писања, као и конкретних услова рада, наставник се одређује за упоредни, одвојени или комбиновани распоред читања и писања.

Према резултатима претходног испитивања познавања слова и читања и према индивидуалном напредовању ученика у одељењу, наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа, уз примену принципа индивидуализације без обзира на поступак (монографски, групни, комплексни) за који се определио учитељ. Са ученицима који познају слова или већ знају да читају, као и са оним који брже напредују, треба остварити садржаје и облике рада који одговарају њиховим могућностима и потребама, а ученицима који теже савладавају почетно читање - пружити сталну и систематску помоћ.

Због различитих општих способности ученика, неједнаког образовног нивоа и социјалних и других услова, наставу почетног читања и писања учитељ мора организовати тако да уз упознавање сваког детета омогући његов лични најбржи и најефикаснији напредак и развој.

Приликом извођења вежби у читању и писању обраћа се пажња на развијање хигијенских навика. Удаљеност текста од очију треба да је око 30 cm; по правилу, светлост треба да долази с леве стране, а чита се и пише при свежем ваздуху и умереној температури; потребно је пазити на правилност дисања при читању.

У процесу учења читања, поред уџбеника ученик треба да што више користи животне ситуације: читање натписа, назива фирми, обавештења, имена улица, наслова и поднаслова у новинама и књигама, потом читање сликовница и наставних листића, итд.

Текстови за читање треба да су кратки (и по садржају и по структури реченице), динамични и интересантни.

Читање је појединачно. Свако дете чита својим темпом, према својим способностима. Вежбама у шчитавању и логичком читању децу треба постепено уводити у савладавање технике читања.

У хору се могу повремено читати наслови, поднаслови, теже речи, поједине реченице, изреке, загонетке, понеки стих, питалице, бројалице и слично - пре свега, у интересу подстицања и охрабривања оних ученика који заостају у савладавању читања.

Писању се деца уче повлачењем линија (све линије слова једнаке дебљине, а слова једнаке висине и с подједнаком удаљеношћу), добром графитном оловком, односно тупим пером.

Елементи слова се не пишу одвојено, већ се увежбавају осмишљеним цртежима. Појединачно писање слова треба ограничити на 1 до 2 реда, а посебну пажњу посветити вежбама анализе појединих делова слова, редоследу писања елемената и повезивању слова.

Дневна оптерећеност ученика писањем не треба да је дужа од 15 до 25 минута. Рукопис треба да је индивидуалан, читак, графички правилан и уредан. Леваци се не смеју присиљавати на писање десном руком.

Писање се учи: преписивањем, диктатом, одговарањем на питања, допуњавањем реченица, састављањем прича на основу слика, заједничким препричавањем и првим облицима самосталног писменог изражавања.

Према томе, настава почетног читања и писања обухвата и рад на књижевном тексту, артикулационе, говорне и писмене вежбе, те савладавање елементарних појмова из граматике и правописа.

Усвајање штампаних и писаних слова начелно се остварује до краја првог полугодишта.

Усавршавање читања и писања

После усвајања основне писмености (оријентационо током првог полугодишта), читање и писање се увежбава и усавршава током другог полугодишта до степена аутоматизованих радњи. Функционалним, осмишљеним и примереним повезивањем стечених знања и вештина, током усвајања почетног читања и писања, са одговарајућим програмским садржајима из осталих предметних подручја (граматика и правопис, лектира, језичка култура) омогућује се ученику да на сваком часу говори, чита и пише.

За усавршавање читања и писања користе се систематска вежбања: гласно читање протумаченог текста из читанке или шире лектире, уз аналитичку и критичку

процену таквог читања: тихо читање текста и непосредно пре разговора о њему; флексибилно читање ванчитаначког текста; читање ради увида у постигнуту брзину читања и степен разумевања прочитаног; читање по улогама.

Усавршавање писања постиже се доследним захтевима који се односе на графичку узорност слова и њихово ваљано повезивање у речима и речи у реченицама, а остварује се систематским вежбама: преписивањем, диктатом, аутодиктатом, самосталним писањем реченица и краћих састава.

Неопходно је примерено и подстицајно вредновање рукописа сваког ученика понаособ, а нарочито приликом прегледања домаћих писмених задатака. Повремено организовати посебне часове за лепо писање.

И у овом наставном периоду, према потреби, организују се активности и остварују захтеви најмање на три нивоа по њиховој тежини: за просечне ученике, за оне са натпросечним способностима, као и за оне ученике који имају потешкоћа у овладавању знањима, умењима и навикама у читању и писању.

Учење другог писма (латинице)

Учење другог писма, односно латинице, треба остварити у другом полугодишту другог разреда.

Одвојено учење читања и писања пружа могућности да се друго писмо квалитетније савлада. Пожељно је, дакле, да се прво усвајају штампана слова, па потом писана, јер такав методички приступ пружа више могућности за вежбање.

Слова другог писма не обрађују се монографски већ по групама.

На основу савремених психолошко-дидактичких сазнања, слова другог писма, односно латинице, требало би обрађивати следећим редоследом:

- прво се обрађују слова која су потпуно или приближно иста у ћирилици и латиници (Аа, Ее, Јј, Оо, Кк; приближно иста Мм и Тт);
- затим се обрађују слова која су потпуно различита у ћирилици и латиници;
- и на крају треба обрадити слова која су истог облика, а различито се изговарају (Сс, Вв, Рр, Пп, Хх) у ћирилици и латиници.

Такав редослед треба применити за обраду и штампаних и писаних слова, што је у складу са дидактичким принципом поступности - од лакшег ка тежем.

Пошто су ученици овладали извесним операцијама усвајајући прво писмо, ћирилицу, лакше ће поимати облике слова другог писма (латинице). Због тога није потребно понављати цео поступак обраде слова као приликом усвајања ћирилице, већ само неке неопходне радње: показивање слова, коментарисање њихове графичке структуре, начин писања, сличност и разлике с другим словима, читање. Посебно треба посветити пажњу вежбама усвајања облика слова, њиховом читању и писању у речима и реченицама.

Текстове писане ћирилицом и латиницом треба упоређивати тек кад ученици потпуно усвоје латиницу. Тада треба организовати вежбе преписивања текстова са ћирилице на латиницу, и са латинице на ћирилицу. Веома је важно да се у настави не прекида са праксом наизменичне употребе ћириличног и латиничког писма.

Језик (граматика и правопис)

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре), већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Основни програмски захтев у настави граматике *јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.* У I и II разреду у оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именованја, да би се од III до VIII разреда у концентричним круговима и континуираним нивозима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтевима: запажање, уочавање, усвајање, појам, препознавање, разликовање, информативно, употреба, обнављање, систематизација и другима. Указивањем на *ниво програмских захтева* наставницима се помаже у њиховим настојањима да *ученике не оптерете* обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност се остварује избором најосновнијих језичких законитости и информација о њима.

Таквим приступом језичкој грађи у програму наставници се усмеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици у претходним разредима учили и њоме, у мањој или већој мери, овладали у језичкој пракси. Поступност и селективност у програму граматике најбоље се уочавају на садржајима из синтаксе и морфологије од I до VIII разреда. Исти принципи су, међутим, доследно спроведени и у осталим областима језика. На пример, алтернацију сугласник **к, г, х**, ученици ће прво запажати у грађењу речи и деklinацији у V разреду, а вежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу тих консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VI разреду, а усвојена знања о битним гласовним особинама српског језика обновити и систематизовати у VIII разреду. Тим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним променама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје тих језичких појава.

Елементарне информације из *морфологије* почињу се ученицима давати од II разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке категорије, на пример: у II разреду поред уочавања речи које именују предмете и бића, уводи се и разликовање рода и броја код тих речи а у III разреду разликовање лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити не само у морфолошке већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола - лични глаголски облици - предикат - реченица). Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запажају њихове функције, значења и облици.

Програмске садржаје из *акцентологије* не треба обрађивати као посебне наставне јединице. Не само у настави језика, већ и у настави читања и језичке културе, ученике треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандардне акценатске норме а сталним вежбањем, по могућству уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да чују правилно акцентовану реч а у крајевима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента.

Правопис се савлађује путем систематских вежбања елементарних и сложених које се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вежби. Поред

тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање).

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу - говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком.

У *настави граматике* треба примењивати следеће поступке који су се у пракси потврдили својом функционалношћу:

- подстицање свесне активности и мисаоног осамостаљивања ученика;
- сузбијање мисаоне инерције и ученикових имитаторских склоности;
- заснивање тежишта наставе на суштинским вредностима, односно на битним својствима и стилским функцијама језичких појава;
- уважавање ситуационе условљености језичких појава;
- повезивање наставе језика са доживљавањем уметничког текста;
- откривање стилске функције, односно изражајности језичких појава;
- коришћење уметничких доживљаја као подстицаја за учење матерњег језика;
- систематска и осмишљена вежбања у говору и писању;
- што ефикасније превазилажење нивоа препознавање језичких појава;
- неговање примењеног знања и умења;
- континуирано повезивање знања о језику са непосредном говорном праксом;
- остваривање континуитета у систему правописних и стилских вежбања;
- побуђивање учениковог језичког израза животним ситуацијама;
- указивање на граматичку сачињеност стилских изражајних средстава;
- коришћење прикладних илустрација одређених језичких појава.

У настави граматике изразито су функционални они поступци који успешно сузбијају ученикову мисаону инертност, а развијају радозналост и самосталност ученика, што појачава њихов истраживачки и стваралачки однос према језику. Наведена усмерења наставног рада подразумевају његову чврсту везаност за животну, језичку и уметничку праксу, односно за одговарајуће текстове и говорне ситуације. Због тога је указивање на одређену језичку појаву на изолованим реченицама, истргнутим из контекста, означено као изразито непожељан и нефункционалан поступак у настави граматике. Усамљене реченице, лишене контекста, постају мртви модели, подобни да се формално копирају, уче напамет и репродукују, а све то спречава свесну активност ученика и ствара погодну основу за њихову мисаону инертност.

Савремена методика наставе граматике залаже се да тежиште обраде одређених језичких појава буде засновано на суштинским особеностима, а то значи на њиховим битним својствима и стилским функцијама, што подразумева занемаривање формалних и споредних обележја проучаваних језичких појава.

У настави језика нужно је посматрати језичке појаве у животним и језичким околностима које су условиле њихово значење. Ученике ваља упутити на погодне текстове и говорне ситуације у којима се одређена језичка појава природно јавља и испољава. Текстови би требало да буду познати ученицима, а ако пак нису, треба их прочитати и о њима разговарати са ученицима.

Наставник ваља да има на уму и то да упознавање суштине језичке појаве често води преко доживљавања и схватања уметничког текста, што ће бити довољно јак подстицај за наставника да што чешће упућује ученике да откривају стилску функцију (изражајност) језичких појава. То ће допринети развијању ученикове радозналости за језик, јер уметничка доживљавања чине граматичко градиво конкретнијим, лакшим и применљивијим. Кад ученицима постане приступачна стилска (изражајна, експресивна) функција језичке појаве, прихватају је као *стваралачки поступак*, што је врло погодан и подстицајан пут да знања о језику брже прелазе у умења, да се на тај начин доприноси бољем писменом и усменом изражавању, али и успешнијој анализи књижевних текстова.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских *вежбања*, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Методика наставе језика, теоријски и практично, упућује да у настави матерњег језика треба што пре превазићи нивое препознавања и репродукције, а стрпљиво и упорно неговати више облике знања и умења - *применљивост и стваралаштво*. У настојањима да се у наставној пракси удовољи таквим захтевима, функционално је у свакојгодној прилици знања из граматике ставити у функцију тумачења текста (уметничког и популарног), чиме се оно уздиже од препознавања и репродукције на нивое умења и практичне примене.

Практичност и применљивост знања о језику и његово прелажење у умење и навике посебно се постиже *неговањем правописних и стилских вежби*.

Ученике, такође, континуирано треба подстицати да своја знања о језику повезују са комуникативним говором. Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Настава на тај начин постаје практичнија и занимљивија, чиме ученику отвара разноврсне могућности за његова стваралачка испољавања.

Ситуације у којима се испољавају одређене језичке појаве може и сам наставник да поставља ученицима, да их спретно подсећа на њихова искуства, а они ће казивати или писати како у изазовним приликама говорно реагују.

Целовити сазнајни кругови у настави граматике, који започињу мотивацијом, а завршавају сазнавањем, резимирањем и применом одређеног градива, у савременом методичком приступу, поготову у проблемски усмереној настави, отварају се и затварају више пута током наставног часа. Такав сазнајни процес подразумева учестало спајање индукције и дедукције, анализе и синтезе, конкретизације и апстракције, теоријских обавештења и практичне обуке.

Савремена методика наставе истиче низ саодносних методичких радњи које ваља применити у наставној обради програмских јединица из језика и које омогућују да сваки целовит сазнајни пут, почев од оног који је уоквирен школским часом, добије своју посебну структуру.

Обрада нових наставних (програмских) јединица подразумева примену следећих методичких радњи:

- Коришћење погодног *полазног текста* (језичког предлошка) на коме се увиђа и објашњава одговарајућа језичка појава. Најчешће се користе краћи уметнички, научно-популарни и публицистички текстови, а и примери из писмених радова ученика.

- Коришћење исказа (примера из пригодних, текућих или запамћених) *говорних ситуација*.

- Подстицање ученика да полазни текст *доживе и схвате* у целини и појединостима.

- Утврђивање и обнављање знања о познатим језичким појавама и појмовима који *непосредно доприносе* бољем и лакшем схватању новог градива. (Обично се користе примери из познатог текста.)

- Упућивање ученика да у тексту, односно у записаним исказима из говорне праксе, *уочавају примере* језичке појаве која је предмет сазнавања.

- Најављивање и бележење *нове наставне јединице* и подстицање ученика да запажену језичку појаву *истраживачки сагледају*.

- Сазнавање *битних својстава* језичке појаве (облика, значења, функције, промене, изражајних могућности...).

- Сагледавање језичких чињеница (примера) са *разних становишта*, њихово упоређивање, описивање и класификовање.

- Илустровање и *графичко представљање* језичких појмова и њихових односа.

- *Дефинисање језичког појма*; истицање својства језичке појаве и уочених законитости и правилности.

- Препознавање, објашњавање и примена сазнатог градива у новим околностима и у примерима које наводе сами ученици (непосредна дедукција и прво вежбање).

- Утврђивање, обнављање и примена стеченог знања и умења (даља вежбања, у школи и код куће).

Наведене методичке радње међусобно се допуњују и прожимају, а остварују се у сукцесивној и синхроној поставци. Неке од њих могу бити остварене пре наставног часа на коме се разматра одређена језичка појава, а неке и после часа. Тако, на пример, добро је да текст на коме се усваја градиво из граматике буде раније упознат, а да поједине језичке вежбе буду предмет ученичких домаћих задатака. Илустровање, на пример, не мора бити обавезна етапа наставног рада, већ се примењује кад му је функционалност неоспорна.

Паралелно и здружено у наведеном сазнајном путу теку све важне логичке операције: запажање, упоређивање, закључивање, доказивање, дефинисање и навођење нових примера. То значи да часови на којима се изучава граматичко градиво немају оделене етапе, односно јасно уочљиве прелазе између њих. Нешто је видљивији прелаз између индуктивног и дедуктивног начина рада, као и између сазнавања језичке појаве и увежбавања.

Књижевност

Увођење најмлађих ученика у свет књижевности али и осталих, тзв. некњижевних текстова (популарних, информативних) представља изузетно одговоран наставни задатак. Управо, на овом ступњу школовања стичу се основна и не мало значајна знања, умења и навике од којих ће у доброј мери зависити не само ученичка књижевна култура већ и његова општа култура на којој се темељи укупно образовање сваког школованог човека.

Лектира

Текстови из лектире представљају програмску окосницу. Учитељ има начелну могућност да понуђене текстове прилагођава конкретним наставним потребама, али је обавезан и на слободан избор из наше народне усмене књижевности и тзв. некњижевних текстова - према програмским захтевима.

Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове унутрашње структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја - граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Читање и тумачење текста

Особеност и деликатност овог предметног сегмента нису толико у програмираним садржајима колико су у узрасним могућностима најмлађих ученика да дате садржаје ваљано усвоје, те да се стеченим знањима и умењима функционално служе и у свим осталим наставним околностима. Сходно томе, читање и тумачење текста у млађим разредима превасходно је у функцији даљег усавршавања гласног читања, уз постепено, систематско и доследно увођење у технику читања у себи, као и усвајање основних појмова, односа и релација које садржи у себи прочитани текст.

Читање текста, према томе, на млађем узрасном нивоу има сва обележја првог и темељног овладавања овом вештином као знањем, нарочито у првом разреду. Посебно је важно да ученици поступно и функционално усвоје ваљано *читање наглас* које у себи садржи неке од важнијих чинилаца логичког читања (изговор, јачина гласа, паузирање, интонационо прилагођавање и др.) и које ће природно тежити све већој изражајности током другог разреда (наглашавање, емоционално подешавање, темпо и сл.) чиме се у доброј мери олакшава усвајање технике изражајног читања (трећи разред). Притом, од особите је важности да се свако читање наглас и сваког ученика понаособ (а нарочито у првом разреду) - осмишљено, критички и добронамерно вреднује. Сваки ученик, наиме, након што је прочитао неки текст наглас, треба од својих другова у разреду и учитеља да сазна шта је у том читању било добро, а шта евентуално треба мењати да би оно постало још боље.

Поступност, систематичност и доследност посебно долазе до изражаја у оспособљавању ученика за *читање у себи*. Овај вид читања у млађим разредима представља сложенији наставни захтев, иако са становишта искусног, формираног читача то не изгледа тако. Читање у себи, наиме, садржи низ сложених мисаоних радњи које ученик треба симултано да савлада, а посебан проблем представља тзв. унутрашњи говор. Зато се код већине ученика првог разреда ово читање најпре испољава у виду тихог читања (тихи жагор, мрмљање), да би касније, али упорним вежбањем, добило своја потребна обележја. Међу њима свакако ваља истаћи различите видове мотивисања, подстицања и усмерења, чиме се олакшава доживљавање и разумевање текста који се чита, те тако читање у себи, са становишта методике савремене наставе књижевности, постаје незаобилазни услов за ваљано тумачење текста.

Тумачење текста у млађим разредима представља изузетно сложен и деликатан програмски захтев. Текст је темељни програмски садржај који има водећу и интеграциону наставну улогу јер око себе окупља и групише одговарајуће садржаје и из осталих предметних подручја. Али, због узрасних ограничења у рецепцији, тумачењу и усвајању основних структурних а нарочито уметничких чинилаца текста, потребно је испољити много инвентивности, систематичности и упорности у оспособљавању ученика за постепено уочавање, препознавање, а затим образлагање и спонтано усвајање његове основне предметности.

У првом разреду тумачење текста има изразита обележја спонтаног и слободног *разговора* са ученицима о релевантним појединостима - просторним,

временским, акционим - у циљу провере разумевања прочитаног, односно у функцији активног увежбавања и ваљаног усвајања читања наглас и у себи. Инвентивним мотивисањима, подстицањима и усмерењима (ко, где, када, зашто, како, чиме, због чега, шта је радосно, тужно, смешно, занимљиво, необично и сл.) - ученицима се омогућава да уочавају, запажају, откривају, упоређују, објашњавају, образлажу дате појавности које чине предметност прочитаног текста.

У другом разреду приступ тумачењу текста скоро је у свему исти као и у претходном разреду, само што су захтеви, по природи ствари, нешто увећани а програмски садржаји адекватно допуњени (самостално саопштавање утисака о прочитаном тексту, заузимање властитих ставова о важнијим појавностима из текста и речито образлагање и одбрана таквих схватања, откривање и схватање порука у тексту, препознавање одељка, уочавање карактеристичних језичких и стилских појмова и сл.).

Ученике треба систематски и на ваљан начин подстицати на укључивање у библиотеку (школску, месну), формирање одељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига, слушање/гледање звучних/видео записа са уметничким казивањима текста, организовање сусрета и разговора са писцима, литерарних игара и такмичења, вођење дневника о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, главни ликови, одабране реченице, необичне и занимљиве речи и сл.), формирање личне библиотеке, цедетеке, видеотеке и др.

Таквим и њему сличним методичким приступом читању и тумачењу текста, при чему посебну пажњу ваља посветити улози ученика као значајног наставног чиниоца (његовом што већем осамостаљивању, слободном истраживању и испољавању, пружању могућности за властито мишљење), остварују се нека од темељних начела методике савремене наставе и књижевности, међу којима су свакако поступно и осмишљено увођење ученика у сложени свет књижевноуметничког дела и симултано али и планско богаћење, усавршавање и неговање његове језичке културе.

Језичка култура

Оперативни задаци за реализацију наставних садржаја овог подручја јасно указују да је континуитет у свакодневном раду на богаћењу ученичке језичке културе једна од примарних методичких обавеза, почев од уочавања способности сваког детета за говорно комуницирање у тзв. *претходним испитивањима* деце приликом уписа у први разред, па преко различитих вежби у говору и писању до ученичког самосталног излагања мисли и осећања у току наставе, али и у свим осталим животним околностима у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Правилна артикулација свих гласова и графички узорна употреба писма, напуштање локалног говора и навикавање на стандардни књижевни језик у говору, читању и писању, оспособљавање за слободно препричавање, причање и описивање, и уз функционалну примену усвојених и правописних правила, разноврсна усмена и писмена вежбања која имају за циљ богаћење ученичког речника, сигурно овладавање реченицом као основном говорном категоријом и указивање на стилске вредности употребе језика у говору и писању и др. - основни су наставни задаци у остварењу програмских садржаја из језичке културе.

Ово предметно подручје нешто је другачије конципирано у односу на претходне програме. Најпре, установљен је другачији, примеренији назив који је истовремено и једноставнији и свеобухватнији од раније коришћених термина. Исто тако, преуређена је структура програмских садржаја који у новој поставци делују

прегледно, систематично и препознатљиво, без непотребних понављања и конфузије. Јер, на основу укупне разредне наставе, постоје језички појмови које ученик овог узраста треба поступно, систематично и ваљано (а то значи - трајно) да усвоји, па су и замишљени као програмски садржаји (захтеви). А до њиховог трајног и функционалног усвајања, скоро без изузетака, пут води преко бројних и разноврсних облика *усмених и писмених* језичких испољавања ученика, а то су најчешће: *језичке игре, вежбе, задаци, тестови* и сл. На пример, најмлађег ученика ваља, између осталог, оспособити да самостално, убедљиво и допадљиво описује оне животне појаве које језичким описом (дескрипцијом) постају најпрепознатљивије (предмети, биљке, животиње, људи, пејзаж, ентеријер и др.). Зато се *описивање* као програмски захтев (садржај) јавља у сва четири разреда. А остварује се, усваја као знање и умење применом оних облика који ће ефикасним, економичним и функционалним поступањима у наставним околностима ученичку и језичку културу учинити поузданом и трајном. А то су: говорне вежбе, писмене вежбе (или осмишљено комбиновање говора и писања), писмени радови, изражајно казивање уметничких описних текстова, аутодиктат и сл. А то важи, у мањој или већој мери и за све остале врсте ученичког језичког изражавања.

Основни облици усменог и писменог изражавања у млађим разредима представљају темељне програмске садржаје за стицање, усавршавање и неговање ваљане и поуздане језичке културе најмлађег ученика. Неки од тих облика (препричавање, причање) присутни су и у претходним испитивањима деце за упис у школу што значи да на њих ваља гледати као на језичко искуство које полазници у извесној мери већ поседују. Отуда и потреба да се са усавршавањем и неговањем тих основних облика говорног комуницирања отпочне и пре формалног описмењавања ученика.

Препричавање разноврсних садржаја представља најједноставнији начин ученичког језичког испољавања у наставним околностима. И док се у поменутих претходним испитивањима као и у припремама за усвајање почетног читања репродуковању одређених садржаја приступа слободно, већ од краја тзв. букварске наставе па надаље ваља му приступити плански, осмишљено и континуирано. То значи, најпре, да се унапред зна (а то се дефинише у оперативним плановима рада учитеља) које ће садржаје ученик препричавати у наставним околностима. Њихов избор треба да обухвати не само текстове, и не само оне из читанки, већ и из других медијских области (штампа, позориште, филм, радио, телевизија и сл.). Потом, ученике ваља благовремено мотивисати, подстицати и усмеравати на овај вид језичког изражавања, а то значи - омогућити им да се самостално припреме за препричавање али у које ће истовремено бити интегрисани и одговарајући програмски захтеви. Ваља, затим, водити рачуна о томе да се начелно препричавају само они садржаји који су претходно протумачени/анализирани или о којима се са ученицима водио макар приступни разговор. Коначно, и препричавање, као и све остале видове ученичког изражавања, треба на одговарајући начин вредновати (најбоље у разреду и уз свестрано учествовање ученика и подршку учитеља).

Причање у односу на препричавање јесте сложенији облик језичког изражавања ученика, јер док је препричавање углавном репродуковање прочитаног, одслушаног или виђеног садржаја, причање представља особен вид стваралаштва које се ослања на оно што је ученик доживео или произвео у својој стваралачкој машини. Зато причање тражи посебан интелектуални напор и језичку изграђеност, те ученика свестрано ангажује: у избору тематске грађе и њених значајних појединости, у компоновању одабраних детаља и у начину језичког уобличавања

свих структурних елемената приче. Методички приступ овом значајном облику усавршавања и неговања ученике језичке културе у основи је исти као и код препричавања (ваљано функционално локализовање у плановима рада, осмишљено повезивање са сродним садржајима из осталих предметних подручја, а нарочито са читањем и тумачењем текста, осмишљено и инвентивно мотивисање, усмеравање и подстицање ученика да у причању остваре што свестранију мисаону и језичку перспективу, умешно вредновање ученичких домашаја у причању и др. Посебно треба водити рачуна о томе да причање у функцији читања и тумачења текста (у тзв. уводном делу часа) не прерасте у схематизовано и површно набрајање/именовање одређених појавности, а да се притом занемари индивидуални приступ ученика датој предметности, те да изостане стварање приче као целовите менталне представе, довољно препознатљиве и ваљано мисаоно и језички уобличене. Тако, на пример, уводни разговори о домаћим и дивљим животињама поводом басне која се чита и тумачи неће дати жељене резултате на нивоу уводних говорних активности ако се такве животиње само класификују по познатој припадности, именују или само набрајају, као што ће *слободно причање* о неким необичним, занимљивим, али стварним и појединачним сусретањима ученика са датим животињама, у којима су доживљени радост, изненађење, одушевљење, радозналост, упитаност, страх и сл. - створити праву истраживачку атмосферу на часу. Причање, пак, коликогод било изазовно у свим својим сегментима за језичко испољавање најмлађих ученика - начелно ваља реализовати као део ширег наставног контекста у коме ће се саодносно и функционално наћи и други облици језичког изражавања, а нарочито описивање.

Описивање јесте најсложенији облик језичког изражавања на нивоу најмлађих разреда. Оно је мање или више заступљено у свакодневном говору, јер је неопходно за јасно представљање суштинских односа између предмета, ствари, бића и других појмова и појава у свакој животној ситуацији. Јер, док је за препричавање основа одређени садржај, за причање подстицај неко *догађање*, *доживљај*, дотле за описивање нису неопходне неке посебне околности, већ се оно користи кад год се дође у додир са *појавностима* које у свакодневном језичком комуницирању могу скренути пажњу на себе. Но, због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичкога комуницирања ваља приступити посебно одговорно и уз нарочито поштовање принципа наставне условности и поступности у захтевима: оспособљавање ученика да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Исто тако, ученике овог узрасног нивоа ваља подстицати и усмеравати да из сложеног процеса описивања најпре усвоје неколика општа места којима се могу служити све дотле док се не оспособе за самостални и индивидуални приступ овом захтевном језичком облику. У том смислу ваља их навикавати да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да уоче, издвоје и заокруже битна својства/особине (спољашње и условно унутрашње) и да се одреде према посматраној предметности (први покушаји формирања личног става/односа према датој појави). Исто тако, неопходна је поуздана процена планирања вежби у описивању са усмерењима/подстицањима у односу на она вежбања у којима може доћи до изражаја ученичка самосталност и индивидуалност. Како се, пак, описивање врло често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (нарочито књижевноуметничког) то је потребно стално усмеравати ученичку пажњу на она места у таквим текстовима која обилују описним елементима, а посебно када се описују предмети, ентеријер, биљке и животиње, књижевни ликови, пејзаж и сл., јер су то и најбољи образци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у

језичком комуницирању. Пошто је за описивање потребан већи мисаони напор и дуже време за остварење дуже замисли - ваља предност дати писменој форми описивања над усменом. Остали општи методички приступи овом значајном облику језичког изражавања исти су или слични као и код препричавања и причања (од планирања, преко реализације планираних активности, до вредновања постигнутог и функционалног повезивања са сродним садржајима какви су и усмена и писмена вежбања за стицање, усавршавање и неговање језичке културе ученика).

Усмена и писмена вежбања, како им и сам назив каже, замишљена су као допуна основних облика језичког изражавања, почев од најједноставнијих (изговор гласова и преписивање речи), преко сложенијих (лексичке, семантичке, синтаксичке вежбе, остале вежбе за савладавање узорног говора и писања), до најсложенијих (домаћи писмени задаци и њихово читање и свестрано вредновање на часу). Свака од програмираних вежби планира се и остварује у оном наставном контексту у коме се јавља потреба за функционалним усвајањем дате језичке појаве или утврђивања, обнављања или систематизовања знања и примене тих знања у конкретној језичкој ситуацији. То значи да се, начелно, све те или њима сличне вежбе не реализују на посебним наставним часовима већ се планирају у склопу основних облика језичког изражавања (препричавање, причање, описивање) или одговарајућих програмских садржаја осталих предметних подручја (читање и тумачење текста, граматика и правопис, основе читања и писања). Управо у осмишљеним са односним поставкама та вежбања вишеструко утичу на подизање нивоа ученичке језичке културе.

*

Природно је да се планским остварењем програмских садржаја из језичке културе отпочне тек у другом полугодишту првог разреда (пошто се савлада елементарна техника читања и писања). Међутим, јасно је да се многи од њих симултано остварују већ у периоду припрема за читање и писање, као и у периоду учења, усвајања основне писмености. Јер, без потребне језичке развијености (слободан разговор, препричавање краћих садржаја, аналитичко-синтетичке гласовне вежбе и сл.) не може се успоставити неопходна говорна комуникација, преко потребна за усвајање појмова гласа и слова. Касније, она постаје основа за остварење наставних садржаја и из свих осталих подручја овог предмета (као и укупне разредне наставе), али се истовремено и сама шири и продубљује до нивоа јасног, правилног, садржајно и стилски примереног језичког општења у усменој и писменој форми. Тиме језичка култура у највећој мери доприноси јединству целовитости наставе српског језика и чини да се она реализује у функционалном повезивању наизглед различитих програмских садржаја али који се најбоље остварују управо у таквој методичкој спреси.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИЦИ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

GJUHË SHQIPE

ПРВИ РАЗРЕД

KLASA E PARË

Qëllimi dhe detyrat

Qëllimi i mësimi të gjuhës shqipe është që nxënësit të përvetësojnë teknikën e leximit dhe shkrimit të nivelit elementar si dhe të arrijnë t'i shfrytëzojnë kompetencat gjuhësore për organizimin dhe zgjerimin e njohurive të veta dhe shprehjet e përvojave. Të njohin, përjetojnë dhe të aftësohen për interpretimin e veprave të zgjedhura letrare, teatrale, filmike dhe të krijimtarisë tjetër artistike nga thesari i gjuhës shqipe e botërore.

Detyrat mësimore të gjuhës dhe letërsisë shqipe për klasën e parë të shkollës fillore janë:

- të aftësohen për të folur gjithnjë e më mirë për tema që ata i njohin ose që janë interesante për ta;
- të orientohen në situata të ndryshme komunikative dhe gradualisht të arrijnë të kuptojnë nuancat e ndryshme në procesin e komunikimit;
- të përshkruajnë etapat e aktiviteteve të tyre të zakonshme sipas radhës së kryerjes së tyre;
- të kapin dhe përsëritin rreth fjalët e tyre kuptimin e asaj që dëgjojnë ose lexojnë;
- të lexojnë rrjedhshëm me zë tekste të shkurta dhe të lehta;
- të lexojnë pa zë tekste të ndryshme, të zgjedhura sipas një shkalle vështirësie të caktuar dhe dëshmojnë që kanë kuptuar përmbajtjen e tekstit;
- të komunikojnë me shkrim me bashkëbisedues të ndryshëm duke pasuruar e zhvilluar gjithnjë e më shumë formën dhe përmbajtjen e mesazheve;
- të shkruajnë tekste të thjeshta të tipeve të ndryshme;
- të formulojnë drejtë mendimet e tyre dhe të komunikojnë me shkrim, duke respektuar rregullat më të rëndësishme ortografike;
- të vështrojnë dallimet leksikore midis dialektit dhe gjuhës standarde me qëllim që të evitohen përzierjet ndërmjet dy sistemeve gjuhësore;
- të dallojnë shqiptimin dialektor nga shqiptimi standard që përfaqëson bazën e një shkrimi korrekt.

Detyrat operative

- të aftësojë nxënësit, që të kuptojnë dhe përvetësojnë tingujt dhe shkronjat, shqiptimin dhe shkrimin e drejtë të tyre, bashkimin e tyre në rrokje, rrokjet në fjalë dhe rrokjet në fjalët e fjalisë;
- të aftësojnë nxënësit të përvetësojnë teknikën e shkrimit dhe të leximit të drejtë dhe me kuptim;
- të zhvillojë te nxënësit vetëdijen për rëndësinë dhe domosdonë e përvetësimit të komunikimit në gjuhën shqipe, si parakusht për zhvillimin e ndjenjës, të vetëdijes dhe të ndërjegjës kombëtare;
- të aftësojnë nxënësit të shfrytëzojnë tekstin si burim të përjetimit dhe njohurive.

BAZAT E LEXIM-SHKRIMIT FILLESTAR

Të vlerësuarit paraprak

Të vlerësuarit paraprak zhvillohet në mënyrë intensive në formë të lojës-punë dhe të aktiviteteve tjera didaktike. Ka për objektivi të vetin njohjen e funksionimit të aktivitetit shqisor dhe psikomotorik të nxënësve. Gjatë aktiviteteve argëtuese-didaktike duhet kushtuar kujdes edhe njohjes së aftësive të fëmijëve lidhur me shkallën e përvetësimit të lexim-shkrimit në periodën e zhvillimit të tyre parashkollor (në familje, në entin parashkollor).

Kjo periodë ka për objektivi të vetin: të përshtaten nxënësit me sukses në mjedisin e ri social-në paralele dhe në shkollë. Të njihen me hapsirën shkollore dhe objektet tjera që e rrethojnë atë. Pastaj, vazhdon puna e lojërave imitative, duhet krijuar raporte dhe veprime

me ndihmën e së cilave mund të konstatohet funksionimi i drejtë i shqisave të fëmijëve (aktiviteti sensitiv) dhe veprimi psiko-motorik (koordinimi i funksionimit të shqisave dhe të aftësive intelektuale me aktivitetin motorik). Përveç kësaj, duhet kushtuar kujdes njohjes së motiveve dhe të emocioneve sociale të nxënësve si dhe aftësive sociabile.

Vlerësimi i aftësive të secilit fëmijë për të folurit e përgjithshëm (aftësia për riprodhimin e përmbajtjeve të shkurtëra, të menduarit për komunikim të lirë, pasurimi i fjalorit, shmangia nga gjuha letrare, mangësitë e të folurit); formimi i tabelave individuale me rezultatet nga të vlerësuarit paraprak me qëllim të formimit të paraleleve, zgjedhja e metodave dhe procedurave dhe përcjellja e përparimit të nxënësve.

Përgatitja për lexim dhe shkrim fillestar.

Në mbështetje të periodës përgatitore zhvillohet etapa e përgatitjes intensive për zhvillimin e lexim-shkrimit fillestar. Kjo etapë zhvillohet në mënyrë komplekse nga përmbajtjet e të gjitha lëndëve mësimore të klasës së parë, por me interes të posaçëm-ato përmbajtje të matematikës, kulturës figurative, kulturës muzikore, të edukatës fizike e shëndetësore dhe bota rreth nesh, të cilat do të ndihmojnë formimin e koncepteve bazë për përvetësimin e këtyre shkathtësive siç janë leximi dhe shkrimi.

Gjatë aktiviteteve argëtuese-didaktike, duhet kushtuar kujdes plotësimit, përmirësimit dhe sistemimit të përvojës së fëmijëve, për një fillim të mbarë të zhvillimit të lexim-shkrimit fillestar. Lidhur me këtë duhet kushtuar kujdes përvetësimit të njohurive për madhësitë dhe relacionet ndërmet tyre në hapësirë në raport me veten, me shokun, me objektet:

- afër, larg, djathas, majtas, para, prapa, nën, mbi etj.;
- të formohen konceptet elementare lidhur me format, madhësitë dhe pozitën e trupave (i rrumbullakët, i thepisur, i madh, i vogël, i gjatë, i shkurtër, më i vogël, më i madh, më i shkurtër, më i gjatë, poshtë, lart, i drejtë-vertikal, i pjerrët-anash, i shtrirë-horizontal etj.);
- të paraqiten me ndihmën e telit të butë, pastaj duke vizatuar: forma e rrumbullakët (topi), gjysma e mollës (gjysma e parë për shkronjën **C**; gjysma e dytë e shkronjës **D**); pozita e trupave të ndryshëm. Në vazhdim t'i kushtohet rëndësi vizatimit të elementeve të shkronjave duke u mbështetur në pjesët reale të gjërave, të cilat i përdorin (pemët-mollë, qersh, kumbull...; pajimet për ngrënie-pjata, luga, thika... etj.
- të formohen konceptet: objekt-gjallesë, gjallesë-njeri, objekt-gjallesë-njeri-fotografi-fjalë, të folurit-fjala-tingulli, zhurma-shushuritja-tin-gulli, fjala-tingulli, tingulli zanor-tingulli bashkëtingëllor.
- analiza dhe sinteza e fjalëve të njohura (njohja e tingullit në fillim të fjalës, në mbarim të fjalës dhe në mes të fjalës).

Përmbajtja e ushtrimeve të të shprehurit me gojë merret nga mjedisi natyror-shoqëror (nga jeta dhe puna në familje, në mjedisin e ngushtë dhe të gjerë social, në paralele, në shkollë...). Ushtrimet e të shprehurit me gojë zhvillohen në relacionet, konkrete, abstrakte, pa imponime. Në fillim mbështeten në vrojtimit dhe perceptim konkret të objekteve, të dukurive, proceseve, ngjarjeve, të punëve dhe të aktiviteteve edukative (në lojë, në punën e dobishme shoqërore). Pastaj, aktiviteti edukativ duhet të ngritet në nivel relativisht abstrakt-në përkujtimin e përmbajtjeve të shfaqjeve teatrale, filmike dhe televizive, nga vrojtimi i fotografive me detyrë të vërehen dhe të komentohen lidhjet shkak-rrjedhim, dhe nga përmbajtjet e lexuara (tregime, përralla, fabula, vjersha etj.).

Në këtë funksion, duhet përdorur këto lloje të ushtrimeve të të shprehurit me gojë:

- përshkrimin e objekteve, të ngjarjeve, të dukurive, të proceseve, të cilat gjenden në fushën e vrojtimit dhe të perceptimit (në fillim bëhet perceptimi në tërësi, pastaj pjesë-pjesë),

- zhvillohet dialogu përmes pyetjeve që nxisin nxënësit të mendojnë dhe të përgjigjen në mënyrë të pavarur dhe të argumentuar,
- reprodukimin sipas kujtesës në formë të deklarimit dhe recitimit të vjershave të mësuara, të ngjarjeve të përjetuara,
- ritregimin e ngjarjeve (nga shëtitjet, pushimet verore, dimërore etj.) të përmbajtjeve të shikuara në TV, në film, në teatër,
- krijimin e tregimeve në mbështetje të përjetimeve, por edhe në tabllot e paraqitura në fotografi të lidhura ndërmjet vete, në libra të ilustruar, në fotografi-ilustrime që nxisin riaktivizimin e përvijës dhe të përjetimeve të nxënësve etj.

Leximi dhe shkrimi fillestar

- përvetësimi i shkronjave të shtypit e të dorës të alfabetit të gjuhës shqipe;
- përvetësimi i teknikave të shkrimit dhe leximit.

Të shprehurit me gojë

a) Dëgjimi

- identifikimi i tingujve, rrokjeve dhe fjalive;
- të kuptuarit e udhëzimeve, (p. sh. didaktike) reagim ndaj tyre në mënyrë të saktë;
- të dëgjuarit e teksteve të shkurtëra të përshtatura për moshën, marrja e informacioneve, pasurimi i fjalorit e diturive letrare;
- të vërejturit e lidhshmërisë të folurit me format joverbale të komunikimit;
- të dëgjuarit në funksion të parafrazimit: (të komentojë ngjarje, tregime, paraqitje të ndryshme, si dhe të parafrazojë dhe vlerësojë ato);
- të dëgjuarit në grup (të dëgjojë me vëmendje, paraqitjet gojore të moshatarëve e të diskutojë).

a) Të folurit

- drejtëshqiptimi i tingujve, fjalëve, shprehjeve, intonacioni i fjalive;
- thjeshtë e qartë formulon shprehjet;
- jep informacione, sqarime e udhëzime të thjeshta, flet për ngjarjet nga përvoja;
- shprehë mendimet, idetë, ndjenjat e qëndrimet e ndryshme lidhur me temat nga mjedisi e imagjinata (nx);
- recitim, luajtje e roleve;
- të folurit për të dhënë informacione e mendime (të jipen informata e të shfaqen mendime për veten dhe të tjerët, për atë që kanë dëgjuar, parë ose lexuar duke respektuar rregullat e komunikimit);

Të shprehurit me shkrim

a) Të lexuarit

- zotërimi i teknikës së shkrim-leximit fillestar;
- lidhshmëria e tingullit me shkronjën;
- lidhshmëria e shkronjës në fjalë;
- leximi i fjalisë në tërësi;
- respektimi i shenjave të pikësimit;
- dallimi (të vërejturit) i tërësisë, pjesës së tekstit (titulli, kryerreshti);
- kupton pjesën (tekstin) e lexuar;
- leximi i teksteve të ndryshme të përshtatura për moshën, duke mbledhur, grumbulluar informacione, duke pasuruar dituritë, imagjinatën dhe fjalorin;
- të lexuarit e teksteve joletrare (publicistike, tekste nga mediat elektronike, etj.);
- të lexuarit e teksteve letrare; (fjalët e urta, gjëgjëzat, përrallat, identifikimi i tekstit në prozë, në poezi, në dramë, si dhe autori, personazhet, njohja e vargut, rimës, ritmit);
- përvetësimi i gjuhës (respektimi i shenjave të pikësimit, dallimi i tingujve të ngajshëm për nga shqiptimi (nyjëtimi), të njohin e zbatojnë leximin në apostrof, t'i

dallojnë sinonimet, homonimet, të dallojnë zanoret, bashkëtinglloret, dallimi i bashkëtinglloreve që përfaqësohen me nga dy shkronja grafike, dallimi i llojeve të fjalëve sipas intonacionit dhe shenjave të pikësimit, dallimi i kryefjalës, kallzuesit emrave, mbiemrave, foljeve.

b) Të shkruarit

- të shkruajnë me shkronja të shtypit e të dorës në alfabetin shqip;
- të shkruajnë drejtë shkronjat dhe t' i lidhë në fjalë;
- ndarja e fjalëve gjatë shkrimit;
- shkrimi i fjalive të thjeshta, por të plota;
- përdorimi i drejtë i shenjave të pikësimit (pikën, pikëpyetjen, pikëçuditësen, presjen, (gjatë numrimit dypikëshin);
- përdorimi i shkronjës së madhe në fillim të fjalisë por edhe për emrat e përveçshëm;
- dallimi i titullit e kryerreshtit;
- të nënshkruhet drejtë;
- shkrimi i teksteve të shkurtëra me qëllime të ndryshme të thurura nga përvoja e botës së imagjinuar.

Interpretimi / ndërveprimi me tekstin

- përdorimi i paranjohurive e përvojës (të nx.) që të kuptojnë tekstin e lexuar;
- dallimi i personazheve kryesore, vendi, koha e zhvillimit të ngjarjes;
- dallimi i personazheve pozitive nga ato negative;
- të shprehurit e përshtypjeve, mendimit për tekstin e lexuar;
- dallimi i reales e ireales.

GJUHË

Gramatikë

- dallimi i tingujve të gjuhës shqipe;
- llojet e fjalive (dëftore, pyetëse,...);
- fjalia e thjeshtë dhe e përbërë;
- fjalia pohore e mohore;
- emrat - kuptimi i tyre;
- foljet;
- mbiemri.

Drjetshkrimi

- përdorimi i shkronjës së madhe në fillim të fjalisë, përemrat e përveçëm, mbiemrat, emrat e vendbanimeve etj.;
- të dallojnë dhe të shkruajnë drejtë kohët kryesore të foljes (e shkuar, e tashme, e ardhme);
- të nënshkruhen drejtë (emri dhe mbiemri);
- përdorimi i drejtë i pikës në fund të fjalisë dhe shenjat tjera të pikësimit.

Letërsia

Pas mbarimit të punës me Abetare, nxënësit përvetësojnë elemente të reja në Librin e Leximit që luan rolin e një lidhjeje logjike të vazhdimit të Abetares si dhe hedhjen e themeleve për një lexim të mirëfilltë e të saktë.

- Dallimi i të shprehurit letrarë
 - a. Vargu;
 - b. Proza;
 - c. Poezia;
 - d. Tregimet;

e. Perrallat.

Lektura

- Gjuha jonë
- Si fitohet dituria
- Dhelpra e korbi
- Nëna e Shpendit
- Për një shkronjë
- Letër shokut
- Luani e miu
- Ditët e javës
- Kësulëkuqja
- Duart tona
- Një shëtitje në mal
- Njeriu pa mend
- Si u bë e madhe Mira
- Një fletore më tepër
- Pranvera
- Buqja
- Gjilpëra
- Visari e zogu
- Humbja e Borëbardhës
- Ç'ke harruar moj Valbonë
- Këngë për shiun
- Si shpëtoi njeriu prej bore
- Burri më i fortë prej bore
- Pesë shkronjat e bishtajës
- Kam një qengj që ha bar
- Nëna ime lan tesha me një gisht
- Iriqi dhe mollët
- Përrallëza
- Dragoi
- Pry, pry, deleza
- Stinë
- Pika e ujit
- Eli, Eli
- Në rrugë
- Moshatarët
- Kopshti zoologjik
- Nëna
- Letërsi popullore - Gu, gu, picigu
- Bedri Dedja - Përralla për kafshët
- Skënder Hasko - Vallja e shkronjave
- Xhevat Beqaraj - Kam një harmonikë
- Zgjedhje e veprës nga autorët e trevës ku jeton

Lojërat dramatike

- me anë të instrukcioneve, realizohen role të thjeshta dramatike;
- lojëra me lëvizje, pantomima, lojëra roli.

Tekstet e njohura informative për fëmijë

- njohuritë për revistat, gazetat, fletushkat (për fëmijë)-për informim, zbavitje, edukim.

Nocionet letrare

Lirika

Kënga; vargu dhe strofa, ndjenjat elementare-në nivel të njohurit.

Epika

Tregimi; ngjarja; vendi dhe koha e ngjarjes.

Figura letrare - pamja, veçorit etike elementare dhe qasja.

Thëniet popullore, enigmat - të njohurit

Drama

Lojërat dramatike. Veprimi dramatik (në nivel të njohurit).

ДРУГИ РАЗРЕД

KLASA E DYTË

Detyrat operative:

- të vërejturit dhe të kuptuarit e fjalisë si kategori themelore gjuhësore;
- të njohurit dhe të kuptuarit e gjymtyrëve kryesore të fjalisë;
- njohurit mbi nocionet fonetike dhe morfologjike sipas kërkesave programore;
- përvetësimi i kërkesave të reja programore nga drejtshkrimi:
- përsosja e teknikës së leximit dhe të shkrimit;
- motivimi, ndikimi dhe orientimi i nxënësve për leximin e lekturës;
- te ushtruarit e leximit të zëshëm; përsosshmëria e të lexuarit në heshtje në funksion të interpretimit të tekstit;
- të vërejturit dhe të interpretuarit e faktorëve kryesorë të tekstit sipas kërkesave programore;
- përvetësimi simultan i nocioneve letrare dhe funksionale;
- të përvetësuarit e formave themelore të shprehurit gjuhësor, përsosshmëria e vazhdueshme dhe kultivimi i kulturës gjuhësore;
- realizimi sistematik dhe konsekuent i asaj që është programuar si dhe ushtrime të ngjajshme për të folurit dhe të shkruarit.

GJUHË

Gramatikë

- të shqiptojë drejtë zanoret, bashkëtinglloret, fjalët dhe fjalitë;
- të njohë fjalët, togfjalëshat, dhe artikulationin si tërësi, rrokjet, të bejë lidhshmërinë mes zanoreve;
- të dijë përmendësh alfabetin;
- të përdorë drejtë shenjat e pikësimit;
- të njohë e dallojë emrin e përvetçëm e të përgjithshëm;
- të njohë fjalitë mohore e pohore, mbiemrin, numrin, gjininë, foljen;
- të dijë kohët themelore të foljes (koha e shkuar, e tashme, e ardhme);
- të njohë gjymtyrët kryesore të fjalisë (kryefjalën, kallëzuesin);
- të vërejë fjalët kuptim të njejtë dhe të kundërt;
- të ketë fjalor aktiv e personal që i përshtatet moshës;

Drejtshkrimi

- të shkruaj me shkronja të dorës e të shtypit;

- të përdorë shenjat e pikësimit (pikën, pikëpyetjen, pikëçuditsen, presjen, thonjëzat);
- të përdorë shkronjën e madhe në fillim të fjalisë gjatë shkrimit të emrave të vendbanimeve;
- të dallojë fjalët e ndryshueshme;
- të krijojë tekste të shkurtra për tema të caktuara;
- të përkrahë objekte të ndryshme;
- të shkruaj drejtë e qartë;
- të shkruaj tekste të shkurtra sipas modeleve dhe në bazë të figurave (ilust.);
- të zgjerojë njohuritë për përdorimin e rregullave drejtshkrimore;
- të shkruaj tekste të shkurtra sipas modeleve të caktuara (adresa, urime, falenderime, letra, ftesa, porrosi etj.);
- ndarja e fjalës në fund të rreshtit (rregullat themelore);

Letërsia

- Naim Frashëri-Atdheu
- Dita e parë e shkollës
- Ngjarje në klasë
- Sami Frashëri-Mos e fshih fajin
- L. Tolstoj - Dy shokë
- Rifat Kukaj - Roboti i lodhur
- Tre mjekët e mëdhenj
- Xhevahir Spahiu - Shqiponja
- Mbollën të tjerët, ha ti
- Veshi i rrushit
- Anton Pashku - Stuhia
- Dhimitër Shuteriqi - Po nisen dallëndyshet
- Asdreni - Sa të dua, o Shqipëri
- Trumçaku në rojë
- Xhani Rodari - Vjeshta e artë
- Spiro Çomora - Zgalemi
- Konstantin Kristoforidhi - Dy dhitë
- Mësoni fjalën e urtë popullore
- Kush i shpëtoi shokët
- Dorë, moj e vogël dorë
- Gjeli, qeni dhe dhelpira
- Ujku dhe deri
- Mjegulla
- Faik Konica - Bora
- Gëzuar ditëlindjen
- Si veptoi Jetëmiri?
- Naim Frashëri - Kaqja dhe zogu
- Deshtë dhe ujku
- Avdi Shala - Valbona
- Stinët lavdërohen
- Qamil Batalli - Rruga e shtruar me hi
- Skifteri dhe macja
- Agim Deva - Viti i Ri
- Odhise Grillo — Viu-viu, fryn veriu
- Grizi u bë i dobishëm

- Porosia e fundit e Gjergj Kastriotit
- Ndre Mjeda - Mini
- Arif Demolli - Vizatuesja e vogël
- Flamur Toppi - Gjumi i shqetësuar
- Adelina Mamaqi — Qukapik, o qukapik...
- Rrahman Dedaj - Duart më të bukura
- Urimi i vogëlushes Zamira
- Kush s'punon mbetet i uritur
- Sami Frashëri - Dheu është flori
- Rexhep Hoxha — Lepuroshi
- Lumo Skendo - Eja motër
- Kalosh Çeliku — Ftoi i gjyshes
- Vajza e vogël
- Lulet e Mirëjetës
- La Fonteni - Dhelpra dhe lejleku
- Vehbi Kikaj - Pemët në verë
- Xha Sili, zogu dhe tre çunat
- Gonxhe e bukur
- Hans K. Andersen - Bredhi
- A. Z. Çajupi - Dhelpra dhe rrushtë
- Javer Karaliu — Miku i mire
- Miza që donte bisht
- Sa gëzim ka lumi
- Ymer Elshani - Semafori flet me sy
- Qamil Guranjaku - Vendi im
- Qamil Guranjaku-Xixëllonjat e vogla
- Ali Huruglica-Vjersha të zgjedhura
- Qamil Batalli-Tregime për fëmijë
- Adelina Mamaqi-Poezi të zgjedhura
- Ramadan Pasmaçi-Tregime për Kecin Bardhosh
- Nga letërsia botërore (sipas zgjedhjes)

Të lexuarit e tekstit

- të lexojë qartë;
- të ushtrojë dhe përsosë teknikën e të lexuarit të zëshëm dhe të pazëshëm
- të dallojë në tekst tërësinë, pjesën e tekstit, kryerreshtin, titullin;
- të lexojë e kuptojë elementet e teksteve (ilustrime, legjenda, tabela).
- të lexojë me intonacionin e duhur dhe t'i respektojë shenjat e pikësimit;
- të dijë të vërejë fjalën e panjohur e të kërkojë sqarime;
- të lexojë tekste të shkurtra të llojeve të ndryshme e të përshtatura për moshën, për të grumbulluar informata dhe për të pasuruar njohuritë, imagjinatën dhe fjalorin;
- të zhvillojë dëshirën për lexim të pavarur;

Interpretimi i tekstit

- të bëjë intonimin e drejtë të fjalisë, të flasë me tempo përkatës, me pauza të përshtatura.
- të shprehë mendimet, idetë, ndjenjat e qëndrimet për tema të ndryshme nga rrethina duke përdorë imagjinatën, përvojën në mënyrë të thjeshtë e të qartë;
- të flasë për ngjarjet sipas rrjedhës kronologjike;
- të rrëfejë tekste të shkurtra nga tema e dhënë me ndihmën e planifikimit të përbashkët;

- të thotë përmendësh tekste të shkurtra (reciton, flet në role etj);
- të zhvillojë kulturën e të shprehurit dhe të menduarit e pavarur;
- të diskutojë për tema të caktuara nga realiteti i përditshëm duke respektuar rregullat e komunikimit;

- të ritregojë tekste të shkurtra letrare dhe joletrare, e që të dallojnë njëra prej tjetrës ;
- të kuptojë dallimin e prozës nga poezia;
- të zgjerojë njohuritë për gjuhën standarde;

Nocionet letrare

- të dallojë llojet themelore të shprehurit letrarë (vargu, proza, këngët popullore, përrallat);

- të dallojë format e thjeshta letrare (përrallëza, barcoleta, gjëegjëza, fjalët e urta);
- të lexojë tekste letrare e joletrare deri në 250 fjalë;
- të dallojë tekstin letrarë nga ai joletrarë;

KULTURA GJUHËSORE

Format themelore të të shprehurit me gojë dhe me shkrim

Ritregimi i përmbajtjeve të teksteve të shkurtra, filmave, çfaqjeve teatrale, emisionet e radios dhe TV për fëmijë, ritregimi i lirë dhe detal; ritregimi detal sipas planit të përbashkët; ritregimi i përmbajtjeve në tërësi dhe të ndarë në pjesë (sipas planit të lirë dhe të përbashkët).

Tregimi për ngjarjet dhe përjetimet- sipas planit individual dhe të përbashkët; objekti i tregimit: rrethi i ngusht dhe i gjërë, e vërteta dhe e imagjinuara, përjetimi dhe ndjeshmëria e drejtpërdrejtë - nga përvoja e mëhershme; rrëfimi sipas fotografive të ekspozuara në tërësi të cilat paraqesin një tërësi, një ngjarje interesante dhe dinamike.

Përshkrimi i objekteve me të cilat nxënësi për herë të parë ballafaqohet; zgjedhja e objekteve të veta për përshkrim- sipas planit të lirë apo më parë të përcaktuar. Përshkrimi i bimëve dhe gjallesave në bazë të të vërejturit të drejtpërdrejtë; veçoritë të cilat janë më të dukshme gjatë momentit të të vërejturit. Përvetësimi i elementeve themelore gjatë procesit të përshkrimit - krijimi i planit përshkrues individual dhe të përbashkët.

Ushtrimet me gojë dhe me shkrim

Ushtrimet ortoepike: shqiptimi i drejtë i fjalëve, fjalive të shkurtëra, thënieve popullore dhe tregimeve.

Ushtrimet ortografike: kopjimi i fjalive dhe teksteve të shkurtëra me qëllim të përsosjes të teknikës dhe shpejtësisë së të shkruarit; të ushtruarit e dorëshkrimit në mënyrë të qartë dhe të drejtë.

Autodiktati dhe diktati kontrollues: verifikimi i zotërimit të njohurive për përdorimin e rregullave drejtshkrimore;

Ushtrimet leksikore dhe semantike: rëndësia e fjalës themelore dhe përcjellëse/figurative; përbërja e fjalës-formimi i togfjalëshit, sinonimet dhe homonimet, fjalët joletrare dhe zëvendësimi i tyre sipas standardeve gjuhësore etj.

Ushtrimet sintaksore: përbërja e fjalive të pavarura, formimi i fjalive nga fjalët e dhëna; përshtatja e fjalëve në rresht sipas nevojave komunikuese në kontekstin e dhënë.

Enigmat dhe rebuset, paraqitja dhe zgjidhja e rebuseve dhe fjalëkryqeve të përshtatura për moshën.

Të thotë përmendësh tekste të mësuara (reciton, flet në role etj.).

Paraqitja skenike e tekstit dramatik/dramatizuar; me ndihmën e udhëzimeve dallon rolet e thjeshta dramatike, rolet në grupe. Organizohen lojëra me lëvizje, pantomima, role etj.

Тë дијë тë шфрытëзојë дрејт фјалорин dhe encиклопединë пëр фëмијë си dhe бërја e фјалорит тë вет me фјалë тë реја dhe тë preferuara.

Dëgjimi dhe vlerësimi kritik i bisedave në emisione пëр фëмијë në radio dhe TV.

Kultivimi i kulturës пëр ta дëгјуар bashкëbiseduesin; тë shkruarit e uresave dhe letrave me tekst тë shkurtër.

Përpunimi me shkrim i detyrave shtëpiake dhe analiza e tyre gjatë orës mësimore.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Цел и задачи

Целта на обучението по бългaрски език е учениците да овладеят основните закономерности на бългaрскиa език на който правилно ще се изразяват в устна и писмена форма, да бьдат в състояние да тълкуват подбрани литературни произведения, произведения на сценичното, филмово и други видове изкуства на бългaрското и световно наследство.

Задачи на обучението по бългaрски език са:

- развиване на любов към майчиния език и необходимост за негово развиване и усъвършенстване;
- основно описменяване на учениците от първоначалния курс на основа на ортоепски и ортографски стандарти на бългaрскиa книжовен език;
- етапно и систематично запознаване с граматиката и правописа на бългaрскиa език;
- запознаване с езикови явления и понятия, овладяване с нормативната граматика и стилистичните възможности на бългaрскиa език;
- оспособяване за успешно служене с книжовния език в различните му форми на писмена и устна употреба и в различните комуникационни ситуации (роля на говорителя, слушателя, събеседника и читателя);
- развиване на усет за автентични естетически стойности в художествената литература;
- развиване на смисъл и способности за правилно, гладко, икономическо и убедително устно и писмено изразяване, обогатяване на речника, езиково и стилистично изразяване;
- упражняване и усъвършенстване на гласно четене (правилно, логическо и изразително) и четене наум (прочувствително, насочено, изследователско);
- оспособяване за самостоятелно четене, доживяване, разбиране, всестранно тълкуване и оценяване на художествени произведения от различен жанр;
- запознаване, четене и тълкуване на популярни и информативни текстове от илюстрирани енциклопедии и списания за деца;
- постепенно, систематично и последователно оспособяване на учениците за логическо схващане и критическа оценка на прочетения текст;
- развиване на необходимост за книга, способности да могат с нея самостоятелно да си служат като извор на знания; развиване на навик за самостоятелно ползване на библиотека (класови, училищни и градски); постепенно свикване с начина за водене на бележник за прочетените книги;
- постепенно и систематично оспособяване на учениците за преживяване и оценяване на сценични произведения (театър, филм);
- усвояване на основните теоретични и функционални понятия от областта на театралното и филмово изкуство;

- запознавање, развивање, пазене и тачене на сопственија национален и културен идентитет на произведения от българската литература, театралното и филмово изкуство, както и на останали художествени постижения;
- развивање на почит към културното наследство и нужда същото да се зачита и подобрява;
- привикване за редовно следене и критическо преценяване на детски радио и телевизионни предавания;
- подтикване на учениците на самостоятелно езиково, литературно и сценично творчество;
- подтикване, развивање и ценене на ученическите извънкласови дейности (секции: литературна, езикова, рецитаторска, драматична, журналистическа и др.);
- възпитавање на учениците за живот и работа в духа на хуманизма, честността, солидарността и други етични стойности;
- развивање на патриотизъм и възпитавање в духа на мира, културните отношения и сътрудничество между хората.

ПРВИ РАЗРЕД

ПЪРВИ КЛАС

Оперативни задачи:

- усвоявање на правилно изговаряње на звуковете, група звукове, думи и изречения;
- овладявање на техниката по четене и писане;
- привикване на употреба на книжовния език при говорене и писане;
- формиране на навик за четливо, порядъчно и хубаво писане;
- забелязване на видове литературни произведения според изискванията на програмата;
- постепенно въвеждане за преживявање и разбирање на литературните текстове;
- усвоявање на основните литературно-теоретически и функционални понятия според изискванията на програмата;
- оспособявање за устно и писмено разказване, говорене и описване според изискванията на програмата.

ОСНОВИ ПО ЧЕТЕНЕ И ПИСАНЕ

Предварителни изследвания

Изследване на способностите на всеки ученик за езиково общување (способност за репродукция на късо съдържание, ловкост за свободно езиково общување, богатство на речника, отклонения от книжовната норма, говорни недостатъци); изследване на предзнанията по четене и писане (познавање на буквите, четене и писане); изработване на индивидуални табелки с резултати от изследванията поради уеднаквявање на паралелката, избор на методи и постъпки и следене на напредването на учениците.

Подготовки за четене и писане

Упражнения по наблюдавање (визуални упражнения) - забелязване и подбор на значителни подробности; развивање на аналитично наблюдавање, тематично наблюдавање на предмети, растения, животни, лица, снимки, чертежи и илюстрации;

забелязване на форми, цветове, положение на предметите и съществата; забелязване на движения и тяхната динамичност, мимики и жестикулации.

Упражнения при слушане (акустични упражнения) - откриване и различаване на звуковете, шумовете и тоновете, различаване на говорните характеристики (говора) на учителя, другаря, артиста и радио и тв-говорителя.

Развиване на устното изразяване: разказване по наблюдаване и разказване по редица от снимки; преразказване: на текст, на куклено представление, на анимационен филм.

Оформяне и усъвършенстване на културата по практическо комунициране: свикване на учтива фразеология; говорна /комуникационна/ находчивост при различни обстоятелства.

Усвояване и развиване на понятия: изречение, дума и глас. Развиване на чувството за основните единици на говоренето.

Аналитични, синтетични и аналитично-синтетични упражнения.

Лексикални и синтактически упражнения: обогатяване на речника, анализ на гласовата структура на думата. Упражнения за артикулация - чисто, ясно и правилно произношение на всички гласове.

Моторни упражнения - упражнения за движение на ръката, писане на различни черти и линии като основни елементи на буквата; просто и постепенно художествено изразяване; насочено и свободно чертаене в корелация с изискванията на художествената култура; спонтанност, последователност и функционалност в изискванията си учениците успешно да си служат с прибора за писане и рисуване.

Начално четене и писане

Основният обучителен подход при четенето и писането се осъществява чрез приложение на звуковия аналитично-синтетичен метод. В неговата структура (езикова дейност, аналитични и синтетични упражнения за усвояване на понятието глас, писане на букви, четене на даден текст, и разговор върху него, писане на думи и изречения и под.) функционално и осмислено се интегрират отделни дейности: отделно, паралелно и комбинирано учене на четенето и писането, поотделно и групово усвояване на буквите - според свободна преценка на учителя и в зависимост от дадени учебни обстоятелства.

При обстоятелство, че предварително са обезпечени учебници и наръчници, учителят може да се определи и за комплексни методи при четенето и писането.

Упражнения на логическото четене върху съответни текстове от буквара: правилен изговор на всички звукове, правилно акцентуване на думите, гладко свързване на думите в изречението със силата и темпа на природния говор. Осмислено и подтикващо да се оценява четенето на всеки ученик поотделно. Разговор върху прочетеното.

Упражнения за графически правилно и естетически хубаво писане: на отделни букви, думи и изречения. Систематично и последователно осъществяване на хигиеничните, техническите и практическите привички свързани с писането (правилно седене, поведение на тялото, функционална употреба на прибора за писане и под.)

Особена методическа грижа се посвещава на деца, които имат предварителни знания по четене и писане, както и на онези деца, които изостават при възприемане на писмеността.

Усъвършенстване на четенето и писането

След усвояване на основи на писмеността (ориентационно през първото полугодие) продължава се с упражняване и усъвършенстване на четенето и писането

и през второто полугодие до степента на автоматични действия. Функционалното осмисляне и корелация на получените знания и опитности в процеса на усвояване на началното четене и писане, със съответни програмни съдържания на останалите области (граматика, правопис, литература, езикова култура) дава се принципно възможност на ученика на всеки час да говори, чете и пише.

ЕЗИК

Грамматика

Изречение, дума, звук, буква - разпознаване.

Забелязване ролята на звука за смислово различаване на думата.

Различаване на изреченията като осведомяване, питане и заповядване при изговаряне (интонационно), разпознаването им в текст.

Писане, отбелязване и изговаряне на звуковете: **ъ, й, дж, дз** като и на звучните **б, д, г, в, ж, з** в края на думите; писане и изговаряне на буквите; **ю, я, щ, ъ** и словосъчетанията: **ьо, йо**.

Правопис

Употреба на главна буква в началото на изречението, при писане на лични фамилни имена, имена на населени места, съставени от една дума.

Правилно подписване (първо име, след това презиме).

Употреба на точка в края на изречението. Място и роля на въпросителната и удивителната в изречението.

ЛИТЕРАТУРА

Лирика

Калина Малина: *Когато грижа имам аз (Буквар)*

Елисавета Багрияна: *Първите уроци*

Чичо Стоян: *Те за нас се трудят*

Ран Босилек: *Родна реч*

Георги Веселинов: *Прозорче към света*

Атанас Душков: *Катеричка*

Ангелина Жекова: *Коледна елхичка*

Валери Петров: *Мама*

Владимир Блесков: *Хубави имена*

Драган Кулиджан: *Две зайчета*

Елин Пелин: *Дядовата ръкавичка*

Йордан Стубел: *Баба марта бързала*

Иван Вазов: *Синчец*

Христо Ботев: *Чавдар войвода*

Емануил Попдимитров: *Пеперуда*

Подбор от весели народни песни (от детски антологии)

Епос

Народна приказка: *Двама другари*

Народна приказка: *Камък и змия*

Народна приказка: *Пили-патили*

Народна приказка: *Умният бедняк*

Асен Разцветников: *Дядо мраз (Буквар)*

Лада Галина: *Кога плаче Петьо*

Елин Пелин: *Млада гора*

Николај Зидаров: *Глезен Иван*

Дамян Калфов: *Болестта на Филчо*

Асен Босев: *Плодородна земя*

Асен Разцветников: *Приказчица*

Подбор от весели четива за деца (от детски антологии и списанија)

Драма

Ангел Каралийчев: *Врабче и самолет*

Мога да чета (Буквар)

Популарни и информативни текстове

Подбор от илустрирани енциклопедии и списанија за деца.

Четене на текст

Правилно и гладко гласно четене на думи, изречения и къси текстове - проверка на четенето с разбирање. Оспособување на ученика в четенето да забележува и препинателните знаци (точка, впросителна, удивителна). Постепено овладување интонацијата на соопштителни, впросителни и удивителни изречения.

Четене на текст с диалог - индивидуално и по роли. Систематическо, последователно и критическо оценување четенето на ученика.

Въведување на ученика да чете наука изречения и къси текстове (след како овладее основните елементи на техниката за гласно четене).

Активно слушање на художествени текст (звукони и видео записи).

Свикнување на ученика на правилно дишање; придобивање на хигиенични навики при четенето.

Тълкување на текст

Литературните текстове се използват за усъвършенствување на четенето и писането и въведување в основните понятия на литературата.

Забележување на заглавијата, имената на авторите, содржанието и илустрациите в книгата.

Забележување на просторствените и временните одношения на по-важните подробности в описанието на лицата и природата. Забележување на главните лица, техните качества и постъпки. Наблудување на основните емоционални состојанија (радосно, тужно, смешно). Понятијата: добро, зло.

Отговори на впросите за прочетеното содржание (изречения, абзаци, песни, къси разкази, басни, приказки, драматичен текст). Забележување и разбирање на характерните изречения в текста.

Систематично и постепено усвојување на литературни и функционални понятия.

Литературни термини

Лирика

Стихотворение; стих и строфа; основно чувство - на ниво разпознавање.

Епос

Разказ: случка, място и време на събитието.

Литературен герой - портрет, основни етически качества и постъпки.

Поговорка, гатанка - разпознавање).

Драма

Драматична игра. Драматично действие (на ниво разпознавање).

Основни форми на устно и писмено изразяване

Преразказване - слободно и насочено: преразказване на књи и елементарни текстове от буквара, читанката, списание за деца, кукленски театрални постановки, анимационни филми, радио и телевизионни емисии за деца.

Разказване за събития и преживявания - слободно и насочено: (непосредствената околност, родителски дом, училище, игра, излет; посещения, среши); говорене въз основа на въображението; говорене по поредица на картини - постепено откриване на картини по логически път.

Описване на предмета - слободно и с подтик: забелязване и назоваване на поизразителните белези на елементарните предмети и любимите играчки; описване на растения и животни: описване на растенията въз основа на общо наблюдаване.

Описване на предмети, растения, животни въз основа на личен опит (със знания и припомняне от предмета Светът около нас).

Устни и писмени упражнения

Ортоепични упражнения: правилен изговор на звуковете, група звукове, думи, ономотопеи, скоропоговорки.

Ортографични упражнения: Преписване на думи и књи изречения с дадена цел; проверка и оценка на порядъчността и четливостта на писането.

Диктовка за прилагане на правописните правила. Автодиктовка.

Лексикални упражнения: строеж на думи; синоними, антоними; думи с умалително и аугментативно значение и под.

Синтактични упражнения: Насочено и самостоятелно образуване на изречения, изречения с допълване, изречения от дадени думи и под.

Отгатване и решаване на ребуси.

Казване наизуст на запомнени текстове (лирически и епически).

Сценична импровизация на драматични и драматизирани текстове.

Да си служат с речник и да създават собствен речник.

Конвенционални езикови стандарти при устното общуване (с непознат събеседник - употреба на Ви от уважение и учтивост); писане на честитки.

Изработка /писане/ на домашни писмени упражнения (до пет) и техен анализ по време на час - през второто полугодие.

ДРУГИ РАЗРЕД

ВТОРИ КЛАС

Оперативни задачи:

- Забелязване и възприермане на изречението като основна езикова категория; разпознаване и разбиране на главните части на изречението.

- запознаване с фонетичните и морфологичните понят според изискванията на програмата;

- овладяване на нови програмни изисквания по правопис;

- мотивиране, подтикване и насочване за извънкласно четене.

- упражняване на гласно четене; усъвършенстване на четене наум с цел тълкуване на текста;

- забелязване и тълкуване на важни моменти в текста;

- симултанно усвояване на литературните и функционалните понятия;

- овладяване с основните форми на езиковото изразяване и понататъшно усъвършенстване на езиковата култура;

- систематично и последователно реализирани на заплануваните и на тях подобни упражненија по четене и писане.

ЕЗИК

Грамматика

Изречение - разказно, въпросително, удивително и заповедно. Забелязване на утвърдителното и отрицателното изречение. Интонационни качества на изречението при говорене (интонация и пауза) и в текста (начална главна буква и препинателни знаци: точка, въпросителна, удивителна).

Разпознавање на главните части на изречението (подлог и сказуемо).

Съществителни имена и глаголи (забелязване и разпознавање). Разпознавање на рода и числото при съществителните имена. Възможността да се прави разлика между основните глаголни форми за изказване на сегашно, минало и бъдеще време; Разпознавање на утвърдителни и отрицателни глаголни форми.

Звук и сричка; гласни и съгласни. Правилно писане и изговаряне на думи с Ъ /ерголям/, както и със следните букви и словосъчетания: **Ъ, Ю, Я, Щ, Ы, ЙО, ДЖ, ДЗ**. Употреба на буквата **Ъ** (ермалък), с уточнявање, че няма звукова стойност, а служи само за отбелязване на мека съгласна пред гласната **О (ЪО)**. Посочване на разлики между буквите **Ю, Я**, когато означават два звука (**ИУ, ЫА**) и когато означават един звук (**У, А**). Коригиране на думи писани под влиянието на местния говор. Развиване на усета за якане и екане с характерни думи.

Разделяне на думата на срички при говорене (по-прости примери).

Правопис

Употреба на главна буква при писане на лични и фамилни имена, псевдоними, имена на животни, географски названия и улици, съставени от две думи.

Писане на адреси.

Пренасяне на част от думата на нов ред (основни правила)

Писане на въпросителната частица **ЛИ** във въпросителните изречения; писане на отрицателната частица **НЕ** с глаголите и в отрицателните изречения. Съкратено писане на мерните единици (корелация с обучението по математика).

Точка, въпросителна, удивителна. Две точки при наброявање. Запетая.

Правопис и правоговор на предлозите: **В** и **ВЪВ**, **С** и **СЪС**.

ЛИТЕРАТУРА

Лирика

Народна песен: *Изникнала ябълчица*

Елисавета Багрияна: *Първият учебен час*

Елин Пелин: *Златна есен*

Дора Габе: *Моят татко*

Михаил Лъкатник: *Звездичка*

Пейо Яворов: *Надежда*

Мира Алечкович: *Песен за мамините очи*

Лъчезар Станчев: *Какъв да стана*

Десанка Максимович: *На гости*

Николай Лилиев: *Ранна пролет*

Йордан Стубел: *Тропчо*

Цветан Ангелов: *Елха красавица*

Елин Пелин: *Златна есен*
Камен Зидаров: *Моят баџин крај*
Андреј Германов: *Овоџарче*
Асен Босев: *Сурва весела година*
Епос
Народна приказка: *Лоша дума*
Народна приказка: *Нај-скъпоценият плод*
Народна приказка: *Гората и брадвите*
Народна приказка: *Вълк и коза*
Народна приказка: *Врана и лисица*
Ангел Каралийчев: *Новите учебници*
Елин Пелин: *Умник Гјуро с умници другари*
Павел Вежинов: *Столетник*
Константин Ушински: *Всеки трябва да работи*
Стоян Дринов: *У дома*
Лев Толстой: *Селянинът и водният цар*
Глигор Поповски: *Кой е нај-важен*
Георги Караславов: *Крилете на човека*
Дамян Калфов: *Пролет*
Марин Младенов: *Чуден сн*
Подбрани четива от антологии и списания за деца.
Драма
Народна приказка: *Вълк и котка*
Г. Горин: *Кой е по-вежлив*
Камен Калчев: *Приказка за слнцето*
Популарни и иформативни текстове
Подбор от енциклопедии и списания за деца

Четене на текст

Упражняване и усъвършенстване на техниката по гласно четене и четене наум с разбирање на прочетеното. Съгласување на интонацијата и темпа на четенето с природата на текстот (разказвање, описвање, дијалог). Постепенно и принципиелно давање на напътсвија на ученикот да пише бележник за прочетени книги; од време на време четене на сѝијат и водене на коментар върху него на одделни часови. Четене на текст с дијалог по роли.

Четене наум како подготовка за самостојатно четене и учење.

Тълкување на текст

Свободно соопшаване на впечатленията за прочетен текст.

Разбирање на прочетениот текст. Забелязување на хронологијата и врзката на случките при разказвањето. Забелязување на карактерни моменти при описвањето на героите и случките. Схваќање на намеренијата и чувствата содржани сѝ в текстот. Откривање и тълкување на лайт-мотива в текстот.

Разбирање на одделни цјалости на текстот (откъса) и определување на подзаглавието.

Забелязување на различни значења на думите в текстот и објаснување на тјхната изразителна функционалност.

Систематично усвојување на литературни и функционални понятия.

Литературни термини

Лирика

Стихотворение, чувства; стих, строфа - на равнище разпознавање и именување.

Енос

Сюжет - последователност на събитията (разпознаване).

Главни и второстепенни герои, техни особености и поведенија.

Посланија.

Народна песен, приказка, басня - разпознаване.

Драма

Драматичен герой, драматично действие, драматичен конфликт, диалог, сцена, актьор - разпознаване.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

Основни форми на устно и писмено изразување

Преразказване на къси текстове, филми, театрални представления, радио и ТВ емисии за деца - свободно и подробно преразказване; подробно преразказване по общ план, преразказване на съдържанието изцяло и по части (свободно и по общ план).

Разказване на случки и преживувања - самостојателно и по общ план; тема на говоренето; реалност и мечта, непосредствено преживување и припомняне/ придобит опит од преди; разказване според поредица од картички, коишто представуваат цјелост, увлекателна и динамична случка.

Описвање на предмети со коишто ученикот за прв пат се среќа; сопствен подбор од предмети за описвање - свободно или по предварителен план. Описвање на растенија и животни, въз основа на непосредствено набљудаване - качества, коишто изпъкват во моментот на набљудаването. Създавање на общ и самостојателен план за описвање.

Устни и писмени упражнения

Ортоепични упражнения: правилен изговор на думи, изрази, къси изреченија и пословици.

Ортографични упражнения: преписвање на изреченија и на откъси од текстове, поради усъвършенстване на техниката и скоростта на писането; упражнување на четлив и порадъчен ръкопис.

Автодиктовки и контролни диктовки: проверка на точни запомняња и правописни правила.

Лексикални и семантични упражнения: основно и преносно значење на думите; образување на думи - ообразување на сродни суми; синоними и омоними; нелитературни думи и тяхна замена със стандартни книжовни думи.

Синтактични упражнения: самостојателно и насърчаващо писане на изреченија, разширявање на дадените изреченија, промена на словоредот во изречението во зависимост од комуникативните нужди во даден контекст.

Гатанки и отгатване, съставяње и решавање на ребуси и кръстословици.

Казване наизуст на запомнени текстове (лирически, епически и драматични).

Сценично представяње на драматичен/ драматизиран текст.

Използување на речници и енциклопедии за деца и писане на сопствен речник.

Слушане и оценка /критическа преценка на говорот/ разговора во емисиите за деца по радиото и телевизията.

Свикване да се уважава събеседникот и неговата езикова култура; писане на картичка и писмо.

Изработка на домашни писмени задачи (до осем) и техен анализ по време на час.

НАЧИН НА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Основи по четене и писане

Подготовка за начално четене и писане - Подготовката за начално четене и писане зависи от предварителните знания на ученика, т. е. от самия състав на класа. Въз основа на резултатите, за по-успешно преминаване на четене и писане във всеки клас, за група или поотделно за всеки ученик се организират отделни упражнения. Учениците, които четат и пишат трябва да получават диференцирани задачи, съобразени с техните възможности (четене на по-лесни текстове, да пише отговори на зададени въпроси от прочетен текст, ползване на учебни работни тетрадки)

През подготвителния период за четене и писане трябва да се организират следните упражнения:

- упражнения по наблюдаване (визуални упражнения): забелязване и подбиране на важни моменти; развиване на аналитическото наблюдаване; организирано тематично наблюдаване на предмети, растения, животни, лица, картинки, чертежи; форми, цветове, местоположение на предмети и лица; забелязване на дв. виженията на тялото, мимиките и жестикулациите;

- упражнения за слушане (акустични упражнения): идентифициране на звукове, шумове и тонове, различаване на характеристичните гласове на учителя, съученика, актьора; внимателно изслушване на говорителя и събеседника;

- развиване на култура по устно изразяване; преразказване на текст, театрални постановки и филми; говорене въз основа на непосредствено наблюдаване и творческа фантазия; разказване по серия от картини;

- формиране и усъвършенстване на практическата комуникация; навикване на учтива фразеология, подходяща комуникация в дадена ситуация;

- усвояване и развиване на понятията: изречение, дума, звук; основни говорни единици;

- аналитични, синтетични и аналитично-синтетични упражнения;

- лексикални и синтактични упражнения; обогатяване и развиване на речника, активиране на пасивния речник, анализ на гласовата структура на думите;

- артикулационни упражнения; чисто, ясно и правилно изговаряне на гласовете;

- моторни упражнения - упражнения за движение на ръката, писане на различни черти и линии като основни елементи на буквата; просто и постепенно художествено изразяване; насочено и свободно чертаене в корелация с изискванията на художествената култура.

- Всички упражнения на основните понятия за езика се организират непрекъснато, както в подготвителния период, така и в самия процес когато се обработват гласовете и буквите и когато се свързват думите в изречение.

Начално четене и писане

Четене - Въз основа на резултатите от предварителното изследване на знанията и уменията на децата в областта на четенето и писането, както и на конкретните условия за работа, учителят се определя за паралелно, отделно или комбинирано четене и писане.

Според резултатите от предварителното изследване за разпознаване на буквите и четенето и според индивидуалния напредък на учениците в паралелката, обучението по начално четене и писане трябва да се провежда чрез няколко нива, с прилагане на принципа на индивидуализиране без оглед на постъпката (монографски, групов, комплексен) за който се е определил учителя с учениците,

които познават буквите или вече знаат да четат, както и с онези които по-бързо напредват, трябва да се осъществяват съдържанията и формите на работа, съответни с техните възможности и нужди, а на учениците, които по-трудно овладяват началното четене - да се оказва постоянна и систематична помощ.

При провеждането на упражненията по четене и писане обръща се внимание на развитието на хигиенични навици. Отдалечеността на текста от очите трябва да е на околко 30 cm; според правилото светлината трябва да пада от лявата страна, а чете се и пише на свеж въздух и при умерена температура; нужно е да се спазва правилно дишане при четенето.

В процеса на ученето по четене, освен учебници ученикът колкото е възможно трябва повече да ползва природни обстановки: четене на надписи, названия на фирми, осведомения, имена на улици, заглавия и подзаглавия във вестници и книги, след това четене на илюстрирани книжки и пр.

Текстовете за четене трябва да са къси (и по съдържание и по структура на изреченията), динамични и интересни.

Четенето е поотделно. Всяко дете чете със свой темп, спрямо своите способности. С упражненията по съчетаване и с логическо четене децата постепенно трябва да се въвеждат в овладяването на техниката по четене.

В хор от време на време могат да се четат заглавия, подзаглавия, трудни думи, отделни изречения, поговорки, загадки, по някой стих, въпроси, скоропоговорки и пр. - преди всичко в интерес на подтикване и охрабряване на онези ученици, които изостават в четенето.

При писане децата се учат с теглене на линии (всички линии на буквите са с еднаква широчина, а буквите са с еднаква височина и с еднаква отдалеченост) с добър графитен молив.

Елементите на буквите не се пишат отделно, а се упражняват с обмислени рисунки. Поотделното писане на буквите трябва да се ограничи на един до два реда, а основно внимание да се обърне към анализа на отделни части на буквите, редоследа на писането на елементите и свързването им в букви.

Дневната натовареност на ученика с писането не трябва да е повече от 15 до 25 минути. Ръкописът трябва да е индивидуален, четлив, графически правилен и порядъчен. Пишещите с лява ръка не трябва да се принуждават да пишат с дясна ръка.

Писането се учи: с преписване, диктовки, отговаряне на въпроси, допълване на изречението, съставяне на разкази от поредица на снимки, съвместно преразказване и чрез първи форми на самостоятелно писмено изразяване.

Според това, обучението по начално четене и писане обхваща и работа с литературен текст, артикулационни говорни и писмени упражнения, както и овладяване на основните понятия по граматика и правопис.

Усвояване на печатните и ръкописни букви по принцип се осъществява до края на първото полугодие.

Усъвършенстване на четенето и писането

След усвояването на основната писменост (ориентационно в течение на първото полугодие) четенето и писането се упражняват и усъвършенстват и през второто полугодие до степента на автоматични действия. Чрез функционално обмислено и примерно обединяване на получените знания и умения по начално четене и писане заедно със съответните програмни съдържания по останалите предметни области (граматика и правопис, литература, езикова култура) дава се възможност на ученика на всеки час да говори, чете и пише.

За усъвършенстване на четенето и писането се използват систематични упражнения: гласно четене на текста, който се тълкува от читанката или от извънкласно четене, с аналитична и практична оценка на това четене: четене наум на текст и непосредствено преди разговора за него; флексибилно четене на текстове извън читанката; четене заради осведомяване за постигнатата скорост на четенето и степента на разбиране на прочетеното; четене по роли.

Усъвършенстване на четенето се постига чрез последователни изисквания, отнасящи се до графическа образцовост на буквите и тяхното свързване в думите и думите в изреченията, което се осъществява чрез систематични упражнения: преписване, диктовка, автодиктовка, самостоятелно писане на изречения и къси съчинения.

Необходимо е примерно и подтиквашо оценяване на ръкописа на всеки ученик поотделно, а особено при преглеждането на домашни писмени упражнения. От време на време трябва да се организират отделни часове по краснопис.

И в този период на обучение съгласно потребностите, организират се дейности и се осъществяват изисквания за три нива според тяхната тежест: за средни ученици, за ученици със способности поголеми от първите, както и за онези които имат трудности в овладяването на знанието, умението и навиците в четенето и писането.

Език (граматика и правопис)

В езиковото обучение учениците се подготвят за правилна устна и писмена комуникация на стандартен български език. Затова изискванията в тази програма не са насочени само на езикови правила и граматични норми, но и на функцията им. Например, изречението не се запознава само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точка на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е да се учениците запознаят с езика и да го тълкуват като система. *Нито едно езиково явление не би трябвало да се изучава изолирано, във от контекста в който се реализира неговата функция.* В I и II клас в рамките на упражненията за слушане, говор, четене и писане учениците забелязват езиковите явления без техните наименования, а от трети до осми клас концентрично и континуирано ще се изучават граматичните съдържания последователно и селективно имайки в предвид възрастта на учениците.

Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебните съдържания, а конкретизирането на степента за обработка, като напътствия на учебната практика в отделни класове, назначена е с ясно формулирани изисквания: забелязване, съглеждане, усвояване, понятие, разпознаване, различаване, информативно, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в тяхната настойчивост да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Селективността се провежда с избора на най-основните езикови закономерности и информации, които се отнасят към тях.

С такова отнасяне към езиковия материал в програмата учителите се насочват тълкуването на граматичните категории да обосновават на тяхната функция, която са учениците запазили и научили да ползват на практика в предишните класове. Последователността и селективността в граматиката най-добре се съглеждат в съдържанията на синтаксиса и морфологията от I до VIII клас. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернативата на съгласните к, г, х, ю, я, учениците най-напред ще забелязват в строежа на думите и в склоненията

в V клас, а чрез упражнения и езикови игри в този и в предишните класове ще придобиват навици за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни ще придобият в шести клас, а придобиените знания за значителните звукови особености в българския език ще се систематизират в VIII клас. По този начин учениците ще придобият основни информации за звуковите промени, ще научат да прилагат на езикова практика, а няма да бъдат натоварени с описанията и историята на посочените явления.

Елементарни информации за морфологията учениците ще получават от II клас и последователно от клас в клас ще се разширяват и задълбочават. От самото начало учениците ще придобиват навици да забелязват основните морфологични категории, например: във II клас освен забелязване на думи, които назовават предмети и същества включва се и разпознаването на рода и числото на тези думи, а в III клас разпознаване лицето на глагола. По този начин учениците ще се въвеждат последователно и логически не само в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола - личните глаголни форми - сказуемото - изречението). Думите винаги трябва да забелязвам и обработвам в рамките на изречението, в което се забелязват техните функции, значения и форми.

Програмните съдържания, които се отнасят до ударението не трябва да се обработват като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се въвеждат в стандартните акцентни норми, а с постоянни упражнения (по възможност ползване на аудио-визуални записи) учениците трябва да придобиват навици, да слушат правилното произношение на думите.

За овладяване на правописа нужно е да се организират системни писмени упражнения, различни по съдържание. Покрай това, на учениците от ранна възраст трябва да се дават напътствия да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдяване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа - говорните отстъпки от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанията за упражняване по езиково обучение трябва да са определени въз основа на систематичното напредване в говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ещ има подготвителна функция в правилното комунициране на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се прилагат следните постъпки, които са се на практика показали със своята функционалност:

- Насърчване на съзнателните дейности и мисловна самостоятелност на учениците.
- Премахване на мисловната инерция и ученически наклонности за имитация.
- Обосноваване обучението на съществени ценности, т.е. на значителни свойства и стилистичните функции на езиковите явления.
- Уважаване на ситуационното обуславяне на езиковите явления.
- Свързване на езиковото обучение с приключения от художествения текст.
- Откриване на стилистичните функции, т.е. изразителността на езиковите явления.
- Използване на художествените приключения като насърчване за учене на майчиния език.
- Системни и осмислени упражнения в говора и писането.

- По-ефикасно преодоляване степените за препознаване на езиковите явления.
- Свързване знанията за езика в континуитет с непосредствената говорна практика.
- Осъществяване континуитета в системата на правописни и стилистични упражнения.
- Подбуждане на езиковата изразителност на ученика в ежедневието.
- Указване на граматична съставност от стилистични граматични средства.
- Използване на съответни илюстрации за подходящи езикови явления.

В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват учениковата мисловна инерция, а развиват интерес и самостоятелност у учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика. Посочените указания в обучението подразбират неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, т.е. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова указанието за съответни езикови явления на изолирани изречения извадени от контекста е означено като нежелано и нефункционално постъпване в обучението по граматика. Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели подобни да се формално преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Съвременната методика в обучението по граматика се залага центъра на тежестта при обработка на езиковите явления да бъде обоснована на съществени особености, а това означава техните значителни свойства и стилистични функции, което подразбира изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение нужно е да се съглеждат езиковите явления в ежедневието и езиковите околности, които обуславят тяхното значение. Учениците трябва да се насочват да използват изгодни текстове и речеви ситуации, в които се дадено езиково явление естествено явява и изказва. Текстове трябва да са познати на учениците, а доколкото неса трябва да се прочетат и да се разговаря върху тях.

Учителят трябва да има в предвид, че запознаването на същността на езиковите явления често води чрез преживелици и разбиране на художествен текст, което ще бъде допълнително насърчване за учителя при даване на напътствия на учениците да откриват стилистичните функции на езиковите явления. Това ще допринесе развитието на учениковия интерес към езика, понеже художествените приключения съчиняват граматичното съдържание по-конкретно, по-леко за прилагане.

Нужно е учителят да има в предвид значителната роля на систематичните упражнения, т.е. учебния материал не е овладян добре ако не е добре упражнен. Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част при обработка на учебните съдържания, повторението и затвърдяването на знанията.

Методиката по езиково обучение теоретично и практически указва, че в обучението по майчин език трябва по - скоро да се преодолите степените на препознаването и възпроизвеждането, а с търпеливо и упорито старание да възприемат знания и навици - *приложимост и творчество*. За да се на практика удовлетвори на тези изисквания, функционално е във всеки момент знанията по граматика да бъдат във функция на тълкуването на текста, с което се издига от препознаването и възпроизвеждането до степен на практическо приложение.

Прилагането на знанията за езика на практика и неговото преминаване в умения и навици се постига с правописни и стилистични упражнения.

Учениците треба континуирано да се подтикват към свързването на знанията си с комуникативния говор. Една от по-функционалните постъпки в обучението по граматика е упражняването обосновано в използването на примери от непосредствената говорна практика, което обучението по граматика доближава до ежедневните потребности, в които се езика явява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин бива по-практично и интересно, което на ученика прави удовлетворение и дава възможности за неговите творчески прояви.

Съвременната методика на обучение изтъква поредица от методически похвати, които трябва да се прилагат в програмните съдържания по езикознание и които дават възможност да всеки съзнателен път, започвайки от този, който е в рамките на учебния час, получи своята структура.

Обработката на нови програмни съдържания подразбира прилагане на следните методически похвати:

- Използване на подходящ текст върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

- Използване на казаното в речевите ситуации (примери од подходящи, текущи или запомнени).

- Насърчване на учениците да подходящия текст разберат цялостно и частично.

- Затвърдяване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст).

- Насърчване на учениците да забелязват в текста примери от езикови явления, които са предмет на съзнанието.

- Съобщаване и записване на новия урок и насърчване на учениците да забелязаните езикови явления изследователски съглеждат.

- Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни възможности...).

- Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, тяхната компарация, описване и класификация.

- Илюстриране и графическо представяне на езиковите понятия и техните отношения.

- Дефиниране на езиковото понятие; изтъкване свойствата на езиковите явления и забелязаните закономерности и правилности.

- Разпознаване, обяснение и прилагане на осъзнатия учебен материал в нови ситуации и от примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

- Затвърдяване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (поредни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически постъпки помежду си се допълват и реализират се в непрекъснато и синхронно предположение. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след завършването на часа. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде упознат предварително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде обезатеелн етап в учебната работа, но се прилага когато му е функционалността безспорна.

Паралелно и сдружено в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че часовете в които изучава

съдржанието по граматика нямат отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Виден е прехода помежду индуктивната и дедуктивна метода на работа, като и осъзнаването на езиковите явления и упражняване.

Литература

Въвеждане на най-малките ученици в света на литературата, но и в останалите, така нар. нелитературни текстове (популярни, информативни) представлява изключително отговорна преподавателска задача. Именно на този степен образование получават се основни и не по-малко значителни знания, умения и навици, от които до голяма степен ще зависи ученическата литературна култура, но и неговата обща култура, върху която се изгражда цялото образование на всеки образован човек.

Една от най-значителните новини в програмирането на литературата е това, че всички текстове предназначени за четене и тълкуване имат в основата си еднакъв учебен третман. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдржания по други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и др.

Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възможност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. нар. Литературни текстове - към програмните изисквания

Четене и тълкуване на текст

Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмираните съдржания, колкото са във възрастовите възможности на най-малките ученици, дадените съдржания добре да се приемат, за да може получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни обстоятелства. Въз основа на това, четенето и тълкуването на текста в началните класове е във функция на по-нататъшното усъвършенстване на гласно четене, а след това последователно и систематично въвеждане в техниката на четене наум, както и усвояване на основни понятия, отношения и реалации, която съдържа в себе си прочетения текст.

Четене на текст, преди всичко, на най-малките възрастови групи имат всички белези на първо и основно овладяване на тези умения като знания, предимно в първи клас. Особено е важно учениците постепенно и функционално добре да овладеят четенето на глас, което в себе си съдържа някои от важните особености на логическото четене (изговор, височина на гласа, пауза, интонационно приспособяване и др.), и което естествено ще се стреми към все по-голяма изразителност във втори клас (нагласяване, емоционално приспособяване, темп и др.), с което се по-лесно усвоява техниката на изразителното четене (трети клас). След това, от особена важност е всяко четене на глас и всеки ученик, след като е прочел някой текст, трябва от своите другари в класа и учителя да разбере какво е било добро в това четене, какво трябва да се промени, за да бъде още по-добро.

Последователността и систематичността могат да се използват при оспособяването на ученика за четене наум. Този начин в низшите класове представлява сложен учебен процес, от гледна точка на изкусен оформен читател това не изглежда така. Четенето наум, всъщност съдържа редица сложни мисловни действия, които ученикът трябва спонтанно да овладее, а отделен проблем е т. нар. вътрешен говор. Затова при повечето ученици в първи клас това четене най-напред

се изразява във вид на тихо четене (тихо мрѣнкане), за да поне по-късно или чрез упорити упражнения получи необходимите белези. Несъмнено между тях трябва да се изтъкнат различните видове мотивация, подтикване и насоченост, с които полесно се доживява и разбира текста, който се чете, та четенето наум, от методическо становище съвременното обучение по литература, става необходимо условие за добро тълкуване на текста.

Тълкуването на текст в долните класове представлява изънредно сложен и деликатен програмен процес. Текстът е основно програмно съдържание, който има водеща и интеграционна роля в обучението, защото около себе си събира определени съдържания и от други предметни области. Но, заради възрастовите ограничения в тълкуването и усвояването на основните структури, а особено художествени фактори на текста необходимо е да се изразят много инвентивности, систематичности и упоритости при оспособяването на учениците за постепенно забелязване, разпознаване, а след това образложение и спонтанно усвояване на неговите основни предметности.

В първи клас тълкуването на текста има изразителни белези на спонтанен и свободен разговор с учениците за относителни подробности - пространствени, временни, акционни - с цел да се провери дали прочетеното е разбрано, т. е. дали е във функция на активни упражнения, добро четене на глас и наум. Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновено и пр.) - на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, направят съпоставка, обяснят и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст.

Във втори клас подходът при тълкуване на текста почти е еднакъв като и в първи клас, само че изискванията по своя природа са повече, а програмните съдържания адекватно допълнени (самостоятелно съобщаване на впечатления за прочетения текст, завземане на собствени становища за важни неща в текста и устно образложение, защита на такива становища, откриване и разбиране на посланието в текста, разпознаване на откъса, забелязване на характерни езикови стилни понятия и пр.).

Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотечка, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновени и интересни думи и пр.) - формиране на лична библиотека, видеотека и тн.

Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде възможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които са най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното художествено произведение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Езикова култура

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекидневната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да

се испитат способностите на всяко дете за говорна комуникација, чрез проверки когато се запишват в училище. В први клас децата започват да упражняват езиковата култура, чрез различни устни и писмени упражнения, последователно се учат за самостојателно изразување на мислите, чувствата в обучението, но и във всички области в училището и извън него, кдето има условие за добра комуникација с цялостно разбирање. Правилна артикулација на гласовите и графически точна употреба на писмото, местниот говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребуват научените правописни правила. Разновидните устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатјување на речника, овладување на изречението како основна говорна категорија и посочување на стилистичните вредности на употреба на езика при говорене и писане и пр. - се основни учебни задачи при оствестувањето на програмните содржини за езикова култура.

Тази предметна област е малко по-различно устроена в одношение на предидните програми. Преди всичко изградено е друго, по-подходящо заглавие, което съвремено е по-просто и по-всеобхватно от преди ползуваните термини. Също така, преуредена е структурата на програмните содржини, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторенија и објркване. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови назвања, които ученикът на тази възраст треба систематично и трајно да усвои, затоа са замислени како програмни содржини (изисквања). До тяхното трајно и функционално усвојување пътят води чрез многу разнобразни форми на устни и писмени езикови изказвања на учениците, а тоа нај-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т. н. На пример најмалките ученици треба да се оспособат самостојателно и убедително добро да описват онези животни явления, които с помош на езиковото описување (дескрипцијата) ќе бидат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пејзаж, интериор и пр.). Поради тоа, описувањето како програмно изискавање (содржина) јавува се във всички четири класа. Оствестува се како знање и умение, чрез употреба на такви форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постапки в учебната средa, ученичката и езикова култура ќе ја направат по-трајна и подостоверлива. Тоа са говорни упражнения, писмени упражнения (или умела комбинација на говорене и писане), писмени работи, изразително изказување на художествени текстове, автодиктовка и под. А тоа важи в по-малка или в по-голема степен за всички останали видови на ученичкото езиково изразување.

Основни форми на устното и писмено изразување в началниот курс представляват програмните содржини за получаване, усвјуршенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкиот ученик. Некои от тези форми (преразказување) съществуват в предидителните изследвања на децата когато се запишват в први клас, което означува, че на тях треба да се гледа како на езиков опит, којот првокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усвјуршенстване и опазување на основните форми на говорната комуникација да започне още преди формалното описувавање на учениците.

Преразказувањето на разнобразни содржини представлява нај-елементарен начин на езиковото изказување на ученика в обучението. И докато в споменатите предидителни изследвања, както и в подготовките за усвојување на началното четене и репродукција на определени содржини пристапува свободно, вече до крај на тнр. букварно четене, дори и по-нататък треба да се постапи по план, осмислено и последователно. Преди всичко, тоа означува предидително да се знае (а тоа се

посочва в оперативните разпределения на учителя) кои съдржания ученикът ще преразказва по време на обучението. Техният подбор трябва да обхваща не само текстове, и не само тези от читанката, но и от други източници (печат, театър, филм, радио и телевизия и под.). След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевременно ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдржания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.

Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика, понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдржание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. Поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в композирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване на всички структурни елементи на разказа. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуваат или самоизброяват. Обаче свободното разказване за някои необикновени, интересни, но реални и индивидуални среци на ученика с животни, при които е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да е предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намерят и други форми на езиково изразяване, а особено описването.

Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено в всекидневния говор, затова защото е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, съществата и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдржание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложния процес на описването хай-на-пред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдаваната

предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика. Понеже описването много често се свързва с четене и тълкуване на текст (особено литературно художествен текст), необходимо е постоянно да се насочва вниманието на ученика върху онези места в такива текстове, които изобилстват с елементи на описание, а особено когато се описват предмети, интериер, растения и животни, литературни образи, пейзаж и под., понеже това са най-добри образци за спонтанно усвояване на описването като трайно умение в езиковото общуване. Понеже за описването е необходим по-голям и мисловен труд и повече време за осъществяване на повече замисли - предимство трябва да се даде на писмената пред устната форма на описване. Останалите общи методични подходи на тази важна форма на езиково изразяване същи са или сходни както и при преразказването и говоренето.

Устните и писмените упражнения, както и името говори замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, повторения, систематизация на знания и проложения на тези знания в дадена езикова ситуация. Това означава по принцип, че всички тези и на тях подобни упражнения не се реализират на отделни учебни часове, но се заплануват заедно с основните форми на езиковото изразяване (преразказване, говорене, описване) или с дадени програмни съдържания на останалите предметни области (четене и тълкуване на текст, граматика и правопис, основи на четене и писане).

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A MAGYAR NYELV TANTERVE

A program felépítése

A tantárgy célja

Az anyanyelvi nevelés alapvető célja az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció fejlesztése, az olvasás és az írás technikájának elsajátítása, a helyesírási készség megalapozása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése. Az általános oktatás végén a tanulók tudjanak hatékonyan kommunikálni anyanyelvükön, és érezzék elkötelezettséget a helyes és szép magyar beszéd, a nemzeti kultúra és a tradíciók megőrzése iránt. Készítse fel őket a szaktárgyak és idegen nyelvek tanulására.

Feladatok

A tanuló legyen képes:

- anyanyelvét használni és az elsajátított nyelvi anyagot alkalmazni,
- életkorának megfelelően a helyes, szabatos, önálló írásbeli és szóbeli szövegalkotásra,
- részt venni a mindennapi és az iskolai kommunikációban,
- gondolatainak és érzelmeinek kifejezésére, mások üzenetének megértésére,

- kezdetben tanári segítséggel és irányítással, később önállóan felismerni és kijavítani saját hibáit,
- életkorának megfelelő szöveg olvasására, a szöveg megértésére és értelmezésére,
- az önálló könyvhasználatra és más információs források felhasználására,
- a színházi előadások kulturált megtekintésére, a sajtó rendszeres olvasására, a rádió és a televízió műsorainak követésére,
- az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával tudományos világképének kialakítására,
- elkötelezettséget vállalni saját anyanyelve, nemzeti kultúrája és a hagyományok megőrzése iránt,
- megismerni és megbecsülni a Vajdaságban élő népek és nemzeti kisebbségek irodalmi alkotásait, szokásait és hagyományait.

ПРВИ РАЗРЕД

I. OSZTÁLY

KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS

Előzetes felmérés

- A tanulók beszédkészségének felmérése
- A látás és a hallás megfigyelése
- A betűismeret felmérése
- A ceruza használatának megfigyelése
- A formaérzékelés, az arány- és mérettartás megfigyelése
- A jobb- és balkezesség megállapítása

Az olvasás és az írás előkészítése - a képolfvasás szakasz

Feladatok

A tanulók:

- értsék meg az egyszerűbb utasításokat, és a megfelelő módon reagáljanak rájuk,
- képesek legyenek az életkoruknak megfelelő szövegek meghallgatására,
- tudjanak beszámolni saját élményeikről,
- az adott témával kapcsolatosan ki tudják fejezni gondolataikat, ötleteiket,
- az illemszabályoknak megfelelően tudjanak válaszolni a feltett kérdésekre,
- legyenek képesek egyszerűbb kérdések megfogalmazására,
- képek és mindennapi tapasztalataik, alapján mondják el gondolataikat, mesélik el élményeiket, fejezzék ki érzelmeiket,
- szürrealisztikus képzeletvilágának megmozgatása absztrakt képek, befejezetlen történetek, mesék segítségével,
- ismerjék meg a betűelemeket, tudják megnevezni és biztonságosan alakítani őket.

Témák - képek:

- Az otthonom és a családom
- A játszótéren
- Séta a város utcáin
- Figyelmesen közlekedjünk!
- A falusi udvaron
- Iskolás lettem
- A tanterem berendezése
- A nagyszünetben
- A piacon

- Kiránduláson
- Az állatkertben
- Ki vagyok én?
- Halak és pikkelyek
- Nap és Hold

Olvasás- és írástanítás

A nyomtatott betűk tanulása

Feladatok

A tanulók:

- ismerjék meg a magyar ábécé nyomtatott (kis- és nagy-) betűit, és tudják alakítani, lemásolni és emlékezetből leírni azokat,
- tudják összekapcsolni a hangokat (szintézis) és a szavakat hangokra bontani (analízis),
- sajátítsák el az összeolvasást,
- tudják pontosan elolvasni és nyomtatott betűkkel le tudják írni az egy- és a kétagú szavakat betűcsere és betűkihagyás nélkül.

Az írott betűk tanulása

Feladatok

A tanulók:

- helyesen alakítsák és kapcsolják a betűelemeket,
- helyesen alakítsák és kapcsolják az írott betűket,
- hibátlanul másolják le a szavakat írott betűkkel (írott és nyomtatott betűvel írt szövegről egyaránt),
- helyesen írják alá a nevüket,
- legyenek képesek rövidebb mondatok másolására vagy leírására tollbamondás után és emlékezetből.

Olvasás- és írásfejlesztés

Feladatok

A tanulók:

- olvasás közben tagolják a szöveget mondatokra, figyelembe véve a mondatvégi írásjeleket (pont, felkiáltójel, kérdőjel),
- különböztessék meg a szöveg egészét a részeitől (cím, bekezdés, versszak),
- értsek meg a rövid, életkoruknak megfelelő szövegeket, melyekből információkat szereznek, s ezekkel gyarapítják tudásukat, szókincsüket és képzeletüket,
- írásukban képesek legyenek megkülönböztetni a címet a leírt szövegtől,
- írásuk legyen tiszta és olvasható, íráskéjük tegyen eleget az esztétikai követelményeknek,
- alakítsák ki annak szokását, hogy saját írásukat állandóan ellenőrizniük kell, és hibáikat folyamatosan javítsák.

Szövegek

Az olvasástanítás és az olvasásfejlesztés szakaszában:

- A farkas és a sün (Varga Katalin)
- A hangya és a galamb (Lev Tolsztoj)
- A holló és a róka (La Fontaine)
- A róka és a varjú (Varga Katalin)
- A bűvös gomba (Varga Katalin)
- A három hangya (Lev Tolsztoj)
- Az állatok vitája (Népmese)
- Két kiskecske (Népmese)

Szalmamese (Varga Katalin)

Icinyke-picinyke (Népmese)

NYELV

Nyelvtan

Feladatok

A tanulók:

- ismerjék meg az alapvető nyelvtani fogalmakat (mondat, szó, hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó),
- ismerjék fel a közlő és a kérdő mondatokat,
- tanulják meg a magyar ábécét,
- a különböző betűkkel kezdődő szavakat tudják ábécérendben leírni, és tudják használni a gyermeklexikonokat (pl. Ablak-Zsiráf),
- fedezzék fel, hogy bizonyos szavak azonos vagy hasonló jelentésűek,
- ismerjék fel az ellentétes jelentésű szavakat.

Helyesírás

Feladatok

A tanulók:

- tanulják meg alkalmazni a mondatkezdő nagybetűt és a mondatvégi írásjeleket (pont, kérdőjel és felkiáltójel), valamint felsorolásnál a vesszőt,
- írásukban alkalmazzák a tulajdonnevek (személynév, állatnév, helységneve, folyónév, az iskola neve) nagy kezdőbetűvel való írását,
- másolóskor jelölik helyesen a szavakban a rövid és a hosszú hangokat,
- tollbamondáskor jelölik helyesen a hosszú és a rövid hangokat, amelyeket kiejtés szerint kell írni,
- tollbamondáskor és emlékezetből való íráskor is helyesen jelölik a j hangot a következő szavakban: osztály, golyó, folyó, folyosó, lyuk, gólya, ibolya, Károly, gally, tej, sajt, tojás, jön, új, ujj, jár,
- tudják kijavítani hibáikat, ha a hibára valaki felhívja a figyelmüket.

IRODALOM

Szövegek

Az olvasás és szövegértelmezés szakaszában:

Próza:

A kis gida (Népmese)

A répa (Orosz népmese)

A tíz testvér (Mészöly Miklós)

A kiskutya meg a szamár (Mészöly Miklós)

A róka és a kacsák (Népmese)

A vándorló ajándék (Kínai népmese)

A sajtot osztó róka (Magyar népmese)

Március (Gárdonyi Géza)

Az oroszlán és az egér (Lev Tolsztoj)

Sün Samu és a gyík (Varga Katalin)

A három pillangó (Jékely Zoltán)

Amikor én nagy voltam (Hervay Gizella)

A haszontalan cipő (Fehér Klára)

A lyukas zokni (Lázár Ervin)

Ha én felnőtt volnék (Janikovszky Éva)

Versek:

Ákombákom (Zelk Zoltán)

Aranyablak (Károlyi Amy)
Haragosi (Weöres Sándor)
Mendegélt két legényke (Domonkos István)
A Nap (Petőfi Sándor)
Mesebolt (Gazdag Erzsé)
Vadkacsás (Csanádi Imre)
Testvérek (Kassák Lajos)
Tavaszi bodzavers (Csoóri Sándor)
Képzeltjáték (Domonkos István)

Verses mese:

A török és a tehenek (Móricz Zsigmond)

Népköltészeti alkotások:

köszöntők, sorolók, mondókák, találós kérdések, közmondások, szólások, népi gyermekjátékok.

Házi olvasmány:

Zelk Zoltán: Erdőben-berdőben

Első meséim

Válogatás Petőfi Sándor és Jovan Jovanović Zmaj költészetéből

Olvasás

Feladatok

A tanulók:

- sajátítsák el a néma és a hangos olvasás technikáját nyomtatott és írott betűs szövegen,
- tudják elolvasni az életkoruknak megfelelő rövid szövegeket, megérteni az elolvasottakat, valamint azokból információkat szerezni,
- olvasás közben tagolják a szöveget mondatokra, figyelembe véve a mondatvégi írásjeleket, valamint a vesszőt és a kettőspontot,
- hanghordozásukkal és hangerejükkel alkalmazkodjanak a szövegben leírt szituációkhoz (hangos-halk, gyors-lassú),
- az elolvasott szövegekből szerzett információkkal gyarapítsák tudásukat, szókincsüket és képzeletvilágukat,
- a verseket természetes beszédtempóban és természetes hangsúllyal mondják el.

Szövegértelmezés

Feladatok

A tanulók:

- saját tudásuknak és tapasztalataiknak megfelelően értsék meg azt, amit elolvasnak,
- tudjanak válaszolni az elolvasott szöveg kapcsán feltett kérdésekre,
- elmondani, felidézni a szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy önállóan,
- nevezzék meg a történet szereplőit, a cselekmény helyét és idejét,
- tudják az esemény mozzanatait követni és időrendi sorrendbe állítani,
- tegyenek különbséget a pozitív és a negatív mesehősök között, a képzelet és a valóság között,
- különböztessék meg a szépirodalmi és ismeretterjesztő szöveget,
- a szépirodalmi szövegeken belül tudják megkülönböztetni a mesét és az elbeszélést, a verset és a prózát.

Irodalomelméleti alapfogalmak:

vers, próza, elbeszélés, mese, verses mese, rím, verssor, versszak.

KIFEJEZŐKÉSZSÉG

Szövegi kifejezőképesség

Feladatok

A tanulók:

- artikuláljanak pontosan, beszédük legyen tagolt, érthető és közepes tempójú,
- tartsák be a beszédhangok időtartamát,
- igyekezzenek kiküszöbölni a környezet nyelvéből származó negatívumokat (a másik nyelv szókincsének hatásait, valamint ügyeljenek a gy és ty hangok helyes ejtésére),
- beszéljenek a magyar nyelv hanglejtésének megfelelően,
- kijelentéseiket, mondanivalójukat egyszerűen, világosan fogalmazzák meg,
- tudjanak információkat közölni, egyszerűbb utasításokat adni, beszámolni saját élményeiről, gondolataikat, ötleteiket, érzelmeiket és állásfoglalásaikat kifejezni,
- a beszélgetés illemszabályainak megfelelően kommunikáljanak a felnőttekkel és gyerekekkel (köszönnek, megszólítanak, kérnek, köszönetet nyilvánítanak, válaszolnak, és kérdeznek),
- tudjanak verset mondani és rövid jelenetekben szerepelni,
- ismerjék meg és alkalmazzák a mindennapi kommunikáció nyelvi fordulatait szerepjátékokban, valamint a mindennapi élethelyzetekben.

Írásbeli kifejezőkészség

Feladatok

A tanulók:

- írásbeli nyelvhasználatának a megalapozása,
- írásbeli szövegalkotási készségének a fejlesztése másolással, szövegelemzéssel,
- megadott kérdésekre tudjanak írásban válaszolni,
- tudjanak mondatokat kiegészíteni, megadott szavak segítségével önállóan rövid mondatokat alkotni.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A tanterv tartalmazza a tantárgy célját, az oktatási-nevelési feladatokat, a tanítás részterületeinek a feladatait, a képolvasás témáit (képanyagát), a szöveganyagok listáját. A részterületek szoros kapcsolatban állnak egymással. A tantárgy feladatai olyan követelményeket állítanak a tanulók elé, amelyek lehetővé teszik az általános iskolai oktatás végéig a tantárgy céljának a megvalósulását.

A részterületek feladatai meghatározzák a tananyag mennyiségét és minőségét (mértékét), valamint az óraszámokat osztályonként.

A kezdő olvasás- és írástanítás szakasza a képolvasással kezdődik. A tantervben feltüntetett témák és a képanyag segítségével a tanulók beszédkészségének felmérése és fejlesztése mellett (kommunikációs gyakorlatok képek, élmények alapján), felmérjük a tanulók betűismeretét is. Folyamatosan gyakoroltatjuk a hanganalízist és szintézist, a betűelemek vázolását.

A nyomtatott betűk tanulása körülbelül 50 órát igényel. A kis és a nagy nyomtatott betűket együtt tanítjuk. A magyar nyelv agglutináló jellegéből és betűink hangjelölő írásából következik, hogy a betűtanulás a **hangoztató-elemző-összetevő módszer** szerint történik. A homogén gátlás elkerülése miatt a hasonló nyomtatott betűket időben egymástól távol tanítjuk. A betűtanulással párhuzamosan történik az összeolvasás és a nyomtatott betűk írása.

A nyomtatott betűk elsajátítása és a kezdő olvasás szakasza az első félévben befejeződik.

Az olvasási készség fejlesztése a betűtanulással párhuzamosan történik. Az olvasási készség fejlesztése érdekében a betűk megismerésével, az egy- és a kéttagú szavak olvasásával a tanulók jussanak el a mondatok olvasásáig. Később fokozatosan, az

életkoruknak megfelelő rövid fabulákkal, adaptált, konstruált szövegekkel és mesékkel ismerkedjenek meg.

Azoknak a tanulóknak, akik már tudnak olvasni, a képességeiknek megfelelő **differenciált feladatokat** adunk elsősorban a meglévő tankönyvcsomag olyan szövegeiből, melyek nem szerepelnek a tanterv szöveganyagának vagy a házi olvasmányoknak a listáján. Válogatást végezhetünk a gyermekszajtóban közölt vagy egyéb szövegekből. Az önálló munkához feladatlapokat állítunk össze.

Az írott betűk tanítása a második félévben történik, a nyomtatott betűk elsajátítása után. Erre körülbelül 30 órát tervezünk. Először a kisbetűket, majd a nagybetűket tanítjuk **csoportosan, a betűelemek hasonlósága alapján**. Írásnál a tanuló értse meg azoknak a szavaknak a jelentését, amelyeket leírt. A tanulók írás közben ügyeljenek a helyes szokások kialakítására: a szemnek a füzettől való távolságára, a fényforrásra, a helyes ceruzahasználatra. A napi írásgyakorlás 15-25 percig tarthat. Alakítsuk ki az önellenőrzés és a hibajavítás szokásait. Célszerű a mindennapos, rövid terjedelmű írás, és ennek folyamatos és állandó javítása és javíttatása. Az írástechnika folyamatos fejlesztése érdekében a következő **tevékenységeket** végeztetjük: másolás írott szövegről, másolás nyomtatott szövegről, látó-halló tollbamondás, mondatok kiegészítése, kérdésekre adott válasz, önálló mondatalkotás képek és előzetes megbeszélés alapján.

A nyelvtan és a helyesírás szorosan kapcsolódik az írástanításhoz. Az első osztály végére a tanulók ismerjék fel a szöveget, tudják azt mondatokra tagolni, a mondatokat szavakra bontani. Ismerjék fel a szótagokat, különböztessék meg a hangot és a betűt. A helyesírás megalapozását és a tantervben megadott feladatok megvalósulását, a következő gyakorlatok, **tevékenységek** segítik: másolás, szógyűjtés, kiegészítés, csoportosítás, hibakeresés, emlékezetből való írás, ellenőrzés és önellenőrzés, javítás.

Az irodalom keretében fontos helyet foglal el az olvasás, a szövegértés és a szövegértelmezés. A tanulók először a hangos olvasást sajátítsák el, amely a helyes kiejtés gyakorlását és ellenőrzését segíti. Amikor a hangos olvasás megközelíti a beszéd ütemét, valamint betartják a logikai hangsúlyt és a szünetet, kezdődhet a néma olvasás gyakorlása. Az osztályban párhuzamosan kell fejleszteni mindkét olvasási módot. A néma olvasás hozzájárul az összetettebb gondolati tevékenységek fejlesztéséhez. Minden olvasás, a tantervi követelményekkel összhangban, az elolvasott szöveg megértését is jelenti. A szöveg megértését egyszerű kérdésekkel vagy objektív feladatokkal ellenőrizzük. A szövegolvasást annak feldolgozása követi, amely magában foglalja a szövegből vett témákkal kapcsolatos beszéd- és írásgyakorlatok, a szókincs és a kifejezőkészség fejlesztését, a helyes kiejtés alkalmazását. A tanulók olvasását úgy kell irányítani, hogy átéljék az irodalmi alkotást, és érzelmeiket próbálják meg kifejezni (mozdulatokkal, szóban, dramatizációval, illusztrációval).

A tanulókat érdeklődésüknek megfelelő szövegekkel kell motiválnunk az olvasásra, könyvtárlátogatásra, osztálykönyvtár, könyvkiállítás létesítésére, versenyek szervezésére, olvasónapló vezetésére. Az irodalom részterületben meghatározott feladatokat a következő **tevékenységi formákkal** valósíthatjuk meg: történetmesélés (tömörítve vagy részletezve), válaszadás feltett kérdésekre, beszélgetés kötött vagy választott témáról, szómagyarázat, szógyűjtés, mondatalkotás, szövegolvasás (hangos, néma), versmondás, szerepjáték. **A kifejezőkészség fejlesztése** nemcsak a magyarórán van jelen, hanem átszövi oktatói-nevelői munkánkat. A helyesejtési gyakorlatok végzésével, a kiejtés, a hanglejtés korrigálásával fokozatosan kialakul a tanulók artikulált, közepes tempójú, érthető beszéde. A főbb **tevékenységi formák**, melyek hozzájárulnak a szókincs bővítéséhez és a szóbeli és írásbeli szövegalkotási készség fejlesztéséhez: légzőgyakorlatok, mondókák elmondása, szómagyarázat, kommunikációs helyzetgyakorlatok, szerepjátékok, drámajátékok, szöveg-

és versmondás, történetalkotás képről és képsorozatról, képregény készítése vagy szövegének megfogalmazása, történetalkotás mese vagy képsorozat alapján, mese vagy történet befejezése.

ДРУГИ РАЗРЕД

II OSZTÁLY

Célok és feladatok:

Célok:

Az általános iskola második osztályában a magyar nyelv tanításának az a célja, hogy a tanulók ismerjék és alkalmazzák az olvasás és az írás elsajátított technikáját, fejlesszék azt, ugyanakkor célja az alapvető nyelvtani és helyesírási ismeretek elsajátításával és alkalmazásával a tudásgyarapítás és az élménykifejezés fejlesztése. Irodalmi szövegek feldolgozásával és megértésével új ismeretek és élmények szerzése. A szókincsbővítéssel és a szövegszerkezeti elemek megismerésével szabályos, a magyar nyelv követelményeinek megfelelő rövid szövegek alkotása.

Operatív feladatok:

- a mondatnak, mint a legalapvetőbb nyelvtani fogalomnak a felismerése és megértése;
- a hangtani és a szótani fogalmak megismerése a tanterv követelményeivel összhangban;
- újabb helyesírási ismeretek megismerése és elsajátítása;
- az irodalmi szövegek olvasására való motiválás, biztatás és serkentés;
- a helyes hangos olvasás gyakorlása, a néma olvasás tökéletesítése szövegmegértés céljából;
- a szöveg összetevőinek - elemeinek megismerése;
- irodalomelméleti és szövegalkotási fogalmak közös megismerése és elsajátítása, alkalmazása;
- az értelmes, kifejező beszédtechnika és beszédképesség elsajátítása;
- beszéd- és írásgyakorlatok a kifejezőképesség fejlesztésére.

NYELVTANI ISMERETEK

Nyelvtan

A hang, a szó és a mondat fogalma. Mondatfajták: a közlő mondatok (kijelentő, felkiáltó, óhajtó és felszólító), a kérdő mondat. Mondattulajdonságok: hangsúly, szórend, dallam vagy hanglejtés, beszédzünet.

A szavak jelentése: élőlények és élettelen dolgok neve; a cselekvést és a történetet jelölő szók; a milyenséget és mennyiséget jelölő szók.

Az egyes és a többes szám megfigyeltetése variálás közben.

Helyes szótagolás. A magánhangzó szerepe a szótagolásban. A mássalhangzók helye a szótagolásban.

A magyar ábécé tökéletes ismerete (fejből).

A hang és a betű közötti különbség. A magánhangzó és a mássalhangzó közötti különbség. A hangok időtartama közötti különbség, rövid és hosszú hangok (magán- és mássalhangzók esetében egyaránt).

Helyesírás

A nagybetűk írásának gyakorlása (mondat elején, tulajdonnevek írásánál).

Címek írása.

A mondatvégi írásjelek pontos használata (pont, felkiáltójel, kérdőjel), valamint felsorolásnál a vessző és a kettőspont használata.

A j hang kétféle jelölése (j, ly), annak helyes alkalmazása.

A kötőjel alkalmazása elválasztásnál és az -e kérdőszó előtt.

Az idézőjel szerepe és használata.

A különírás a beszédben együtt ejtett szavak esetében.

Az elválasztás szabályai: két magánhangzó között egy mássalhangzó, két magánhangzó között két vagy több mássalhangzó; a hosszú egy vagy többjegyű mássalhangzók elválasztása.

A mértékegységek rövidítése (korreláció matematikatanítással).

IRODALOM

Szövegek

Lírai szövegek

Petőfi Sándor: Ősz elején

Petőfi Sándor: Anyám tyúkjá

József Attila: De szeretnék

József Attila: Perc

Weöres Sándor: Kezdődik az iskola

Weöres Sándor: A kutya-tár

Weöres Sándor: Mély erdőn ibolya-virág

Nemes Nagy Ágnes: Madarak

Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske

Nemes Nagy Ágnes: Mi van a titkos úton

Zelk Zoltán: Varázskréta

Tamkó Sirató Károly: Mondjam még?

Tamkó Sirató Károly: A hold

Szabó Lőrinc: Tavasz

Kormos István: Vackor iskolát kerül, de rettenetesen megbánja (verses mese)

Orbán Ottó: Oroszlán

Rónay György: Hazudós mese

Verbőczy Antal: Hóember

Gazdag Erzsébet: A vízipók malma

Varró Dániel: A bús, piros vödör dala

Benkő Attila: Sorbanálók a fagylaltosnál

Juilan Tuwim: Csodák és furcsaságok

La Fontaine: A tücsök és a hangya

Eleanor Farjeon: Lefekvés előtt

Két szomorú nyuszt láttam (francia gyerekdal)

Válogatás a nagyünnepek népköltészetéből (karácsony, újév, húsvét, pünkösöd)

Epikai szövegek

Kutya akart lenni (népmese)

A kiskakas gyémánt félkrajcárja (népmese)

Három kívánság (népmese)

A halász és nagyravágyó felesége (népmese)

A róka és a gólya (népmese)

A csökönyös kiselefant (népmese)

A molnár, a fia meg a szamár (német tanítómese)

A szegény asszony meg a tojás (csalimese)

Mátyást megvendégelik (monda)

Aiszóposz: Kincs a szőlőben
Tamási Áron: Vándormadár lennék
Móra Ferenc: Levelek hullása
Lázár Ervin: Bruckner Szigfrid, a cirkuszi oroszlán
Kolozsvári Grandpierre Emil: A pecsenye
Mészöly Miklós: Palkó és a szamara
Zelk Zoltán: Párácska
Gárdonyi Géza: Micó
Gárdonyi Géza: Fehér világ
Molnár Ferenc: A kékszemű
Tersánszky Józsi Jenő: Életmentés
Janikovszky Éva: Már iskolás vagyok
Janikovszky Éva: Akár hiszed, akár nem
Janikovszky Éva: Bizonyítványosztás
Hervay Gizella: Elfelejtő mese
Szijj Ferenc: A békadinó
Podolszki József: Másik Zöld Malac
Németh István: Mi van a nagymamánál?
Németh István: Mi van a hegyen?
Gyurkovics Tibor: A nagy fehér bohóc
Iszlai Zoltán: Vendégség
Alán Alexander Milne: Malackát kiönti az árvíz
Hans Christian Andersen: Borsószem hercegkisasszony
Lev Tolsztoj: A két barát
Milos Macourek: Kréta
Donna Chaney: Az elveszett kiskutya
Gianni Rodari: A fagyaltpalota
Drámai szövegek
Dušan Radović: Nebáncsvirág
Karinthy Ferenc: Adagolás
Joanna Papuzinska: Háziállatunk, a dinoszaurusz
Ismeretterjesztő szövegek

Szövegválogatás gyermeklexikonokból, enciklopédiákból, gyereklapokból (az őszi levélhullásról, a madarokról, a feketerigóról, a fecskékről, a madarak vándorlásáról, a rovarokról, a kutyákról, a macskákról, az oroszlánokról, az elefántokról, a jégvirágról, a megfázásról és tüszentésről, a betlehemezés szokásáról, a húsvétről, a pünkösdről, a mesékről, a mese és a valóság kapcsolatáról-különbségéről, a dinoszauruszokról, a Földről, a folyóvizekről).

Házi olvasmányok

Az ördög és a molnárlegény. Magyar népmesék.

Kék hold. Válogatás a szerb gyermekirodalomból.

Hans Christian Andersen: A császár új ruhája. Válogatott mesék.

Gárdonyi Géza: A mindentudó kalap. Válogatott írások.

Olvasást fejlesztő feladatok

A szövegértő olvasás képességének fejlesztése.

A hangos és a néma olvasás technikájának fejlesztése.

A gyakorolt szöveg folyamatos, szövegszerű felolvasása, megfelelő mondatdallammal, szünettartással, újrakezdés és a szórészek megismétlése nélkül.

A néma olvasás gyakorlása és ellenőrzése feladatok megoldásával.

Szerepek szerinti olvasás.

Az önálló olvasás és a szövegből való tanulás előkészítése.

Szövegértelmezés

A szépirodalmi művek globális és részletező megértése.

A cím szerepe és az alcím meghatározása.

A szöveg összefüggő egészének és lényeges részének megértése.

A tanuló ismerje fel és nevezze meg a bonyodalmat, a cselekmény helyét és idejét, az eseménymozzanatok sorrendjét, a főhősöket, azok tulajdonságait és cselekedeteit.

A jellegzetes részletek megfigyeltetésével találja meg az okozati összefüggést a helyszínek, a személyek és az események leírásában.

A tanulók ismerjék fel a képes beszéd/átvitt értelmű beszéd egyszerű formáit.

A tanulók különbséget tudjanak tenni a valóság és a képzelet között.

Irodalomelméleti alapfogalmak

A tanulók tanulják meg megkülönböztetni az irodalmi művek alapvető sajátosságait (vers és próza, költemény és elbeszélés).

A tanulók tudják megkülönböztetni a népköltészeti alkotást a műköltészeti alkotástól.

A tanulók ismerjék meg a következő irodalmi műfajokat: mese, állatmese, tréfás mese, csalimese, tanító mese, verses mese, monda, elbeszélés, közmondás, szólás, találós kérdés, mondóka, kiszámoló, képvers.

A tanulók ismerjék fel a prózai mű témáját - fabuláját, az események sorrendjét.

A tanulók ismerjék fel a fő- és mellékszereplőket, tulajdonságaikat, cselekedeteiket.

A tanulók tudják meghatározni a szöveg mondanivalóját, üzenetét.

A tanulók ismerjék meg a dráma hősét, a dráma történetét, az összeütközést; tudják, hogy mi a színpad, a színész.

A tanulók ismerjék meg az alapvető verstani fogalmakat: versszak, verssor, rím, ritmus.

A tanulók tudják megkülönböztetni a közlést és a párbeszédet.

A KIFEJEZŐKÉSZSÉG FEJLESZTÉSE

Szöveges kifejezőképesség

A tanulók gyakorlással sajátítsák el a mondat-, illetve szövegfonetikai eszközök helyes használatát.

A tanulók tapasztalatuk és képzelőerejük segítségével egyszerűen és érthetően tudják kifejezni gondolataikat, ötleteiket, érzelmeiket és állásfoglalásukat a közvetlen környezetükben előforduló témákról, képekről, képsorokról.

A tanulók el tudják mondani saját élményüket/ véleményüket/ álláspontjukat az olvasott szövegről, s mindezeket a saját tapasztalatukból merített példákkal tudják alátámasztani.

A tanulók tanuljanak meg időrendi sorrendben mesélni.

A tanulók tanuljanak meg közös terv alapján egy adott témáról rövid szóbeli közlést készíteni.

A tanulók tanuljanak meg rövidebb verset elmondani, rövid jelenetekben szerepelni, szituációs beszédgyakorlatokban részt venni.

Írásbeli kifejezőképesség

Az íráskészség fejlesztése érdekében folyamatos írással fokozzuk a tanulók betűalakítási és betűkötési képességét a kis- és nagybetűk esetében. Az írásgyakorlatok a tantárgyak tartalmi kérdéseire kapcsolódnak. Az írástanítás hatékony módszereivel el kell érni a lendületes írást az év végéig.

A beszéd- és írásfejlesztéssel párhuzamosan a tanulók alkossanak személyekről, tárgyakról egy-egy mondatot, majd az év végéig tanuljanak meg különféle formájú és célú

rövid szövegeket írni (képeslap, üdvözlőlap, rövid levél), eseményt rögzíteni néhány mondatban. Az élőlények és tárgyak jellegzetességeinek megfigyeltetése után tudjanak azokról leírást írni.

Fontos és állandó feladat a tanulók szókincsének fejlesztése irodalmi szövegek olvasásával, életkoruknak megfelelő informatív szövegek olvasásával, nyelvi játékokkal.

A szótárak és a gyermeklexikonok használata.

Az év végéig tanuljanak meg a tanulók a tanító szóbeli kérdéseire írásban is válaszolni.

Gyakorolják a tollbamondás változatait.

Legtöbb nyolc házi feladatot íratunk, amelyeket a tanítási órán elemzünk.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

A tanterv a tantárgy oktatásának célját és operatív feladatait tartalmazza. Az oktatási-nevelési feladatok mellett a tanítási részterületek feladatait is számba veszi, valamint a feldolgozandó szöveganyag-listát is közli. A részterületek szoros kapcsolatban állnak egymással. A tantárgy feladatai olyan követelményeket állítanak a tanulók elé, amelyek lehetővé teszik az általános iskolai oktatás végéig a tantárgy céljának folyamatos megvalósulását.

A részterületek feladatai meghatározzák a tananyag mennyiségét és minőségét.

A nyelvtan a II. osztályos tantervben a mondattal, mint a kommunikáció legalapvetőbb fogalmával kezdődik, s a mondatfajták ismertetésén túl szól a velük kapcsolatos extralingvális nyelvi eszközökről is (hangsúly, szórend, hanglejtés, beszédszünet). A leggyakoribb szófaji kategóriák (ige, főnév) megismertetésén túl szükséges az igeidők megismertetése is, valamint a főnevek egyes és többes számának tanítása, hogy a tanulók az év végén nyelvhelyesség szempontjából korrekt, rövid szövegeket tudjanak alkotni. Tovább gyakoroltatjuk a hangokat: magán- és mássalhangzókat. Fontos helyet foglal el a tantervben a szótagolás, az elválasztás is, s megismertetjük a magyar nyelvben érvényes sajtóságság elválasztási szabályokat.

A helyesírás tananyaga ugyancsak a mondatokhoz kapcsolódik, s a nagybetű használatát és írásának gyakoroltatását látja elő akár az új mondatok, akár tulajdonnevek, akár címek írásának esetében. Ugyanígy a mondatvégi írásjelek használatának tudatosítása is a mondatokhoz kötődik. Az elválasztás tanításának szoros velejárója a kötőjel alkalmazása, s ugyanez az elem jelentkezik az -e kérdőszó előtt is. Tovább kell gyakoroltatnunk a **j** hang kétféle jelölését (j vagy ly), hogy a tanulóknak mindinkább megszilárduljanak az ide vonatkozó ismeretek (szó elején, szó belsejében, szó végén). A nyelvtani és helyesírási anyag tanítására, gyakoroltatására 40 tanórát használunk fel.

Az irodalom keretében fontos helyet foglal el az olvasás, a szövegértés és a szövegértelmezés. Az olvasást fejlesztő gyakorlatok már az előző osztályban elsajátított ismeretekre építenek. Az olvasni tudó tanulókkal a szövegértő olvasást kell gyakoroltatni hangosan is, némán is. Ez utóbbi hozzájárul az összetettebb gondolati tevékenységek fejlesztéséhez. A folyamatos olvasás során tudjuk kidomborítani a megfelelő mondatdallamot, a szünet szükségességét és hatását. A szövegértő olvasást segíti a szituációs (szerepek szerinti) olvasás. A szövegértő olvasás után a szöveg feldolgozása következik, melynek során kérdések segítségével, más feladatokkal ellenőrizhetjük, az elolvasott szöveg teljes, illetve kisebb részletekre bontott megértését, az egész és a lényeges részek meghatározását. Fontos a cím megértése, a címadás szerepének - esetleg alcímek - kidomborítása. A szövegértelmezés során a lényeges összetevőket kell felismerniük a tanulóknak, mint amilyen a szöveg központját képező, magát az eseményt mozgó bonyodalom, a főhős és a mellékhős, az őket jellemző tulajdonságok, cselekedetek. Az esemény menetét követve meg kell állapítaniuk a cselekmény(ek) helyét,

idejét, az események egymás után következő rendjét. A tanulók ezek után önállóan tudják megállapítani, hogy kivel mi és miért történt, azaz megtanulják az okozati összefüggéseket felfedezni, következtetéseket levonni - értelemmel olvasni. A jól megválasztott szövegek segítségével (pl. népmesék, tanítómesék, közmondások, szólások) megértik, hogy van átvitt értelmű beszéd is, hogy nem mindent kell szó szerint értelmezni. Ennek a folyamatnak a végén már megértik, hogy van valóság és képzelet, s az általuk olvasott szövegek is ilyen elemeket tartalmaznak, ezeken alapszanak. A szövegek értelmezése során alkalmat teremtünk a tanterv által előírt műfajok megismerésére, valamint a népköltészeti és a műköltészeti alkotások megkülönböztetésére. Minden szöveg nyújt lehetőséget valamelyik új irodalomelméleti fogalom megismertetésére vagy megszilárdítására (vers, próza; költemény, elbeszélés; versszak, verssor, rím, ritmus; dráma, drámai hős, összeütközés stb.). Mindezekre a tartalmakra 80 órát szentelhetünk.

A kifejezőképesség fejlesztése állandó feladata minden tanítónak és tanárnak. A szóbeli közlés minden tanórán megnyilvánuló tevékenység, épp ezért fontos a gondolatok, érzelmek, ötletek, vélemények egyszerű és érthető megfogalmazása és elmondása. Az elbeszéléshez sokszor szükséges egy vázlat, egy terv, s azt kell megtanulniuk a tanulóknak használni. A szóbeli megnyilvánulás része a versmondás és a drámarészletekben való hangos szereplés is. A nyelvi kommunikációban szintén nagy szerepe van az írásbeli kifejezőképességnek. A helyes és érthető mondatalkotás kap szerepet ez esetben, hogy a tanulók különféle célú rövid szövegeket tudjanak írni, eseményt írásban rögzíteni, elmesélni, leírást adni. A szókincs gazdagsága segíti őket ebben, ezért a szókincsbővítő feladatok, megszilárdítások hangsúlyozottan legyenek jelen minden órán, minden lehetséges alkalommal. Ezeknek az oktatási tartalmaknak a megvalósítására kb. 60 órát vehet igénybe a tanító.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК LIMBA ROMÂNĂ

ПРВИ РАЗРЕД

CLASA I

Țelurile și sarcinile

Țelul predării limbii române în clasa întâi este ca elevul să folosească tehnicile de bază ale citirii și scrierii în alfabetul limbii române, ca și alte competențe de limbă, în scopul reușitei comunicării, citirii și înțelegerea diferitelor tipuri de texte, lărgirea propriei cunoașteri și schimbarea experienței.

Sarcini operative

La sfârșitul clasei I elevul va:

- cunoaște și scrie literele și va ști pe de rost alfabetul limbii române
- va citi texte scurte și va înțelege ceea ce a citit
- și să folosească corect semnele de punctuație
- și să formuleze propoziții scurte oral și scris
- și să scrie și să pronunțe corect grupurile de litere **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi** și va folosi corect litera **x**.
- și să povestească oral și scris după plan

Însușirea citit-scrisului

Însușirea pronunțării sunetelor și a sonorității cuvintelor - pregătirea pentru citire (determinarea locului fiecărui sunet în cadrul cuvântului, pronunțarea propozițiilor și a cuvintelor).

Memorizarea și recunoașterea literelor (observarea și analiza literelor mari și mici); alcătuirea cuvintelor cu ajutorul literelor decupate. Legarea literelor în cuvinte și propoziții - silabisirea cuvintelor; însușirea integrală a textului.

Citirea și reproducerea unui text citit. Conversație liberă, observarea și descrierea naturii și a tablourilor, povestirea conținutului poveștilor, basmelor, anecdotelor și a ghicitorilor, reproducerea conținutului emisiunilor de televiziune și a textelor citite.

Exersarea scrierii corecte. Dezvoltarea grafo-motoriciei. Exerciții sistematice de legare a literelor. Exerciții de scris: copiere, dictare, autodictare, inițierea elevilor în alcătuirea propozițiilor.

LIMBA

Gramatică

Recunoașterea propoziției și a elementelor ei prin exerciții (fără definirea noțiunilor gramaticale).

Alcătuirea unor propoziții, oral și în scris (din memorie, după ilustrații, tablouri etc).

Dezvoltarea capacității elevilor de a preciza despre cine sau despre ce este vorba în propoziție.

Sunet. Literă. Silabă. Cuvânt. Propoziție.

Copierea și dictarea propozițiilor.

Despărțirea cuvintelor în silabe la trecerea de pe un rând pe altul.

Alfabetul. Vocale și consoane. Scrierea corectă a grupurilor de litere: **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi**. Folosirea literei **x**.

Nume de ființe și de lucruri. Recunoașterea în propoziție a cuvintelor - nume de ființe, sau de lucruri cunoscute elevilor.

Recunoașterea în propoziție a cuvintelor care arată acțiuni.

Ortografie

Scrierea propoziției: litera mare la începutul propoziției și al titlului, substantivelor proprii, semnătura elevului (prenumele și numele).

Folosirea punctului la sfârșitul propoziției. Observarea locului și funcției semnului întrebării și exclamării în propoziție.

Ortoepie

Pronunțarea literelor: **î, â, ă, ș, ț, x** și a grupurilor de litere **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi**.

Pronunțarea corectă a vocalelor și consoanelor.

Pronunțarea corectă a cuvintelor.

Intonația propozițiilor enunțiative, interogative și exclamative.

LITERATURA

Lectură școlară

1. Sunt școlar
2. Cel mai bun prieten
3. Cartea - Marcela Peneș
4. La bibliotecă
5. Eminenți dorim să fim - Teodor Șandru
6. Doi prieteni - Lav Tolstoi
7. Bunicul și sfecla povestire populară
8. Așa era el - Dragan Lukic

9. Pisicuța — Miodrag Miloš
10. Dorința - C. A. Munteanu
11. Cine-i urs - Dušan Radović
12. Pădurea
13. Tatăl și feciorii
14. Greierul și furnica - La Fontaine
15. Mi-e dor de tine, mamă - Grigore Vieru
16. Povestirile anului - Virgil Carianopol
17. Anotimpurile
18. Primăvara - Florin Mugur
19. Primăvara (fragment) - George Coșbuc
20. Somnoroase păsărele - Mihai Eminescu
21. Puișorul și vulpea - Ion Pas
22. Doi puișori
23. Pomișorul - Marcela Peneș
24. Unu Mai - Cornel Bașlicaș
25. Limba românească - George Sion
26. La Paști - George Coșbuc
27. 1 Iunie
28. Ziua noastră a sosit - 1 Iunie de Cristei Bădescu
29. Vacanța de Teodor Sandru
30. Proverbe, ghicitori

Lectură

1. Cărticică de clasa I - versuri și proză pentru copii din literatura română contemporană și din literatura română din Voivodina
2. Punguța cu doi bani - Ion Creangă
3. Ce frumoasă-i lumea asta - Jovan Jovanović - Zmaj

Citirea

Citirea corectă, cursivă și expresivă a cuvintelor, propozițiilor și a textelor scurte - înțelegerea celor citite. Deprinderea elevilor ca în citire să observe și să respecte pauzele și semnele de punctuație (punctul, virgula, semnul întrebării și semnul exclamării); acomodarea vocii după ascultători.

Citirea dialogului. Citirea și interpretarea pe roluri. Învățarea și memorizarea textelor scurte. Recitarea - rostirea corectă a versurilor (ritmul natural al vorbirii, accentul natural).

Deprinderea elevilor cu respirația corectă în timpul citirii.

Analiza textului

Recunoașterea titlului și numelui autorului.

Răspunsuri la întrebările despre conținutul poeziilor, povestirilor, fabulelor și basmelor. Reproducerea celor citite cu ajutorul răspunsurilor la întrebări. Povestirea detaliată a textelor scurte, reproducerea concisă pe baza unui plan.

Determinarea noțiunii de spațiu și timp (unde, când) și recunoașterea particularităților în descrierea persoanelor și a naturii. Determinarea personajelor principale, trăsăturile și comportările lor. Observarea stărilor emoționale de bază (bucuria, tristețea, comicul). Recunoașterea poeziilor, povestirilor, basmelor, ghicitorilor și proverbelor.

Noțiuni

Înșușirea noțiunilor de: versstrofă, poezie, locul și timpul acțiunii, trăsăturile personajului.

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Subiecte din viața de familie și școală (întâmplări, obiecte, persoane). Natura (plantele și animalele).

Pentru exercițiile de exprimare orală se vor folosi subiecte din viața și activitatea elevilor. Se vor povesti conținuturile unor texte scurte și ușoare din

abecedar, cartea de citire, lectură, publicațiile pentru copii, spectacole de teatru, filme și emisuni de radio și televiziune menite copiilor de această vârstă, după un plan alcătuit din întrebări (cine, ce, când, unde, cum). Se vor descrie anumite obiecte, se vor repovesti povesti, basme și fabule, se vor evoca momente din orele de joacă, din excursie, se vor memoriza și recita poezii.

Exprimarea în scris

Scrierea corectă a literelor mici și mari și scrierea corectă a grupurilor de litere **ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi** și a literei **x**.

Copierea diferitelor cuvinte și propoziții, scrierea după dictare a unor cuvinte și propoziții mai scurte, formularea corectă a răspunsurilor la întrebările puse de învățător.

Exerciții de scris prin combinarea desenelor și cuvintelor.

Povestirea diferitelor evenimente și întâmplări după plan.

Descrierea obiectelor, ființelor și tablourilor după plan.

Povestirea conținutului unor texte scurte.

ДРУГИ РАЗРЕД

CLASA A II-a

Țeluri și sarcini

Țelul predării limbii române în clasa a doua este de a ajuta elevii săși însușească cititul, scrisul și exprimarea corectă în limba română, de a înțelege semnificațiile globale ale mesajului oral și scris și dezvoltarea cunoștințelor și lărgirea propriei experiențe.

Sarcini operative

După încheierea clasei a doua elevul va:

- asculta texte scurte de diferite tipuri, adaptate vârstei;
- citi românește cursiv;
- intona corect textul în timpul citirii pe baza semnelor de punctuație;
- observa cuvinte necunoscute și va ști să caute explicații;
- ști să-și exprime gândurile, ideile, sentimentele și atitudinile despre ceea ce a citit și despre diferite teme din mediul înconjurător, folosindu-și experiența și imaginația;
- ști să scrie literele de tipar și de mână;
- folosi corect semnele de punctuație;
- folosi corect litera mare inițială la începutul propoziției și numelor;
- ști să scrie mesaje, scrisori, felicitări...;
- exprima părerile, gândurile și atitudinile personale despre ceea ce a citit folosindu-se de experiența personală;
- identifica vocalele, consoanele și silabele;
- ști să scrie și să pronunțe corect grupurile de litere **oa, ia, ea, ie, îi**;
- ști pe de rost alfabetul;
- ști să identifice substantivul și categoriile lui gramaticale (gen, număr) și verbul;
- avea un vocabular dezvoltat potrivit vârstei;

- cunoaște tipurile de bază ale exprimării literare (vers, strofă...);
- cunoaște formele de bază ale literaturii (poezie, poveste, basm, ghicitori....)

Propunere de conținuturi pentru clasa a doua:

LIMBA

Citirea și pronunțarea corectă a sunetelor și grupurilor de sunete. Identificarea vocalelor, consoanelor și a silabelor. Accentuarea corectă a cuvintelor. Intonația corectă a propoziției. Scrierea și pronunțarea corectă a cuvintelor care conțin literele **ă, î, â, m** înaintea de **b** și **p**, litera **x**, doi **n** și a grupurilor de litere **oa, ia, ea, ie, îi**. Respectarea semnelor de punctuație. Identificarea substantivului cu categoriile lui gramaticale (gen, număr) și a verbului, fără menționarea noțiunilor morfologice. Propoziția. Subiectul și predicatul. Folosirea majusculei la începutul propoziției și scrierea cu majusculă a substantivelor proprii. Despărțirea cuvintelor în silabe.

LITERATURA

Lecturi școlare

1. Toamna - Demostene Botez
2. Septembrie
3. Povestea găștelor - George Cos, buc
4. Primăvara - Vasile Alecsandri
5. Lupul, țapul și varza - Anton Pann
6. La Paști - George Topîrceanu
7. Cea mai scumpă de pe lume - Nichita Stănescu
8. Tanu — Elena Farago
9. Uite, vine Moș Crăciun - Otilia Cazimir
10. Iarna pe uliță - George Cos, buc
11. Ce băiat! - Ocatav Pancu Iași
12. Vișinul leneș - Ana Blandiana
13. După ore
14. Telefonul
15. Ciobănilă - V. Voiculescu
16. Colinde de Crăciun
17. La săniuș - Mihail Sadoveanu
18. La scăldat - Ion Creangă
19. Învățătorul nostru - Edmondo de Amicis
20. Greierul și furnica - La Fontaine
21. Cea mai mare avuție
22. Vara - Nichita Stănescu
23. O mânășă după usă - Felicia Marina Munteanu
24. Cum te plictisești la gară - Ana Niculina Ursulescu
25. Început de vară - Ion Bălan
26. Somnoroase păsărele - Mihai Eminescu
27. Mamei de opt mărtișor - Cornel Bălică
28. Răsfățatul mamei - Jovan Jovanović Zmaj
29. Leul - Dušan Radović
30. Stuart Little — Rămas-bun (din "Noile aventuri" ale lui Stuart Little)
31. Omul și pasărea - Ion Creangă

32. Prietenul la nevoie se cunoaște — Anton Pann

33. Cea mai de cinste meserie - Victor Sivetidis

34. Vrajitorul din Oz (fragment) - Frank Baum

Lecturi

1. Basme - H. K. Andersen

2. Basme din literatura universală

3. Povești și poezii din literatura română

4. Selecție de texte din literatura română din Voivodina

Citare:

Exersarea tehnicii cititului.

Citirea cu înțeles.

Citirea cu voce tare și în gând.

Recunoașterea povestirilor, basmelor, fabulelor, ghicitorilor și proverbelor.

Analiza textului:

Înțelegerea textului citit. Identificarea personajelor. Citirea conștientă a întrebărilor și formularea corectă a răspunsurilor la întrebările puse. Identificarea cuvintelor necunoscute într-un context dat. Remarcarea părților principale dintr-un text și determinarea titlului, subtitlului, aliniatului. Observarea întâmplărilor în mod cronologic, cauzele și urmările acestora. Observarea detaliilor caracteristice și legătura reciprocă dintre ele în descrierea mediului, persoanelor și a evenimentelor. Povestirea în baza planului comun și individual. - detaliat și concis; continuarea povestirii. Observarea vorbirii directe și a dialogului. Înțelegerea și motivarea mesajului, intenției și sentimentului din text.

Observarea strofelor și versului în poezii. Îndrumarea elevilor la folosirea bibliotecii școlare.

Noțiuni:

Titlul, aliniatul, personajul, dialogul, strofa, versul, autorul textului.

Cultura exprimării:

Exprimarea orală:

Reproducerea conținutului textelor mai scurte. Comentarea succintă a ilustrațiilor, poveștilor pe baza unor cuvinte propuse. Povestirea conținuturilor emisiunilor vizionate, benzilor desenate, filmelor animate, filmelor pentru copii, audio și video casetelor, CD-urilor. Descrierea obiectelor și ființelor după un plan. Situații de comunicare (în școală, în casă, pe stradă, în magazin, în mijloacele de transport, în centrele turistice...).

Exprimarea în scris:

Copierea propozițiilor și textelor mai scurte. Descrierea peisajelor din natură, a oamenilor și animalelor. Povestirea conținuturilor citite. Scrierea corectă a cuvintelor. Respectarea normelor ortografice la dictare, auto-dictare și compunere liberă. Folosirea corectă a semnelor de punctuație. Așezarea corectă a titlului, aliniatului, dialogului pe caiet. Scrierea vederilor, felicitărilor și scrisorilor scurte. Teme pentru acasă și analiza lor la ore.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

РУСКИ ЈАЗИК

ПРВИ РАЗРЕД

ПЕРША КЛАСА

Циљ настави руског језика то:

- Розвиване язичних способносцох и оспособйоване школярох же би ефикасно комуниковали на руским язyку; розвиване думаня и критицкого одношеня гу дйсносци; упознаванe зоз традицию и культуру свойого народа, другима сучаснима культурами як и универзалнима вредносцама гуманистичней традициї.

ПО ЧАТНЕ ЧИТАНЄ И ПИСАНЄ

Предходни випитованя

Випитоване способносцох каждого школяра за бешедну комуникацию (богатство словника, одступаня од литературного язyка, локална бешеда, бешедни недостаткы, розвитосц виреченя, ритем бешеди, коректносц вида, слуха); випитоване схопносци школяра у рукованю зоз прибором за рисоване и писане (дробна моторика руки); прилапйоване лйворукоосци и праворукоосци як датосци без виправляня; випитоване познаваня буквoх, читаня и писаня и способносци за замерковйоване детальох и репродуковане кратшей приповедкы.

Пририхтоване за читане и писане

Вежбы у припатраню, замерковйованю и описованю (людзох, предметoх, животиньoх, сликох, рушаюци од конкретного живого гу предметному и апстрактному).

Вежбы у слуханю бешеди (учителя, товариша, спикера), гласoх и звукох. Вежбы у усним висловйованю (шлебодне приповедане, преприповедоване, приповедане на основи видзеня предметoх, сликох, филмох, подйioх);

Правилна артикулация гласoх; богацене словника и активоване пасивного словника; консолидоване виреченя; анализа гласовней структури слова; вежбане руки, дланї и пальцох и їх координация потребна за писане; правилне тримане руки и цела. Вежбане елементoх писаних буквoх.

Учене читаня и писаня

Читане

Усвойоване стандартного вигваряня гласoх и звукового составу словох - пририхтоване за читане (одредзоване места каждого гласа у словох; вигваряне словох и виреченьoх; аналитично-синтетични вежбы (усно и на текстy); розвиване чувства за виречене.

Паметане и препознаванe форми буквoх (припатранe и препознаванe форми велькей и малей букви источашне); виробок друкованих буквoх, правене и рисоване апликацийoх; писане буквoх поединечно, у словох и у виреченю. Повязоване буквoх до словох и виреченьoх. Считоване. Думкове обединьоване текста як целосци.

Читане и преприповедоване пречитаного.

Шлебодна розгварка о актуалних подйioх, жаданьoх и интересованьoх школярох, сообщоване рижних висткох, припатранe и описоване природи, зявеньoх и сликох; приповедане сказкох, баснох, приповедкох, анагдотoх; загадки и присловкы; змист кратких филмох, тв-емисийoх и пречитаних текстoх; розгварка або интерпретация власних дожицох, свойого попатрунка або думаня о дачим; наводзене школяра же би шлсбодно виношел свойо думане, же би самостойно формуловал свойо одношене гу дачому; наводзене школяра же би ше виражовал з подполним виреченьом.

Писане

Вежбане правильного писаня.

Писане буквoх поединечно, у словох и виреченьoх. Систематичне вежбане у писаню и повязованю буквoх.

Вежби у писаню: преписоване, диктат, автодиктат, самостойне составяне виреченьох. Преписоване зоз задатком; писани одвит на поставене питане. Писане без ценкей и грубей линиї, без викошованя буквох, правилна форма каждой букви.

ЯЗИК

Грамати́ка

Замерковйоване виреченьох, словох и гласох як окремених єдинкох и їх медзисобного одношеня.

Обачоване улоги гласа у розликованю значеня словох.

Розликоване виреченьох як обвисценя, питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаване на слух и у тексту.

Вигваряне и писане гласох, а окреме: *дь, ть, з, х*.

Писане буквох *я, є, ї, ю, ь* у розличних позиційох у словох (на початку, у штрсдку и на концу слова).

Правопис

Хасноване велькей початней букви на початку виреченя, при писаню особних менох и презвискох, менох населеньох и улїцох у котрих жию школяре.

Правилне подписоване (перше мено а вец презвиско).

Хасноване точки на концу виреченя.

Обачоване моста и функції точки, запяти, викричніка и знака питаня у виреченю.

КНІЖОВНОСЦ

1. М. Будински, Новорочна сказка
2. И. Г. Ковачевич, Чи хмарка чи загадка
3. М. Ковач, Коваль
4. М. Ковач, Шицких любим
5. Г. Костельник, Стари але здрави
6. М. М. Кочиш, Лесов дохтор
7. М. Канюх, Розум сцекол на пашу
8. Й. Й. Змай, Жаба чита новини
9. Сераф. Макаї, Яр, яр
10. М. Павлович, Жимно було
11. Д. Радович, Тужибаба
12. М. Рамач, Яки вельки швет
13. Я. Рац, Мудра мачка
14. М. Римар, Розчитованя
15. М. Римар, Сказков заглавчок
16. Ль. Ршумович, Ау, але школа згодна
17. С. Саламон, Мацсрино злато
18. Г. Сковорода, Пчола и шершень
19. Ль. Толстой, Двоме товарише
20. Ш. Чакан, Коритнявкова порада
21. Нар. припов. Дідо и цвикла
22. Басна, Лев и миша
23. Басна, Цверчок и брамушка
24. Басна, Когуцик, златни гребенчок

25. Срменска прип. Осем шапки
26. Украјн. прип. Рукавички
27. Сликовница, по вибору
28. Руска нар. писня, по вибору
29. Руска нар. прип. по вибору
30. Руска нар. прип. по вибору
31. Руска нар. прип. по вибору
32. Руска нар. прип. по вибору

Домашња лектира

1. Выбор з рускеј нар. и умет. прози
2. Выбор з рускеј нар. и умет. поезији
3. Сказки, басни, прип. (зборник)

Читане

Правилне и чечне читане наглас виреченьох и кратших текстох з розуменьом пречитаного. Оспособйоване школярох же би при читаню обачовали и правели логични павзи и же би читали у складзе зоз знаками интерпункцији (точка, запята, викричник, знак питаня).

Прилагодзоване гласа ситуацији котра ше описуе (гласно и сциха, швидше и помалши, спомалшено; прилагодзоване моци гласа спрам слухачох. Читане диялогох; читане и виводжене драматизованого текста по улогох и напамят научених кратших текстох. Рсцитоване з правилним вигваряньом стихох (природни темпо, наглашка, без "шпиваня").

Уводжене школярох до читаня у себе виреченьох и кратших смислових текстох з погледованьом же би интерпретовало текст (предходне звладоване читаня наглас).

Привиковане на правилне дихане, тримане цела и формоване гигиенских навикнуцох при читаню.

Робота на тексту

Замерковйоване наслова кнїжки и тексту, мена и презвиска автора, зледане и знаходжене у змисту и илустрацијох у кнїжки.

Одвити на питаня о змисту пречитаного виреченя, пасусу, вишивка, епизоди, сказки, басни, писни. Замерковйоване и розумене характеристичних часцох у тексту. Преприповедоване пречитаного з помоцу питаньох и одвитох, детальне приповедане кратших текстох. Скрацене и зжате приповедане длугих текстох на основи направеного плана.

Замерковйоване просторних и часових одношеньох (дзе, кеди), и сущних поединосцох у опису ествох и природи. Обачоване главних подобох и их поступкох и прикметох. Обачоване основних емоционалних ситуацијох (радосне, шмишне, смутне). Препознаване приповедки, писни, сказки, басни, загадки и присловки.

Поняца

При обробку кнїжовних дїлох усвоиц шлїдујуци поняца: глас, буква, знак, виречене, пасус, знаки интерпункцији (точка, запята, викричник, знак питаня), стих, строфа, писня, збуване, место, час и рядошлїд збуваня, приповедка, басна, сказка, присловка, загадка, особа и подоба, вонкашнї випатрунок.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Усне висловйоване

Преприповедоване змисту кратших и едноставнейших текстох з буквара, читанки, часопису, театралних фалатох, филмох, радио и ТВ емисийох за дзеци того

возросту - спрам плану составеного з детальних питањох (хто, цо, дзе, ксди, як, прецо) и спрам плану составеного зоз пообщених питањох.

Приповедане о подійох з родит. дому, школи, вилету, бавеня и подобне. Приповедане спрам шору сликох и спрам єдней слики, по плану у форми питањох.

Описоване єдноставних предметох. Описоване людзох и животињох, рошлінох, зявейоох. Обачоване и меноване рижних характеристикох (форма, фарба, димензия и под.)

Идентитет: Меноване и описоване особох, животињох, рошлінох, предметох, зявеньох. Обачоване и меноване рижних характеристикох (форма, фарба, велькосц). Приповедане о себе.

Одредзения простору (блізко-далеко, ту-там, тадзи-тамадз) и часу (теди-тераз, такой-после, було-будзе).

Комуникация: Представяне, упознаванe, здравкане.

Богацене словніка школярох з помоцу рижних язичних бавискох.

Писане висловйоване

Преписоване словох и кратших виреченьох з напредок одредзеним задатком. Писани одвити на питаня. Писани питаня на задани одвити.

Кратки диктати: диктат з дополньованьом, творчи диктат, творчи и автодиктат.

Вежби за звладоване основних правописних погледованьох, хасноване интерпункції и велькей букви. Писане двозначних вокалских буквох и писане гласох з двома знаками, хасноване мегкого знака.

Естетика писаня: уцагнути пасус, маргини з двох бокох, правилносц форми буквох, уєдначена велькосц буквох.

Пейц домашні писани задатки и їх анализа на годзинох у другим полрочу.

ДРУГИ РАЗРЕД

ДРУГА КЛАСА

ЯЗИК

Граматика

Виречене - розумене виреченя як обвисценя, питаня и розказу. Замерковйоване потвердзуюцих и одрекаюцих виреченьох. Означоване виреченя у бешеди (интонация и павза) и у тексту (велька початна буква и знак интерпункції на концу (точка, викричнік, знак питаня).

Слова. Обачоване и препознаванe словох котри знача меноване и котри знача дію - як главних словох у виреченю.

Розликоване роду и числа (єднина, множина) словох у виреченю.

Склад и глас. Глас у складу котри наглашени (вокал), гласи котри ше групуоу коло вокалох (консонанти). Дзелене словох на склади у вигваряню и писаню.

Правопис

Познаванe и правилне хасноване шицких буквох, повязоване при писаню. Писане з друкованима и писанима, велькими и малима буквами.

Хасноване велькей букви на початку виреченя, при писаню особних менох и презвискох, єднословних географских менох и менох улїцох.

Писане адреси.

Розкладане словох на склади при писаню.

Писане негаций.

Скраценя за мери (корелация з наставу математики).

Точка, знак питаня, викричнік. Два точки и запята при начишльованю.

КЊИЖОВНОСЦ

Школска лектира

1. М. Антич, Кед сом бул вельки
2. И. Бекрич, Хлапцово шесце
3. М. Будински, Вредни стари людзе, Наисце ше боїм
4. Ѓ. Витез, Як жие Антунтун
5. Ѐ. Ѐорганчевич, Пеги
6. М. Канюх, Димчок и димиско
7. М. Канюх, Гден од шмелих
8. М. М. Кочиш, Хмара,
9. М. М. Кочиш, Додня,
10. М. М. Кочиш, Вечар
11. М. Ковач, За валалом
12. М. Колошняї, Здогадоване на дзец.; Јака моя мац
13. И. Г. Ковачевич, Шлебода
14. И. Г. Ковачевич, Нешор
15. К. Колоди, Пинокио
16. Сераф. Макаї, Мой оец, Велька гришка, Ѓовля на високей ноги
17. В. Мудри, Коваль
18. Г. Надь, Брамужка и пчолка
19. М. Надь, Кед слунко
20. Я. Олеяр, Коминяр
21. М. Павлович, Жимно було
22. Д. Папгаргаї, Мож пожувац вельку ствар
23. Д. Радович, Приповедка о малим пальцу
24. М. Скубан, Врацена цмота
25. Љ. Сопка, Гледане
26. М. Томчанї, Јай, нови чижми
27. И. Франко, Лішак Микита
28. Ш. Чакан, Заячок и пчолка
29. Басна, Налпа и ей дзеци
30. Рус. нар. прип., Гуска на еднсей ноги
31. Рус. нар. пис. Наврачали
32. Басна, Лішка и журавель
33. Басна, Гавран и лішка
34. Рос. сказка, Хвости

Домашня лектира

1. Х. К. Андерсен, Сказки, вибор
2. А. С. Пушкин, Сказки, вибор
3. Вибор зоз сучасней поезиї и прози за дзеци на руским язичу

Читане

Дальше увежбоване технїки читаня наглас и у себе з розуменьом пречитаного. Ускладзоване интонациї и темпа читаня зоз природу текста (приповедане, диялог, опис, писня и под.) Читане и виводжене драматизованого текста по улогах. Читане наглас и у себе з напредок заданим задатком (унапрямене читане); читане у себе як пририхтоване за самостойне читане и учене. Розликоване приповедки, сказки, басни, загадки и присловки.

Робота на тексту

Замерковйоване важнейших целосцох у тексту (пасус, епизода) о одредзоване можљивих поднасловох. Похопйоване пасуса у целосци и у його сушних поєдиносцох ак часци ширшого текста. Ушорйоване неповязаних часцох текста до хронологийней и смисловей логичней целосци. Обачоване карактеристичних деталюх при опису амбиенту, подобох и подйюх. Обачоване хронологий збуваньох и вязох причина-пошлїдок. Забсране власного становиска гу поступком подобох.

Замерковане и розумене сушного у тексту. Розумене функциї наслова и поднасловох у тексту як целосци. Преприповедоване на основи заеднїцкого и индивидуалного плану приповеданя - деталю и зжато; предлужоване и дополньоване приповедки. Замерковане опису, директней бешеди и диялогу. Толковане порученьох, намирох и чувствох виражених у тексту.

Обачоване розличних значеньох словох у зависносци од контексту и їх хасноване у бешеди.

Упутйоване школяра на способ хаснованя учебника, библиотски и гледане и находзенє конкретного змисту у учебнику або задатку.

Поняца

Усвоюю ше шлїдуючи поняца: потвердзуюче, одрекаюче, розповедне, викричне и опитне виречене; слова з котрима ше менує и котри знача дїю; значене слова, його род и число; проза, фабула, диялог, улога, главна и бочни подоби, подїя.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Усне висловйоване

Преприповедоване змисту кратших текстох, театралних представох, филмох и РТВ емисийох за дзеци - спрам плану составеного з деталних питаньох и спрам плану з пообщенима питаннями; преприповедоване по часцох и у целосци.

Приповедане о подйюх спрам шора сликох, спрам едней слики котра представя целосне зявене и на основи заданих тематичних словох - по плану у форми питаньох, у форми поднасловох и по плану датим як тези.

Описоване предметох, людзох, животиных, рошлїнох. Обачоване и меноване виразних прикметох. Описоване по плану.

Идентитет: Меноване и описоване зявеньох у природи. Меноване родзинства, сушества, познатих и непознатих, припадносци полу и дружтвеним групом (национална, вирска и инша припадносц).

Приповедане о себе и своей улоги у подйюх; приповедане о истей подїї з вецей углох патрєня,

Комуникация: Обачоване, меноване и описоване одношеньох у природи (медзи животиными, людзми и животиными). Виравоване дзеки (афирмативно и противно: сцем, будзем, жадам, наздавам ше, радуєм ше и подобне). Меноване предметох и зявеньох з рижними словами.

Збогацоване словника з хаснованьом язичних бавискох.

Писане висловйоване

Преписоване виреченьох и виривкох з текстох з цильом же би ше усовершовало технику и швидкосц писаня и вежбало читлїви и шорови рукопис. Преписоване кратших виреченьох з напредок заданим задатком. Писани одвити на поставени питання и поставяне питаньох на задани одвит.

Диктати - рижни файти творчих диктатох, контролни и автодиктат.

Записоване змисту кратших текстох або опису подйюх спрам плану составеного з пообщених питаньох.

Описоване спрам слики котра представя целосну подію спрам плану з пообщсними питаннями; описоване едноставнейшх подійох и предметох спрам плану у форми тезох; опис особи (членох фамилиї, товаришох и под.).

Заєднічки писани состав (преприповедоване, приповедане, описоване) з намиру же би ше обачели основни правила о логичним рядошлїду події.

Писане розглядніцох, винчованкох, поволанкох, кратких писмох.

СПОСОБИ ВИТВОРЇОВАНЯ ПРОГРАМА

Пририхтованя за початне читане и писане

Пририхтоване за початне читане и писане то поставяне бизовних основох за будуче успишне овладоване зоз схопносцу читаня и писаня. На самим початку то подрозумное установйоване предходних знаньох школяра дзе ше найчастейше констатуе же векшина школярох позна подаєдни букви. Медзитим, препознаване поєдиних буквох ище не знак схопносци читаня або писаня понеже праве читане почина аж зоз считованьом вещей буквох до целосци. Наставнік вшелїяк будзе мац у оглядзе констатовани предзнаня школяра при планованю работи зоз нїм и зоз групу школярох як и з цалим оддзеленьом.

Пририхтоване за початне читане и писане значи и источасне утвєрдоване вслїх других прикметох:

- розвитосц бешедней култури школяра,
- способносц комуникації и розуменя медзи дзецми,
- способносц замеркованя словох, виразох, кратких виреченьох,
- способ одвитованя школяра на поставени питаня,
- розликованя поєдиних гласох и їх поєдинечне вигваряне,
- правилносц артикулації гласох окреме замсеньоване гласох зоз "в" и "л",
- файту интонації як цо то "щпиване" у бешеди, загаковане,
- утвєрдоване лїворукосци або праворукосци,
- утвєрдованя ступня розвитосцв ткв, "дробней моторики руки",
- квалитет вида и слуха,
- правилносц триманя цела при шедзешо, писаню и читаню итд.

Паралелно зоз випитованьом порихтаносци школяра за читане и писане наставнік преїг истих вибраних вежбох и примераних конкретней ситуациї конкретного школяра уплївує на то то же би ше вежбало:

- видзене, откриване и замерковйоване поєдиносцох у реалним окружуюцим швецє; аналитичне припатранє зоз обачованьом детальох и тематичне обачоване прикметох поєдиних предметох як цо то замерковйоване фарби, форми, положеня, велькосци, динамики або статичносци предметох, рошлінох, животиных и особох;

- слухане звукох, тонох, гласа и бешеди у окруженю школяра на конкретних прикладох у оддзеленю; почитоване протоколу слуханя и бешеди цо значи розвиване култури бешеди и слуханя з почитованьом собешедніка;

- розвиване култури усного висловйованя цо подрозумное висловйоване зоз цалим виреченьом, одвит на питанє, поставяне питаня, културу комуникації; приповеданс о події з реального живота, приповедане по слики и шору сликох;

- розвиване чувства за гранїцу слова и виреченя; аналитични, аналитично-синтетични и синтетични вежби;

- розвиване чистой артикулації гласох, анализа гласовней структури слова;

- шицки вежби окончую ше у континуитсту и стайомни су предмет усовершованя школяровей способносци.

Початне читане и писане

Спрам предходних випитовањох наставник ма целосну слику индивидуалних подобносцох и розликох медзи школярами. Велі розлики ше зявюю як пошлїдок розличних социјалних условийох у фамилији, пошлїдок су и розличного образовного уровня окруженя у котрим школяр жиє, розличности навикнуцох здобутих у фамилији або предшколскеј установи, розличней комуникативней отвореносци гу другим и вельочислених других факторох. Робота наставника треба же би була максимално индивидуализована з почитованьом установених розликох, те. кажди школяр најлепши таки яки є, а з роботу ше його способносци буду dalej розвивац. Наставник будзе водзиц рахунку о розлики медзи ткв. календарским, менталним и физичним возросту дзе тоти три ридко кеди паралелно усоглашени.

Настава початного читаня по програмах руского јазика преведзена на комплексни поступок та так конциповани и буквар и други писани материяли. То з тим вецей подрозумює квалитет предходних випитовањох и индивидуализовану роботу понеже сам поступок бере до огляду шицко зоз чим школяр як предзнањом пришол до першей класи. Сам поступок наставником добре познати але треба наглашиц потребу же би ше достаточнo уваги пошвещело аналитично-синтетичним вежбом и считованю як основи або початку каждого читаня. Хасновите школяром непрерывно указовац на кратки надписи, порученя и подобне зоз котрима зме окружени и котри знача писану комуникацију. Тото препознаване надписох, насловох, плакатах и подобного цо є стало присутне у нашим окруженю ма функцију отвераня читаней комуникацији зоз окруженьом и знак є потримовки школярови котри цошка препознава цо му скопрей не було доступне у його розуменю.

При вежбаню початного читаня и писаня обрациц увагу на гигиенски и други предусловия як цо то тримане цела, положене и оддаленосц текста од очох, видне польо, велькосц буквох, длужина слова, познатосц значеня слова, повязаносц слики и текста, сцерпезливосц у работи зоз школяром, почитоване його темпа. Кажди школяр чита зоз своім темпом и треба му дац часу и потримовку же би читал так як у датеј хвильки може и зна. Барз важна тота початна потримовка и радосц же школяр цошка зна, без огляду же то всльо меней як цо знаю даєдни други. Почитоване и похвала того индивидуалитету припада до шору најлепших менталних потримовкох дзецку.

Квалитетне читане ма вельо функцији, а скорей шицкого функцију трансфера, понеже без читаня и розуменя пречитаного скоро же нет ученя других предметох. Успишносц у шицких других предметох и обласцох ученя директно завиши од квалитета читаня односно розуменя пречитаного.

Писане

Початне писане руша од ткв. вежбаня дробней моторики руки котру треба розвивац прејг поцагованя линийох, кругох и полукругох. Важне на самим початку найсц најлепше положене и угел медзи очми, папером, руку и клайбасом. Шлебодне рисоване, вифарбйоване и подобне барз хасновите за розвиване моторики руки, за привиковане на положене клайбаса медзи пальцами под одредзеним углом, за здобуване контроли поцагох зоз клайбасом, за здобуване схопносци манипулацији зоз клайбасом. Тоти цо им легчейше писац з ліву руку най пишу з ліву руку и не треба школяра наганяц на дацо цо не у його природи. Букви писац вертикално (без викошованя под углом), зоз клайбасом и без намаганя же би шицки мали исти рукопис понсже кажде свой рукопис будзе формовац зоз роками писаня цо будзе завишиц од велїх факторох а медзи иншим и од характеру особи. Писане на

одреденим месце, међи линијама або у такој великојсти јак цо то одредзене з великојсти дајкеј рубрики барз хасновите понеже наганя шкољара на домеркованосц. Писане нїгда не може буц кара але вше лем вежба. Вежба може буц заснована на преписованю, дополњованю, одвитованю, пополњованю вихабених местох, диктату и автодиктату и других поступкох.

Понеже у першей класи најважнейша схопносц и знане котри ше здобува то початне читане и писане, то значи же процес не огранічени зоз часом и не најважнейши час або фонд годзинох котри ше на то потроши. Најважнейше посцигнуц схопносц читаня и писаня јак предпоставку за шицки други школски ученя, а начално ше трима же зоз тима схопносцама читаня и писаня на елементарним уровню треба овладац по конец першого полроча, а розуми ше саме по себе же ше тоти схопносци буду меняц и усовершовац целого живота.

Усовершоване читаня и писаня

Овладоване зоз схопносцу читаня и писаня у першей класи то у ствари интензивни курс. Начално мож повесц же овладоване зоз схопносцу читаня и писаня припада шору најважнейших циљох основней школи вообще. Смесел читаня и писаня то у ствари витворене комуникациї међи людзми на основи розуменя символех. Крајни смесел читаня то не комбинаторика буквех але розумене пречитаного. За такую намену хасную ше рижни средства односно тексти розличного змиста: од обвисценя, прејг налогу, порученя, погледованя, упутства, та по кнїжовни текст јак пренешене значене. Пре потребу коректносци пренешеного порученя або упутства або дајкеј писаней вимоги хасную ше утвердзени описи або норми котри узвичаено наволуеме граматика и хасную ше конвенциї о писаню котри узвичаено наволуеме правопис. Граматика и правопис не циљ сами себе але су у функциї цо лепшого преношеня порученя гоч котрого писаного текста. Схопносц читаня и писаня јак фјайта спорозумїованя међи людзми ше најлепше усовершуе зоз реалну праксу комуникациї цо значи же шкољар непреривно треба же би бул у позициї же би бешедовал и писал, виношел свой попатрунок або розумене було котрого зјавснја але и же би непреривно могол превериц чи його вислов јак поручене зрозумене на таки способ и з таким смислом јак вон то сцел. У рамикох теорії информациї то значи потребу же би комуникацијни канал бул без завадзаня односно же би собешедник розумел тото цо му ше гутори на исти способ, з истим обсягом значеня и порученя јак цо то жадал тот котри поручене гутори або пише.

Јзык (граматика и правопис)

У настави јзыка шкољаре ше оспособю за правилну усну и писану комуникацију на стандардним руским јзыку. Праве прето учене граматики и правопису не циљ саме по себс, јак цо уж наглашене, але е у функциї цо лепшей комуникациї односно цо лепшого розуменя међи собешедникама на усним и писаним уровню. Треба мац на розуме же шкољар на уровню седем рокох односно першей класи точно розликуе у бешеди прешли, терашни и будуци час и не гриши у тим одредзованю часу у бешеди. Шкољар не гриши у усним висловїованю ани у хаснованю роду або еднини и множини. И одредзения часу, рода, числа або припадка припадаю ткв. граматичним поняцом. Смесел ученя граматики на початним уровню не у тим же би шкољар знал же ше тото цо вон зна точно повесц и похасновац вола "презент", але смесел у правилним хаснованю, значи у функциї того презента. У обласци правописа јак конвенциї не суцносц у тим же ше дацо вола "знак питаня" але смесел у тим же то догварени знак з котрим ше најлепше означуе у писаней форми опитна интонация виреченя. Тоти знаки јак конвенциї нам важни не јак формални знане але јак функционалне практичне средство з котрим посцигуеме же

би наш писани вираз бул цо лепше похопени. Спрам шицкогo, на цалосц феномена языка патриме як на систем котри жиє и котри функционує. То у практичним смислу значи же ше ані єдно зявснє нє виучує изоловано саме за себе але вше у функционалней вязи зоз крайнім цильом цо лепшого розуменя медзи собешедніками на уровню усней або писаней комуникації.

Кажде знанє о дачим ми можеме мац на голєм трох уровњох: на уровню препознаваня, на уровню репродукції и на уровню примени. За комуникацию найважнейша сама примена як практичне манифестоване преношеня информацийох и їх розуменє, але сама комуникация вше значи комбинацию шицких трох уровњох. То, медзитим, значи и же даєдни поняца досц знац на уровню препознаваня и даєдни на уровню репродукції. Тиж так треба мац у оглядзє же на початним ученю и спознаваню языка за бешеду сущни два файти словох: меновніки и дієслова понеже ше з нїма менує окончователь и дії и сама діїя. Прикметніки уж знача богатство висловйованя а заменовніки преношенє особи та тоти два файти знача збогацоване бешеди. Тиж так треба мац у оглядзє основни факт же слово достава значенє аж у виреченю и же виреченє то прави дом каждому слову, аж у виреченю воно достава свой подполни смисел и значенє та го вше треба розпатрац у контексту виреченя.

Правопис як конвенция односно догварени правила ма окремене значенє понеже то правила котри упутую же би ше иста комуникаційна єдинка вше розумела на исти способ. Писанє слово вше редукує уснє висловйованє понеже уснє висловйованє ма векше число можлівосцох за преношенє точносци информацийі. Зоз интонацию мож посцигнуц наглашку у виреченю, ироничне значенє, сатиричне, подшмихліве, цалком озбильне итд. а то шицко чежко так и написац. Часц того репертоару мож посцигнуц у писаню зоз пременку шора словох у виреченю, зоз подцагованїом часци тексту, розличну велькосцу буквох и другима способами наглашованя и, розуми ше, зоз шицкима правописнима знаками. Заш лем, коректносц текста односно порученя посцигує ше зоз правописнима знаками та їх познаванє доприноси же би ше исти текст розумело на исти способ и праве прето познаванє правопису то важна часц функционованя тей конвенції. Правопис руского языка релативно єдноставни та школяра непрерывно и вше треба упутйовац на правилне и вше єднаке хаснованє истих знакох.

Сучасна методика настави подрозумює примену рижних поступкох але ше вони зводза на основни, а то:

- Хаснованє пригодного початного текста на котрим виразне або достаточнo препознатліве язичнс зявене. Найчастейше ше хасную кратши тексти. Начално ше кажде нове поняце обрабя на уж познатим тексту же би школяр могол замерковац зявене або поняце а нє же би ше му одвращала увага на початнє розуменє текста вообщє. Як текст котри служи як подлога треба хасновац виреченя котри познати и часто ше зявюю у бешеди та су школярови познати, або текст зоз читанки котри предходно школяром уж познати.

- Кажде поняце котрє зложено уводзи ше рушаюци по драги од єдноставнейшого гу зложеншому, од познатого гу непознатому.

- Найлепше ше учи на позитивних прикладох, тє. зоз указованьом же як треба а нє як нє треба.

- И далєй важи старє правило же ше на очиглядним и животним прикладу найлепше розуми приклад, а за обезпеченє тирваня знаня хаснує ше проверени поступок вежбаня и частого повторйованя.

- Цала спознайна драга руша од замерковйованя и идзе преїг поровнованя, заключованя, доказованя, та по розуменє и примену на новим прикладу.

Књижносц

Уводзене наймладших школярох до швета књижносци але и других, ткв. некњижовних текстох (популарних, информативних) представя винїмно одвичательни наставни задаток. Праве на тим ступню школованя здобуваю ше основни и не мали знаня, схопносци и навикнуца од котрих будзе познейше у велькей мири завишиц не лем школярова књижоивна але и обща култура и одношене гу култури и образованю вообще.

Лектира

Вибор насловох књижовних текстох засновани на легкой препознатливосци смисла, на блїзкосци з реалним животом на єдним боку и поспишованю фантазиї на другим, на обращеносци гу позитивним общим вредносцом. Наставник шлебодни же би у своїм плану правел таки розпорядок текстох яки вон трима же одвитує датим условийом одзеленя у котрим роби, змистом котри му одвитую и вибор котри у датеї хвильки ма добру корелацию зоз животним окруженьом або ситуацию як и корелацию з другима предметами. Књижовни текст вше ма у основи даяку естетичну вредносц на котру треба обрациц увагу.

Читанє и толкованє текста

Конечни смисел ученя читаня на початним уровню розконарує ше на голем два боки: то читанє зоз розуменьом пречитаного та и його пренєшеного значеня и, друге, то читанє у себе. Пред тим як цо школяр розвие способносц и схопносц читаня з розуменьом и у себе, школяр чита наглас прето же то можливосц же би ше з корекциями указовало на ритем читаня, на павзи, на читанє знакох як информацийох о тексту, пре корекциї у интонациї итд. Школяр чита наглас же би ми други малу представу о квалитету його читаня. Крайні смисел, медзитим, то читанє у себе але док до того не дойдзе вон у першей и другой класи часто будзе наведзени на ситуацию же би читал наглас. И теди кед школяр рецитую писню, ми то гледаме од нього не пре важносц же би школяр знал даяки текст напамят пре важносц текста, але прето же би з ученьом напамят запамстал интонацию виреченя, ритем, гласносц. Теди кед школяр углавним овлада зоз контролованьом чечного читаня (без "шпиваня") з добрим ритмом, интонацию и гласносцу, теди и престава потреба за ученьом напамят.

Читанє књижовного текста источашне служи и як приклад за препознаване и розумене порученьох котре текст ноши але и препознаване књижовней файти и ей характеристикох. У цеку основней школи школяр ше упозна зоз векїним числом књижовних файтох и замеркує характеристики текста, од елементох приповеданя, описованя, диялогу, по композицию діла. Вибор текста у шицких класох а окреме на уровню початного читаня або уводзеня до розуменя књижовного діла засновани на предпоставкох о школярових можливосцох рецепциї односно на його скромним књижовним искуству котре огранїчує ширину вибору текста. Найлепши уметнїцки діла не доступни розуменью школяра, та ше уводзене до розуменя књижовного діла одвива на виразней поступносци. Толкованє текста ше найвещей зводзи на елементи розуменя подїї, фабули и основного порученя. До тих елементох мож дойсц зоз шлебодну розгварку а вше ше подрозумуює же школярох треба пририхтац зоз поступками мотивованя, поступками препознаваня зявеня у реалним живоце и вец то повязац зоз фабулу и порученьом књижовного діла.

Култура висловйованя

Програмске подруче култури висловйованя ма два повязани види: то усне и писане висловйованє. Култури висловйованя ше дава виразни фонд годзинох, окреме ше тому пошвещує звекшана увага у условийох настави руского языка. То прето же

бешедна комуникација на руским језику ограничена на мање окружене и на медијну зуженост. Источашне шкољаре рускеј националности окружени зоз присуством других језикох у окружену котри шицки ведно упљвую на розконареност комуникацији на руским језику. У програму ше зявюю узвичасени пољедованя наведзени як приповедане, преприповедоване и описоване у усним и писаним висловјовану. Преширене ше одноши праве на елементи комуникацији зоз котрима треба допринесц злепшану фонда словох и формох медзисобного сообшчованя. За подруче култури висловјованя шицки животни теми добри теми. Два нови подруча у програму то "идентитет" и "комуникација". Смесел шицких подручох у тим же би до подруча култури висловјованя унесли рационалну структуру а зоз витворјованьом елементох теј структури доприниоши ше систематичности ученя и вежбаня за углавним каждодньово и практични ситуацији зоз чим програм и його витворјоване достава потребну меру функционалности.

Програм предвидзуе и даедни елементи котри припадаю естетики писаня але и ограничена у пољадзе обсягу домашних задаткох. То намагане же би ше зоз ограничованьом числености домашних задаткох унапрямело наставну роботу на роботу у школских условјох а то значи планованих, систематичних, организованих зоз цо вецей усни и писани вежби на розлични животни ситуацији.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК SLOVENSKÝ JAZYK

Ciel' vyučovania slovenského jazyka

Ciel'om vyučovania slovenského jazyka na 1. stupni základnej školy v našich menšinových podmienkach je osvojenie spisovnej podoby slovenského jazyka a rozvoj vyjadrovacích schopností v slovenčine, ako aj celkových vyjadrovacích schopností žiakov.

Celkove vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka v školách 1. stupňa má v našich menšinových podmienkach tieto ciele:

- Žiaci si osvojujú spisovné vyjadrovanie najmä v slovnej zásobe a v gramatike.
- Získavajú zručnosť vyjadrovať sa jednoducho, ale súvisle a jasne v krátkych ústnych a písomných prejavoch.
- Osvojujú si elementárne poznatky o hláskovej, tvarovej a vetnej stavbe slovenského jazyka, o význame slov a o ich stavbe.
- Získavajú základné poučenia o zvukovej stránke slovenského jazyka, o spisovnej výslovnosti a učia sa dbať na hlasovú a sluchovú hygienu. Získavajú zručnosť správne a plynne čítať.
- Osvojujú si základné pravidlá slovenského pravopisu a získavajú zručnosť a návyk podľa osvojených pravidiel pravopisne správne písať. Pri písaní sa učia dbať na hygienické a estetické požiadavky.
- Pri poznávaní jazykových prostriedkov sa učia uvedomovať si tiež ich štylistickú funkciu a tieto poznatky potom uplatniť aj pri tvorbe samostatných prejavov.
- Získavajú zručnosť využiť vedomosti o slovenskom spisovnom jazyku na odlíšenie nespisovných prvkov (nářečových alebo prvkov z kontaktového srbského jazyka).
- Súčasne s poznávaním a osvojovaním prostriedkov slovenského spisovného jazyka a ich vzájomných vzťahov v systéme tohto jazyka rozvíjajú sa aj rozumové schopnosti žiakov, zatiaľ čo uvádzaním žiakov do odlíšenia neslovenských, srbských, resp. kontaktových jazykových prvkov od náležitých slovenských prvkov posilňuje sa u nich snaha poznať "čistý" slovenský jazyk a nemiešať prvky dvoch jazykov, ktoré striedavo používame na dorozumievanie. Žiaci takto nenúteným spôsobom získavajú zručnosť v

porovnávání dvou jazykov, a teda aj všeobecne v porovnávání javov objektivnej skutočnosti.

ПРВИ РАЗРЕД

I ROČNIK

Ciel' výučby slovenského jazyka v prvom ročníku je, aby si žiak osvojil techniku čítania a písania, teda jeho základy, ako aj ostatné jazykové kompetencie kvôli úspešnej komunikácii, aby pri čítaní porozumel rôznorodým textom, s cieľom prehlbovania vlastných vedomostí a výmeny vlastných skúseností.

Úlohy:

- osvojovanie správnej výslovnosti hlások, slov a viet;
- osvojovanie techniky čítania a písania slovenského písma;
- použitie spisovného slovenského jazyka pri ústnej a písomnej komunikácii;
- formovanie úhladného a čitateľného rukopisu;
- pestovať u žiakov schopnosť pekne ústne a písomne reprodukovať, rozprávať a opisovať;
- obohacovať slovnú zásobu žiakov novými slovami a slovnými spojeniami;
- osvojovanie naplánovaných pravidiel pravopisu;
- postupné uvedomovanie si zážitkov a porozumenie literárnych textov;
- rozlišovanie naplánovaných literárnych druhov;
- osvojovanie naplánovaných základných literárno - teoretických pojmov

ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE

Preverka predchádzajúcich vedomostí

- uvádzanie žiakov do školského života a prehlbovanie jazykových zručností a návykov získaných v predškolskom období
- zisťovanie predchádzajúcich vedomostí: hovorové schopnosti a slovná zásoba u žiakov, v akej miere poznajú písmená a či vedia čítať

Prípravné obdobie

- príprava ruky, prstov a dlane na písanie: rozličnými činnosťami a kresbovými cvikmi veľkých tvarov so zreteľom na koordináciu pohybov
- písanie prvkov písmen (čiary, oblúky, zátrhy, ovály, slučky, vlnovky) a orientovanie sa v líniiatúre
- spracovanie detských hier, hádaniek, riekaniek, vyčítaniek a obrázkových rozprávok (namiesto globálneho čítania)
- uvádzanie do hláskovej štruktúry slova - rozbor slov na hlásky a písmená
- nacvičovanie hovorových schopností žiakov na základe pozorovania a rozprávania podľa obrázka alebo série obrázkov so zreteľom na správnu výslovnosť hlások
- hospodárenie s dychom (naučiť žiakov ovládať silu a dĺžku dychu)

Šlabikárové obdobie

- odporúča sa, aby sa tlačené a písané veľké a malé písmená súbežne spracovali: tlačené veľké a malé písmená naučiť žiakov poznať a čítať; malé a veľké písmená písanej abecedy naučiť žiakov poznať, písať a správne ich spájať pri písaní slabík a slov rovnobežne s čítaním

- pri výcviku písania si žiaci počas celého roku osvojujú potrebné základné návyky: **hygienické návyky** (správne sedenie pri písaní, umiestnenie učebnice a písanky, ľahké a

správně držanie ceruzy pri písaní atd.); **pracovné návyky** (zaobchádzanie s písacími potrebami a s materiálom, postup pri odpisovaní slov a viet ap.); **estetické návyky** (účelná a úhľadná úprava písaných prác atd.)

- vyvíja sa automatizácia písacích zručností u žiakov počas celého roku so zreteľom na čitateľnosť a úhľadnosť písma

- počas celého roku si žiaci osvojujú zručnosť odpísať prebraté písaným písmom

- koncom školského roku nadobúdajú zručnosť písať podľa diktátu známe slová a jednoduché vety

- odporúča sa sklon písma do 75°, pripúšťa sa i sklon písma od 60° do 90°

- odporúča sa, aby sa malé písmená písali do širšej medzery (linajky) v písankách so širokými a úzkymi medzerami, lebo je to bližšie svetovému štandardu (výška malého písmena je 5/7 výšky veľkého písmena) ako doteraz zaužívaný pomer písmen pri písaní

- čítanie sa nacvičuje rovnoobežne s písaním so zreteľom na analyticko - syntetické čítanie slov, viet a kratších textov

- permanentne sa nacvičuje správne a plynulé čítanie, hlasné a tiché čítanie s porozumením prečítaného

- hospodárenie s dychom (naučiť žiakov ovládať silu a dĺžku dychu)

JAZYK

Gramatika

- veta: slovo, slabika, hláska (písmeno): naučiť žiakov poznať a správne ich používať (členiť jazykové prejavy na vety, vety na slová, slová na slabiky, slabiky na hlásky)

- veta a slovo: spisovné a nárečové slová; slová opačného významu; tvorenie jednoduchých viet

- mená osôb, zvierat a vecí, tvorenie podstatných mien príponami - názvy osôb podľa činnosti a podľa zamestnania, názvy vecí

- vlastné mená (rodné mená a priezviská, vlastné mená zvierat, mená dedín a miest)

Pravopis

- použitie veľkého písmena na začiatku vety

- interpunkcia: bodka na konci vety, výkričník, otáznik, dvojbodka, čiarka

- diakritické znamienka: dlžeň, mäkkčeň, vokáň, dve bodky

- písanie a výslovnosť dlhých a krátkych samohlások

- písanie a výslovnosť slov s dvojhĺskami ia, ie, iu, ô

- výslovnosť a pravopis slov s ä

- výslovnosť a pravopis mäkkých slabík de, te, le, ne, di, ti, li, ni

- písanie y v slovách, ktoré sa často vyskytujú

- splývavá výslovnosť a pravopis predložiek

- rozdeľovanie slov na konci riadku - jednoduché prípady

- jazykové cvičenia a didaktické hry, ktorými vedieme žiakov k uvedomovaniu si významu slov

LITERATÚRA

Školské čítanie:

Lyrika:

Miroslav Válek: Lastovička

Ludmila Podjavorinská: Novina

Michal Babinka: Zlatožltá svadba

Juraj Tušiak: Ked maja mama nie je doma

Krista Bendová: Klopi, klopi brána

Daniel Hevier: Prvé zuby

Lubomír Feldek: Vianočný stromček

Mária Rázusová Martáková: Biela zima

Mária Benčaťová: Jar

Jovan Jovanovic Zmaj: Žaba číta noviny

Ján Turan: Leto, leto, letko

Ludová: Novoročný vinš

Veľkonočná: Oblej ma šuhajko

Epika

Anna Majerová: Ked som behal bosý

Slovenská ľudová rozprávka: Koza odratá a jež

Bratia Grimovci: Hrnček, var!

Jozef Pavlovič: Kuriatko a obláčik

Ezop: Svrček a mravec

Ruská bájka: Líška a bocian

Pavel Grňa: Chór

Pavel Mučaji: Svadba

Mária Jančová: Šťastie

Slov. ľudová rozprávka: Kubov zajac

Mária Ďuričková: Studená návšteva

Dráma

Mária Haštová. Čo komu priniesla zima

Dušan Radović: Žalobaba

- ľudové rozprávky (výber)

- príslovia a porekadlá (výber)

- hádanky, vyčítanky a riekanky (výber)

- detské hry (výber)

- obrázkové rozprávky

- detské časopisy

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa troch stupňov zložitosti).

Domáce čítanie

Poslušné písmená (výber zo súčasnej slovenskej tvorby pre deti)

Za kľúčovou dierkou (J. Pavlovič, M. Ďuričková a bratia Grimovci)

Výber zo súčasnej tvorby pre deti (slovenskí vojvodinskí autori)

Čítanie

- pestovanie lásky ku knihe a čítaniu; názov diela (textu) a meno autora

- vývoj techniky čítania s dôrazom na plynulé a správne čítanie (bez vynechávania a vsúvania slabík a hlások)

- hlasné čítanie s porozumením prečítaného

- nacvičovanie tichého čítania na známom texte so zadanou úlohou (odpovede na otázky, ilustrovanie prečítaného atd.)

Literárno - teoretické pojmy

Poézia: báseň, strofa, verš (poznať)

Próza: - dej: miesto a čas, v ktorom sa dej odohráva

- postavy: ústredná postava - zovňajšok a povahové vlastnosti

- literárny druh: rozprávka (pojem)

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

- tvorenie a rozvíjanie viet; prednes vety so správnou melódiou a správnym poradím slov vo vete; správna artikulácia vety - zrozumiteľne a nahlas hovoriť; správne prízvukovanie slov a predložkových spojení - uvedomiť si dĺžku samohlások a správne ich vyslovovať

- krátke hovorené prejavy zo života detí (detské zážitky)

- rozhovory na rôzne témy z každodenného života, zo školského života, témy z prírody (opisy rastlín, zvierat), osoby (rodičia, starí rodičia, súrodenci, priateľ), opisy predmetov atd.

- krátka reprodukcia jednoduchých textov z čítanky, z detskej tlače, reprodukcia obsahu filmov, divadelnej prípadne bábkovej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti tohto veku podľa osnovy

- odpovede na otázky úplnou vetou a kladenie otázok

- jazykové prejavy (hovorové cvičenia) podľa obrázku alebo série obrázkov

- jazykové a detské hry, dopĺňovačky, rébusy, hlavolamy

- dramatizácia (na spracovanom texte: striedavé reprodukovanie textu v priestore)

- výrazný prednes básne

- prehľbovanie slovnej zásoby žiakov (vysvetlením významu nových slov a slovných spojení)

- pozrieť aspoň jedno bábkové divadlo prípadne kreslený film

- na konci školského roka žiaci vedia samostatne utvoriť a povedať asi 5 súvislých viet

Formy spoločenského styku

- vývoj komunikatívnych schopností u žiakov: prosba, podakovanie, ospravedlnenie, blahoželanie, pozdrav, oslovenie

- telefónny rozhovor

- pravidlá slušnej konverzácie: bontón - zvykať žiakov vypočuť si iných, sledovať rozhovor s porozumením ap.

Písomné vyjadrovanie

- odpisovanie slov a viet so zreteľom na čitateľnosť a úhladnosť odpísaného

- nácvičné diktáty a kontrolné diktáty (ku koncu školského roku)

- písomné odpovede na otázky so zreteľom na poradie slov vo vete (slovosled)

- výber jazykových prostriedkov a samostatné tvorenie viet podľa obrázku alebo predmetu

POKYNY PRE REALIZÁCIU PROGRAMU

Začiatkové čítanie a písanie (okolo 100 hodín)

- Previerka predchádzajúcich vedomostí (okolo 5 hodín):

- Prípravné obdobie (okolo 15 hodín):

- Šlabikárové obdobie (okolo 80 hodín):

Jazyk (okolo 15 hodín):

- Gramatika

- Pravopis

Literatúra (okolo 35 hodín)

- Školské čítanie

-Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa troch stupňov zložitosti).

- Domáce čítanie (2 knihy podľa výberu učiteľa a žiakov)

- Čítanie

- Literárno - teoretické pojmy

Kultúra vyjadrovania (okolo 30 hodín):

- Ústne vyjadrovanie

- formy spoločenského styku

- Písomné vyjadrovanie

OBSAH

V školách 1. stupňa vyučovanie predmetu slovenský jazyk má za cieľ vytvoriť a upevniť schopnosti žiakov správne a s porozumením čítať primerane náročné texty. Pri práci s textom je nutné rozvíjať slovnú zásobu žiakov, ich ústne vyjadrovanie a schopnosť vnímať aj obrazné metaforické jazykové prostriedky. Súčasťou vyučovania jazyka je tiež písanie. Písanie je organicky spojené s jazykovým vyučovaním a s vyučovaním čítania, čítanie a písanie sú základnými zložkami gramotnosti, a teda aj nevyhnutnou podmienkou na vyučovanie ostatných učebných predmetov.

V jazykovej zložke žiaci získavajú základné vedomosti o prostriedkoch spisovného slovenského jazyka v ústnej a písomnej podobe. V slohovej výchove sa učia tieto vedomosti uplatniť na tvorbu vlastných jazykových prejavov (hovorených a písaných).

Jazyková zložka zahŕňa základné poznatky z oblasti hláskoslovnia slovnej zásoby a slovotvorby, tvaroslovnia a skladby. Teoretická zložka sa pri sprostredkovaní týchto poznatkov na tomto vekovom stupni uplatňuje len v najnutnejšej miere.

V hláskosloví žiaci poznávajú základy sústavy slovenských hlások, stavbu slabiky a slabičnú stavbu slov, uvedomujú si pomer medzi hláskou a písmenom a pomer zvukovej a grafickej podoby slov. Tieto poznatky sú spojené s vyučovaním spisovnej výslovnosti a s výcvikom v slovnom pravopise. Spisovnej výslovnosti sa venuje pozornosť počas celého vyučovania, ako aj vo vyučovaní ostatných predmetov. Základným predpokladom na rozvíjanie návyku spisovnej výslovnosti žiakov je vzorná spisovná výslovnosť učiteľa.

V náuke o slovnej zásobe sa žiaci učia uvedomovať si vecný význam slov a slovných spojení, uvedomovať si významové vzťahy medzi slovami (napr. vzťahy medzi synonymami, slovami opačného významu, viacvýznamové slová). Žiaci si obohacujú slovnú zásobu cvičia sa vo výbere vhodných, výstižných slov vo vlastnom vyjadrovaní a učia sa hodnotiť slová z hľadiska "spisovné- nespisovné".

V náuke o slove žiaci sa najprv učia rozlíšiť pojmy príbuzné slová a tvary toho istého slova. Neskoršie si na jednoducho stavaných slovách osvojujú pojmy základ slova, predpona a prípona a príbuzné slová. Poznatky o stavbe jednoduchých slov sa využívajú pre výcvik v správnom písaní slovného pravopisu (napr. jednotné písanie predpôň, spoluhlásky na konci slova).

V tvarosloví sa žiaci postupne učia rozlišovať slovné druhy (rod a číslo). Učivo z tvaroslovnia sa obmedzuje na pravidelné javy.

V skladbe sa žiaci naučia členiť jazykový prejav na vety. Poznajú druhy viet podľa obsahu, uvedomujú si rozdiel v ich melódii a učia sa základy vetnej interpunkcie.

Súčasťou gramatického vyučovania je pravopisný výcvik. Pravopis sa precvičuje sústavne.

Slohová výchova je zameraná na tvorenie súvislých ústnych a písomných jazykových prejavov, a to hlavne na rozprávací a opisný slohový postup. Tematiku si

učitel' volí hlavne zo života detí a zo zreteľom na etickú výchovu a na výchovu v spoločenskom správaní. Učiteľ môže podľa vlastného uváženia a so zreteľom na situáciu v triede učebnú látku prispôbiť a aktualizovať. Veľkú pozornosť treba venovať rozvoju ústneho vyjadrovania s dôrazom na spisovnú podobu slovenského jazyka v školskom prostredí (výslovnosť, používanie náležitých slov, náležité stavané vety a pod.).

Na hodinách písania sa žiaci učia písať slovenskú latinku. Osobitný pravopisný nácvik si vyžadujú špecifické slovenské písmená (tzv. zložky, iy), ale tiež písanie písmen s diakritickým znamienkom. Pri tomto nácviku treba sa obmedziť len na slová z bežnej slovnej zásoby. Pri nácviku písania žiaci sa učia dodržiavať základné hygienické, pracovné a estetické návyky. Hlavné požiadavky na písmo sú čitateľnosť, plynulosť a úhladnosť. Automatizácia písacích zručností sa vyvíja po celý čas 1. stupňa základnej školy. Žiaci majú písať jednotlivé tvary písmen aj na všetkých ostatných učebných predmetoch.

PROCES VYUČOVANIA SLOVENSKEHO JAZYKA

Proces vyučovania slovenského jazyka ako materinského jazyka v podmienkach etnickej menšiny má niektoré špecifické požiadavky. Tu treba mať na zreteli fakt, že v súčasnosti žiaci tento jazyk poznajú v rozlične obmedzenej miere a že teda v našich podmienkach neučíme iba o slovenskom jazyku, ale čiastočne aj sám jazyk. Učiteľ na I. stupni má dobre poznať, v akej miere žiaci poznajú slovenský jazyk, ako sú schopní vnímať a tvoriť slovenský jazykový prejav v spisovnej podobe, ale aj do akej miery je ich slovenský jazyk poprestupovaný prvkami kontaktového srbského jazyka. Podľa konkrétnej jazykovej situácie v triede si potom volí vyučovacie metódy, prispôsobuje učebnú látku a usmerňuje nácvik preberaného učiva. Celkove si volí také didaktické metódy, ktoré vzbudia záujem žiakov o preberané učivo a o samo vyučovanie slovenského jazyka. Hlavný dôraz je na aktívnej účasti žiakov vo vyučovacom procese. Teda žiakom sa nepredkladá učivo ako hotový fakt, ale sa k poznatkom o jazyku žiak dostáva prostredníctvom úloh, ktoré si vyžadujú aktívnu prácu s jazykom. Kvôli efektívnosti vyučovania slovenského jazyka možno účelne využiť aj modernú vyučovacie techniku. V súlade s rozvojom psychiky detí tohto veku treba na zvládnutie jazykového učiva voliť tiež hru a rozličné názorné prostriedky.

Vo vyučovacom procese má dôležitú úlohu samostatná práca žiakov, keď žiaci individuálne riešia úlohy a osvojujú si jazykové a pracovné zručnosti. V súvislosti so samostatnou prácou žiakov sa kladie dôraz na diferencovanie úloh so zreteľom na individuálne schopnosti alebo sklony žiakov. Funkčne možno využiť aj prácu v skupinách. Úloha učiteľa pri samostatnej alebo pri skupinovej práci žiakov je zabezpečiť, aby tá práca prispela k dosiahnutiu spoločného vyučovacieho cieľa.

Poučky a pravidlá sa na tomto stupni uvádzajú len v nevyhnutnej miere, pričom dôležitá je správne konštrukcia poučky a nie jej mechanické zopakovanie. Dôležité je, aby žiak porozumel učivo a vedel ho uplatniť. V tejto súvislosti sú osobitne dôležité jazykové rozboru ako vhodný prostriedok aktivizácie žiakov.

V slohovom vyučovaní sa žiaci cvičia v pozorovaní skutočnosti a učia sa vhodne štylizovať svoj jazykový prejav. Na ústne a najmä písomné prejavy sa dobre dá využiť osnova. Osnovu najprv zostavuje učiteľ a postupne sa stále viac uplatňuje spolupráca a samostatnosť žiakov. V ústnych prejavoch treba prihliadať na obsahovú, jazykovú a slohovú stránku, ale aj na spôsob podania a vôbec mimojazykové zložky prejavu. Pri písomnom prejave sa dbá aj na pravopis a vôbec na grafickú stránku. Pri slohovom vyučovaní sa stále majú na zreteli individuálne predpoklady žiakov. Žiaci sa od začiatku učia samostatne zostavovať prejav. Spoločné zostavovanie sa uplatňuje iba na začiatku

výcviku, ako aj pri práci so slabšími žiakmi. Cieľom samostatného zastavovania je rozvíjať tvorivú iniciatívu a individuálne zručnosti žiakov.

V slohovom vyučovaní sa hlavný dôraz kladie na ústny jazykový prejav. Žiaci spočiatku odpovedajú na otázky učiteľa, potom sami tvoria otázky, potom sa za pomoci učiteľa učia samostatne vytvárať jednoduché texty na témy blízke ich záujmom a ich skúsenostiam. Postupne sa učia zostavovať jazykový prejav samostatne. Pre pestovanie ústneho a písomného vyjadrovania žiakov je veľmi dôležitá úloha učiteľa. Učiteľ má vyučovanie slohu viesť tak, aby u žiakov prebudil potrebu povedať niečo, aby žiak mal osobné uspokojenie z toho, že sa vie správne a vhodne vyjadriť po slovensky. Slohové učivo sa primerane spája s jazykovým vyučovaním.

Písanie ako zložka jazykového vyučovania sa vyučuje individualizovaným postupom so zreteľom na rozdiely v úrovni písania jednotlivých žiakov. Lavorukosť žiakov sa pri písaní toleruje. Keďže písanie má dôležitú komonikatívnu funkciu, učiteľ má primeranými postupmi vytvárať pozitívny vzťah žiakov k písaniu. Pri písaní sa žiaci veľmi rýchle unavia, lebo si to od nich vyžaduje veľké sústredenie pozornosti, preto treba správne boli zaradenie cvičenia z písania ako aj dĺžku času na písanie.

Jazykové vyučovanie je úzko späté s čítaním a s literárnou výchovou. Pri spracúvaní textu sa objasňuje význam slov, slovných spojení, obrazných výrazov. Čítaním a reprodukováním prečítaných textov sa obohacuje slovná zásoba žiakov, využívanie vetných konštrukcií a pestuje sa cit pre štylistické hodnoty textu. Výcvik v čítaní je dôležitý pre pestovanie zručnosti v správnej a starostlivej výslovnosti, v členení vety na menšie významové a výslovnostné celky, vo vetnej intonácii a pod.

Jazykové vyučovanie prispieva aj k celkovej osobnej jazykovej kultúre žiakov, čo sa potom jasne prejaví aj pri vyjadrovaní žiakov v rámci vyučovania všetkých ostatných predmetov. V podmienkach dvojazykovosti správne vedené vyučovanie slovenského jazyka vytvorí u žiakov dobré predpoklady aj na jasné a zreteľné vyjadrovanie aj v kontaktovom srbskom jazyku.

ДРУГИ РАЗРЕД

II ROČNIK

Cieľ výučby slovenského jazyka v druhom ročníku je, aby si žiak osvojil techniku čítania a písania, ako aj ostatné jazykové kompetencie kvôli úspešnému dorozumievaniu, aby pri čítaní porozumel rôznorodým textom, s cieľom prehľbovania vlastných vedomostí a výmeny vlastných skúseností.

Úlohy:

- osvojovanie hlasného a tichého logického čítania;
- pozorovanie a vysvetlenie podstaty textu;
- použitie spisovného slovenského jazyka pri ústnej a písomnej komunikácii;
- pestovať u žiakov schopnosť pekne ústne a písomne reprodukovat', rozprávať a opisovať;
- obohacovať slovnú zásobu žiakov novými slovami a slovnými spojeniami;
- osvojovanie naplánovaných pravidiel pravopisu;
- postupné uvedomovanie si zážitkov a porozumenie literárnych textov;
- osvojovanie naplánovaných základných literárno - teoretických pojmov;

JAZYK

Gramatika

- precvičenje a upevnenie poznatkov z I. ročnika so zreteľom na kvalitu osvojenia u jednotlivých žiakov (členenie prejavov na vety, viet na slová, slov na slabiky, slabiky na hlásky; tvorenie viet, ich písanie a intonovanie, formy spoločenského styku ap.)

- veta ako samostatný zrozumiteľný celok, ktorý sa v písanom prejave označuje veľkým písmenom na začiatku a interpunkčným znamienkom na konci; jednoduchá veta a súvetie (tvorenie jednoduchých viet a spájanie do súvetí)

- druhy viet: oznamovacia, opytovacia a rozkazovacia (zvolacia) veta (rozlišovanie podľa interpunkčných znamienok, podľa melódie a tvorenie viet)

- veta a slovo; slová opačného významu; slová podobného významu (rovnoznačné slová), tvorenie nových slov (príponami a predponami); slabikotvorné l/l, r/r

- triedenie hlások (samohlásky, spoluhlásky, dvojhlásky), triedenie samohlások (dlhé a krátke), triedenie spoluhlások (tvrdé, mäkké, obojaké)

- podstatné mená: pojem a určovanie v texte, číslo a rod podstatných mien, koncovka - ou, všeobecné a vlastné mená (veľké začiatkové písmeno v rodných menách a priezviskách, v menách zvierat, v názvoch dedín, miest, riek, vrchov, ulíc a námestí)

- slovesá: pojem a určovanie v texte

- spodobovanie spoluhlások - jednoduché prípady

- vybrané slová

- opakovanie a prehlbovanie prebraného učiva jazykovými rozbormi primeranými veku žiakov

- slovenská abeceda, poradie písmen v abecede

Pravopis

- interpunkcia: bodka, otáznik, výkričník, dvojbodka, čiarka, úvodzovky, pomlčka

- diakritické znamienka: dlžeň, mäkčeň, vokáň, dve bodky

- pravopis a výslovnosť rozličných druhov viet a priamej reči

- pravopis vlastných podstatných mien a koncovky - ou

- nacvičovanie písania slov s dvojhláskami

- nacvičovanie písania slov so samohláskou ä a y vo vybraných slovách

- výslovnosť a pravopis mäkkých slabík de, te, le, ne, di, ti, li, ni

- písanie i, í po mäkkých spoluhláskach a y, ý po tvrdých spoluhláskach

- pravopis spoluhlások, ktoré sa spodobujú

- písanie y vo vybraných slovách

- rozdeľovanie slov na konci riadku podľa slabík

LITERATÚRA

Školské čítanie

Lyrika

Mária Rázusová - Martáková: Ranená breza

Juraj Tušiak: Zajkove nové nohavičky

Ludmila Podjavorinská: Na tanci

Juraj Tušiak: Do školy

Krista Bendová: Bola raz jedna trieda

Vladimír Reisel: Knižka

Ludmila Podjavorinská: Prvý sneh

Ján Smrek: Na jar

Krista Bendová: Ako Jožko Pletko pozašival všetko

Pavel Mučaji: Hra s vrabcom

Dragan Lukić: Mamino srdce
Vianočna
Štefan Moravčík: Veľká noc
Štefan Moravčík: Slovenčina
Mária Haštová: Vyčítanka
Jozef Pavlovič: Dedo Mráz pred zrkadlom
Iveta Bognárová: Posledný deň školského roka
Ljubivoje Ršumović: Ale je len škola skvelá
Dušan Radović: Lev

Epika

Slovenská ľudová rozprávka: Ako zvieratka prezimovali
podľa Boženy Nemcovej: O dvanástich mesiačikoch
Ezopove bájky (výber)
Jozef Cíger Hronský: Ako Zajko cestoval na lietadle
Anna Majerová: Ivo a Eva
Mária Haštová: Srnka Cupilupka
Mária Duričková: Nedokončená rozprávka
Mária Jančová: Rozprávka o Ježkovi
Michal Babinka: Príde na psa mráz
Daniel Hevier: Učiteľ smiechu
Zoroslav Jesenský: Jar je šam-pi-ón!
Mária Duričková: Tabuľa
Čelovský: Keď narastiem

Dráma

Elena Čepčeková: Ježkova komôrka
- ľudové rozprávky (výber)
- hádanky, vyčítanky, riekanky (výber)
- príslovia a porekadlá
- komiks a obrázkové rozprávky
- detské hry
- texty súčasných vojvodinských autorov (výber)
- detské časopisy

Domáce čítanie

Palculienka - H. CH. Andersen
Tajomstvo hračiek - výber zo slovenskej tvorby pre deti
Smelý Zajko a Smelý Zajko v Afrike - J. C. Hronský
Slniečko na motúze - E. Čepčeková
Viesť žiakov k individuálnemu čítaniu; rozhovory o prečítaných knihách.

Čítanie

- pestovanie lásky ku knihe a čítaniu, názov diela (textu) a meno autora
- vývoj techniky čítania
- nácvik hlasného čítania s dôrazom na správnu výslovnosť a plynulosť pri čítaní
- nácvik rýchleho čítania s pochopením prečítaného
- tiché čítanie ako podmienka pre samostatné čítanie

Literárno - teoretické pojmy

Poézia: - báseň, strofa, verš (opakovanie a prehĺbovanie vedomostí),
- nálada a city básnika
- rým (slová na konci veršov)
Próza: - dej: dejová postupnosť (určiť a zoradiť udalosti v texte)

- postavy: glavne a vedľajšie (zovňajšok a povahové vlastnosti)
- literárny druh: rozprávka, bájka, komiks (poznať)

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

- rozhovor: výber jazykových prostriedkov, slovných spojení a vhodných pomenovaní osôb, zvierat, vecí, javov, vlastností a činností na základe pozorovania alebo skúseností

- monológ a dialóg (rozlišovanie)

jazykové prejavy na témy, ktoré umožňujú koreláciu medzi predmetmi (napr. svet prírody, oslavy sviatkov atď.)

- odpovede na otázky podľa obrázkov, na základe vlastných skúseností a čítankového čítania; tvorenie otázok podľa súvislého textu

- krátka a výstižná reprodukcia krátkych textov z čítanky, z detskej tlače, reprodukcia obsahu filmov, divadelnej prípadne bábkovej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti tohto veku podľa osnovy (so synonymickými obmenami slov a viet)

- krátka správa

- rozprávanie podľa obrázka / série obrázkov a na základe vlastných zážitkov (robí sa ústne, v druhom polroku je možné spoločne zostavený celok napísať); jednoduchá osnova zostavená učiteľom

- jazykové didaktické hry vhodné na obohacovanie slovnej zásoby žiakov a upevňovanie učiva z jazyka

- výrazný prednes básne

- dramtizácia (na spracovaných textoch, intonovanie vety a pohyb v priestore; scény z každodenného života ap.)

- rozlišovanie spisovnej a nespisovnej výslovnosti v hovorených prejavoch so zreteľom na spisovnú výslovnosť

- sledovať aspoň jedno bábkové divadlo

Formy spoločenského styku

- spôsoby dorozumievania (slová, zvuky, gestá, obrázky a iné)

- vyvíjať u žiakov schopnosť vypočuť si spolubesedujúceho, úcta voči starším

- formulovanie prosby, pozdravu, oslovenia, podakovania, ospravedlnenia, požiadania o informáciu a krátkych odkazov (s využitím frazeologických zvrátov a ustálených slovných spojení)

- bontón - napr. správanie sa na verejných miestach

Písomné vyjadrovanie

- odpisovanie tlačeného textu písaným písmom so zreteľom na čitateľnosť a úhl'adnosť napísaného

- písomné odpovede na otázky

- tvorenie a písanie viet podľa obrázka alebo predmetu

- výber jazykových prostriedkov a slovných spojení vhodných na opisovanie jednoduchých predmetov napr. vecí dennej potreby, osobnej hygieny (v druhom polroku je možné spoločne zostavený celok napísať)

- pokus o jednoduché rozvrhnutie jazykového prejavu (začiatok, hlavná časť, ukončenie)

- nácvičné diktáty, zrakové diktáty, kontrolné diktáty

- písanie pohľadnice (blahoželanie) a listu (adresa a štylizácia)

- analyzovanie 2 domácich slohových prác na hodine

POKYNY PRE REALIZÁCIU PROGRAMU

Jazyk (okolo 40 hodín):

- Gramatika
- Pravopis

Literatúra (okolo 80 hodín)

- Školské čítanie

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa troch stupňov zložitosti).

- Domáce čítanie (3 knihy podľa výberu učiteľa a žiakov)
- Čítanie
- Literárno - teoretické pojmy

Kultúra vyjadrovania (okolo 60 hodín):

- Ústne vyjadrovanie
- formy spoločenského styku
- Písomné vyjadrovanie

OBSAH

V školách 1. stupňa vyučovanie predmetu slovenský jazyk má za cieľ utvoriť a upevniť schopnosti žiakov správne a s porozumením čítať primerane náročné texty. Pri práci s textom je nutné rozvíjať slovnú zásobu žiakov, ich ústne vyjadrovanie a schopnosť vnímať aj obrazné metaforické jazykové prostriedky. Súčasťou vyučovania jazyka je tiež písanie. Písanie je organicky spojené s jazykovým vyučovaním a s vyučovaním čítania. Čítanie a písanie sú základnými zložkami gramotnosti, a teda aj nevyhnutnou podmienkou na vyučovanie ostatných učebných predmetov.

V jazykovej zložke žiaci získavajú základné vedomosti o prostriedkoch spisovného slovenského jazyka v ústnej a písomnej podobe. V slohovej výchove sa učia tieto vedomosti uplatniť na tvorbu vlastných jazykových prejavov (hovorených a písaných).

Jazyková zložka zahŕňa základné poznatky z oblasti hláskoslovnia slovnej zásoby a slovotvorby, tvaroslovnia a skladby. Teoretická zložka sa pri sprostredkovaní týchto poznatkov na tomto vekovom stupni uplatňuje len v najnutnejšej miere.

V hláskosloví žiaci poznávajú základy sústavy slovenských hlások, stavbu slabiky a slabičnú stavbu slov, uvedomujú si pomer medzi hláskou a písmenom a pomer zvukovej a grafickej podoby slov. Tieto poznatky súspojené s vyučovaním spisovnej výslovnosti a s výcvikom v slovnom pravopise. Spisovnej výslovnosti sa venuje pozornosť počas celého vyučovania, ako aj vo vyučovaní ostatných predmetov. Základným predpokladom na rozvíjanie návyku spisovnej výslovnosti žiakov je vzorná spisovná výslovnosť učiteľa.

V náuke o slovnej zásobe sa žiaci učia uvedomovať si vecný význam slov a slovných spojení, uvedomovať si významové vzťahy medzi slovami (napr. vzťahy medzi synonymami, slovami opačného významu, viacvýznamové slová). Žiaci si obohacujú slovnú zásobu cvičia sa vo výbere vhodných, výstižných slov vo vlastnom vyjadrovaní a učia sa hodnotiť slová z hľadiska "spisovné- nespisovné".

V náuke o slove žiaci sa najprv učia rozlíšiť pojmy príbuzné slová a tvary toho istého slova. Neskoršie si na jednoducho stavaných slovách osvojujú pojmy základ slova, predpona a prípona a príbuzné slová. Poznatky o stavbe jednoduchých slov sa využívajú pre výcvik v správnom písaní slovného pravopisu (napr. jednotné písanie predpôn, spoluhlásky na konci slova).

V tvarosloví sa žiaci postupne učia rozlišovať slovné druhy. Získavajú základné poznatky o gramatických kategóriách v rámci jednotlivých slovných druhov (rod, číslo, osoba, čas). Učivo z tvaroslovia sa obmedzuje na pravidelné javy. S odchýlkami a zvláštnosťami sa žiaci oboznamujú iba príležitostne a najmä takým spôsobom, aby daný jav nevzbudil dojem komplikovanosti slovenského jazyka.

V skladbe sa žiaci naučia členiť jazykový prejav na vety, rozlíšiť jednoduchú vetu a súvetie. Učia sa spájať vety do súvetí. Poznajú druhy viet podľa obsahu, uvedomujú si rozdiel v ich melodii a učia sa základy vetnej interpunkcie. Syntaktický výcvik zahŕňa poznanie priamej a nepriamej reči a jej interpunkciu.

Súčasťou gramatického vyučovania je pravopisný výcvik. Pravopis sa precvičuje sústavne.

Slohová výchova je zameraná na tvorenie súvislých ústnych a písomných jazykových prejavov, a to hlavne na rozprávací a opisný slohový postup. Tematiku si učiteľ volí hlavne zo života detí a zo zreteľom na etickú výchovu a na výchovu v spoločenskom správaní. Učiteľ môže podľa vlastného uváženia a so zreteľom na situáciu v triede učebnú látku prispôbiť a aktualizovať. Veľkú pozornosť treba venovať rozvoju ústneho vyjadrovania s dôrazom na spisovnú podobu slovenského jazyka v školskom prostredí (výslovnosť, používanie náležitých slov, náležite stavané vety a pod.).

Na hodinách písania sa žiaci učia písať slovenskú latinku. Osobitný pravopisný nácvik si vyžadujú špecifické slovenské písmená (tzv. zložky, iy), ale tiež písanie písmen s diakritickým znamienkom. Pri tomto nácviku treba sa obmedziť len na slová z bežnej slovnjej zásoby. Pri nácviku písania žiaci sa učia dodržiavať základné hygienické, pracovné a estetické návyky. Hlavné požiadavky na písmo sú čitateľnosť, plynulosť a úhladnosť. Automatizácia písacích zručností sa vyvíja po celý čas 1. stupňa základnej školy. Žiaci majú písať jednotlivé tvary písmen aj na všetkých ostatných učebných predmetoch.

PROCES VYUČOVANIA SLOVENSKEHO JAZYKA

Proces vyučovania slovenského jazyka ako materinského jazyka v podmienkach etnickej menšiny má niektoré špecifické požiadavky. Tu treba mať na zreteli fakt, že v súčasnosti žiaci tento jazyk poznajú v rozlične obmedzenej miere a že teda v našich podmienkach neučíme iba o slovenskom jazyku, ale čiastočne aj sám jazyk. Učiteľ na I. stupni má dobre poznať, v akej miere žiaci poznajú slovenský jazyk, ako sú schopní vnímať a tvoriť slovenský jazykový prejav v spisovnej podobe, ale aj do akej miery je ich slovenský jazyk poprestupovaný prvkami kontaktového srbského jazyka. Podľa konkrétnej jazykovej situácie v triede si potom volí vyučovacie metódy, prispôbuje učebnú látku a usmerňuje nácvik preberaného učiva. Celkove si volí také didaktické metódy, ktoré vzbudia záujem žiakov o preberané učivo a o samo vyučovanie slovenského jazyka. Hlavný dôraz je na aktívnej účasti žiakov vo vyučovacom procese. Teda žiakom sa nepredkladá učivo ako hotový fakt, ale sa k poznatkom o jazyku žiak dostáva prostredníctvom úloh, ktoré si vyžadujú aktívnu prácu s jazykom. Kvôli efektívnosti vyučovania slovenského jazyka možno účelne využiť aj modernú vyučovacie techniku. V súlade s rozvojom psychiky detí tohto veku treba na zvládnutie jazykového učiva voliť tiež hru a rozličné názorné prostriedky.

Vo vyučovacom procese má dôležitú úlohu samostatná práca žiakov, keď žiaci individuálne riešia úlohy a osvojujú si jazykové a pracovné zručnosti. V súvislosti so samostatnou prácou žiakov sa kladie dôraz na diferencovanie úloh so zreteľom na individuálne schopnosti alebo sklony žiakov. Funkčne možno využiť aj prácu v skupinách.

Úloha učitel'a pri samostatnej alebo pri skupinovej práci žiakov je zabezpečiť, aby tá práca prispela k dosiahnutiu spoločného vyučovacieho cieľa.

Poučky a pravidlá sa na tomto stupni uvádzajú len v nevyhnutnej miere, pričom dôležitá je správne konštrukcia poučky a nie jej mechanické zopakovanie. Dôležité je, aby žiak porozumel učivo a vedel ho uplatniť. V tejto súvislosti sú osobitne dôležité jazykové rozboru ako vhodný prostriedok aktivizácie žiakov.

V slohovom vyučovaní sa žiaci cvičia v pozorovaní skutočnosti a učia sa vhodne štylizovať svoj jazykový prejav. Na ústne a najmä písomné prejavy sa dobre dá využiť osnova. Osnovu najprv zostavuje učiteľ a postupne sa stále viac uplatňuje spolupráca a samostatnosť žiakov. V ústnych prejavoch treba prihliadať na obsahovú, jazykovú a slohovú stránku, ale aj na spôsob podania a vôbec mimojazykové zložky prejavu. Pri písomnom prejave sa dbá aj na pravopis a vôbec na grafickú stránku. Pri slohovom vyučovaní sa stále majú na zreteli individuálne predpoklady žiakov. Žiaci sa od začiatku učia samostatne zostavovať prejav. Spoločné zostavovanie sa uplatňuje iba na začiatku výcviku, ako aj pri práci so slabšími žiakmi. Cieľom samostatného zostavovania je rozvíjať tvorivú iniciatívu a individuálne zručnosti žiakov.

V slohovom vyučovaní sa hlavný dôraz kladie na ústny jazykový prejav. Žiaci spočiatku odpovedajú na otázky učitel'a, potom sami tvoria otázky, potom sa za pomoci učitel'a učia samostatne vytvárať jednoduché texty na témy blízke ich záujmom a ich skúsenostiam. Postupne sa učia zostavovať jazykový prejav samostatne. Pre pestovanie ústneho a písomného vyjadrovania žiakov je veľmi dôležitá úloha učitel'a. Učiteľ má vyučovanie slohu viesť tak, aby u žiakov prebudil potrebu povedať niečo, aby žiak mal osobné uspokojenie z toho, že sa vie správne a vhodne vyjadriť po slovensky. Slohové učivo sa primerane spája s jazykovým vyučovaním.

Písanie ako zložka jazykového vyučovania sa vyučuje individualizovaným postupom so zreteľom na rozdiely v úrovni písania jednotlivých žiakov. Lavorukosť žiakov sa pri písaní toleruje. Keďže písanie má dôležitú komunikatívnu funkciu, učiteľ má primeranými postupmi vytvárať pozitívny vzťah žiakov k písaniu. Pri písaní sa žiaci veľmi rýchle unavia, lebo si to od nich vyžaduje veľké sústredenie pozornosti, preto treba správne boli zaradenie cvičenia z písania ako aj dĺžku času na písanie.

Jazykové vyučovanie je úzko späté s čítaním a s literárnou výchovou. Pri spracúvaní textu sa objasňuje význam slov, slovných spojení, obrazných výrazov. Čítaním a reprodukováním prečítaných textov sa obohacuje slovná zásoba žiakov, využívanie vetných konštrukcií a pestuje sa cit pre štylistické hodnoty textu. Výcvik v čítaní je dôležitý pre pestovanie zručnosti v správnej a starostlivej výslovnosti, v členení vety na menšie významové a výslovnostné celky, vo vetnej intonácii a pod.

Jazykové vyučovanie prispieva aj k celkovej osobnej jazykovej kultúre žiakov, čo sa potom jasne prejaví aj pri vyjadrovaní žiakov v rámci vyučovania všetkých ostatných predmetov. V podmienkach dvojazykovosti správne vedené vyučovanie slovenského jazyka vytvorí u žiakov dobré predpoklady aj na jasné a zreteľné vyjadrovanie aj v kontaktovom srbskom jazyku.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

HRVATSKI JEZIK

Cilj i zadaće

Cilj nastave hrvatskog jezika u prvom razredu jeste da učenik savlada tehniku čitanja i pisanja na elementarnoj razini, kao i da potiče korištenje jezičnih kompetencija za organiziranje i proširivanje vlastitih znanja i izražavanja iskustava.

Zadaće nastave hrvatskog jezika:

- razvijanje ljubavi prema materinjskom jeziku i potrebe da se on njeguje i unapređuje
- osnovno opismenjavanje najmladjih učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda hrvatskog književnog jezika
- postupno upoznavanje gramatike i pravopisa hrvatskog jezika
- upoznavanje jezičnih pojava i pojmova, ovladavanje normativnom gramatikom i stilskim mogućnostima
- osposobljavanje za uspješno služenje književnim jezikom u različitim vidovima njegove usmene i pismene uporabe i u različitim komunikacijskim situacijama
- razvijanje osjećanja za autentične estetske vrijednosti u književnoj umjetnosti
- razvijanje smisla i sposobnosti za pravilno, tečno, ekonomično i uvjerljivo usmeno i pismeno izražavanje, bogaćenje rječnika, jezičnog i stilskog izraza
- uvježbavanje i usavršavanje glasnog čitanja, pravilnog, smislenog i izražajnog i čitanja u sebi, doživljajnog, usmjerenog, istraživačkog
- razvijanje ljubavi za čitanje, tehnike čitanja, razumijevanje pročitano
- izdvajanje glavnih aktera, vremena i mjesta radnje i slijed događaja
- razlikovanje pozitivnih od negativnih junaka, razlikovanje stvarnog od imaginarnog
- postupno, sustavno osposobljavanje učenika za logično shvatanje i kritičko procjenjivanje pročitano
- doživljavanje i vrijednovanje scenskih ostvarenja - kazalište, film
- usvajanje osnovnih teorijskih i funkcionalnih pojmova kazališne i filmske umjetnosti
- upoznavanje, razvijanje, čuvanje i poštivanje vlastitog nacionalnog i kulturnog identiteta na djelima hrvatske književnosti, kazališne i filmske umjetnosti, kao i drugih umjetničkih ostvarenja
- razvijanje poštivanja prema kulturnoj baštini i potrebe da se ona njeguje i unapređuje
- navikavanje na redovito praćenje i kritičko procjenjivanje programa za djecu na radiju i televiziji
- poticanje učenika na samostalno jezičko, literarno i kazališno stvaralaštvo
- poticanje, njegovanje i vrijednovanje učeničkih izvannastavnih aktivnosti
- odgoj učenika za život i rad u duhu humanizma, istinoljubivosti, solidarnosti i drugih moralnih vrijednosti
- razvijanje patriotizma i odgoja u duhu mira, kulturnih odnosa i suradnje među ljudima

PRVI RAZRED

Operativne zadaće:

- identificira rečenice, riječi, slogove i glasove u hrvatskom jeziku
- pravilno izgovaranje glasova, riječi i izraza i pravilno intoniranje rečenica
- vladanje tehnikom početnog čitanja:
- vezivanje glasova za slova
- vezivanje slova u riječi
- čitanje rečenica kao cjeline
- poštivanje točke, zareza, upitnika, uskličnika, dvije točke
- uočavanje cjelina i dijelova teksta (naslov i odlomak)
- razumijevanje pročitano
- čitanje kratkih tekstova različitih vrsta primjerenih uzrastu

- navikavanje na uporabu standardnog jezika u govoru i pisanju
- formiranje navika za čitko, uredno i pravilno pisanje
- postupno uvođenje u doživljavanje književnih djela: bajke, basne, pjesme i priče
- usvajanje prvih književnih pojmova

OSNOVE ČITANJA I PISANJA

Prethodna ispitivanja

Ispitivanje govornih sposobnosti učenika, učeničkog rječnika (bogatstvo rječnika, odstupanje od standardnog jezika, govorni nedostaci, ispravnost vida i sluha), ispitivanje poznavanja slova, čitanja i pisanja; ispitivanje umješnosti učenika u rukovanju priborom za pisanje i crtanje; ispitivanje stupnja njegove socijaliziranosti i uočavanje njegove osobitosti koje valja prihvatiti ili mijenjati.

Priprava za učenje čitanja i pisanja

Priprava za čitanje i pisanje podrazumijeva vježbe u promatranju, zapažanju i opisivanju, pripovijedanje na temelju zapažanja; vježbe nakon kojih bi učenici trebali da razumiju jednostavne upute i reagiraju na njih na odgovarajući način te da slušaju kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja i rječnik; uočavaju vezu govora s neverbalnim oblicima komunikacije; vježbe pokreta ruke, šake i prstiju i njihova koordinacija. Uvježbavanje elemenata pisanih slova.

Uvođenje u početno učenje čitanja i pisanja

Osnovni nastavni pristup učenju čitanja i pisanja ostvaruje se primjenom glasovne analitičko-sintetičke metode. U njezine strukturne dijelove (pristupne jezične aktivnosti, analitička i sintetička vježbanja za usvajanje pojma glasa, pisanje slova, čitanje odgovarajućeg teksta i razgovor o njemu, pisanje riječi i rečenica i sl.) funkcionalno i osmišljeno sjedinjuju se posebni postupci: odvojeno, uporedno i kombinirano učenje čitanja i pisanja, pojedinačno i grupno usvajanje slova-prema slobodnom opredjeljenju učitelja i u zavisnosti od datih nastavnih okolnosti.

U okolnostima prethodnog stručnog i organiziranog osiguranja neophodnih udžbenika i nastavnih sredstava, učitelj se može opredijeliti i za kompleksni postupak u učenju čitanja i pisanja.

Uvježbavanje logičkog čitanja na odgovarajućim tekstovima: pravilan izgovor svih glasova, pravilno naglašavanje riječi, tečno povezivanje riječi u rečenici jačinom i tempom prirodnoga govora. Osmišljeno i podsticajno vrijednovanje čitanja svakog učenika ponaosob. Razgovor o pročitanoj.

Uvježbavanje grafički pravilnog i estetski valjanog (lijepog) pisanja: pojedinačnih slova, riječi i rečenica. Sustavno i doslijedno ostvarivanje higijenskih, tehničkih i praktičnih navika vezanih za pisanje (pravilno sjedenje i držanje tijela, funkcionalna uporaba pribora za pisanje i sl.). Odmjereno, primjereno i podsticajno vrijednovanje rukopisa svakog učenika ponaosob.

Posebna metodička briga usmjerava se na učenike koji već imaju izvjesna predznanja iz čitanja i pisanja kao i na one učenike koji zaostaju u sticanju osnovne pismenosti.

Usavršavanje čitanja i pisanja

Pisanje štampanim i pisanim slovima na pismu hrvatskoga jezika; pravilno oblikovanje slova i njihovo povezivanje u riječi; odvajanje riječi prilikom pisanja; pravilna uporaba točke, upitnika, uskličnika, zareza (pri nabrojanju); pisanje i čitanje kratkih tekstova s različitim namjenama na vlastitom iskustvu i svijetu mašte.

Pravogovor

Rečenica; riječ; glas i slovo - prepoznavanje.

Uočavanje uloge glasa u razlikovanju značenja riječi.

Razlikovanje izjavne, upitne i usklične rečenice; uočavanje da neke riječi imaju isto značenje: uočava riječi suprotnog značenja.

Pravopis

Uporaba velikog slova na početku rečenice i u pisanju osobnih imena i imena naselja, imena škola; pravilno potpisivanje; pravilno izgovaranje i pisanje glasova **č, ć, đ, h** i **ž**; uporaba točke kao znaka na kraju rečenice. Uočavanje mjesta i funkcije upitnika i uskličnika u rečenici. Uočavanje skupova **ije** i **je**.

KNJIŽEVNOST

Domaća lektira

Bauer, Veža, *Tri medvjeda i gitara*

Horvat-Vukelja, *Željka, Hrabrica*

Balog, Zvonimir, *Male priče o velikim slovima*

Grim, J. I V., *Snjeguljica*

Čunčić-Bandov, J., *Zmaj do zmaja u igrama bez kraja*

Horvat-Vukelja, Ž. i Pribić, *Slikopriče*

Femenić, S., *Idi pa vidi*

Školska lektira

Pilić, Sanja, *Kiša*

Marinović, M., *Jesen*

Femenić, S., *Nakrivio kapu žir*

Čunčić-Bandov, J., *Jesenko*

Radić, M., *Kruh*

Jakševac, S., *Priča o kruhu*

Čunčić-Bandov, J., *Jesenska šumska šala*

Bull, H. B., *Ptičji oproštaj*

Vršić, S., *Mjesec pričalo*

Kušec, M., *Najbolji dječak na svijetu*

Horvat-Vukelja, Ž., *Božićna želja*

Čunčić-Bandov, J., *Zvezdani razgovor*

Adamić, S., *Zima*

Adamić, S., *Snježne balerine*

Čunčić-Bandov, J., *Proljetni suncobran*

Zvrko, R., *Igrajmo se*

Skok, J., *Priča male ure*

Iveljić, N., *Mm... m*

Horvat-Vukelja, Ž., *Balon*

Kovačević, M., *Stanovi*

Radić, I., *Šuma zimi*

Čunčić-Bandov, J., *Cvrčak i bubamara*

Balog, Lj., *Moja zvijezda*

Mihanović, A., *Hrvatska domovina*

Dovjak-Matković, B., *Neobične naočale*

Lupša, M., *Tko će Grgi ispričati bajku*

Škrinjarić, S., *Proljeće*

Sabadi, N., *Proletne sličice*
Vitez, G., *Zelena škola*
Gavran, M., *Sestra*
Goleš, I., *Zašto puž nosi svoju kućicu*
Herceg, E., *Jaglaci*
Krtalić, M., *Što je ljubav*
Taritaš, M., *Abeceda*
Horvat-Vukelja, Ž., *Miško u cirkusu*
Španić, P., *Krpelj*
Kireta, S., *Šarena lica uskrasnih pisanica*
Zemunić, V., *Tulipan*
Balog, Z., *Pravi tata*
Vitez, G., *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju*
Kramer, M. N., *Radost*
Zidar-Bogadi, N., *Šešir*
Škrinjarić, S., *Tuga bijelog medvjeda*
Volkov, V., *Ježevi u gostima*
Devide, V., *Knjige*
Femenić, S., *Neobično prijateljstvo*
Truhelka, A., *Konji*
Plackovskij, M., *Pouka iz prijateljstva*
Gardaš, A., *Svinja u trgovini*
Brechwa, J., *Kvočka*
Balog, Z., *Što se od vode pravi*
Jakševac, S., *Maslačak šalje djecu u svijet*
Fale, R., *More govori*
Balog, Lj., *Kamen*
Škrinjarić, S., *Sunce*

Čitanje teksta

Pravilno i tečno čitanje naglas riječi, rečenica i kratkih tekstova-provjera razumijevanja pročitanog. Osposobljavanje učenika da u čitanju uočavaju i znake interpunkcije. Postupno ovladavanje intonacijom iz-javnih, upitnih i uskličnih rečenica. Prilagodavanje čitanja tekstovnoj situaciji (glasno i tiho, brzo i sporo čitanje).

Čitanje dijaloškog teksta-individualno i po ulogama. Sustavno, doslijedno i kritičko vrijednovanje učeničkog čitanja.

Uvođenje učenika u čitanje u sebi rečenica i kratkih tekstova.

Aktivo slušanje umjetničkog čitanja teksta (zvučni i video zapisi).

Navikavanje učenika na pravilno disanje; sticanje higijenskih navika pri čitanju.

Tumačenje teksta

Tekstovi iz lektire koriste se za usavršavanje čitanja i pisanja i uvođenje učenika u osnovne pojmove o književnosti.

Uočavanje naslova, imena autora, sadržaja i ilustracija u knjizi.

Uočavanje prostornih i vremenskih odnosa i bitnih pojedinosti u opisima bića i prirode. Uočavanje glavnih likova, njihovih osobina i postupaka. Zapažanje osnovnih emocionalnih stanja (radosno, tužno, smiješno). Pojmovi dobra i zla.

Odgovaranje na pitanja o pročitanom sadržaju (rečenice, odjeljci, pjesme, priče, basne, bajke, dramski tekstovi). Uočavanje i razumijevanje karakterističnih rečenica u tekstu.

Sustavno i postupno usvajanje književnih i funkcionalnih pojmova.

Književni pojmovi

Lirika

Pjesma, stih i strofa, osnovno osjećanje - na nivou prepoznavanja.

Epika

Priča, događaj, mjesto i vrijeme zbivanja.

Književni lik - izgled, osnovne etičke osobine i postupci.

Poslovice, zagonetka - prepoznavanje.

Drama

Dramska igra, dramska radnja (na nivou prepoznavanja).

JEZIČKA KULTURA

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja

Prepričavanje - slobodno i usmjereno: prepričavanje kraćih i jednostavnijih tekstova iz početnice, časopisa za djecu, kazališnih predstava, crtanih filmova, radijskih i televizijskih emisija za djecu.

Pričanje o događajima i doživljajima - slobodno i usmjereno: teme koje se odnose na bliže i šire okruženje, pričanje na osnovu stvaralačke mašte, pričanje prema nizu slika - postupno otkrivanje slika po logičnom redoslijedu.

Opisivanje predmeta - slobodno i podsticanjem: uočavanje i imenovanje izrazitih obilježja jednostavnih predmeta i omiljenih igračaka, opisivanje biljaka i životinja, slobodno opisivanje životinje ljubimca i opisivanje životinja na osnovu zajedničkog promatranja. Opisivanje predmeta, biljaka i životinja na osnovu osobnog iskustva/sjećanja i znanja iz predmeta Svijet oko nas.

Usmena i pismena vježbanja

Ortoepske vježbe: pravilan izgovor glasova, suglasničkih grupa, riječi, onomatopeja, brzalica.

Ortografske vježbe: prepisivanje riječi i kratkih rečenica s datim zadatkom, provjeravanje i vrijednovanje urednosti i čitkosti pisanja.

Diktat za primjenu pravopisnih pravila. Autodiktat.

Leksičke vježbe: građenje riječi, sinonimi, antonimi, riječi s umanjenim i uvećanim značenjem i sl.

Sintaksičke vježbe: usmjereno i samostalno sastavljanje rečenica, rečenice s dopunjavanjem, rečenice od zadatih riječi i sl.

Odgonetanje i rješavanje rebusa.

Kazivanje naizust naučenih tekstova (lirskih i epskih).

Služenje rječnikom i pisanje/stvaranje osobnog rječnika.

Konvencionalni jezični standardi u usmenom općenju (s nepoznatim i odraslim sugovornikom - uporaba Vi iz poštivanja i učtivosti), pisanje čestitke.

Izrada domaćih pismenih zadaća i njihova analiza na času - u drugom polugođu.

DRUGI RAZRED

Operativne zadaće:

- čitanje kratkih tekstova različitih vrsta primjerene uzrastu
- prikupljanje informacija radi bogaćenja znanja, mašte i rječnika
- pričanje o događajima poštivajući kronologiju
- pripremanje kraćih priopćenja o zadanoj temi pomoću zajedničkog plana

- osposobljavanje za uočavanje i razumijevanje bitnog u tekstu (u cjelini i po dijelovima)
- motivirati, poticati i usmjeravati na čitanje lektire
- uvježbavanje čitanja naglas, usavršavanje čitanja u sebi radi tumačenja teksta
- sustavno i dosljedno realiziranje programiranih i njima nalik vježbanja u govoru i pisanju

JEZIK

Pravogovor

Razlikovanje glasova i slova hrvatskog jezika, prepoznati, imenovati i razlikovati samoglasnike i suglasnike, uočavanje sloga kao artikulacione cjeline, vezujući ga za samoglasnik.

Razlikovanje izjavne, upitne i usklične rečenice.

Razlikovanje jesne i niječne rečenice.

Uočavanje da neke riječi imaju isto značenje, riječi suprotnog značenja, riječi koje označavaju nešto umanjeno/uvećano.

Prepoznavanje i razlikovanje imenica (opće i vlastite) i glagola.

Prepoznavanje glavnih dijelova rečenice.

Glas i slog, samoglasnici i suglasnici, slogotvorno r. Podjela riječi na slogove u izgovoru (jednostavniji slučajevi).

Pravopis

Uporaba velikog slova u imenima ulica, trgova, ustanova, poduzeća, udruga, blagdana. Pisanje niječnice ne i čestice li. Pisanje kratica. Rastavljanje riječi na slogove, spojnica; rastavljanje riječi na kraju retka. Uočavanje skupova ije i je.

KNJIŽEVNOST

Domaća lektira

Junaković, S., Dome, slatki dome

Prosenjak, B., Miš

Peroci, E., Maca papučarica

Anderson, H. K., Bajke

Horvat-Vukelja, Ž., Reumatični kišobran

Iveljić, N., Pronađeno blago

Videk, N., Pismo iz Zelengrada

Horvatić, D., Stanari u slonu

Školska lektira

Kolumbić, T., Majčine ruke i kruh

Zidar-Bogadi, N., Domovina

Marks, A., Kako je Ana kupila kruh

Lambevska, N., Voćni razgovor

Pašagić, B., Bježi, mišiću, bježi

Marinović, M., Dušni dan

Pokić, M., Sveti Nikola

Jakševac, S., Čudno mjesto neko

Katajev, V., Čarobni cvijet

Iveljić, N., Čudovište iz đaćkih torba

Zidar-Bogadi, N., Janina mačka

Vodanović, J., I ja imam pravo na igru
Peroci, E., Djeco, laku noć
Mudri, N., Dijete
Grim, J. I V., Zvezdani taliri
Zidar-Bogadi, N., Svi Ivanini prijatelji
Lovrić, M., Ružno pače
Rodari, Đ., Poziv na ples
Čunčić-Badov, J., Zimski san
Brecht, B., Zima, ptice i djeca
Čunčić-Badov, J., Božićna želja
Polak, S., Veseli borić
Čunčić-Badov, J., Božićni ukras
Jušić-Seunik, Z., Sunce
Kišević, E., Moja mama
Vitez, G., Kako živi Antuntun
Lovrić, M., Putovanje plavog lonca
Jurica, B., Tonček i voda
Kolarić-Kišur, Z., Dva Franceka
Brlić-Mažuranić, I., Mali patuljak
Lupiš, N., Dani karnevala
Pašagić, B., O mjesecu i zvijezdama
Krilić, Z., Vatrogasac
Balog, Z., Dimnjačar
Krilić, Z., Vicko
Kovačević, M., Riječ život
Krtalić, M., Što je ljubav
Kušec, M., Pozdrav
Župačić, A., Kad bi svi ljudi na svijetu
Belač, L., Moja želja
Lovrić, M., Pošla koka u dućan
Zidar-Bogadi, N., Proljeće se ne da naslikati
Parun, V., Jutro
Markoč, S., Nestašni medo
Videk, N., Pismo iz zelengrada
Sabadi, N., Tvrdo glava braća jajoglava
Čunčić-Bandov, J., Zaboravljivi zeko
Gete, J. V., Pjesma o šumi
Krilić, Z., Iznenadenje za majčin dan
Pašagić, B., Uspavanka
Femenić, S., Plava priča
Čunčić-Bandov, J., Kišni razgovor
Vitez, G., Od čega su načinjene ljubice
Goleš, I., Zašto puž nosi svoju kućicu
Heuk, S., Priča o radoznom medvjediću
Krtalić, M., Baš u ovo proljeće
Femenić, S., Maslačak šalje djecu u svijet
Krklec, G., Praznik ljeta
Zidar-Bogadi, N., Pismo s mora
Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu

Čitanje teksta

Uvježbavanje i usavršavanje tehnike čitanja naglas i u sebi s razumijevanjem pročitanoг. Uskladjivanje intonacije i tempa čitanja s prirodom teksta (pripovijedanje, opis i dijalog). Uočavanje naslova, podnaslova imena autora i ulomaka.

Čitanje i razumijevanje nelinearnih elemenata teksta.

Pravilno intoniranje znaka interpunkcije pri čitanju. Uočavanje nepoznatih riječi i pronalaženje objašnjenja.

Tumačenje teksta

Slobodno priopćavanje dojmova o pročitanoм tekstu.

Razumijevanje pročitanoг teksta. Uočavanje kronologije i povezanosti događaja u pripovijedanju. Razumijevanje namjera i osjećanja sadržanih u tekstu. Zauzimanje osobnih stavova prema postupcima likova.

Sustavno usvajanje književnih i funkcionalnih pojmova.

Književni pojmovi

Lirika

Pjesma, osjećanja, stih, strofa-na nivou prepoznavanja i imenovanja.

Epika

Fabula-redosljed događaja (prepoznavanje).

Glavni i sporedni likovi, njihove osobine i postupci.

Poruke

Epska pjesma, bajka, basna - prepoznavanje.

Drama

Dramski junak, dramska radnja, dramski sukob, dijalog, pozornica, glumac-na nivou prepoznavanja.

JEZIČNA KULTURA

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja

Prepričavanje sadržine kraćih tekstova, filmova, kazališnih predstava, radijskih i televizijskih emisija za djecu - slobodno detaljno prepričavanje, detaljno prepričavanje po zajedničkom planu, prepričavanje sadržaja u cjelini i po dijelovima.

Pričanje o događajima i doživljajima - individualno i po zajedničkom planu.

Opisivanje predmeta s kojim se učenik po prvi puta susreće, osobni izbor predmeta za opisivanje - slobodno ili po utvrdjenom planu. Opisivanje biljaka i životinja na osnovu neposrednog promatranja.

Usmjena i pisana vježbanja

Ortoepske vježbe: pravilan izgovor riječi, kraćih rečenica, poslovice.

Ortografske vježbe: prepisivanje rečenica i kraćih ulomaka radi usavršavanja tehnike i brzine pisanja, uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa.

Autodiktat i kontrolni diktat: provjera tačnosti zapamćivanja i usvojenosti pravopisnih pravila.

Leksičke i semantičke vježbe: osnovno i preneseno značenje riječi, građenje riječi, sinonimi i homonimi, nestandardizovane riječi, njihova zamjena jezičnim standardom i dr.

Sintaksičke vježbe: samostalno i podsticajno sastavljanje rečenica, proširivanje zadatih rečenica.

Zagonetanje i odgonetanje, rešavanje i sastavljanje rebusa i ukrštenih riječi.

Kazivanje naizust naučenih tekstova.

Scensko prikazivanje dramskog teksta.

Služenje rječnikom i enciklopedijom za djecu i pisanje sopstvenog rječnika.

Slušanje i vrednovanje / kritično procenjivanje govora u emisijama za djecu na radiju i televiziji.

Njegovanje kulture slušanja sagovornika, pisanje razglednica i kraćeg pisma.

Izrada domaćih pismenih zadataka (do osam) i njihova analiza na satu.

СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК

Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици продуктивно овладају српским језиком у оквиру предвиђене језичке и лексичке грађе, да упознају елементе културе народа који говоре тим језиком и оспособе се за споразумевање, дружење и зближавање са припадницима већинског народа и других националности.

Задаци наставе српског језика јесу да ученици:

- продуктивно овладају говорним језиком у оквиру основних језичких структура и речника од око 2000/3000¹ фреквентних речи и израза;
- разумеју саговорника и усмена излагања о темама из свакодневног живота;
- усвајају правилан изговор и интонацију при усменом изражавању и читању;
- оспособљавају се за разговор о темама из свакодневног живота;
- савладају два српска писма и основе правописа ради коректног писменог изражавања у границама усвојених језичких структура и лексике;
- упознају елементарне законитости српског језика;
- разумеју текстове различитог жанра у оквиру предвиђене тематике;
- упознају се са основним карактеристикама културе народа чији језик уче;
- стичу навике самосталног коришћења речника и језичких приручника и оспособе се за информисање, образовање и самообразовање на српском језику;
- развију интересовања и мотивацију за учење српског језика и тако стекну већу комуникативну компетенцију и способност размишљања на њему.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- усвоје правилан изговор (артикулација гласова, акценат - место, квалитет и квантитет акцента; мелодија и интонација реченице у зависности од комуникативног циља);
- усвоје предвиђене језичке структуре, најосновније облике комуникације и око 250/350/ речи и израза и активно их употребљавају у говору, са тежиштем на исказивању радње презентом;
- разумеју, на слух, императивне исказе, питања и шест до десет реченица које чине кохерентну целину у оквиру обрађене тематике, као и краће дијалоге;
- стекну способност да одговарају на питања и да постављају питања како би могли водити кратке дијалоге;
- стекну способност за краће самостално излагање од четири до осам реченица које чине целину /или са више реченица/.

ТЕМАТИКА

¹ У косим заградама /.../ означени су проширени програмски садржаји за које се одређује васпитно-образовна организација на предлог наставника у зависности од нивоа знања ученика, националног састава средине, блискости језика ученика и нематерњег језика и др.

Школа: учионица, намештај, основни школски прибор; школско двориште, школска зграда; персонал школе, ученици; ситуације за време наставе и за време одмора; пригодне свечаности и празници.

Породица и дом: играчке, најчешће дечје игре; чланови уже породице, занимања чланова уже породице; кућа/стан (просторије, намештај), свакодневне дужности у кући.

Најближа околина: упознавање најважнијих објеката у месту (продавница, пошта, пијаца, станица, амбуланта и др.); превозна средства. Домаће животиње, воће, поврће, цвеће.

Дани у недељи.

Бројање до 20.

Најосновнији облици комуникације: казивање имена, адресе, поздрављање, представљање, ословљавање друга, наставника; исказивање молбе, жеље, захваљивања; сагласност, одбијање, (основни облици); тражење и давање основних података о себи и другима. Игре, песме за певање и рецитовање са тематиком блиском овом узрасту.

ЈЕЗИЧКА МАТЕРИЈА

Именовање предмета и бића

У функцији субјекта увежбавају се: показне заменице **ово, то, оно**, именице сва три рода у оба броја и личне заменице сва три лица у једнини и множини.

У функцији глаголског дела предиката треба употребљавати енклитичке облике помоћног глагола **јесам**, а у функцији именског дела предиката увежбавати именице сва три рода у оба броја. Обрасци: Ово (то, оно) је камион (столица, звоно).

То су дечаџи.

Ово је девојчиџа (Марија).

Ти си ученик (учениџа).

Они су учениџи.

Марија је учениџа.

Од имениџа мушког рода које у множини проширују основу са **-ов, -ев, (друг-другови)** и код којих се врши промена сугласника (**дечак-дечаџи**), употребљавају се само оне које се намећу у одређеној говорној ситуацији.

Исказивање радње

У функцији субјекта треба увежбавати и надаље именице сва три рода, заменице сва три лица у једнини и множини. У функцији предиката увежбавати облике презента са исказаним и неисказаним субјектом. Треба обратити пажњу на треће лице множине. Увежбавају се и најчешћи глаголи са морфемом се (**играти се, облаџити се**, итд).

Образаџ: Милан (он) трџи
 Јелена (она) седи.
 Дете (оно) чита.
 Они (оне, она) цртају.
 Ја седим. (Седим.)
 Ми седимо. (Седимо.)
 Вера иде.
 Учениџи иду.
 Ти се играш.
 Ви се играџе.

Исказивање особина предмета и бића

У функцији субјекта и даље се употребљавају именице мушког, женског /и средњег/ рода, личне заменице, а у функцији именског дела предиката описни придеви.

Обрасци: Лутка је велика.
 Он је добар.
 /Млеко је топло./
 Трешње су црвене.
 Кликери су црвени.

Исказивање објекта

За исказивање објекта употребљавати именице усвојене у претходним образцима. Треба обратити пажњу на двојаке облике акузатива именица мушког рода (биће - предмет).

Образац Ученик носи торбу.
: Он црта камион.
 Петар зове Ивана.
 Ученици имају оловке.
 Мама чита писмо.

Исказивање просторних односа

За исказивање просторних односа треба увежбавати прилоге за место (на питања где): овде, **ту**, **близу**, **далеко** и др, локатив с предлозима **у** и **на** (на питање где), као и акузатив с предлозима **у** и **на** (на питање **куда**) у једнини.

Обрасц Марија седи овде.
и: Сто је у соби.
 Марија чита у учионици.
 Чаша је на столу.
 Јелена жури на пошту.
 Зоран трчи у парк.
 Милан иде у двориште.

Исказивање молбе, заповести

Облик другог лица императива користити само када то захтева говорна ситуација.

Образац: Устани! Устаните!
 Отвори! Отворите!
 Гледај! Гледајте!

ГОВОРНЕ ВЕЖБЕ

СТИЦАЊЕ И РАЗВИЈАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА: слушање са разумевањем и говор.

Одговори на питања, постављање питања: на основу датих упитних речи, на визуелни подстицај, на дате одговоре.

Разумевање, давање налога, извршавање радњи.

Вежбе дијалогског карактера у свакодневним говорним ситуацијама (наставник-ученик, ученик-ученик) уз усвајање и правилно коришћење предвиђених основних облика комуникације; варирање дате ситуације.

Краће самостално излагање на основу слике или низа слика (4-8 реченица које чине целину).

Једноставнији описи предмета и бића.

Извођење лакших, подесних игара за децу (групне и дидактичко-језичке игре), учење бројалица, певање и рецитовање песама. Извођење малих сцена из свакодневних животних ситуација.

Од првог момента у вежбама пажња се посвећује савлађивању правилног изговора: чиста и јасна артикулација гласова српског језика (посебно увежбавање правилне артикулације гласова којих нема у језику ученика), правилно акцентовање, интонација и мелодија реченице.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- усвоје предвиђене језичке структуре, око 250/300/ нових речи и израза и основне облике комуникације и да их користе у говору за исказивање радње у садашњости и прошлости;
- савлађују правилан изговор нових лексичких јединица, као и осталих елемената изговора везаних за нове морфолошке категорије;
- разумеју на слух поруке 8-15 реченица које чине кохерентну целину у оквиру обрађене тематике, као и краће дијалоге;
- стекну способност да одговарају (да дају више одговора на једно питање) и постављају питања како би могли да воде кратке дијалоге;
- стекну способност за краће самостално излагање у вези са обрађеном тематиком;
- /оспособе се за почетно читање и писање према интересовању и могућностима./

ТЕМАТИКА

Школа: живот у школи, ситуације из живота у школи и за време наставе и за време одмора, дужности ученика; одлазак у школу; зимски и летњи распуст; школски и спортски терени.

Породица и дом: дечје игре; радне обавезе /радна места/ и слободно време чланова породице, недеља у породици, кућни апарати.

Човек: делови тела; одржавање личне хигијене; одећа, обућа; исхрана, дневни оброци, основне врсте јела, прибор за јело.

Ближе и шире окружење: продавнице са намирницама и основним артиклима; пекара; апотека; пољопривредно домаћинство, пољопривредни послови и производи. Месеци и годишња доба.

Бројање до 100, основне рачунске операције.

Основни облици комуникације: међусобно упознавање, оловљавање познате и непознате особе, извињавање, привлачење пажње, давање и тражење података о себи и другима; одбијање, сагласност; тражење и давање дозволе.

Игре, песме за певање и рецитовање у оквиру предвиђене тематике.

ЈЕЗИЧКА МАТЕРИЈА

Именовање предмета и бића

Даље увежбавање образаца из претходног разреда.

У функцији субјекта и именског дела предиката треба увежбавати и именице које у множини проширују основу и код којих се јавља промена сугласника. Уводити најфреквентније именице мушког рода на а у оквиру предвиђене лексике.

Уз именицу у функцији субјекта и именског дела предиката уводи се атрибут који се са именицом слаже у роду, броју и падежу.

У функцији глаголског дела предиката употребљавају се и облици перфекта помоћног глагола, али само у реченицама са исказним субјектом. Посебну пажњу треба обратити на слагање субјекта и облика перфекта помоћног глагола.

Обрасци: Голубови су птице.
 То су ученици.
 Оно је деда.
 Милан је био радник.
 Маријана је била ученица.
 Млада девојка је добра радница.
 Ово је било мало село.

Исказивање радње

Даље увежбавање облика презента нових глагола.

Поред облика презента увежбавати и облике перфекта сва три лица једнине и множине. Посебну пажњу треба обратити на слагање субјекта (исказаног именицама и заменицама сва три рода) са радним глаголским придевом. Облике перфекта увежбавати само у реченицама са исказаним субјектом.

Развијати способност за уочавање глаголског вида (читати-прочитати; цртати-нацртати).

Увежбавање најфреквентнијих правих повратних глагола (**се-себе**).

Обрасци: Аца пише.
 Они скачу.
 Он је отпутовао.
 Ја сам читао (читала).
 Дете је читало.
 Ми смо читали (читале).
 Отац је читао.
 Мајка је прочитала књигу.
 Ја се умивам.

Исказивање особине предмета и бића и припадања

Увежбавање обрасца из претходног разреда. У функцији субјекта употребљавати и именице средњег рода.

Уз именицу у функцији субјекта и именског дела предиката увежбавати атрибуте који се са њом слажу у роду, броју и падежу. Најпре уводити показне заменице (**тај, та, то**) у служби атрибута. У функцији глаголског дела предиката треба увежбавати и облике перфекта помоћног глагола у реченицама са исказаним субјектом.

У функцији именског дела предиката треба увежбавати присвојне придевске заменице које означавају припадање првом, другом и трећем лицу једнине.

Обрасци: Хаљина је чиста.
 Та кућа је стара.
 Оно дете је весело.
 Нова школа је велика.

Тај капут је био мој.
Оловке су моје.
То маче је било моје.

Исказивање објекта

Увежбавање обрасца из претходног разреда.

У функцији објекта треба увежбавати именице предвиђене у првом обрасцу, као и ненаглашене облике личних заменица у оба броја уз предикат у облику презента.

Обрасци: Милан воли колач.
Милан воли друга.
Павле има голубове.
Мама га (је) зове.
Марија их чека.

Исказивање намене

У функцији индиректног објекта треба увежбавати именице мушког и женског рода у оба броја. Уз најфреквентније глаголе увежбавати две допуне (у акузативу и дативу).

Обрасци: Учитељица говори Ивану.
Она помаже другарицама.
Милан помаже друговима.
Петар је дао књигу другарици.

Исказивање просторних односа

Увежбавање обрасца из претходног разреда уз нове прилоге (на питање **где и куда**): **напред, назад, овамо, онамо, десно, лево, право** и др. У функцији одредбе за место увежбавати и множинске облике именица у локативу и акузативу.

Обрасци: Дечаци трче на игралиште.
Иванка је у школи.
Драган седи напред.
Они иду десно.
Ученици седе на столицама.
Они стављају свеске у клупе.

Исказивање молбе, заповести

Увежбавање облика другог лица једнине императива уз вокатив личних имена.

Образац: Јелена, дођи овамо!
Марко, молим те, нацртај цвет!

Исказивање временских односа

У функцији одредбе за време треба увежбавати најфреквентније прилоге: **данас, јуче, сутра, рано, касно, јутро, увече, сада** и именице које означавају дане у седмици у облику акузатива са предлогом у.

Обрасци: Тата путује данас.
Ја сада читам.
Јуче сам пливао.
Иван долази у суботу.
Бака је стигла у петак.

Исказивање начина радње.

За исказивање начина вршења радње увежбавају се најфреквентнији прилози: брзо, полако, лепо, добро и др.

Обрасци: Петар чита брзо.
 Она лепо пише.

ГОВОРНЕ ВЕЖБЕ

Настављање увежбавања правилног изговора нових лексичких јединица и нових облика. Коришћење говорних вежби из претходног разреда и увођење нових.

Давање више реченица као одговор на једно питање.

Постављање питања интонацијом.

Вођење дијалога карактеристичних за свакодневне говорне ситуације (у складу са предвиђеном тематиком, језичком и лексичком грађом) уз усвајање и правилно коришћење основних облика комуникације; варирање дијалога на визуелни или вербални подстицај.

Краће самостално излагање у вези са обрађеном темом на основу слике или низа слика и у вези са спонтаним ситуацијама које се стварају у учионици.

ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Читање и писање наслова и сасвим кратких текстова писаних великим штампаним словима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм садржи: циљ, васпитно-образовне задатке, оперативне задатке, тематику са основним облицима комуникације, језичку материју, говорне вежбе, читање (од II разреда). Сви елементи програма су међусобно повезани и тако их треба реализовати.

Задаци наставе садрже: опште захтеве који се односе на квалитет знања, посебне захтеве за развијање и стицање језичких умења и васпитне задатке. Сви делови програма су у складу са задацима наставе и треба да допринесу њиховој реализацији.

Оперативним задацима формулисани су захтеви у погледу обима програмске грађе коју ученици треба да савладају у сваком разреду.

Тематика је дата по разредима са темама и ситуацијама у којима се усваја језик. Она садржи неколико тематских области: **школа, породица и дом, ближе и шире окружење, природа и друштво, актуелне теме, слободно време ученика, из живота младих** и др. Тематика је дата оквирно да би у извесној мери усмеравала наставнике и писце уџбеника приликом избора најфреквентније лексике у оквиру датих подручја.

Уз тематику су дате форме опхођења (поздрављање, обраћање, представљање, молба, захваљивање) почев од најједноставнијих до сложенијих које су потребне за учење аутентичног језика, односно остваривање природне комуникације.

Језичка материја дата је у виду реченичних модела који су конкретизовани. У њима је издвојена она језичка материја која покрива већи део говорног језика. Она је кумулативна јер се нова грађа увек наслања на претходну. Језички модели се из разреда у разред исказују другим језичким и лексичким средствима. Једноставни искази постепено се шире и међусобно комбинују.

У одељку **Граматика** издвојена је језичка грађа која је у функцији бржег савладавања језика на продуктивном нивоу. У граматици се пошло од синтаксе, затим морфологије да би у завршним разредима (VII и VIII) дошло до систематизације знања о језичком систему.

Правопис садржи оне правописне норме које се, мање или више, разликују од оних у правопису матерњег језика ученика.

У програму је дат и **проширени** део који се превасходно тиче садржаја у одељку *Језичка материја*, а у зависности од карактеристика појединих категорија. За његову реализацију у целини или фрагментарно, опредељују се школе на предлог предметног наставника. Обим реализације овог дела програма може да варира од школе до школе, од генерације до генерације, од одељења у истој школи, у зависности од нивоа предзнања ученика на који утиче:

- национални састав средине у којој ученици живе,
- сродност нематерњег језика и језика ученика,
- услови рада у школи и др.

Организација васпитно-образовног рада

У настави српског као нематерњег језика тежиште рада преноси се на ученика: он активно учествује у раду, постаје субјект наставе, а својим залагањем и радом треба да стиче и развија језичка умења, да усваја језик и усвојено знање примењује у комуникацији.

Наставник планира, води и организује наставни процес (одабира садржину рада, лексику, наставне методе, облике рада, типове и број вежби итд.), координира радом ученика да би се што успешније остваривали постављени задаци.

Настава мора бити постављена тако да се сваком ученику омогуће што чешће вербалне активности јер се само говорењем може продуктивно овладати језиком. Необично је важно да се поштује принцип индивидуализације у раду, с обзиром на то да је знање језика веома хетерогено и међу ученицима једног одељења.

Програм је јединствен за све националности. То, међутим, не значи да при његовом остваривању наставник не треба да води рачуна о односу српског језика и језика ученика. Мада не увек, тешкоће ће бити веће уколико су и структурне разлике између два језика веће. Пожељно је да наставник познаје структуру језика ученика, како би тежиште рада (интензивнијим вежбама) усмерио на оне елементе који не постоје у језику ученика, а при чијем усвајању ученици највише греше. Наиме, при учењу српског језика јавља се интерференција матерњег језика јер формирани механизам матерњег језика ученика "тежи да готово неприметно натури шаблоне акцента, изговора и реченичне структуре својствене матерњем језику укорењене још у најранијем детињству". Да би се утицај матерњег језика искључио, настава српског језика организује се без учешћа матерњег језика, **директним методом**, што значи да је језик комуникације на часовима српски.

У реализацији свих задатака наставник треба максимално да мотивише ученике користећи одговарајућа АВ - наставна средства, компакт-диск, магнетофонске траке и касете, апликације за фланелограф, илустрације у уџбенику, слајдове, дија-филм, филм, слике, фотографије, графофолије, слојевите фолије, ТВ - емисије и др. Наставник мора подстицати ученике да се и они ангажују на прикупљању наставних средстава везаних за тему која се обрађује (разгледнице, кеширане слике, чланци из дневне и недељне штампе и сл.).

Наставу нематерњег језика треба повезивати са наставом језика ученика, познавањем природе и друштва, историје, географије, музичке и ликовне културе, техничког образовања и других наставних предмета. Успостављање корелације међу

овим предметима неопходно је јер омогућује остваривање обострано ефикаснијих резултата. Наставник, наравно, мора водити рачуна о томе да нове појмове ученик најпре треба да усвоји у настави предмета на свом матерњем језику.

Наставни програм од I до VIII разреда чини целину, али се у њему могу издвојити три етапе: I-II, III-VI, VII-VIII разред. Свака етапа има своје специфичности.

I етапа (I и II разред)

Приступ у настави овог предмета је у основи оралан. Ученици усвајају основне фонетско-фонолошке одлике језика, артикулацију нових гласова, акценат - место, квалитет и квантитет акцента, ритам и интонацију изјавне, упитне и одричне реченице, основне реченичне структуре и основни реченични фонд од око 500 до 600 (у зависности од реализације и проширеног дела програма) лексичких јединица у оквиру предвиђене тематике; оспособљавају се да разумеју на слух једноставне исказе, да коректно и осмишљено реагују на императивне исказе и питања, оспособљавају се за коришћење и варирање усвојених структура и лексике у краћим дијалозима везаним за познату ситуацију, за самостално описивање слика и ситуација на основу усвојених елемената и да усвоје и правилно употребљавају најосновније облике комуникације предвиђене програмом. Наставник мора подстицати ученике да се спонтано стварају што природније ситуације у учионици које се тематски уклапају у предвиђене садржаје, а које ће бити подстицајне за њихово вербално укључивање.

Увежбавање језичких модела. Да би се ученици оспособили за правилну комуникацију потребно је да савладају предвиђене језичке моделе. Ученик треба да препозна звучну слику предоченог исказа који илуструје језички модел, да га разуме, имитира, репродукује, да га дуготрајним разноврсним вежбама са различитим садржајем аутоматизује. Након аутоматизације језичког модела, ученик ће моћи самостално да састави сопствене исказе, односно у нормалном говорном темпу моћи ће да гради аналогне структуре са новим конкретним садржајем, стећи ће комуникативну компетенцију, што је и циљ учења језика.

Процес увежбавања језичких модела треба спроводити плански уз доследно поштовање принципа поступности. Језички модели се најпре увежбавају у чистом облику јер ученици треба да усвоје основне моделе у оквиру ограниченог вокабулара.

Модел се усвајају на познатој лексици. У одређени језички модел уноси се само један нови елемент јер би истовремено уношење два непозната елемента (нпр. футур глагола и намену исказану дативом именице и заменице) стварало непотребне тешкоће и успорило би усвајање одређеног језичког модела. Касније се језички модели проширују, комбинују и уводе се у рад нови, сложенији.

Илустроваћемо то на језичком моделу **именовање предмета и бића**. На пример, у обрасцу **Петар је ученик**, који је један од конкретних реализација наведеног модела, може се предикатив **ученик** заменити другом именицом у номинативу - **дечак, младић, фудбалер, столар** и сл., већ према стварној ситуацији. У нормалном исказу те врсте акценат је на предикативу, јер се њиме открива оно што је ново, њиме се именује лице, а то значи да субјект и глаголска копула морају бити познати ученицима од раније да би схватили ову констатацију, односно да би схватили информацију у целини. У практичном раду предикатив ће се веома често мењати, јер се на почетном ступњу учења веома често врши именоване бића и предмета кад год је потребно савладати неку нову именицу (нпр. **Ово је столица, ово је књига, а то је оловка** и сл.)

Ако се у том језичком моделу жели савладати нова (лексички и морфолошки) копула, субјект и предикатив треба да су познати нпр.:

је био,

ће бити

... Петар жели постати ученик,

мора бити.

Субјекат је такође променљив елеменат у обрасцу. Место имена **Петар** може се употребити свако друго име или заменица у номинативу, већ према објективној ситуацији. Ако субјект у обрасцу промени род, по правилу мења род и предикатив и зато овај образац може послужити не само за увежбавање нових именица, заменица и помоћних глагола, него и за увежбавање слагања родова.

Непосредни циљ увежбавања овог обрасца јесте усвајање нових речи (именица, помоћни глагол) и нових облика (презент, перфект и футур помоћних глагола) и неких глаголских конструкција у служби глаголске копуле (**жели постати, мора бити, хоће да буде** и сл.).

Коначни циљ увежбавања овог обрасца јесте да ученици стекну способности да у новој говорној ситуацији од нових речи створе исказ аналоган увежбаном обрасцу.

Кад год се појави потреба да се именује неко биће или предмет, ученици ће аутоматски активирати у свести језички модел именовања предмета и бића, који се може изразити формулом $C = П$, где је П глаголска копула + именица дакле условном формулом.

$C = П / = к + им.$

Субјект, копула и предикатив су обавезни елементи овог језичког модела. Они морају бити исказани да би исказ био потпун.

Али овакав исказ може имати и необавезне елементе, нпр. атрибут. Пошто се у обрасцу могу јавити две именице, обе могу имати атрибут или чак свака и по више атрибута. Тако се почетни образац попуњава новим елементима како би исказ био потпунији, прецизнији.

Атрибут уз именице у служби предикатива има ту особину да повлачи на себе логички акценат (нпр. **Петар је добар ученик** - у свести и говорног лица и саговорника има у првом реду квалитативну оцену коју даје придев **добар**) и зато не треба журити са додавањем атрибута предикативу ако није аутоматизовано исказиване почетног обрасца.

У томе и јесте предност оваквог рада што се почетна структура која је синтаксичко-семантички и лексичко-морфолошки одређена, обележена, после аутоматизовања навике грађења основног обрасца "отвара" и прима "необавезне" елементе, то се на тај начин проширује, засићује се потребним семантичким квантитетом и улази у говорни процес, заузима место у механизму језика.

Реч је о најпростијој реченичкој структури која служи за именовање бића и предмета, али треба имати на уму да се њоме не савлађује само синтаксичка структура $C = П / = к + п /$, нити се њоме савлађује само нова лексика (именице, показне и личне заменице, помоћни глаголи са непотпуним значењем), него се савлађују и морфолошке категорије (номинатив именица и заменица, три основна глаголска времена и императив, бројна конструкција у служби субјекта и предиката, категорија рода и категорија броја и неки изузеци од општих морфолошких и синтаксичких правила).

Дакле, схематизовање, упрошћавање и укалупљивање израза само је привидно јер се образац у почетном облику јавља само на почетку вежбања, док се не постигне аутоматизација, а касније се попуњава другим елементима, док се не постигне

богатство потпуног исказа. За усвајање језичке материје користе се разноврсни **типови вежби манипулативног карактера**. Функција тих вежби је увежбавање, учвршћивање и аутоматизација језичких модела да би се ученици оспособљавали да их самостално користе са различитим садржајем у свакодневној комуникацији.

Манипулативне вежбе су строго контролисане, што значи да при увежбавању појединих језичких елемената, наставник исправља ученика ако греша и поново увежбава несавладану језичку материју док је ученик не усвоји.

У I етапи то су, на пример, вежбе разумевања на слух, орално понављање, одговори на питања, постављање питања, вежбе супституције, вежбе допуњавања, вежбе трансформације реченица (време, лице, број, род), вежбе састављања реченица од датих елемената и датих речи према моделу, вежбе повезивања реченица и др.

Вежбе одговора на питања и постављања питања заузимају централно место при увежбавању језичког модела и доприносе стицању комуникативне компетенције. Од ових вежби треба разликовати питања и одговоре који се користе за проверу разумевања текста, разумевања ситуације и лексичких јединица.

Код ових првих вежби свако питање и одговор садржи образац језичког модела који се увежбава. Због тога одговори ученика морају бити потпуни, целовити, што се при провери разумевања текста не захтева увек.

Колико ће се времена посветити увежбавању једног језичког модела зависи, пре свега, од тога да ли постоји велика разлика у одређеној језичкој конструкцији у односу на матерњи језик. Оним језичким моделима који представљају проблем због интерференције матерњег језика, посвећује се више пажње и више времена да би и они прешли у аутоматизовану навiku. Неоправдано је прећи на увежбавање новог језичког модела ако није усвојен претходни.

Тематика и лексика. Сви делови програма: тематика, језичка материја, говорне и писмене вежбе и др. не чине посебан део наставе, него су саставни делови целокупног рада коме је основни циљ формирање и развијање говорних способности ученика.

Јединство ових области, које су у програму издвојене само због прегледности, огледа се у томе што се одређена синтаксичка конструкција - језички модел увежбава на тематски најпогоднијој материји, а у раду се користе облици говорних и писмених вежби. Према томе, предвиђена тематика треба да обезбеди усвајање, програмом предвиђене, језичке моделе, као и усвајање одређене лексике. Исте тематске области јављају се у више разреда, али се остварују другом садржином која је примерена познавању језика и интересовању ученика. Тема о породици, на пример, у I разреду може се ограничити на пет основних језичких структура: именовање предмета и бића, исказивање особине, исказивање радње, исказивање објекта и исказивање просторних односа.

Задатак све три етапе јесте и савлађивање одређеног фонда речи. Међутим, број речи у почетној настави није тако битан. Минимални продуктивни фонд много ће успешније допринети савлађивању механизма на нематерњем језику, него лексичка резерва у којој се ученик (и учитељ) на крају изгуби, па у каснијим годинама зна само речи, а не зна да их употреби. У првој етапи је основни циљ користити лексички минимум који ће омогућити да се савлађују битни елементи језика, а када се они савладају, природно је и тако савладати потребан фонд речи јер богаћење речника иде упоредо са општим развојем, као и са развојем изражавања на матерњем језику. I речи свога језика уче се до краја живота, али је механизам језика савладан на почетку. У детињству су аутоматизоване навике склапања реченица ради постизања одређеног циља у процесу комуникације.

Усвајање лексичких јединица обухвата семантизацију и асимилацију речи. Семантизација се врши коришћењем предмета, или предмета на слици, односно визуелних средстава. Асимилација речи врши се у контексту, у реченици и везује се за одређене говорне ситуације. Поред продуктивног лексичког фонда ученици треба да савладају и рецептивно извесне речи, реченице и изразе.

Говорне вежбе. Основни циљ у току целокупне наставе од I до VIII разреда јесте да се изађе изван оквира рецептивно-репродуктивне наставе и да се остане на неразвијеном, стешњеном и сиромашном одговарању на питања, него да ученици стекну способност и развијају навику дужег излагања повезаних мисли, што је могуће само ако мисле на српском језику.

Говорне способности се стичу и развијају говорењем. Због тога треба одабрати методичке поступке који ће ученике ставити у ситуацију да **питају, одговарају**, изражавају неслагање или слагање са одређеном акцијом или појавом, казују могућност или немогућност извршења одређене радње, итд.

Треба створити ситуацију која стварно одговара реалној говорној комуникацији.

Да би се ученици оспособили да продуктивно усвоје предвиђене елементе говорног и писаног језика, поред наведених манипулативних вежби, користе се и комуникативне вежбе. **Комуникативне (говорне) вежбе** обухватају оне типове вежби у којима се језик користи самостално, функционално у одређеној говорној ситуацији. У ситуационим вежбама ученици треба да усвајају и правилно користе комуникативне функције које су дате уз тематику.

Оријентациони распоред годишњег броја часова

У I и II разреду предвиђена су по 2 часа недељно (по 72 часа годишње). С обзиром на то да је у тим разредима орални приступ настави језика, недељни фонд часова је целисходно распоредити у четири дана. Овакав распоред часова омогућује ученицима свакодневни контакт са српским језиком.

МАТЕМАТИКА

Циљ и задаци

Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да доприносе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика.

Задаци наставе математике јесу:

- да ученици стичу знања неопходна за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;

- да ученици стичу основну математичку културу потребну за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања и укључивање у рад;

- да развија ученикову способност посматрања, опажања и логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;

- да развија културне, радне, етичке и естетске навике ученика, као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних појава;

- да ученици стичу способност изражавања математичким језиком, јасност и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;

- да ученици усвоје основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима;
- да ученици савладају основне операције с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и основне законе тих операција;
- да ученици упознају најважније равне и просторне геометријске фигуре и њихове узајамне односе;
- да оспособи ученике за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама;
- да ученицима омогући разумевање одговарајућих садржаја природних наука и допринесе радном и политехничком васпитању и образовању;
- да изграђује позитивне особине ученикове личности, као што су: истинољубивост, упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самостални рад;
- да интерпретацијом математичких садржаја и упознавањем основних математичких метода допринесе формирању правилног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика;
- да ученици стичу навику и обучавају се у коришћењу разноврсних извора знања.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- препознају, разликују и исправно именују облике предмета, површи и линија;
- посматрањем и цртањем упознају тачку и дуж и стекну умешност у руковању лењиром;
- на једноставнијим, конкретним примерима из своје околине уочавају односе између предмета по облику, боји и величини;
- успешно одређују положај предмета према себи и предмета према предмету;
- уочавају разне примере скупова, припадање елемената скупу и користе речи: "скуп" и "елемент", усвајајући значење везивањем за примере из природног окружења детета;
- науче да броје, читају, записују и упоређују бројеве до 100, као и да исправно употребљавају знаке једнакости и неједнакости;
- савладају сабирање и одузимање до 100 (без прелаза преко десетице), разумеју поступке на којима се заснивају ове операције, схвате појам нуле и уочавају њено својство у сабирању и одузимању, упознају термине и знаке сабирања и одузимања; науче да правилно користе изразе "за толико већи" и "за толико мањи";
- упознају (на примерима) комутативност и асоцијативност сабирања (без употребе ових назива);
- савладају таблицу сабирања и да до нивоа аутоматизације усвоје технику усменог сабирања једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве одузимања;
- одређују непознати број у одговарајућим једнакостима искључиво путем "погађања";
- успешно решавају текстуалне задатке (с једном и две операције) у оквиру сабирања и одузимања до 100 (помоћу састављања изрази, као и обратно, да на основу датог изрази умеју да састављају одговарајуће задатке);
- упознају метар, динар и пару.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Предмети у простору и односи међу њима

Посматрање предмета: положај и величина предмета. Релације међу предметима: већи, мањи; лево, десно; испред, иза: испод, изнад; горе, доле, итд.

Предмети облика круга, правоугаоника и квадрата.

Линија и област

Крива и права линија. Затворена и отворена линија. Унутрашњост и спољашњост, речи у, на и ван. Спајање тачака правим и кривим линијама. Дуж. Употреба лењира.

Класификација предмета према својствима

Упоредивање предмета по дужини и боји.

Природни бројеви до 100

(Десетица, бројеви 11-20, бројеви 21-100)

Опис скупа навођењем чланова или својства. Члан скупа. Приказивање скупова. Бројање унапред и уназад и са прескоком. Скупови са различитим и скупови са истим бројем елемената.

Цифре, писање и читање бројева. Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. Упоредивање бројева. Знаци: $<$, $>$, $=$. Редни бројеви.

Сабирање и одузимање природних бројева: у првој десетици, у оквиру 20 (са прелазом преко десетице) и од 20 до 100 (без прелаза преко десетице); знаци $+$ и $-$; речи: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, већи за, мањи за. Својства сабирања. Нула као сабирак и резултат одузимања.

Одређивање непознатог броја у најпростијим једнакостима у вези са сабирањем и одузимањем погађањем.

Простији задаци с применом сабирања и одузимања.

Мерење и мере

Динар и пара. Метар.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- савладају сабирање и одузимање до 100;
- схвате множење као сабирање једнаких сабирака, упознају и користе термине и знак множења;
- упознају операцију дељења, користе термине и знак дељења;
- упознају (на примерима) комутативност и асоцијативност рачунских операција (без употребе ових назива);
- уочавају својства нуле као сабирка, чиниоца и дељеника, а јединице као чиниоца и делиоца;
- савладају таблицу множења једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве дељења (до аутоматизма);
- савладају множење и дељење у оквиру 100, упознају функцију заграде и редослед извођења рачунских операција;
- умеју да прочитају и запишу помоћу слова збир, разлику, производ и количник, као и да знају да одреде вредност израза са две операције;
- упознају употребу слова као ознаку за непознати број (односно, као замену за неки број) у најједноставнијим примерима сабирања и одузимања;

- умеју да решавају текстуалне задатке с једном и две рачунске операције, као и једначине с једном операцијом (на основу веза између компонената операције);
- схвате појам половине;
- уочавају и стичу одређену спретност у цртању праве и дужи као и разних кривих и изломљених линија;
- уочавају и цртају правоугаоник и квадрат на квадратној мрежи;
- упознају и примењују мере за дужину (м, дм, цм) и време (час, минут, дан, седмица, месец).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Природни бројеви до 100

Сабирање и одузимање природних бројева до 100 (с прелазом преко десетице).
Комутативност и асоцијативност сабирања.

Множење и дељење природних бројева; знаци за множење и дељење (\cdot , $:$); речи: чиниоци, производ, дељеник, делилац, количник. Нула и јединица као чиниоци; нула као дељеник. Комутативност и асоцијативност множења.

Изрази (две операције); заграде, редослед рачунских операција.

Слово као замена за неки број.

Одређивање непознатог броја у једнакостима типа: $x + 5 = 9$; $7x = 35$; $x : 5 = 3$; $12 : x = 4$.

Појам половине.

Решавање једноставнијих задатака (највише две операције).

Геометријски облици

Предмети облика лопте, ваљка, квадрата и коцке. Упоредивање предмета по облику, ширини, висини и дебљини.

Дуж, полуправа и права. Цртање разних кривих и изломљених линија. Отворена и затворена изломљена линија. Уочавање и цртање правоугаоника и квадрата на квадратној мрежи.

Мерење и мере

Мерење дужи помоћу метра, дециметра и центиметра. Мере за време: час, минут, дан, седмица - недеља, месец.

Однос између јединица упознатих мера.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Због лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог часова по темама по моделу (укупно часова за тему; часова за обраду, часова за понављање и увежбавање)

Први разред

Предмети у простору и односи међу њима (10; 4 + 6)

Линија и област (14; 5 + 9)

Класификација предмета према својствима (6; 2 + 4)

Природни бројеви до 100 (144; 57 + 87)

Мерење и мере (6; 2 + 4)

Други разред

Природни бројеви до 100 (145; 55 + 90)

Геометријска тела и фигуре (25; 8 + 17)

Мерење и мере (10; 3 + 7)

Главна одлика програма математике за млађе разреде јесте што су акценговани опажјјни појмови, који се стварају кроз добро планирану активност.

Скупови. - Елементарни скуповни појмови у I разреду схватају се као дидактички материјал (а не као логичко-појмовна основа) за наставу о бројевима. Формирање ових појмова заснива се на игри и практичној активности ученика (преко конкретних примера).

Издвајањем група објеката, који се посматрају као самосталне целине, плански се систематизује дидактички материјал. Да би именоване оваквих разноврсних целина и њихових објеката било једнообразније и да би се тиме подстицала апстракција, предвиђа се активна употреба речи скуп и елеменат, без покушаја да се идеја скупа учини експлицитном. При издвајању скупова води се рачуна о томе да је на неки детету доступан начин јасан кључ по којем је извршено издвајање и таме у његовој свести потпуно одређена реализација припадности.

Дијаграмске слике треба користити и у представљању линија. На подесан визуелан начин или кроз пригодан језик треба истицати својства релације, захтевајући при томе да их ученици и сами уочавају, исправно представљају и у том смислу са њима активно раде. При томе је излишно прерано инсистирање на терминима који изражавају својства релација, као и на одређивању појмова путем дефиниција.

Бројеви. - Програм математике у разредној настави предвиђа да ученици поступно упознају бројеве природног низа и број нулу како би на крају IV разреда у потпуности савладали систем природних бројева и његова својства.

Издвајањем, по природи елемената и њиховом распореду, различитих колекција објеката врши се пребројавање (ослоњено на способност детета да механички ређа имена бројева фиксираним редом) и записивање бројева цифрама (до 10). Тиме се учи "аритметичка азбука" и истиче независност броја од природе елемената који се броје и њиховог распореда.

При бројању ученици упознају идеју пресликавања; узастопно бројање наводи их на откривање законитости формирања низа природних бројева. Већ приликом изучавања бројева прве десетице открива се како се формира сваки број.

Операције с бројевима, у духу овог програма, треба схватити по следећем плану: издвајати погодне природне и дидактички припремљене ситуације које дају значење операцијама и бројевима уз истицање непроменљивости резултата.

У вези са почетним блоковима бројева (I и II разред) треба имати у виду неколико методолошких и методичких напомена. На том нивоу бројеви се везују за реалне групе објеката за које се везују и речи из природног језика (стадо, јато, гомила итд.), а паралелно се асимиљује значење универзалније речи "скуп" и релацијског односа "члан скупа". Излагање те теме разбија се на дидактичке блокове. Бројеви у оквиру блока до 10 пишу се једном цифром (осим 10). Ту су значајне вежбе руке за правилно писање тих симбола. Овде се уводе и осмишљавају операције сабирања и одузимања, као и релацијски знакови =, >, <. Из педагошких разлога у почетку се препоручује блок бројева до 5, који се збировима са компонентама до 5 и вредностима преко 5 шири на бројеве 6 до 10. Вредност збирова у том најмањем блоку одмах се види, па је акценат на вежбама правилног записивања израза и релација које се ту јављају. Блок бројева до 20 је природна целина затворена за збирове једноцифрених бројева. Акценат се ставља на методу прелаза преко 10 при сабирању и одузимању, а циљ је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања.

Блок бројева до 100 формира се као зборови десетица и јединица. После обраде операција сабирања и одузимања, уводе се операције множења и дељења. Овај блок је такође природна целина затворена за множење једноцифрених бројева. Закони размене чинилаца, множења збира и разлике бројем, утемељују се и користе за изградњу таблице множења с циљем њеног спонтаног запамћивања.

Програм предвиђа прво упознавање својстава операција, а затим, на тој основи, објашњавање начина рачунања. Тиме се повећава ефикасност наставе и ученицима знатно олакшава усвајање таблица сабирања и множења, као и формирање других рачунских умења. Исто тако, благовремено изучавање својстава операција и веза између њих подиже теоријски ниво целог рада из математике и потпуније открива смисао операције. Усвајање сваког својства операције пролази кроз неколико етапа: припремна вежбања, одговарајуће операције на одабраним примерима, формулисање својства, примена својства у одређивању вредности израза и начину рачунања, запис својства помоћу слова. Посебно је важно да се утврди како промене компонената рачунских операција утичу на резултат; као и да се укаже на значај ових чињеница у практичном рачунању. Тако, на пример, није довољно да ученици само знају да производ двају бројева не мења вредност ако се један од њих помножи неким бројем, а други подели тим истим бројем, већ то треба да умеју и да примене на конкретним примерима.

У I и II разреду операције се врше усмено, уз записивање одговарајућих израза и једнакости.

При изучавању операција треба предвидети довољан број вежбања чијим ће обављањем ученици изграђивати сигурност и спретност усменог и писменог рачунања. Међутим, сама та техника није довољна. Тек разумевањем шта која рачунска операција представља у конкретним задацима, односно свесно одлучивање а не нагађање када коју операцију треба применити, претвара ту технику у стварно а не формално знање.

Бројевне изразе треба обрађивати упоредо са увежбавањем рачунских операција. Треба инсистирати на томе да ученици текстуално записане задатке приказују бројевним изразима и да речима исказују бројевне изразе, односно да их читају. Оваквим начином обрађивања бројевних израза ученици се сигурно сналазе у редоследу рачунских операција и лако схватају значај заграда у задацима.

Почети формирања математичког језика. - Математички језик чине основни симболи, изрази и формуле. То је језик тачан, јасан и истовремено прецизан.

Слово у својству математичког знака појављује се већ у II разреду. Њиме се замењују разни симболи за записивање непознатог броја (тачка, цртица, квадратих), на пример при решавању задатака облика: "Ако замишљеном броју додамо 5, онда добијемо 9. Који је број замишљен." (Превод гласи: $x + 5 = 9$).

Код ученика се поступно изграђује представа о променљивој, при чему слово наступа у својству симбола променљиве. Ученици најпре одређују вредности најпростијих израза (облика: $a + 3$, $b - 4$, $a + b$, $a - b$) за различите бројевне вредности слова која у њима фигуришу. Касније постепено упознају сложеније изразе.

Програм предвиђа да се једначине, као специјалне формуле, решавају паралелно са вршењем одговарајућих рачунских операција. Решавање једначина у II разреду заснива се на познавању рачунских операција и њихове међусобне повезаности. При решавању једначина с непознатим елементом множења и дељења треба узимати само примере с целобројним решењима.

Једначине пружају велике могућности за још потпуније сагледавање својстава рачунских операција и функционалне зависности резултата операције од њених компонената.

Када одређени број задовољава (не задовољава) дату једначину, онда то ученици треба да исказују и записују речима "тачно" ("нетачно") или на неки други, краћи начин.

Присутност алгебарске пропедевтике у програму разредне наставе омогућују да се дубље и на вишем нивоу изучавају предвиђени математички садржаји. Другим речима, користећи се елементима математичког језика, ученици усвајају знања с већим степеном уопштености.

Идеја функције. - Идеја функције прожима све програмске садржаје, почевши од формирања појма броја и операције. Највећи значај на овом плану придаје се откривању идеје пресликавања (нпр. свакој дужи, при одређеној јединици мерења, одговара један одређени број итд.). Изграђивању појма пресликавања помаже увођење таблица и дијаграма. Таблице треба користити почев с I разредом. На пример, у виду таблице прегледно се може записати решење задатка: "У два кутијама налази се укупно 8 оловака. Колико оловака може бити у једној, а колико у другој кутији?" При томе ученици уочавају све односе (у првој кутији број оловака повећава се за 1, у другој се смањује за 1, а укупан број оловака у обе кутије се не мења).

У процесу систематског рада с таблицама ученици овладавају самим начином коришћења таблица за утврђивање одговарајућих зависности између података (величина) што је, само по себи, посебно важно.

Откривању идеје функције доприносе и разноврсна вежбања с бројевним низовима. На пример, може се дати задатак: "Продужити низ 10, 15, 20... Који ће број бити у низу на осмом (петнаестом) месту? Да ли је у датом низу број 45 (или 44)? На којем ће месту у датом низу бити број 55 (или 70)?"

Текстуални задаци. - Текстуални задаци користе се као садржаји разних вежбања, при чему ученици у разним животним ситуацијама уочавају одговарајуће математичке релације, и обратно-математичке апстракције примењују у одговарајућим животним односима: они представљају средство повезивања наставе математике са животом. У процесу решавања задатака ученици изграђују практична умења и навике које су им неопходне у животу и упознају нашу друштвену стварност. Сам процес решавања текстуалних задатака на најбољи начин доприноси математичком и општем развоју ученика. Треба настојати да се у процесу решавања потпуно искористе све могућности које постоје у задацима.

При разматрању сваке нове операције прво се уводе прости задаци који су усмерени на откривање смисла те операције (задаци за одређивање збира, разлике, производа, количника), а затим се уводе задаци при чијем се решавању открива нови смисао операција (задаци повезани с појмовима разлике и количника); на крају се разматрају прости задаци који се односе на откривање узајамних веза између директних и обратних операција (задаци за одређивање непознате компоненте). Сложене задатке треба решавати поступно, према њиховој компликованости: прво задатке с две, па затим с три и, на крају, са више операција.

При решавању текстуалних задатака корисно је већ у I разреду навикавати ученике да решавање записују у виду бројевног израза, с тим што се изоставља именовање података (то даје могућност да се према једном истом изразу састављају задаци различитог конкретног садржаја и да тако ученици увиђају да се различити задаци решавају једном истом операцијом). У II разреду решавају се задаци са

словним подацима, што још више помаже ученицима да схвате да се једном истом операцијом могу решити задаци с различитим конкретним садржајем.

Употреба израза предвиђа се и при решавању сложених задатака. При решавању задатака с претходним састављањем израза пажња се усредсређује на анализу услова задатака и састављање плана његовог решења. У структури израза приказује цео ток решења задатака: операције које треба обавити, бројеви над којима се обављају операције и редослед којим се извршавају те операције.

Састављање израза представља добру припрему за састављање најпростијих једначина према услову задатка. У свакој конкретној ситуацији задатке треба решавати најрационалнијим начином, уз употребу дијаграма, схема и других средстава приказивања. Неопходно је такође да ученик претходно процењује резултат и да проверава тачност самог резултата. Провери треба посвећивати велику пажњу; указати ученицима на њену неопходност, на разне начине проверавања и навикавати их да самостално врше проверу резултата. Ниједан задатак не треба сматрати завршним док није извршена провера. При рачунању, које се мора обављати тачно, треба развијати брзину, с тим да она никада не иде на штету тачности која је ипак главна.

Геометријски садржаји. - Основна интенција програма у области геометрије састоји се у томе што се инсистира и на геометрији облика, као и на геометрији мерења (мерење дужи, површи, тела). Изучавање геометријског градива повезује се с другим садржајима почетне наставе математике. Користе се геометријске фигуре у процесу формирања појма броја и операција с бројевима; и обратно, користе се бројеви за изучавање својства геометријских фигура. На пример: комутативно својство множења приказује се на правоугаонику који је растављен на једнаке квадрате, задаци о кретању илуструју се на дужима итд.

Ученици најпре пропедевтички упознају облике геометријских тела, што им је приступачније од основних геометријских појмова. Затим упознају различите најпростије геометријске фигуре: линије, тачку и дуж, а тек онда добијају прве представе о правоугаонику и квадрату, углу, троуглу, кругу, правој и равни, квадрату, коцки и неким њиховим својствима.

Конкретизујући речено, а у вези са прве три теме у I разреду, ваља имати у виду неколико битних карактеристика тих садржаја. Положаји су релацијски појмови, па речи које их означавају треба везивати за окружујућу реалност или њено сликовно представљање. Геометријски појмови на овом нивоу су *опажајни*. Тако је облик битно својство реалног света (укључујући и дидактички материјал) и слика које их представљају. Речи *линија* везивати за тела чија су простирања у правцу једне димензије (жице, конопци итд.), *фигура* - у две димензије (модел од папира, плоче итд.), а *тело* - у три димензије.

Почетна настава геометрије мора бити експериментална, тј. најпростије геометријске фигуре и нека њихова својства упознају се практичним радом, преко разноврсних модела фигура у току посматрања, цртања, резања, пресавијања, мерења, процењивања, упоређивања, поклапања итд. При томе ученици уочавају најбитнија и најопштија својства одређених фигура која не зависе од времена, материјала, боје, тежине и др. Тако ученици стичу елементарне геометријске представе, апстрахујући небитна конкретна својства материјалних ствари.

Иако основу наставе геометрије у млађим разредима чине организовано посматрање и експеримент, ипак је неопходно да се ученици навикавају, у складу са узрастом, не само да посматрају и експериментишу већ да и све више расуђивањем откривају геометријске чињенице.

Систематски рад на развијању елементарних просторних представа код ученика у разредној настави треба да створи добру основу за шире и дубље изучавање геометријских фигура и њихових својстава у старијим разредима основне школе.

Мерење и мере. - За упознавање метарског система мера треба користити очигледна средства и давати ученицима да мере предмете из околине (у учионици, школском дворишту, код куће итд.). Исто тако, неопходно је и да се ученици вежбају да процењују одока (нпр. раздаљину између два предмета, масу и сл.), па да по завршеном таквом мерењу утврђују израчунавањем колику су грешку учинили.

Претварање јединица у мање и веће јединице треба показивати и увежбавати на примерима, али у задацима не треба претеривати с великим бројем разних јединица. Благовременим увођењем метарског система мера отпада потреба да се вишеимени бројеви издвајају у посебан одељак, односно рачунске операције са вишеименим бројевима треба изводити упоредо с рачунањем с природним бројевима на тај начин што ће се вишеимени бројеви претварати у једноимене бројеве најнижих јединица.

Посебну пажњу треба обратити домаћим задацима.

Домаћи задаци се планирају навођењем типова задатака, при чему се води рачуна о образовно-васпитним задацима одговарајућег градива (теме) и могућностима ученика. У "припремама" (конспектима) за часове конкретно се наводе сви задаци предвиђени за домаћи рад.

При састављању, односно припремању задатака за домаћи рад треба имати у виду индивидуалне способности ученика (обавезни задаци, факултативни задаци).

Домаћи задаци имају за циљ не само утврђивање и понављање пређеног градива на часу, већ и даље усавршавање математичких знања, умења и навика ученика; стога, осим задатака сасвим аналогних онима који су решавани на часу, треба задавати и друге обавезне задатке (како би ученици користили књигу, испољили своју иницијативу и друге способности, мобилисали своје знање). Наиме, место и улога домаћих задатака произлазе из чињенице што су они саставни део наставе, односно учења и погодна форма за активирање ученика, оспособљавање за самосталан рад и учвршћивање знања. С тог становишта их треба давати, структурирати, проверавати и вредновати. Домаћи задаци проверавају се на различите начине (које треба варирати): усменим испитивањем појединих ученика (израда појединих задатака из домаћег рада), путем краћег контролног рада, планском коментарисаном провером (уз ангажовање ученика и повезивањем с понављањем пређеног градива) а, пре свега, непосредним брзим фрагментарним увидом у свеске ученика (фронтално) при обиласку одељења у почетку часа или детаљним прегледом (ван часа) извесног броја, по неком плану, прикупљених свезака (уз коментарисање уочених грешака при враћању свезака и исправљање грешака од стране ученика). Домаће задатке треба на одређени начин вредновати - посредно узимати у обзир при формирању оцене ученика из математике (ценити редовитост рада, правилност решења свих или већине задатака, квалитет решења, уредност).

ОСНОВНИ ЗАХТЕВИ У ПОГЛЕДУ МАТЕМАТИЧКИХ ЗНАЊА И УМЕЊА УЧЕНИКА

Циљ и општи задаци наставе математике конкретизовани су оперативним задацима за сваки разред. Полазећи од њих и програмских садржаја математике у основној школи. Као основни захтеви утврђују се следећа знања (чињенице,

дефиниције, правила, докази) и умења (математичко-логичка, радно-техничка) којима ученици треба да владају на крају сваког појединог разреда у основној школи и то на нивоу препознавања репродукције (обавезно), разумевања (већим делом) или применом (изузетно), што је посебно наглашено у сваком конкретном случају.

Први разред

Знати:

- низ бројева од 1 до 100 и место броја 0;
- таблицу сабирања једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве одузимања
- мерне јединице: метар, динар и пару.

Умети:

- уочавати разне примере скупова;
- читати, записивати и упоређивати бројеве од 0 до 100;
- користити таблицу сабирања једноцифрених бројева (до аутоматизма) - за сабирање и одузимање;
- одређивати збир и разлику бројева у оквиру 20;
- решавати најпростије задатке сабирања и одузимања;
- уочавати положај предмета у непосредној околини;
- разликовати предмете по облику и величини;
- уочавати, именовати и цртати линију, тачку и дуж;
- користити уџбеник.

Други разред

Знати:

- таблицу множења једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве дељења;
- јединице: дециметар, центиметар, час, минут, дан, седмица, месец;
- основна својства рачунских операција.

Умети:

- користити таблицу множења једноцифрених бројева (до аутоматизма);
- вршити четири основне рачунске операције у оквиру прве стотине;
- вршити проверу обављене рачунске операције;
- израчунати вредност бројевног израза са две операције;
- решавати једначине (наведене у програму) на основу зависности између резултата и компонената операције;
- решавати једноставније задатке са 1-2 операције;
- мерити дуж у центиметрима, дециметрима и метрима;
- цртати изломљену линију, правоугаоник и квадрат на квадратној мрежи;
- одредити половину датог броја;
- користити уџбеник.

СВЕТ ОКО НАС

Циљ и задаци

Основна сврха изучавања интегрисаног наставног предмета *Свет око нас* је да усвајањем знања, умења и вештина деца развијају своје сазнајне, физичке, социјалне и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрастају као и шире друштвене заједнице. Откривањем света код деце се развијају сазнајне способности, формирају се основни појмови и постепено се граде основе за систем појмова из области *природе, друштва и културе*.

Истовремено стичу се знања, умења и вештине које им омогућавају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава и процеса подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати постижу се уколико деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања - спознају свет око себе. Систематизовањем, допуњавањем и реструктурирањем искуствених знања ученика и њиховим довођењем у везу са научним сазнањима, дечија знања се надограђују, проверавају и примењују. Кроз интерактивне социјалне активности они упознају себе, испољавају своју индивидуалност, уважавајући различитости и права других, уче се како треба живети заједно. Усвајањем елементарних форми функционалне писмености омогућује се стицање и размена информација, комуницирање у различитим животним ситуацијама и стварају се могућности за даље учење. Примена наученог подстиче даљи развој детета, доприноси стварању одговорног односа ученика према себи и свету који га окружује и омогућује му успешну интеграцију у савремене токове живота.

Општи циљ интегрисаног наставног предмета *Свет око нас* јесте да деца упознају себе, своје окружење и развију способности за одговоран живот у њему.

Остали циљеви и задаци овог наставног предмета су:

- развијање основних појмова о непосредном природном и друштвеном окружењу и повезивање тих појмова;
- развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
- развијање основних елемената логичког мишљења;
- развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
- оспособљавање за самостално учење и проналажење информација;
- интегрисање искуствених и научних сазнања у контуре система појмова из области природе и друштва;
- стицање елементарне научне писмености и стварање основа за даље учење;
- усвајање цивилизацијских тековина и упознавање могућности њиховог рационалног коришћења и дограђивања;
- развијање еколошке свести.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

- формирање елементарних научних појмова из природних и друштвених наука;
- овладавање почетним техникама сазнајног процеса: посматрање, уочавање, упоређивање, класификовање, именовање;
- подстицање дечијих интересовања, питања, идеја и одговора у вези са појавама, процесима и ситуацијама у окружењу у складу са њиховим когнитивно-развојним способностима;
- подстицање и развијање истраживачких активности деце;
- подстицање уочавања једноставних узрочно-последичних веза, појава и процеса, слободног исказивања својих запажања и предвиђања;
- решавање једноставних проблем-ситуација кроз огледе, самостално и у тиму;
- развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЈА И ДРУГИ (10 часова)

Ја као природно и друштвено биће (1 час)

Задовољавање својих потреба и осећања уважавајући потребе и осећања других (1 час)

Амбијент у коме живим: дом, улица, школа, насеље (3 часа)

Групације људи у окружењу и моје место у њима: породица, рођаци, суседи, вршњаци, суграђани... (3 часа)

Празници и обичаји (1 час)

Дечија права (уважавање различитости и права других) (1 час)

ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА (40 часова)

Шта чини природу - разликовање живе од неживе природе (1 час)

Жива природа (15 часова)

Биљке и животиње различитих станишта у непосредној околини (2 часа)

Карактеристичне биљке у окружењу (изглед, станишта, значај биљака и њихово неговање) (3 часа)

Карактеристичне животиње у окружењу (изглед, станишта, начин живота, брига о њима) (3 часа)

Разлике и сличности међу живим бићима на основу уочених особина (1 час)

Разлике и сличности међу биљкама на основу спољашњег изгледа (3 часа)

Разлике и сличности међу животињама на основу спољашњег изгледа (3 часа)

Нежива природа - вода, ваздух, земљиште (16 часова)

Основна својства воде: различита стања, укус, мирис, провидност... (3 часа)

Облици појављивања воде у природи: извори, реке, потоци, баре, језера... (1 час)

Вода као растварач (1 час)

Основна својства ваздуха: мирис, провидност, загађеност (2 часа)

Струјање ваздуха (1 час)

Основна својства земљишта: боја, растреситост, влажност (1 час)

Облици рељефа локалне средине: брдо, равница... (1 час)

Материјали, њихова својства (тврдо - меко, провидно - непровидно, храпаво - глатко) и понашање у води (плива - тоне, растворљиво - нерастворљиво) (2 часа)

Понашање материјала под различитим спољашњим механичким и топлотним утицајима: истезање, сабијање, савијање, увртање, промене при загревању и хлађењу (2 часа)

Промена агрегатног стања воде при загревању и хлађењу (2 часа)

Веза живе и неживе природе (8 часова)

Значај и улога сунчеве светлости и топлоте за живи свет (1 час)

Светлост и сенка: облик и величина сенке, обданица и ноћ (2 часа)

Утицај природних појава на жива бића: смена обданице и ноћи, смена годишњих доба, временске прилике и њихов утицај на биљке, животиње и човека (3 часа)

Значај воде, ваздуха и земљишта за живи свет и људске делатности (1 час)

Гајење биљака под различитим условима (1 час)

ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ I ВРЕМЕНУ (10 часова)

Кретање - промена положаја у простору и времену, просторне (напред, назад, горе, доле, лево, десно) и временске (пре, сада, после) одреднице (1 час)

Кретање свуда око нас (1 час)

Покретање и заустављање предмета: *гура, вуче, подиже* (1 час)

Кретање у различитим срединама и по различитим подлогама (брзина и правац кретања) (2 часа)

Утицај облика предмета на његово кретање - клизање и котрљање (1 час)

Оријентација у простору у односу на карактеристичне објекте у непосредном окружењу (1 час)

Сналажење у времену - када је шта било: сада, пре, после; дан, јуче, данас, сутра; седмица; препознавање временских категорија месец и годишње доба (2 часа)

Пратим, мерим и бележим растојање и време (1 час)

КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА (12 часова)

Елементи културе живљења: становање, исхрана, одевање, очување здравља и животне средине (2 часа)

Својства материјала одређују њихову употребу и унапређују културу живљења (2 часа)

Коришћење различитих извора информација (2 часа)

Опасне ситуације по живот, здравље и околину - превенција и правилно понашање (саобраћај, неправилно коришћење кућних апарата, алата и различитих материјала, елементарне непогоде) (3 часа)

Саобраћај и правила понашања (3 часа)

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

- формирање елементарних научних појмова из природних и друштвених наука;

- овладавање почетним техникама сазнајног процеса и почетним методама и техникама учења;

- подстицање дечијих интересовања, питања, идеја и одговора у вези са појавама, процесима и ситуацијама у окружењу у складу са њиховим когнитивно-развијним способностима;

- подстицање и развијање истраживачких активности деце;

- подстицање уочавања узрочно-последичних веза, појава и процеса, на основу различитих параметара;

- описивање и симулирање неких појава и моделовање једноставних објеката у свом окружењу;

- слободно исказивање својих запажања и предвиђања и самостално решавање једноставних проблем-ситуација;

- развијање различитих социјалних вештина и прихватање основних људских вредности за критеријум понашања према другима;

- развијање одговорног односа према окружењу као и интересовања и спремности за његово очување.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА (28 часова)

Жива природа (12 часова)

Заједничке особине живих бића (1 час)

Процеси који се одвијају у живим бићима (дисање, исхрана, раст, остављање потомства) (3 часа)

Разлике међу живим бићима у зависности од средине у којој живе (1 час)

Шта све утиче на брзину кретања тела (облик и величина тела, материјал од кога је начињено, подлога, средина, јачина деловања) (4 часа)

Брзина кретања организама у зависности од облика тела и средине у којој живе (1 час)

Мерење времена (појам сата и коришћење часовника) (2 часа)

Временске одреднице: дан, седмица, месец, година (1 час)

Делови године - годишња доба (трајање) (1 час)

Сналажење на временској ленти (1 час)

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Упутство је саставни део наставног програма. Односи се на начин реализације програма ради остваривања циљева и задатака предмета *Свет око нас*, као и циљева и задатака разрађених по разредима. Учитељ је дужан да се упозна са циљевима и задацима, концепцијом, сврхом и структуром програма предмета и да их уз наводе дате у упутству доследно примењује у непосредном васпитно-образовном раду са ученицима.

Програм предмета *Свет око нас* задржао је постојећи оквир, наставни план од 72 часа годишње или два часа недељно по разреду, као и досадашњи принцип завичајне наставе знатно обogaћен садржајима природних наука. У структури програма уз садржаје наведен је и фонд часова. Понуђени фонд часова је оријентациони водич кроз реализацију наведених садржаја програма у процесу наставе. Његово уважавање, уз избор адекватних активности ученика, омогућује успешну реализацију циљева и задатака програма, посебно оних који се односе на садржаје природних наука. Подразумева се извесна флексибилност у самом процесу наставе која је условљена динамиком реализације и зависи од разноврсности ситуација учења које осмишљава сам учитељ.

У наставном процесу полази се од несистематизованих искуствених сазнања детета и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. При избору програмске грађе примењена је концепција *спиралних кругова* у циљу формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова из наведених области, у складу са узрасним карактеристикама ученика.

Основна интенција наставе предмета *Свет око нас* није само на усвајању програмских садржаја већ на подстицању развојних потенцијала детета. Наведени садржаји су усмерени на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности детета, што се очитава у наведеним циљевима.

Кроз цео програм предмета *Свет око нас* циљеви су дати двојачко:

- **експлиците** - као идеје водиле у практичној реализацији програма

- **имплиците** - дати и садржани у избору, структурирању и начину реализације програмских садржаја

Циљеви програма су постављени тако да експлиците и имплиците утичу на развој ученика, паралелно изграђујући њихове *интелектуалне способности, практичне вештине, ставове и вредности*.

Експлиците циљеви јасно су наведени у програмским садржајима.

Имплиците циљеви су "прикривени" и наглашавају *васпитну компоненту образовања*. Они се реализују и спроводе преко одабраних садржаја и активности, који превазилазе оквире предмета и разреда, залазе у све области које се обрађују у

оквиру првог циклуса образовања и надаље. Конкретизују се кроз одређене оперативне задатке и активности, а односе се на сферу стицања умења и навика, развијања вештина, као и формирања ставова из следећих области: *екологија, демократичност, здравље и технологија*.

Обе групе циљева реализују се избором садржаја из области природе, друштва и културе. У процесу учења/наставе ученик ће пречистити представе, градити појмове и поставити основе за формирање система појмова, научити како се уочава разлика између претпоставке - тврдње - чињенице и стицати увид у структуре и сплетове узајамних веза у свету коме припада.

Програм предмета *Свет око нас* растерећен је фактографије и понављања. Измењеном концепцијом програма, односно остваривањем циљева и задатака преко спиралних кругова, избегава се понављање, а усвајањем садржаја програма, омогућује надограђивање знања, умења, вештина и ставова, изградња појмова из области природе и друштва. Концепција предмета подразумева оспособљавање ученика за коришћење различитих извора знања, графичких и електронских медија, с намером да се код ученика развије функционална писменост као подлога за даље учење.

Програмом су одређени само општи циљеви и задаци предмета *Свет око нас* у целини и по разредима а даља оперативна разрада циљева и задатака препуштена је учитељима као својеврсни вид слободе у креирању наставног процеса.

Свет око нас у I разреду односи се само на непосредно окружење - *Моја околина*, а у II разреду - *Моје место, насеље са околином*. На овај начин је заступљена концепција завичајног принципа.

Од учитеља се очекује да оствари интегрисани приступ у формирању појмова. Има могућности да користи садржаје унутар предмета, као и оне на нивоу разреда, и на основу њих да примењује мултидисциплинарни приступ при изграђивању појмова. При томе треба поштовати одреднице принципа корелације на свим нивоима (предметном, разредном, међуразредном и међупредметном), уважавајући све наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. *Свет око нас* као наставни предмет има могућности за корелацију са знатним бројем изборних предмета у првом и другом разреду (*Чувари природе, Рука у тесту, Народна традиција, Грађанско васпитање...*) јер су садржаји ових програма и *Света око нас* међусобно компатибилни.

Исти садржаји се могу разматрати са више аспеката и на тај начин се остварују различити циљеви и задаци предмета. Истовремено, исти циљеви и задаци могу се остваривати кроз различите садржаје (унутар и изван предмета), што зависи од избора и начина структурирања садржаја и активности у оквиру теме. Реализовање циљева и задатака преко понуђених садржаја програма *Света око нас* заједничка су обавеза за све учеснике наставног процеса.

Активности ученика

При остваривању циљева и задатака предмета *Свет око нас* мора се имати у виду да су *садржаји и активности неодојиви у наставном процесу*. Важно је одабрати активности које ангажују како поједина чула тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима деце при упознавању света и процесу учења. Добра интеграција чулних утисака је услов за правилно искуствено сазнање и отворен пут за трансформацију представа и **опажајно - практичног мишљења у појмовно**.

Кад год је то могуће, у процесу учења треба омогућити ученицима избор различитих активности и садржаја, сходно њиховим субјективним склоностима, ради постизања жељених циљева. Активности треба осмислити тако да (уз опрез) *дете испробава своје могућности*. Неопходно је пружити му прилику да кроз *активности покаже своју оспособљеност* у практичној примени усвојених знања. За изучавање природних појава врло је значајно *проблемско структурирање* садржаја као подстицај радозналости и интелектуалне активности деце. У првом и другом разреду предност имају *истраживачке активности засноване на чулном сазнању, стечене практиковањем кроз експерименте у осмишљеној образовној активности*, као и у свакодневном животу и спонтаној игри. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине.

Значајне активности ученика у оквиру предмета *Свет око нас* јесу:

- **Посматрање** са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
- **Описивање** - вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- **Процењивање** - самостално одмеравање;
- **Груписање** - уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- **Праћење** - континуирано посматрање ради запажања промена;
- **Бележење** - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- **Практиковање** - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- **Експериментисање** - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- **Истраживање** - испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- **Сакупљање** - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- **Стварање** - креативна продукција;
- **Играње** - дидактичке, едукативне и спонтане игре;
- **Активности у оквиру мини-пројекта** - осмишљавање и реализација.

Већина циљева и задатака овог предмета постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника.

Наставне методе и активности

Најефикасније методе учења у настави предмета *Свет око нас* јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу стицања знања. Потребно је **стварање ситуација учења** у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Погодне су различите методе учења - наставе.

Партиципативне методе учења поред стицања знања омогућују развој способности и вештина, а посебно доприносе развоју когнитивних процеса, захваљујући делању - практиковању одређених радњи.

Решавање проблем-ситуација које доводе до когнитивног конфликта, погодују развоју мисаоних способности.

Кооперативне методе учења омогућују социјалне активности на заједничким задацима, велики степен личног ангажовања и сналажење у социјалном контексту.

Интерактивне методе, од рада у пару до тимског рада, омогућују разне облике социјалне партиципације и обогаћивање сопственог искуства кроз размену са другима.

Амбијентално учење омогућује најадекватнији простор за упознавање света око нас. Променљивост амбијента обезбеђује сагледавање исте ствари са различитих аспеката у различитим околностима и различитим појавним формама.

Игра као најживотнија ситуација, и деца на овом узрасту најпримеренија активност, изузетно је погодна, ненаметљива форма учења.

Постављени циљеви и задаци реализују се пре свега кроз наставни процес у школи, обогаћен осталим облицима активности у оквиру школског програма. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи, осмишљене екскурзије, зимовања и летовања ученика.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета за први и други разред, у реализацији програма за предмет *Свет око нас* препоручује се и коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија; посебно аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у свету у коме живимо.

Праћење и вредновање треба обављати континуирано, уважавајући интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним развојним способностима. Обавеза учитеља је да организовањем nastave - учења, утиче мотивационо и подстицајно на развој способности ученика - уз максимално коришћење диференцираних захтева и интересантних начина рада - у циљу поштовања права на различитост, како у нивоу предзнања ученика, тако и динамике развоја њихових потенцијалних способности. При процесу праћења остваривања постављених циљева и задатака, као и постизању постављених стандарда, пожељно је што мање користити класичне писмене провере знања - контролне и писмене вежбе. Поред мотивационог значаја, оцена би требало да представља и одраз квалитета испуњености постављених стандарда (знања, умења, ставова и вредности) у оквиру предмета.

Оцењивање ученика овог предмета неопходно је усагласити са одредбама Закона о изменама и допунама Закона основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 58/2004 и 62/2004) као и Правилником о оцењивању ученика основне школе.

Учитељ је дужан да постављене циљеве и задатке програма реализује кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи као потенцијални учесници у реализацији програма могу бити добровољно ангажовани као расположиви ресурси локалне средине у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ и задаци

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

- настава ликовне културе има задатак да развија способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;

- да развија памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;
- стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;
- стварати услове да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовно-визуелног изражавања;
- развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;
- развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те му помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;
- развијати љубав према вредностима израженим у делима свих облика уметности;
- да ствара интересовање и потребу за посећивањем изложби, галерија, музеја и чување културних добара;
- да осетљивост за ликовне и визуелне вредности коју стичу у настави, примењују у раду и животу;
- развијати сензибилитет за лепо писање;
- развијати моторичке способности ученика.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

У првом разреду треба:

- оспособљавати ученика да се служи средствима и техникама ликовно - визуелног изражавања који су доступни његовом узрасту;
- стварати услове за креативно опажање и тумачење предвиђених садржаја у првом разреду (облике и њихове квалитете, односе у видном пољу, светло и сенку, тактилно, цртани филм и стрип, разликовање појединих средина, дизајн, перформанс, преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем);
- мотивисати ученика да се слободно ликовно-визуелно изражава, својствено узрасту и индивидуалној способности и да маштовито представља свет око себе.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ОБЛИЦИ И ЊИХОВИ КВАЛИТЕТИ

Цело-део, велико-мало, високо-ниско, уско-широко, светло-тамно, обојено-безбојно, меко-тврдо, глатко-храпаво, обло-рогљасто.

Појмови: облик.

ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ

Лево-десно, горе-доле, испред-иза, више-ниже, између, ус-правно-положено, косо, испод, у, на, дубоко-плитко, пуно-празно, отворено-затворено.

Појмови: оријентација.

ВРЕМЕНСКИ И ПРОСТОРНИ НИЗОВИ (ЦРТАНИ ФИЛМ И СТРИП)

Асоцијације у низу, цртежи у низу, слике у низу, покретни цртежи, мрље, облици...

Појмови: филм, стрип.

СВЕТЛО И СЕНКА

Углови осветљавања, даљина и близина светлосног извора, утврђивање променљивости облика и сенке зависно од угла и даљине осветљавања.

Појмови: светло, сенка.

ТАКТИЛНОСТ

Развијање осетљивости за разне материјале путем додира.

Појмови: додир.

ИЗГЛЕД УПОТРЕБНИХ ПРЕДМЕТА (ДИЗАЈН)

Предмети који су прилагођени ученичком узрасту и упоређивање предмета који нису прилагођени ученичком узрасту.

Појмови: дизајн.

ОДРЕЂЕНИ ПРЕДМЕТ КАО ПОДСТИЦАЈ

ЗА РАД - ПЕРФОРМАНС

Акција, радња, доживљај, реч, забелешка, музичка вињета...

Појмови: перформанс.

ПРЕОБЛИКОВАЊЕ МАТЕРИЈАЛА ИЛИ ПРЕДМЕТА ЊИХОВИМ СПАЈАЊЕМ

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем.

Појмови: спајање.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- схвате ликовно-визуелни рад као израз индивидуалног осећања, доживљаја и стваралачке имагинације;
- опажају, сећају се, објашњавају и реконструишу појаве или ситуације;
- стекну искуства о: оплемењивању животног и радног простора, контрасту облика, карактеру облика, коришћењу материјала за рад, визуелним знаковима, опажањима облика у кретању, компоновању, рекомпоновању, дејству светлости на карактер облика;
- развију навику лепог писања;
- развију осетљивост за лепо писање (ћириличка и латиничка палеографија).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

КРЕТАЊЕ ОБЛИКА У ПРОСТОРУ

Кретање више облика у простору, кретање једног облика у простору.

Појмови: кретање, простор.

ДЕЈСТВО СВЕТЛОСТИ НА КАРАКТЕР ОБЛИКА (СВЕТЛОСТ)

Природна и вештачка светлост, силуета, сенка (сопствена и бачена), фигура и позадина, светло и сенка у фигури.

Појмови: светлост, силуета.

АМБИЈЕНТ - СЦЕНСКИ ПРОСТОР

Израда маски, костима и сцене.

Појмови: амбијент, сцена.

ЛЕПО ПИСАЊЕ СА КАЛИГРАФИЈОМ

Писање латиничких слова упоредо са ћириличким словима.

Писање латиничких и ћириличких слова у складу са калиграфским принципима.

Појмови: латиница и ћирилица.

КОНТРАСТ (КАО МОТИВАЦИЈА ЗА ОПАЖАЊЕ ОБЛИКА)

Природни и вештачки облици, слагање - разлагање, разлагање - слагање, једнобојан - вишебојан, обрађен - необрађен, прав - крив, једноставан - сложен, испупчен - удубљен.

Појмови: контраст.

РАЗНЕ ВРСТЕ ЗНАКОВА И СИМБОЛА

Печат, грб, симболи, словни и нотни знаци.

Појмови: хералдика.

ЈЕДНОБОЈНА КОМПОЗИЦИЈА УПОТРЕБНИХ ПРЕДМЕТА

(КЛУАЖ)

Једнобојна композиција употребних предмета.

Појмови: клуаж, једнобојан.

ЗАМИШЉАЊА

Вербални опис, текст, фотографија...

Појмови: фотографија.

ПРЕОБЛИКОВАЊЕ МАТЕРИЈАЛА ИЛИ ПРЕДМЕТА

ЊИХОВИМ СПАЈАЊЕМ (ВЕЗИВАЊЕ)

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем.

Појмови: везивање.

Оријентациони избор ликовних дела и споменика културе према садржајима програма.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм ликовне културе даје сваком наставнику слободу, могућности да испољи креативност, да проналази одговарајуће облике, методе и средства за реализацију. Упутство ће му помоћи у процесу стварања сопствених идеја, никако, дакле, шаблона, односно очекује се да и сам наставник буде креативан у свом раду. То значи да је потребно да за сваки задатак и сам наставник начини визуелну припрему (ликовни рад) како би уочио карактер задатка и начине рада у реализацији таквог задатка, што ће бити нека врста опомене или самоконтроле у процесу постављања захтева упућеног ученицима. Најважније је извршити идентификацију садржаја, полазећи од опажања околине (природе и вештачког човековог окружења - објекти које је човек начинио). Најбоље је учење од природе, посматрање, опажање и уочавање непоновљивости природе, из чега ће произаћи и потреба за очувањем природе, а потом симболичан израз карактеристичних елемената који ће означити и природу ученика. То ће бити прилика да се одреди појам у садржају два до три подпојма и неколико информација што ће имати образовно значење. Треба водити рачуна да захтев буде сведен и прилагођен узрасним могућностима ученика (његовим психофизичким карактеристикама), чиме ће бити задовољен елементарни захтев да за предвиђено време од једног, до два часа, ученик заврши свој рад. Непримерено је да ученик завршава своје радове код куће, да би га потом наставник накнадно оценио. Ученик треба да зна какав му је задатак постављен, сам треба да проналази решења задатка, по логици непосредног естетског доживљаја. Поред визуелне припреме наставник треба да има и писмену припрему (писану) која се ослања на глобално и оперативно планирање за сваку годину посебно и за сваки час понаособ. Наставник треба да приђе решавању задатка самостално. Уколико се деси да тренутно нема неку своју идеју, ова кратка образложења целина програма треба да му послужи као мотивација за проналажење својих идеја. Није препоручљиво да наставник нуди теме ученицима. Наставник треба да води разговор са ученицима

како би сваки ученик пре почетка рада дошао до своје идеје, а на основу понуђеног ликовног садржаја.

Приликом планирања треба водити рачуна да се предвиди око 60% обраде новог градива према 40% вежбања. Под појмом обраде новог градива подразумева се први рад предвиђеног садржаја у некој од предвиђених техника и коришћења материјала. Вежбањем су предвиђени исти садржаји (али реализовани у другим техникама и другим материјалима у односу на први рад). Сваки наставник би требало да сачини по тим принципима годишњи план рада из кога ће касније сачинити оперативне планове рада за сваки месец посебно. У процесу израде годишњих и оперативних планова рада, наставник треба да води рачуна о идентификацији садржаја, а најбоље би било када би и сам нацртао, насликао и извајао неки од предвиђених наставних јединица - садржаја програма, како би му биле јасне представе колико је времена потребно за израду једног таквог рада. Исто је тако битно да утврди ниво захтева за ученике, јер уколико наставник није у могућности да реализује такав задатак, непримерено је да тако нешто тражи и од ученика. У процесу мотивисања ученика за рад, наставник ће водити разговор о предвиђеним садржајима (ликовни садржаји), чиме ће створити услове, а ослањајући се на знања ученика стечена у другим областима, да сваки ученик пронађе своју тему за рад. Наставник никад не треба да каже коју ће тему ученици цртати, сликати или вајати! Ученик сам треба да дође до своје теме, то наглашавамо према планираном садржају, како се не би десило да на сваком часу наставник каже "данас ћете цртати или сликати слободну тему". Ученик треба да изврши избор теме на основу добро вођеног разговора о опажању природе и човекових творевина које чине његово окружење. Добро би било када се ученици не би држали стандардизованих блокова за цртање. Добро би било када би могли и сами да изврше избор облика и боје папира или неке друге подлоге за цртање и сликање. То су најчешће врло јефтине папири, као што је натрон папир, пак папир, чак и новинска хартија може да послужи као подлога за сликање. Треба врло често мењати формат папира, или подлоге на којој се нешто ради, да ли је то подлога за колаж, деколаж или асамблаж. Такве подлоге могу и да се препарирају са разблаженим брашном и водом, или разблаженим лепком за дрво, или можда неким другим материјалом са неким другим везивом, што може и сам наставник да учини. На тај начин ће почети нека врста истраживачког рада у овој области. То ће уједно бити прилика да наставник уочава да ли су неки ученици ушли у манир користећи одређени материјал за рад. Ако се то деси код неких ученика, а дешава се да постају "вешти", треба му понудити да ради са другим материјалом, који ће му пружити "отпор", а он ће се трудити да реши проблем те ће самим тим бити доведен у ситуацију да улажући "напор" буде и креативан.

За наставника би било повољно да сваке године сачињава нови годишњи и оперативне планове рада, чиме ће доказати и своју креативност у стварању услова за ученичку креативност, јер сваке године сачињава планове на основу прошлогодишњег искуства, што ће његову праксу континуирано унапређивати.

Припрема за час

Постоје две врсте припреме у настави ликовне културе. Прва припрема је визуелна или ликовна припрема. За сваку наставну јединицу (сваки час обраде новог градива), наставник треба да уради ликовни рад на нивоу захтева програма и претпостављених захтева према ученицима, у складу са образовним стандардима и узрасним могућностима ученика. Као што наставник треба да буде припремљен за друге области (зна математику), тако треба да буде припремљен и за наставу

ликовне културе, јер је непримерено да наставник од ученика тражи нешто што ни сам не може да уради. Деца на том узрасту, по својој природи имају потребу за имитацијом, а наставник треба да зна да њихове психофизичке и моторичке способности нису на том нивоу, да би их подстицао на имитацију (мимезис). То значи да им неће нудити технике и материјале непримерене њиховим могућностима и времену које имају на располагању. На тај начин ће створити услове да код ученика гради **искуство на искуство**, по принципу **очекивања неочекиваног**. У овој области треба предвидети око 50% знања и око 50% осећаја, водећи рачуна о непосредном естетском доживљају ученика у процесу рада и у процесу гледања уметничких дела која одговарају планираној целини програма. Исто тако, на крају сваког часа треба изложити све ученичке радове на фланелографу. Водити разговор о успешности рада у целини, када ће се уочити разлике у ликовном изразу код ученика. Неки ученици неће бити успешни у једном раду, али ће бити успешнији у неком другом раду, што значи да би до краја школске године сви ученици требало да буду успешни зависно од њихове индивидуалности. Наставник би требало да забележи успешност њиховог рада у својој свесци коју интерно води, а оцене треба да даје на крају завршене целине програма. На крају и сам наставник ће осетити смисао свог ликовног рада кога је на почетку часа сачинио за почетак овог часа, а у складу са планираним садржајем.

Писмена припрема

Писменом припремом ћемо предвидети основне вредности неког предвиђеног садржаја. На пример, кретање облика у простору. Ту ћемо се одредити према једном појму. У овом случају то може да буде кретање. То би био основни појам о коме ћемо водити разговор са ученицима опажајући природу, на пример, кретање лишћа на дрвећу, кретање ученика на часовима физичког васпитања, и слично. Потпојмови ће тада бити **облици и простор**. То значи да су они (подпојмови) у функцији схватања основног појма. Ученицима тог узраста треба понудити онолико информација, колико их то неће оптеретити, што значи око 5 до 10 информација. Информација може да буде реч, реченица, неки мали контекст. Из тога извлачимо циљ. Циљ треба да има образовно значење, које укључује и непосредни естетски доживљај. Из циља произлазе задаци естетичког карактера, у овом случају ослонци могу да се траже у кинетичкој уметности, затим, задаци образовног карактера, што значи ослањамо се на доступне информације везане за кретање које ученици спознају кроз друге области, али и област модерне уметности. Када говоримо о васпитним задацима, ту пре свега мислимо на социјализацију и еманципацију ученика. Ствараћемо услове за обликовање колектива по личним, креативним могућностима ученика појединачно. Колектив треба да буде група креативних појединаца, чиме желимо да избегнемо формирање колектива по обрасцу наставника. Освешћивањем ученика о садржајима које савладава, не оптерећујући га кроз игру, стварамо услове и за његову еманципацију. Планирањем треба да предвидимо и практичне задатке, у ситуацији када треба да ученике научимо да практично користе средства и технике, како би што успешније реализовао своје идеје. У процесу планирања треба да бринемо о корелацији са другим наставним областима, што значи да се ослањамо на њихова знања из других области, што ће олакшати креативни приступ и у ликовном раду. Не треба да запоставимо и корелацију садржаја ликовне културе у вертикали. Ту мислимо на ослањање ученика на претходна искуства из ове области са претпоставком рада на наредним часовима. Из тога ће произаћи сазнање да водимо рачуна да не оптеретимо ученике захтевима

на једном часу. Речју, треба смањивати захтеве усмерене према ученицима, како би развијали своја сазнања у току целе године.

За све то време треба размишљати и о дидактичким принципима, односно прилагођавању захтева узрасним могућностима ученика, наставном времену које је на располагању, али исто тако и о минималним средствима са којим ученици треба да реализују задатак (наставник ће то сам најбоље уочити у току свог рада на визуелној припреми). То можемо тумачити и на другачији начин у овој области, када треба да начинимо композицију часа, јер све целине програма су различитог карактера, па је потребан и другачији редослед захтева у току једног часа. Ако је кретање облика у простору постављени захтев, онда све време треба да пратимо и да учествујемо у свим фазама рада заједно са ученицима, како бисмо помогли у техничком смислу успешну реализацију задатка. Како смо ученицима већ на претходном часу саопштили које материјале треба да донесу, упутићемо их у начине коришћења тог материјала по етапама. Да ли је то, како је то у овом упутству наведено, конструкција неког старог кишобрана, на коме ће се качити неки облици, или су то штапићи, ученику треба помоћи да се то у одређеном простору постави. Затим, у некој следећој фази треба им показати како да користе канап, како да долазе до својих оригиналних решења за сачињавање облика, како им помоћи да такве облике, по свом нахођењу постављају у одређени простор. А исто тако је корисно да, када заврше такав рад, ученици на неком папирју пишу о чему размишљају док гледају свој завршен рад, што је прилика да поред образовног значења (мислимо на објекте физичког карактера), уочимо и, евентуални, њихов непосредни естетски доживљај. У овом случају то ће бити комбинована техника, а уз то ако је цртао или сликао облике које је сачињавао на истом часу, имаћемо више техника. На тај начин рационализујемо време и не издвајамо посебно цртачке, сликарске или вајарске технике, али треба настојати да до краја школске године сви ученици прођу кроз све ликовне технике користећи све предвиђене материјале. Из овога се види да је могуће предвидети и фронтални и групни рад ученика, али не смета да се планира рад у паровима, као и индивидуални рад ученика. Наставник ће сам уочити, према преференцијама ученика, а и његовом педагошком односу према ученицима, како ће формирати групе и којим ће ученицима омогућити индивидуални рад. Методе рада биће у складу са карактером задатка и наставниковом креативношћу, што значи да наставник треба да буде креативан у стварању услова за те активности ученика.

Ток часа: Уводни део часа може да траје од 8 до 15 минута, зависно од припремљености ученика. Да бисмо остварили планирани садржај, мисли се на знања која су ученици стекли и у другим областима. Разуме се, такав задатак решаваће из аспекта ликовне културе. Главни део часа подразумева стручност наставника, односно његову способност да напише неку врсту малог есеја о предвиђеном задатку, кроз који ће провући све фазе рада са ученицима, као и своје евентуалне интервенције у индивидуалном раду са групама или појединцима. То ће уједно бити прилика, да за ученике који показују појачано интересовање за област ликовне културе, појачава захтеве, а када је реч о ученицима који су мање заинтересовани за решење тог задатка, да проналазе одговарајуће начине за мотивационе садржаје, како би и они били укључени у решавање постављеног задатка. Из овог произлази да је планирани садржај намењен укупној ученичкој популацији. Обавезно треба предвидети десетак минута при крају часа, за разговор о успешности рада.

Образовни стандарди

У овој области су предвиђене четири димензије образовних стандарда. Прва димензија је опажање. На пример опажање **кретања** облика у простору. Друга димензија је **примање**, што значи, треба одредити опажај кретања, јер нам се врло често дешава да пролазимо годинама поред неке зграде, и ако би нас неко питао како изгледа фасада такве зграде, тешко бисмо могли описати поменућу фасаду. Зато је потребно да водимо разговор о карактеристикама опажених вредности, да бисмо то упамтили. Трећа димензија је **разумевање** опажене и примљене визуелне информације. Да бисмо разумели нешто што смо опажали и примили као информацију, обично се води разговор о структурирању карактера такве информације. Четврта димензија је **поступање** према опаженој и примљеној информацији, а уз све то смо је и разумели, онда поступање може да буде у форми речи, реченица, писаног контекста, а у нашој области је важно да тако схваћен на индивидуалан начин, ученици поступају преко медијума и примерених материјала. Говорећи о опажајима, мислимо на све опажаје који се могу описати, или ликовним - визуелним језиком изразити. Тако ћемо доћи у ситуацију да корелирамо опажаје (аудитивне, визуелне, тактилне...) Приликом оцењивања, треба да имамо у виду образовне стандарде, али и знање проткано осећајима или осећаје обогачене знањем претпостављене непосредним естетским доживљајем ученика. Увек треба имати на уму постављени циљ и задатке. У којој мери је реализован циљ и како су остварени задаци, тим пре што себе увек треба да преиспитујемо како би ученик, ако није био успешан у некој техници, решио постављени проблем, како би га решио у некој другој техници са другим материјалима. На томе треба да инсистирамо и у процесима вежбања, јер се у пракси такве ситуације врло често дешавају, да ученик буде успешнији у некој другој техници. Приликом оцењивања, треба се ослободити награђивања ученика за миметичка решавања (имитације, копирања, опонашања природе и човекових творевина), то због тога што је већ речено да ученици основношколског узраста не могу решавати такве захтеве. Ако ученици по својој природи имају потребу да имитирају, то им не треба спорити, али ми од њих немамо право да тражимо имитацију. Уколико смо уочили да је он ушао у манир, па је самим тим постао и вешт у копирању самог себе, треба га подстицати начином оцењивања да се ослободи манира.

Препоруке за остваривање програма

На првим часовима ликовне културе од ученика треба тражити да цртају и сликају различитим материјалима, како би наставник уочио ситуацију, односно са којом врстом искуства деца долазе у основну школу. Нека деца су у вртићима већ прихватила поједине схеме и шаблоне које су стекли као навику кроз ликовне активности. Нека деца су у својим породицама самостално цртала желећи у својој природи да комуницирају са својом средином. И у једној и у другој ситуацији, добијали су похвале за своје цртеже, на основу "критеријума" који су резултат социо-културног миљеа из ког деца долазе. Наставник би требало да има обимнију свеску у коју ће уписати имена ученика, а уз њихова имена и своја опажања о карактеристикама и навикама ученика да цртају истим материјалима (фломастери, оловке у боји, графитне оловке), схематски приказ предмета и објеката његове околине, што произлази из ликовних типова деце. Прве интервенције наставника на тим часовима биће да инсистира код ученика, који су навикли да цртају истим материјалом, да мењају материјал којим ће цртати и сликати, како бисмо их ослободили стечених навика. У свесци то све треба да буде забележено, а било би добро када би наставник имао свеску или свеске, да прати развојну линију ученика све до 4. разреда. Тиме ће уједно имати увид у успешност свог рада. То ће му дати

истовремено и прилику да изврши интервенције у начинима свог рада, речју, то му је прилика и за лично усавршавање. Треба напоменути да у току четворогодишњег рада пожељно је да наставник шаље ученичке радове на колективне конкурсе, што је још једна прилика за њихово вредновање.

Препоруке за остваривање програма у првом разреду

I Облици и њихови квалитети (6 часова - 4+2)

Цело-део, велико-мало, високо-ниско, уско-широко, светло-тамно, обојено-безбојно, меко-тврдо, глатко-храпаво, обло-рогљасто.

Појмови: облик.

1. Подстицати ученике да гледају и уочавају природу, али и урбану околину око себе, како би самостално дошли до сазнања шта је цело, а шта део нечег, неког предмета, шта је високо, а шта ниско, шта је светло или тамно, додиром меко-тврдо, глатко-храпаво и сл. Значајно је да ученици објасне свој визуелни и тактилни опажај. Из тога ће свако за себе пронаћи тему за рад, што значи да колико је ученика, толико ће бити и тема, а решавају исти садржај. Наставник треба да буде само водитељ таквог процеса, да се ослања на ученикова сазнања непосредним гледањем и учењем о предметима и појавама из других наставних области (свет око нас, математика).

2. Пошто су учили за њих значајне целине или детаље из природе и непосредне околине, ученици ће за своје задатке користити технике цртања графитним оловкама, или технику темпере, акварела и воштаног пастела.

3. Папири различитог формата, (нетипичних, различитих облика и боја), оловке са меким графитним улошком воштани пастел, темпера боје, глина, пластелин, пластичне фолије...

II Односи у видном пољу (10 часова - 6+4)

Лево-десно, горе-доле, испред-иза, више-ниже, између, усправно-положено, косо, испод, у, на, дубоко-плитко, пуно-празно, отворено-затворено.

Појмови: оријентација.

1. Разговарати са ученицима о простору, шта је лево шта је десно, горе, доле, на пример, птице су горе, ми се налазимо доле. Шта видимо да се налази горе када смо у затвореном простору. Шта видимо горе и доле када смо на улици, аутобуској станици, шта је лево, а шта десно, и да ли бисмо то што видимо могли и да нацртамо, насликамо или да урадимо глином, или можда неким другим материјалом. Наставник ће се вероватно сетити и неких других идеја, ослањајући се на области које упознаје у оквиру других наставних предмета.

2. И овај задатак може да се реши у цртачким, сликарским и вајарским техникама.

3. Папири различитог формата, (нетипичних, различитих облика и боја), оловке са меким графитним улошком (у даљем тексту меке оловке) са ознаком "Б", воштани пастел, темпера боје, глина, пластелин, пластичне фолије...

III Временски и просторни низови (цртани филм и стрип) (4 часа - 2+2)

Асоцијације у низу, цртежи у низу, слике у низу, покретни цртежи, мрље, облици...

Појмови: филм, стрип.

1. С обзиром на то да ученици стасавају и расту уз сазнање да постоји цртани филм, а повремено долазе у контакт и са стрипом, сматра се нашом обавезом да им нешто кажемо о цртаном филму и стрипу, како би се развијао и критички однос према цртаном филму, јер нису сви цртани филмови које деца гледају за децу. Често се деци нуде цртани филмови у којима има много садржаја непримерених за њихов

узраст, и нису у функцији правилног развоја, па је корисније водити разговоре са децом о садржајима цртаног филма, уз елементарно објашњавање техника цртања (око 25 цртежа у секунди цртаног филма и стрипа). Треба им предложити да сами, на површини папира, слободном руком извуку правоугаонике и да у тим правоугаоницима, у низу, цртежом испричају неки свој садржај - причу везану за лични доживљај.

2. Цртачке, сликарске технике, а могу се користити и вајарске технике у смислу сачињавања неких фигура којима ће ученици саопштити неку анимацију. То могу бити цртежи у низу, ученици могу да сачињавају и мрље у низу, које могу настати сасвим спонтано у дечијем раду. С једне стране, може се поћи од текста, и са друге стране, може се кренути од мрља које би начинили на неком већем формату папира, па их касније сећи, колажирати у низу. Гледајући у мрље које се налазе у низу, могу сачинити неку своју нову причу.

3. Папири различитог формата, (нетипичних, различитих облика и боја), оловке са меким графитним улошком (у даљем тексту меке оловке) са ознаком "Б", воштани пастел, темпера боје, глина, пластелин, пластичне фолије...

IV Светло и сенка (6 часова - 4+2)

Углови осветљавања, даљина и близина светлосног извора, утврђивање променљивости облика и сенке, зависно од угла и даљине осветљавања.

Појмови: светло, сенка.

1. Ослањајући се на већ постојећа сазнања по природној и вештачкој светлости, ученике треба уводити у процесе опажања извора светлости и условљавања настанка сенке. У односу на извор светлости и величину предмета, која се налази испред извора светлости, појавиће се сенка. На пример, сунчани дан, облик и дужина сенке неког предмета па и самог детета које је осветљено природном светлосћу. Ако бисмо, ипак употребили вештачку светлост, као што је графоскоп, усмерену према групи ученика, уз у позадини постављен натрон папир или пак-папир, појавиће се сенке које могу бити опцртане, преклопљене, па касније од стране ученика пастелним бојама попуњене. Постоје и друге игре са светлосним изворима које ће наставник, зависно од услова у којим се налази, решавати на свој креативан начин. Циљ је да се опредмети сенка која је настала извором светлости. Овакав рад може да се ради са целим одељењем, може са групом, али и сваки ученик може да га оствари за себе, појединачно. На фотокопијама или репродукцијама грађевинских објеката или споменика културе, ученици могу да опцртавају осветљене делове објеката, а и оне делове који су у сенци. На тај начин ученицима поступно доводимо до свести културноуметничко наслеђе. На пример, ако се опцртавају осветљени делови манастира Сопоћани, уводимо их у појмове културног наслеђа.

2. Комбинована техника, цртачке технике, сликарске и вајарске технике.

3. За овакав рад, поред поменутих садржаја и техника, и сам наставник ће учити шта му је потребно од материјала за реализацију основног садржаја. Поред већ поменутих материјала за технике изражавања, могу се користити и одговарајућа дидактичка средства (поменути графоскоп, репродукције уметничких дела или фотокопије неких објеката).

V Тактилност (4 часа - 2+2)

Развијање осетљивости за разне материјале путем додира.

Појмови: додир.

1. До сада је било речи само о визуелним опажајима, које ученици треба да приме и разумеју, а од њих се тражи да према схваћеном садржају и поступају у ликовно-креативном раду. У овом задатку их треба наводити на тактилни опажај, на

опажај путем додира. Ради се о побуђивању асоцијације ученика по принципу, о чему размишљаш док додирујеш један предмет, како бисмо на тај начин дошли до својих тема. У пракси се показало да је непримерено тражити препознавање предмета које ученици додирују. Скоро редовно, такви радови буду неуспешни. У процесима рада треба ученицима показивати репродукције уметничких дела, али и предмете које ће додиривати да би осетили глатко-храпаво, обло-рогљасто и сл. На основу таквих искустава, ученику ће касније бити довољно да визуелно препознаје карактеристике предмета.

2. Цртачке, сликарске, вајарске и комбиноване технике.

3. Торбе, џакови, папирне кесе, непровидна амбалажа и разни природни и вештачки материјали.

VI Изглед употребних предмета (дизајн) (4 часа 2+2)

Предмети који су прилагођени ученичком узрасту и упоређивање предмета који нису прилагођени ученичком узрасту.

Појмови: дизајн.

1. С обзиром на то да су деца свакодневно окружена предметима који су обликовани по ергономским, принципима за одрасле, сем у вртићима, где се налазе поједини предмети прилагођени дечијем узрасту. Сматра се да нам је обавеза да деци доводимо до свести да су све те предмете које употребљавамо сачинили неки људи који се баве дизајном. Да дизајн поред ликовних вредности, собом носи и сазнања о корисности и прилагођености тих предмета за њихово што боље и лакше коришћење. У пракси се показало да и ученици са задовољством могу да сачине неке предмете. На пример, на белим мајицама могу воштаним пастелима да цртају цртеже по својој жељи, које касније са весељем могу да обуку, јер су и сами нешто сачинили. На кошуљама могу да лепе, по принципу колажа, комадиће крпца и у коначном исходу, сами су се појавили као пројектанти употребних предмета. Такви часови су редовно били успешни у процесу проверавања овог програма.

2. Цртачке, сликарске технике, технике колажа и комбиноване технике.

3. Цртачки материјали, сликарски материјали, старе памучне једнобојне мајице, старе кошуље, сукње или јакне, пластичне кесе.

VII Одређени предмет као подстицај за рад (перформанс) (2 часа - 1+1)

Акција, радња, доживљај, реч, забелешка, музичка вињета...

Појмови: перформанс.

1. Сваки предмет или група предмета у групном раду може да има карактер перформанса, али када са тим предметима будемо у некој акцији, а акција подразумева и неки доживљај. Таквих акција у радњи имамо свакодневно у школи, на часовима физичког васпитања, у време одмора, када се начини, спонтани заплет између ученика око било које ситуације која се десила на претходном часу, као што су несташлуци, додиривања, шапутања, или кад је било који предмет разлог за комуникацију ученика. У школи се може и негативна енергија усмерити у позитивно значење, речју, преусмеравати њено значење у личну и колективну креативност. Сваки предмет, који можемо да узмемо, може да буде повод за неку причу, или разговор, на пример, где је купљен, ко га је направио, како се прави, како се продаје тај предмет у некој продавници, или пак, џемпер на детету, ко га је исплео и слично. Мама, бака, сукња, дугме, зашивање дугмета, хаљина, све у непосредној околини ученика може да подразумева мотивацију за радњу и доживљај. Група ученика, свако на свој начин, може да имитира сачињавање одређеног предмета, а после свега, или у процесу рада, може да се сачини фотографија или видео запис, и напokon, ни то не мора да буде. Битно је увести ученике у неко ново искуство, а то

искуство по искуство, кад се зна да искуство има карактер учења, у коначном исходу подразумева и контакт са савременим тенденцијама у области стварања.

2. Комбинована техника.

3. Већ је речено да сваки материјал који се налази у непосредној околини може да буде повод за стварање неког садржаја (оловка, перница, торба, књига...).

VIII Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (2 часа - 1+1)

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем.

Појмови: спајање.

1. Појам спајање или везивање је врло садржајан из аспекта трагања за свим облицима везивања које човек користи у непосредној околини. Закопчавање као везивање, што је симбол мануфактуре, рајфершлус, као везивање што је симбол индустрије, зидање као везивање, лепљење као везивање, закивање као везивање, варење као везивање, ткање као везивање, шивење као везивање... Све шта човек чини, има карактер везивања. У природи је то рашћење, на пример лист на грани није везан, он је израстао итд. Битно је наводити ученике да опажају такве појаве у непосредној околини, а оно што треба да учине, на пример, прошнирати два облика свеже глине, везивати глину саргијом, канапом и томе слично.

2. Вајарске и комбиноване технике.

3. Глина, канап, тканина, мека жица, штапићи обрађени и необрађени, и сл.

Препоруке за остваривање програма у другом разреду

I Кретање облика у простору (6 часова - 4+2)

Кретање више облика у простору, кретање једног облика у простору.

Појмови: кретање, простор.

1. У овој целини програма имамо три појма: *кретање*, *облик* и *простор*. Ни о једном појму не треба ученицима саопштавати информације у смислу теорије форме имајући у виду узрасне могућности ученика, а посебно њихову перцепцију. Извући ћемо појам кретања. У том случају ће појам *облика* и појам *простора* имати карактер подпојмова. Како су деца по својој природи све време у покрету, уверени смо да им је могуће објашњавати не само њихово кретање, већ и кретање облика у природи. На пример, опажање кретања лишћа на дрвећу (бреза, платан, шљива, храст и све што чини њихово окружење у природи). Као супротност кретању, треба их наводити да опажају статичне облике у природи, на пример кућу, школу, аутобуску станицу... А кад поменемо аутобуску станицу, треба имати у виду и аутобусе који се крећу и разне друге предмете које је човек сачинио, а који се такође крећу. Уколико су то садржаји, остаје питање шта је то шта ће ученици радити на часу. Ако бисмо им рекли да цртају лист брезе, платана или неког другог дрвета, њихов цртеж ће бити статичан. Према томе, шта је то што они могу да чине на часу? Навешћемо неке примере. Ако бисмо повезали, у смислу корелације овај задатак са садржајима математике, могли бисмо ученицима да кажемо да нацртају на папирима неке од геометријских модела које уче (троугао, квадрат, круг, правоугаоник...). Пошто нацртају геометријске моделе, треба да их исеку, да их нанижу на канап, па када све то окаче на неки положени штап у простору, десиће се неко кретање. Кретање је условљено струјањем ваздуха, слично као што се креће лишће на дрвећу, али кретање може да буде условљено и расподелањем канапа или конца. Ако бисмо ученике поделили у групе, једна група може да решава задатак са геометријским моделима, друга група може да решава задатак са слободно исцепаним облицима на сличан начин. Трећа група може да користи штапиће различитих величина (од 10 до 70 cm) уколико би се у простору поставио дужи штапић (до 1 m), на чијем крају би био везан канап, потом на средину новог штапића од 50 cm, на чијим крајевима се

такође могу везивати мањи штапићи, уједно трагајући за равнотежом, па на крајевима тих штапића везивати још мање штапиће, водећи рачуна о равнотежи, чиме се добија нека врста "грозда" од већег броја штапића који ће се кретати у простору. На тај начин се добија и физичка и визуелна равнотежа и кретање облика у простору. У процесу рада са ученицима, може се говорити и о једначинама у математици. О равнотежи леве и десне стране композиције. Из тога могу произаћи многе приче које ће креативан наставник да осмишљава у процесу рада са ученицима.

2. Комбинована техника, цртачке и сликарске технике.

3. Папир, маказе, дрвени штапићи, лепак, канап, конац, конструкција старих кишобрана...

II *Дејство светлости на карактер облика (светлост)* (4 часа -2+2)

Природна и вештачка светлост, силуета, сенка (сопствена и бачена), фигура и позадина, светло и сенка у фигури.

Појмови: светлост, силуета.

1. У циљу континуитета сазнање о појму светлости треба наставити са играма светла и сенке ослањајући се на садржаје које су ученици учили у првом разреду. То је учињено због обиља могућности креативног трагања и ученика и наставника с једне стране, а с друге, утемељивања знања о значају светлости у природи као једног од значајних услова живота.

2. Комбинована техника, цртачке технике, сликарске и вајарске технике.

3. За овакав рад, поред поменутих садржаја и техника, и сам наставник ће учити шта му је потребно од материјала за реализацију основног садржаја. Поред већ поменутих материјала, за технике изражавања могу се користити и одговарајућа дидактичка средства (поменути графоскоп, репродукције уметничких дела или фотокопије неких објеката).

III *Амбијент - сценски простор* (6 часова - 4+2)

Израда маски, костима и сцене.

Појмови: амбијент, сцена.

1. Смисао увођења ове целине у садржаје програма ликовне културе јесте да се са ученицима воде разговори о опажању и препознавању карактеристика разних амбијената. По чему препознајемо амбијент учионице, аутобуске станице, улице, породичне куће, музеја, наставник ће у својој средини наћи још много примера. Разговор треба водити тако да ученици саопште што више својих опажања. Самим тим, доприноси се ваљаном стицању увида у учениково искуство. Из тога ће произаћи и планови наставника за извођење рекреативне наставе, али и непосредног рада ученика у разним техникама. Битан је и аспект са кога ће наставник прићи решавању оваквог задатка. Један аспект може да буде сценски простор. И у учионици може да се начини сцена неког амбијента, и то оног амбијента за који се ученици определе у разговору са наставником. Како је реч о целини програма која нуди повезивање садржаја са књижевношћу, физичким васпитањем, светом око нас, другим речима, сви садржаји који се савладавају на овом узрасту могу да буду уведени у реализацију оваквог задатка.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, глина, пластелин, папир, картон, разни други материјали, зависно од сценарија који ће сачинити наставник.

IV *Лепо писање са калиграфијом* (16 часова - 10+6)

Писање латиничких слова, упоредо са учењем латинице на часовима матерњег језика. Писање ћириличких слова.

Појмови: ћирилица, латиница.

1. Повлачење уских, кривих линија, повлачење широких, правих и кривих линија. Писање ћириличких и латиничких слова. Повезивање слова у речи.

2. Повлачење уских, косих, правих и положених линија; повлачење широких, косих, правих и положених линија; повлачење отворених и затворених линија; писање слова упоредо са учењем абецедe.

3. Материјали - лепо заоштрене столарске оловке (пљоснате); обичне графитне оловке са ознаком "Б" пљоснато заоштрене; штапићи од сладоледа такође пљоснато заоштрени; воштани пастел, такође пљоснато заоштрени, метално перо и туш или пенкало.

V *Контраст* (12 часова - 8+4)

Природни и вештачки облици, слагање - разлагање, разлагање - слагање, једнобојан - вишебојан, обрађен - необрађен, прав - крив, једноставан - сложен, испупчен - удубљен.

Појмови: контраст.

1. Свугде у нашој околини можемо уочити контраст. На пример, природни и вештачки облици. Ноћ, дан, једнобојан, вишебојан, обрађен, необрађен, прав, крив, светло, сенка и сл. Све то могу бити поводи за ликовно изражавање у свим техникама. То треба да узмемо као ликовни садржај, а имајући у виду велике могућности за избор тема, мотивационе садржаје, сам наставник може да проналази, по једноставној логици - колико је наставника, толико може бити и начина за мотивацију, а колико је ученика, толико може да буде и тема за реализацију овог задатка.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, глина, и сви материјали који се у одређеном тренутку могу користити за реализацију неке ученикове идеје.

VI *Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (паковање)* (6 часова - 4+2)

Обликовање необичних објеката.

Појмови: паковање.

1. И у многим досадашњим задацима уводимо ученике у опажање природе. У том процесу, не запостављамо њихове индивидуалности и посебности у процесу опажања и тумачења природе. Наставник никад неће инсистирати да ученик копира природу, већ ће водити рачуна да он на свој симболичан начин саопштава детаље природе, по логици да од природе узме онолико колико он сматра да треба да узме (не све), па да у свом раду, као природно биће, додаје опет по својој вољи шта процени да је потребно додати. Тако би требало да изгледа један индивидуални креативни рад ученика. У овом задатку можемо и себе преиспитивати - колико смо увели ученике у конвенције одраслих, имајући у виду агресивност спољног света, што би требало да учинимо на врло једноставан начин. А то значи да већ неке устаљене конвенционалне вредности прекривамо како бисмо дошли до новог психичког изазова код ученика. Позната је дететова, или човекова, радозналост или неизвесност у посматрању запакованог облика (уредно - неуредно). Обична празна кутија, која је запакована на устаљен, конвенционалан начин, изазива радозналост и потребу за распакивањем. Можда не треба ни помињати колико лоше скупоцене играчке поклоњене детету, убрзо буду уништене. Због чега?

2. Цртачке, сликарске, вајарске и комбиноване технике.

3. Потрошни материјал прилагођен узрасту ученика. Канап, восак, меке оловке, темпера боје, глина.

VII Знаци и симболи (4 часа - 2+2)

Печат, грб, симболи, словни и нотни знаци.

Појмови: хералдика.

1. Имајући у виду значај хералдике и уопште значај симбола и знакова у савременој социо-културној средини, а посебно када је реч о рачунарима, одећи и обући ("маркирана обућа и одећа"), поставља се питање како доводити до свести ученицима критеријуме везане за рекламу и опште присуство знаковности у нашем окружењу. Разуме се да је проблем врло сложен, али ово може да буде један мали допринос разговору са ученицима о тим нама наметнутим вредностима. И сами они нешто могу да учине, с тим што ће наставник водити рачуна о мери, средствима и психофизичким могућностима ученика. Пракса је показала да је погрешно на почетку часа показивати знаке било које врсте, јер ученици имају визуелно памћење кад желе да имитирају већ виђене знаке. За наставника остаје велики проблем, да поред нуђења критеријума о знацима и симболима, од ученика добије нека њихова идејна решења. Проблем је и литературе, на коју би се могли ослонити за тумачење поменутих вредности, поготову кад се има у виду брзо напредовање спољне културе, која није својствена менталитету наших људи. Понудићемо један од начина за учениково креативно стварање, када може прво да на свом папиру наслика неколико мрља, па тек онда, у некој од наредних фаза, да тражимо повезивање тих мрља у неки његов знак, када он може имати своје тумачење нечега, само њему својственог. Не морају то само да буду мрље, то могу бити тачке, линије и неки други облици, од било ког материјала, од којих се може поћи у свет промишљања са ознаком самосвојне ученикове креативности.

2. Цртање, сликање, вајање, комбиноване технике.

3. Меке оловке, темпера боје, старе фотографије, колажи, хартија, картони..

VIII Једнобојна композиција употребних предмета (клуаж) (6 часова - 4+2)

Појмови: клуаж, једнобојан.

1. У овом задатку ученици треба да прикупе отпадну амбалажу, да по својој вољи начине композицију лепљењем на неку картонску подлогу и када све то заврше, да бисмо се ослободили сугерирања досадашње функције тих предмета, таква композиција треба да буде премазана белом бојом. Још један од начина јесте да се преко тако организоване композиције постави газа, преко које се такође, пређе белим акрилом. После сушења, добијају се нови облици, нове светлинске вредности, које дају нове шансе за даља дограђивања цртања или сликања према учениковој жељи. Облику смо променили значење. Ово што је предложено није једино решење. Наставник ће наћи можда и боља.

2. Комбиноване технике, сликарске, цртачке и вајарске технике.

3. Ситна амбалажа, картони, разни папири, темпера боје, оловке, акрилна бела боја...

IX Замисљања (6 часова - 4+2)

Вербални опис, текст, фотографија...

Појмови: фотографија.

1. У овом задатку треба трагати за асоцијацијама ученика. Једна реч може да буде повод. Учитељ може питати ученика: "О чему размишљаш када кажемо дрво?" Сваки ученик ће имати своју причу о том појму. Или, на пример, ако нађемо неку стару фотографију, можемо питати: "О чему размишљаш док гледаш у ову фотографију? Можеш ли нам нешто рећи о њој?" Ако прочитамо неки текст, примерен узрасним могућностима ученика, који, такође, може да буде повод за разговор, и појединачна тумачења и решења ученика у ликовном раду, већ смо

нешто успели. Шта је то што смо успели? Успели смо, прво у различитостима тема, а задржаћемо и даље наш захтев, да поред трагања за добрим процесима рада, имамо и примерене резултате у свим ликовним техникама. Наставник ће захваљујући својој инвентивности, пронаћи праве начине мотивисања ученика за ову врсту слободнијег рада, али не слободних тема, кад ће понављати нека своја претходна искуства у виду схема и шаблона.

2. Цртачке, сликарске, вајарске, комбиноване технике.

3. Меке оловке, папири различитих облика и боја, темпера боје, глина, пластелин и други материјали уколико се деси да ученици имају потребу за њим.

X Преобликовање материјала или предмета (6 часова - 4+2) њиховим спајањем (везивање)

Појмови: везивање.

1. Како је реч о појму везивања који је изузетно значајан у животу човека, његовом деловању, међуљудским односима. Поред већ поменутог везивања у материјалном смислу, можемо говорити и о духовној вези човек-Бог, човек према човеку, љубавној вези. Мислимо, дакле, на све оно што човека чини човеком у антрополошком, психолошком и социолошком смислу. И у другом разреду је предвиђено неколико садржаја тог карактера, који треба да се ослоне на сличне садржаје из првог разреда. Појам спајање или везивање врло је садржајан из аспекта трагања за свим облицима везивања које човек користи у непосредној околини. Закопчавање као везивање, што је симбол мануфактуре, рајфершлус, као везивање, што је симбол индустрије, зидање као везивање, лепљење као везивање, закивање као везивање, варење као везивање, ткање као везивање, шивење као везивање... Све шта човек чини, има карактер везивања. У природи је то рашћење, на пример лист на грани није везан, он је израстао итд. Битно је наводити ученике да опажају такве вредности у непосредној околини, а оно шта треба да учине, нећемо тражити мимезис, јер им то не дозвољавају њихове психофизичке могућности, већ ћемо начинити нешто супротно, на пример, проширати два облика свеже глине, везивати глину саргијом, канапом и томе слично.

2. Вајарске и комбиноване технике.

3. Глина, канап, тканина, мека жица, штапићи обрађени и необрађени, и сл.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ и задаци

Циљ

- развијање интересовања, музичке осетљивости и креативности;
- оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања;
- развијање осетљивости за музичке вредности упознавањем уметничке традиције и културе свога и других народа.

Задаци

- неговање способности извођења музике (певање/свирање);
- стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука;
- подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање звука);
- упознавање традиционалне и уметничке музике свога и других народа;
- развијање критичког мишљења (исказивање осећања о музици која се изводи и слуша);
- упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности.

Садржаје музичке културе чине следеће активности: извођење (певање/свирање), слушање и стварање музике.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- певају по слуху;
- слушају вредна дела уметничке и народне музике;
- изводе музичке игре;
- свирају на дечјим музичким инструментима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Извођење музике

а) Певање:

- Певање песама (учење по слуху) различитог садржаја и расположења, традиционалне и уметничке музике које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика. Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је могуће (ученици и школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...).

- Певање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре).

- Певање једноставних модела и наменских песама као звучне припреме за поставку музичке писмености.

б) Свирање:

- Поступно упознавање музичких ритмичких дечјих инструмената и начина свирања на њима (штапићи, бубањ, звечке, триангл, чинели, даире).

- Прављење дечјих инструмената.

- Аудитавно разликовање дечјих инструмената по боји звука.

- Развијање ритмичког пулса и ритма свирањем пратње за бројалице и песме на различитим изворима звука (тело, предмети, ритмички дечји инструменти).

На основу искуства у извођењу музике, препознати: звуке које ствара глас (говор-певање), степене јачине звука (гласно-тихо), различита темпа (брз-спор), трајање (кратак-дуг), песму на основу карактеристичног одломка мелодије, начине на које песма учествује у породичном животу (породична славља и празници).

Слушање музике

- Слушање вокално-инструменталних композиција за децу и кратких инструменталних композиција различитог садржаја и расположења, као и музичких прича.

- Слушање народних песама и игара.

У слушаним делима разликовати: специфичне звуке из окружења, људске гласове (женски, мушки, дечји), музичке инструменте, степене јачине звука (гласно-тихо), различита темпа (брз-спор), трајање (кратак-дуг). Оспособљавати ученике да препознају композицију коју су раније слушали, на основу карактеристичног одломка.

Стварање музике

- Опонашање звукова из непосредне околине, спонтаном или договореном импровизацијом (звуци у кући, звуци града, звуци у природи...);

- Ритмичким и звучним ефектима креирати једноставне пратње за бројалице, песме, приче, стихове, музичке игре, користећи при том различите изворе звука (глас, тело, дечји ритмички инструменти).

- Смишљање малих ритмичких целина помоћу различитих извора звука (говором, изговарањем група гласова, различитим предметима, дечјим инструментима).

- Састављање малих музичких игара уз покрет.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- певају песме по слуху;
- слушају вредна дела уметничке и народне музике;
- свирају на дечјим музичким инструментима;
- изводе дечје, народне и уметничке музичке игре.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Извођење музике

а) Певање:

- Певање песама (учење по слуху) различитог садржаја и расположења, традиционалне и уметничке музике које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика. Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је могуће (ученици и школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...);

- Певање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре).

- Певање једноставних модела и наменских песама као звучне припреме за поставку музичке писмености.

б) Свирање:

- Свирање пратње за бројалице, песме, игре на различитим изворима звука (тело, предмети, ритмички дечји инструменти).

На основу искуства у извођењу музике, препознати: темпо (брзо - споро), динамичке разлике (гласно - тихо, постепено појачавање и утишавање), различита расположења (весело, шаљиво, тужно, нежно, одлучно...) на основу изражајних елемената (динамика, темпо, ритам, мелодија), познату песму на основу карактеристичног одломка мелодије.

Слушање музике

- Слушање вокално-инструменталних композиција за децу и кратких инструменталних композиција различитог садржаја и расположења, као и музичких прича.

- Слушање народних песама и игара.

У слушаним примерима препознати: различите тонске боје (гласове и инструменте), различита темпа, динамичке разлике, различита расположења на основу изражајних елемената, као и композицију коју су слушали, а на основу карактеристичног одломка. Оспособљавати ученике да наведу примере присуства музике у свакодневном животу.

Стварање музике

- Опонашање звукова из непосредне околине, спонтаном или договореном импровизацијом (звуци у кући, звуци града, звуци у природи...).
- Ритмичким и звучним ефектима креирати једноставне пратње за бројалице, песме, приче, стихове, музичке игре, користећи при том различите изворе звука (глас, тело, дечји ритмички инструменти).
- Креирање покрета уз музику коју певају или слушају ученици.
- Смишљање малих ритмичких целина помоћу различитих извора звука (говор, изговарање групе гласова, различитим предметима, дечји инструменти).
- Импровизовање ритмичког дијалога на различитим изворима звука.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава музичке културе у основној школи, својим садржајима и активностима значајно доприноси целокупном развоју ученика. Код ученика се развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот.

Током наставе, у виду осмишљених активности, омогућује се развијање способности изражавања звучним средствима (гласом или инструментом), упознавање вредних дела музичке уметности и стицање потребе за самосталним упознавањем музичких дела из области народног и уметничког стваралаштва.

Савладавањем музичке писмености и развијањем укуса, оспособљавамо ученике да активно учествују у музичком животу своје околине.

Настава музичке културе остварује се међусобним прожимањем следећих музичких активности:

- **певање и свирање**, уз поступно упознавање и усвајање ритмичких структура, музичког писма и интонације;
- **слушање музике** и усвајање основних појмова из опште музичке културе;
- активности у **музичком стваралаштву**.

У разредној настави певање и свирање остварује се по слуху, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала (цртежа, односно неких договорених знакова с ученицима). Упознавање музичког писма започиње у трећем разреду и протеже се до краја основног школовања. Усвајање најосновније вештине читања нота омогућава ученицима лакше и тачније певање једноставних мелодија, као и активно стицање информација о свирању појединих инструмената. Пожељно је повезивање музичких садржаја са садржајима осталих наставних предмета уколико је то могуће остварити.

Задаци наставе музичке културе у основној школи јесу:

- поступност у усвајању народних и уметничких композиција различитих садржаја;
- развијање извођачких вештина ученика и њихов стваралачки приступ певању/свирању;
- развијање интелектуалних и моторичких способности ученика;
- развијање и подстицање стваралачких могућности музичког изражавања ученика;
- упознавање основне музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности.

Препоруке за остваривање програма у првом разреду

Слушање музике

Слушањем музике остварују се следећи задаци:

- стицање искуства у слушном разликовању звучних боја (људски гласови, неки инструменти, звуци из животног окружења);
- развијање меморије ученика;
- навикавање ученика на пажљиво слушање музике (што је услов за квалитетно доживљавање музичких дела);
- упознавање музичких дела уметничког и народног стваралаштва.

Певање песама по слуху и увођење у основе музичке писмености

- Бројалице;
- Дечје песме;
- Игре с певањем.

Усвајање музичког речника у вези са певањем (супротности):

- дубок тон и висок тон;
- дужи и краћи тон;
- гласно и тихо;
- брзо и споро.

Свирање

- Поступно упознавање музичких дечјих инструмената и начин свирања појединог инструмента (штапићи, триангл, чинеле, бубањ, даире, звечке, металофон, ксилофон).

- Прављење властитих дечјих инструмената.
- Разликовање појединих инструмената слухом по боји звука и њихово различито комбиновање према избору ученика.
- Извођење ритма појединих бројалица помоћу дечјих инструмената.
- Утврђивање доживљаја ритмичког пулса одговарајућом инструменталном пратњом оствареном помоћу дечјих инструмената.

- Усвајање музичког речника у вези са свирањем (супротности):

- певање - свирање;
- хор - један певач;
- оркестар - један свирач;
- клавир - клавириста;
- виолина - виолинист;
- труба - трубач;
- хармоника - хармоникаш;
- бубањ - бубњар

Музичко стваралаштво

- Подстицање ученика на изражајно певање.
- Обележавање појединих речи или фраза током извођења мелодије звуком неких инструмената, према избору ученика.
- Опонашање звука из непосредне околине спонтаном или договореном импровизацијом (звуци у кући, звуци града, звуци у природи).
- Смишљање малих ритмичких целина остварених говором или спонтано изговорених група гласова.
- Потпуно слободна звучна импровизација остварена рукама или ногама, односно дечјим инструментима.
- Слободан, импровизиран звучни разговор остварен једним од претходно наведених начина.
- Мале, договором састављене музичке игре уз покрет.

Препоруке за остваривање програма у другом разреду

Дечје песме и игре с певањем

(Ученици и школа; јесен; Божић и Нова година; зима; пролеће; мајка и успаванка; кућа, завичај и домовина; дечја игра; природа, животиње и околина; обичаји; остало).

Усвајање музичког речника у вези са певањем: тонови узлазе - тонови силазе; гласно - средње; гласно - тихо; брзо - умерено; брзо - споро; нежно - тужно; нежно - радосно. (Наведени изрази се упознају путем искуства, без постављања дефиниције).

Свирање

- Певање допунити обележавањем сваког тактовног дела ударцем о инструмент у складу са темпом извођења;

- помоћу удараљки извести неки ритам научене мелодије уз истовремено ритмичко рецитовање или певање;

- извођење ритма познате мелодије пљескањем или ритмичким инструментом уз истовремено замишљање мелодије у себи;

- понављање краћег задатог ритмичког мотива (вежба памћења и брзог сналажења);

- свирање ритма појединих говорних речи с различитим бројем слогова или краћих реченица.

Слушање музике

Усвајање музичког речника у вези са слушањем:

- оркестар, дувачки оркестар;

- флаута - флаутист;

- гитара - гитарист;

- дечји, женски и мушки глас.

Сви изрази се упознају на линији разумевања значења речи и препознавања звука.

Музичко стваралаштво

- Стално подстицање ученика на што изражајније певање научених песмица;

- опонашање звукова из околине, спонтаном или договореном импровизацијом (звуци у кући, граду, природи - разговор животиња, разговор стабала шуштањем лишћа);

- измишљање малих ритмичких целина остварених спонтано изговореним или отпеваним групама гласова (измишљање групе састављене само од самогласника или само од сугласника), ко ће дуже, ко ће занимљивије, разигране групе гласова;

- импровизација остварена рукама или ногама, односно дечјим инструментима (уз стајање на једном месту или кретањем кроз простор);

- слободно импровизовани дијалози помоћу дечјих инструмената (деца бирају исте или различите инструменте);

- импровизација дечје мелодије на властит или од учитеља предложен стих;

- слободно измишљање покрета уз музику (нпр. за неко коло уз научену нову мелодију).

Дидактичко - методичка упутства

Наставни предмет *Музичка култура* треба код ученика да развије естетски доживљај, машту, вештине, навике и стваралачки импулс.

У основној школи настава музичке културе, заједно са другим наставним предметима, утиче на свестрани развој личности детета и представља једну од важних дисциплина.

Обавезни и препоручени садржаји овог наставног предмета треба да пруже знања и информације ученицима како би могли да с разумевањем и радошћу прате, разликују, доживљавају и процењују музичке вредности.

Да би били реализовани циљеви првог циклуса основног образовања и васпитања, као и задаци програма образовања и васпитања, потребно је обезбедити наставна средства у складу са важећим нормативима.

Сазнајни процес у настави музичке културе заснива се на доживљавању музике кроз песму и слушање музике. Ученицима се преносе неопходни елементи, који чине основу музичке писмености и знања, а у функцији су бољег разумевања музике.

Основни принцип у остваривању циљева и задатака треба да буде активно учешће ученика на часу, а час музичке културе треба да буде доживљај за ученике. Усвајање знања ученика зависи од добре организације часа, који мора бити добро планиран, осмишљен и занимљив. Настава треба да се одвија у ведрој и радној атмосфери. Разним облицима рада, техникама и очигледним средствима ученицима се преносе знања и комбинују разне методе у настави. Према својим садржајима наставни програм се реализује у неколико етапа. У првој етапи настава се своди на форме рада које највише одговарају психофизичком развоју ученика. То су: бројалице, песме, музичке игре, слушање музике и свирање на дечјим ритмичким инструментима.

Домаће писмене задатке или писане тестове, контролне задатке, реферате не треба задавати у оквиру овог предмета ни у једном разреду.

Наставу треба увек повезивати са музичким животом друштвене средине уз учествовање на такмичењима и музичким приредбама.

Садржај *Музичке културе* чине активности:

- извођење музике (певање/свирање),
- слушање музике,
- стварање музике,
- хорско и оркестарско музицирање.

ЗАХТЕВИ ПРОГРАМА ПО АКТИВНОСТИМА

Извођење музике

Певање у разредној настави је певање по слуху. Ученици треба изражајно да певају одређен број часова и то у I разреду 20, а у II разреду 25 часова.

У I и II разреду постављају се звучни слојеви тако што се певањем одговарајућих песама по слуху стиче представа о тоновима. Звук који ученици памте у разним песмама и играма (игре опажања, препознавање тонова и ритмичких кретања) касније повезују са нотним писмом. Тако се поступно уводе у тајне певања из нотног текста.

Певање дечјих песама у основној школи треба да буде основни садржај рада у настави музичке културе. Настава нема задатак да ствара уметнике, већ код ученика развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже њихов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот. Ово се може постићи само практичном наставом (певањем/свирањем), а мање теоретисањем.

Избором композиција пружа се могућност и проширивања знања из других области. Учењем песама деца могу лакше да савладају правилну дикцију, како нашег тако и страног језика. Приликом избора композиција наставник има слободу, али мора пазити да буду заступљене дечје, народне, пригодне песме других народа, као и песме савременог музичког стваралаштва за децу. Наставник треба, ради актуализације програма, да научи децу и неку песму која није наведена у препорученом избору за певање, ако то одговара циљу и задацима програма и ако задовољава критеријуме васпитне и уметничке вредности.

Пре обраде песме пожељно је да се исприча прича чији је садржај у вези са текстом, како би се пробудило интересовање за песму, а самим тим и развила ученикова машта.

Стварање погодне атмосфере за учење нове песме потребно је да би дете сваку песму максимално позитивно доживело, да у себи створи оне потребне емоције које су подстакле композитора и надахнуле га да створи песму. Наставник треба да пева из срца, изражајно. Потребно је такође да води рачуна и исправља неправилно дисање ученика при певању или лоше држање тела приликом седења. За правилан избор песама неопходно је применити и дидактичке принципе. То се посебно односи на принцип поступности и доступности. У оквиру принципа поступности треба имати у виду три правила:

- од познатог ка непознатом;
- од лакшег ка тежем;
- од ближег ка даљем.

У музичкој настави за трајно усвајање знања веома је значајан принцип доживљаја. Када је песма усвојена и, уколико то задовољава текст научену песму треба:

- драматизовати;
- слободно импровизовати покретима;
- ликовно изразити;
- пратити ритмичким инструментима.

На почетку године требало би давати лакше примере за обраду, а на крају теже, како би ученици лакше схватили и усвојили нове композиције, а самим тим постали сигурни у своје могућности. С принципом поступности уско је повезан принцип доступности, јер само доступан програм омогућава постепено и успешно развијање музичких способности ученика. Доступан програм не би требало мешати са лаким, јер лакшим избором не ствара се веће интересовање за савладавање програма, као ни могућност за успешно музичко развијање. Нежељени ефекти се јављају и код претешког програма.

У тренуцима када ученици показују замор и деконцентрацију на било ком часу, неколико минута певања веселих дечјих песама, уз покрет, разведриће преморена лица и омогућити им да поново крену на усвајање нових знања из различитих предмета. Сваки школски дан пожељно је почети и завршити певањем песама.

Свирање

Свирање је доградња певању и постоје оправдани разлози за постојање те активности. У сваком одељењу постоји један број ученика који има веће или мање потешкоће у певању. Да дете не би постало малодушно, избегавало учествовање у музици, пружати му и друге могућности афирмације на музичком подручју, а то је управо свирање.

У I и II разреду ученици свирају на дечјим ритмичким инструментима (бубањ, звечке, штапићи, триангл, чинели). Њих могу направити и сами од најразличитијих материјала (празних картонских, дрвених или пластичних кутија, канапа, жице, дрвета, цеви, кукуруза, шишарке, кестена и др. као нпр. свирале од зове или врбе, бубњићи од дрвета и коже, тикве, итд.). У II разреду постепено уводити мелодијске инструменте (металофон) и упућивати ученике да свирају по слуху једноставне мелодије.

Основни облици свирања на дечјим ритмичким инструментима:

I разред:

- свирање такта,

- свирање ритма.

II разред:

- свирање такта,
- свирање ритма,
- свирање мелодије,
- свирање пауза.

Свирање у I и II разреду, где започиње остваривање ове области рада, вокално-инструментални аранжман је једноставан и састоји се од две до три групе инструмената. Прва група инструмената доноси основни ритам, друга група свира наглашен део такта, а трећа ненаглашени део такта. Свирање аранжмана у I и II разреду се изводи по слуху, а поступак рада може бити подељен у неколико етапа:

- ученике поделити у групе и дати им инструменте, а затим певањем обновити стару или научити нову песму;
- савладати ритам песме плескањем, и истовремено певати песму;
- ученици узимају своје инструменте и свирају научени ритам (свака група инструмената свира ритам који је савладала плескањем и истовремено певају песму);
- уз упорност и озбиљност у раду превазилазе се тешкоће које могу настати у заједничком свирању (нпр. прелазак на свирање деонице неке друге групе).

Музичке игре

Најспонтанији начин на који дете изражава своје музичке способности (осећање за ритам и доживљавање мелодије и текста) јесте музичка игра. У нижим разредима планирано је извођење игара лаганог темпа да би се развила вештина покрета. У ситуацијама када су правила игре сложенија и захтевају већи напор деце наставник их може поделити у две групе, од којих једна пева, а друга изводи покрет. Једноставне речи песама проширују дечје познавање околине у којој живе, природе... и подстичу их на пантомимичко изражавање. Игре се изводе, углавном, колективно са различитим распоредом улога. После створене атмосфере за нову игру, игра се учи прво са мањом групом способнијих ученика, како би остали од њих могли да науче. Игра се савлађује у целини, а певање мора да почне тачним интонирањем почетног тона. Нове покрете треба увежбати пре савлађивања читаве игре.

Музичке игре могу да буду: дидактичке, игре са певањем, игре уз инструменталну пратњу, мале музичке драматизације. Оне омогућују ученицима да несвесно савладају разне ритмичко-мелодијске појаве које ће касније свесно обрадити у моменту описмењавања. Основни задатак бројалица је развијање ритмичког осећања и помоћ онима са лабилнијим ритмом. За развијање слуха могу се изводити бројалице на задатом тону. При извођењу бројалица треба да се створи атмосфера игре, јер поред тога што у игри најбоље уче, ученици доживљавају наставу као нешто што релаксира и забавља. У почетном раду на обради бројалица пажњу треба посветити равномерном и развојном ритмичком изговарању слогова и речи бројалица у темпу. Треба их такође изговарати умереном јачином и слободном интонацијом. Касније се може тражити да их изговарају на одређеној тонској висини. Почети са радом бројалица које су у 2/4 или 4/4 такту (јер је лакше за почетак), а касније учити и бројалице у 3/4 такту. Заинтересовати ученике да сами састављају нове бројалице, разбрајалице и сл. користећи двосложне, тросложне и четворосложне речи. Певане бројалице су захтевније за рад, јер, поред текста и речи, додаје се учење мелодије. Ритам бројалица се може изводити на више начина истовремено: једна група ученика изводи ритам на ударачким инструментима, друга хода, трећа удара рукама.

Слушање музике

Организација часа слушања музике треба да буде сасвим јасна, са припремљеним очигледним наставним средствима. Од првог дана дете треба да буде у контакту са добром музиком која одговара његовом узрасту. Будући да музика до њих долази аудитивним путем ученике треба психички припремити како би сву своју пажњу могли усмерити само на музички доживљај.

Узрасту I и II разреда одговарају највише вокално-инструменталне композиције, које по свом садржају морају да им буду врло блиске. Приликом слушања ученицима се може дозволити слобода емотивног израза (цртежом, мимиком, покретом, текстом итд.). У I и II разреду треба више организовати глобално слушање музике и инспирисати ученике да опажају и уочавају све важније елементе слушане композиције. Пожељно је да ученици сами објашњавају своја осећања и запажања после одслушане композиције, а да наставник усмерава и сређује њихове утиске. Кроз различит доживљај уметничког дела, ученици ће развијати своју критичност, индивидуалан однос према уметности, што је од посебног значаја за њихова даља искуства.

Свој доживљај музичког дела ученици могу изразити пантомимом. Они ће спонтано дочарати свирање на инструменту који су препознали, а сам карактер слушане композиције подстакнуће их на одређене покрете.

Слушање музичке приче је врло омиљен облик код млађих ученика. Због дужине трајања овог књижевно-музичког облика слушање треба рашчланити на две до три мање целине. Добро је после сваке такве целине прекинути слушање и проверити да ли су ученици схватили садржај приче до тог тренутка. Слушање самосталних музичких целина из приче може се поновити и другом приликом, као подсећање на причу. Свако ново слушање ће довести до нових сазнања. Слушање неких композиција из претходног разреда може се поновити и у следећем разреду.

Дечје стваралаштво

Кроз слободу изражавања развијају се стваралачке способности, фантазија, интуиција и индивидуалност. Настава музике треба ученику да пружи што више прилика за ослобађање и развијање његовог музичког изражавања. Стваралачки рад подстиче ученика да пронађе онај начин изражавања који му највише одговара. Први стваралачки израз детета је игра. Дете у игри кроз покрет одмерава ритам, кроз дозивање мелодијски израз и та игра је значајна у музичком изражавању детета.

Најједноставнији облици стваралаштва који се могу остваривати у I и II разреду јесу:

- импровизација покрета (ученици покретима изражавају текст научене песме или слушане композиције);
- илустрација научене песме (корелација са ликовном културом где ученици "пресликавају" текст или садржај неке композиције);
- илустрација непознате композиције (ученици индивидуално доживљавају слушано дело, па ће приказ одслушаног бити врло различит);
- препознавање композиција преко понуђених илустрација (ученици се опредељују за једну од слика за коју сматрају да је инспирисала композитора);
- одређивање ритма за задати текст;
- импровизација мелодије на дати текст (овај начин стваралаштва примењивати од другог разреда).

Разни покушаји стваралаштва, уз примену дечјих инструмената, код ученика изазива посебно интересовање, јер се код њих, у улози "извођача", више развија

машта и инспирација за обликовање ритма и мелодије. Оваквим радом упућују се на касније стваралаштво које ће доћи до већег изражаја.

Праћење и вредновање рада ученика

У I разреду основног образовања и васпитања оцењивање је описно, а у II разреду бројчано. Оно је у функцији праћења напредовања ученика.

Познато је да дете рођењем носи у себи клицу разних музичких способности (осећај за ритам, интонацију, изражајност у динамици и темпу, осећај за реализацију музичких мисли покретом, групно свирање, итд.). Да би се пратило напредовање ученика важно је да наставник упозна музичке способности сваког ученика. Некада се музичке способности појединца могу уочити врло рано, или је полагани раст неких способности такав да их често сматрамо потпуним изостанком. Кроз наставу музичке културе поставља се захтев да се код ученика развија естетски доживљај, машта, вештине, навике и стваралачки импулс.

Сваком ученику треба омогућити најбољи могућ развој у оквиру васпитно-образовног рада, без погрешних реаговања типа: *Ти немаш слуха*. Основни задатак наставника јесте да храбри и подстиче ученика.

Оцењивање је саставни део процеса учења и наставе, а треба да подржи учење и допринесе његовој успешности. Оно захтева максимално реалне и објективне критеријуме у оцењивању сваког ученика појединачно. Процене о томе колико је који ученик лепо и музикално интерпретирао песму више су у домену естетског процењивања. Наставник разредне наставе треба да сагледа опште ангажовање и рад ученика и према томе да донесе адекватну и реалну оцену.

Целокупно градиво остварује се само у школи.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. Светосавска химна
2. Школска химна

Народне песме

1. На крај села жута кућа
2. Јеж
3. Један ми је билбил
4. Ситна киша падала
5. Под оном
6. Ја посејох лан
7. Зетско коло
8. Песма у колу
9. Бела овца
10. Имам кућу од ивова прућа
11. Киша пада
12. Ој, Бадњаче, Бадњаче
13. Помози нам Вишњи Боже

Дечје песме

1. Чика Мрак - Р. Анђелковић
2. Зећ коло води - Ст. Коруновић
3. Рачунање - Вл. Р. Ђорђевић
4. Рођенданска песма
5. Саобраћајац - Н. Хиба

6. Лепа Анка коло води
7. Пада снежак- Ст. Коруновић
8. Зечићи - Ст. Коруновић
9. Висибаба
10. Први снег - Б. Станчић
11. Жежева успаванка - Н. Вукомановић
12. Дете пева - П. Рамовш
13. Брате Иво - непознати аутор
14. Авантуре малог Јују - П. Бергамо
15. Спавај сине сан те преварио
16. Престај, престај кишице
17. Д. Младеновић - Зима

Дидактичке игре

1. Томерлин - Рибар
2. Берем, берем грожђе
3. Јана шета
4. Ж. Пармаковски - Возот иде
5. Две ручице - запис према певању деце
10. Зец и репа - З. Васиљевић
11. Иде маца поред тебе - З. Васиљевић
12. М. Петров - Охо-хо, Мали плес, Врабац
13. Ко пре до мене - З. Васиљевић
13. Плива патка преко Саве

Бројалице

1. Мачка
2. Ишо меда у дућан
3. Бумбари
4. Ластавица
5. Лептир и цвет
6. Два се петла побише
7. Ко ко ко ко да
8. Дечак и птица

Свирање на дечјим инструментима

1. Ст. Коруновић- Бубањ зове
2. Ен тен тини
3. Ишо меда у дућан
4. Плива патка преко Саве
5. Пишем, пишем петнаест

Модел

1. До, до шта је то?
2. Коњ има чет'ри ноге
3. Сол ми дај
4. Ми је у средини
5. Ми идемо преко поља

Песме које су стварала деца

1. Радни мрави - Дарко Живковић, Гацин хан
2. Љубавна песма - Марко Бацковић, Деспотовац
3. О слончету - Гордана Јовановић, Глогоњ
4. Другарство - Вера Којић, Нови Сад

5. Звезда - Марија Јаковљевић, Горњи Милановац

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народна музика

1. Кад те видим на сокаку
2. Копа цура виноград
3. Синоћ кад је пао мрак
4. Сремско коло
5. Влајна коло
6. Наполитанска песма Санта Лучија
7. Тупан ми тупа
8. Ој Овчаре
11. Бећарац
14. Б. Дугић - Чаробна фрула (избор)
15. На Божић
16. Народна из Белгије - Нек свуд љубав сја

Песме за децу

1. Аутор непознат - Рођенданска
2. С. Барић - Страшан лав
3. М. Илић Бели - На слово, на слово, Иза седам брда, Успаванка за Аћима, Јануарске звезде, Песма на слово М, Дванаест месеци, Здравница, Све је пошло наопачке.
4. А. Кораћ - Најлепша мама на свету, Ивин воз, Ал је леп овај свет, Радост Европе.
5. С. Рајичић - Пачићи
6. Б. Ковачић - Пахуља
7. Деца могу немогуће - Н. Радуловић
8. Руска народна песма - Ево јелке
9. Моцарт - О, мају драги дођи!

Домаћи композитори

1. Л. Димитријевић - Медведова женидба (дечја опера)
2. М. Милојевић - Муха и комарац
3. К. Станковић - српска национална песма (варијације на тему "Што се боре мисли моје")
4. М. Тајчевић - Балканска игра бр. 2
5. М. Топаловић - Свјати мученици (песме за резање колача)

Страни композитори

1. Ж. Батист Лили - Док месец сја
2. Ј. Брамс - Успаванка
3. Чајковски - Марш дрвених војника из збирке Дечји албум,
- Игра свирала,
- Кинески плес.
4. К. С. Санс - Карневал животиња (Кокошке и петлови, Магарци)
5. Моцарт - Абецеда,

6. К. Орф - Скерцандо
7. Ф. Сор - Андантино ин Ре
8. Шуман - Сањарење
9. Вивалди - Широка мелодија
10. Бетовен - Песмица,
11. Ј. С. Бах - Менует
12. Ј. Сибелијус -Интермецо из свите "Карелија"
13. Шопен - Валцер Дес дур
14. Фахри Беџири - По вијне круслџит (Долазе сватови)
15. Група Екрипс- Океан

Филмска музика

1. Музика из филма Под морем - Мала сирена

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ДРУГОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народне песме

1. Хајд на лево
2. Дуње ранке
3. Ја посејох лубенице
4. Зелени се јагодо
5. Коларићу Панићу
6. Пролећно коло
7. Разгранала грана јоргована
8. Гуске, патке
9. Лепа Анка
10. Дечија поскочица
11. Митку ноге заболеше
12. Вишњичица род родила
13. Божићна песма
14. Ој, Бадњаче, Бадњаче
15. Помози нам Вишњи Боже

Дечије песме

1. Патак - Ј. Битнец
2. Ала веје, веје - Ст. Коруновић
3. Мамино коло - Л. Прелаз
4. Кока снела јаје - Ј. Горењшек
5. Јесен - Ст. Коруновић
6. Коњић - Д. Деспић
7. Гјуми - Ф. Бегири
8. Док месец сја - Ж. Батист Лили
9. Пролећна песма - Ст. Коруновић
10. Рибар - Томерлин
11. Блистај - Моцарт
12. Несташни дечаци - Ј. Маринковић
13. Букварци - Б. Станчић

14. О гуски - М. Тајчевић
15. Петлић - Е. Главник
16. Сусрет - Д. Младеновић

Дидактичке игре

1. Имају ли карте сви - Томерлин
2. Чворак - Н. Вукомановић
3. Лептир - Н. Хиба
4. Телеграм - Томерлин
5. Тетка Метка - Томерлин
6. Загонетка - М. Петров
7. Зечије ухо - М. Петров

Бројалице

1. Киша и мрав
2. Трешњица
3. Два се петла побише
4. Еци пеци пец
5. Елем, белем, белбеиш
6. Гусен, гусеница
7. Једна врана гакала

Свирање на децјим инструментима

1. Ст. Коруновић - Коњић
1. Еци пеци пец
2. Трамвај јури улицом
3. Иш, иш, иш, ја сам мали миш
4. Бумбари се састали

Модел

1. Ресаво водо ладна
2. С оне стране Дунава
3. Редом, редом
4. Фабрике бомбона
5. Лазара мајка карала
6. Синоћ је куца лајала

Песме које су стварала деца

1. Дај ми крила један круг - Станко Бацковић, Деспотовац
2. Кравица Цица - Марина Весић, Крушевац
3. Песма брату - Бранислава Попов, Зрењанин
4. Сад је већ велика - Мирела Поповић, Глогоњ

Препоручене композиције за рад хорова

1. М. Бајшански - Ој, јаворе, зелен боре
2. Д. Деспић - Скице из Зоо врта, Пада киша
3. Ј. Маринковић - Ћаци добре воље
4. Народна -Разгранала грана јоргована
5. Ој, Бадњаче, Бадњаче
6. Помози нам вишњи Боже
7. В. Илић -Коларићу панићу
8. Мокраћац - Вивак
9. К. Бабић - За свако чудо, Коњски реп, Врабац
13. М. Шоуц - Сањалица Маца, Јесен
14. П. Озгијан - Свитац

15. Песма из Аустрије - Хајде да играмо
16. М. Живковић -Горо, горо, бршљанова
17. Државна химна
18. Химна св. Саве
19. З. Вауда - Дечјој Амбасади у Међашима
- Птичји концерт
20. Непознат аутор - Рођенданска

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ДРУГОМ РАЗРЕДУ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народне песме

1. Чардаш
2. Ој Мораво
3. Коло из Стига
4. Банатско коло
5. Жикино коло
6. Дивна, Дивна
7. Ајде Като
8. На Божић
9. Нек свуд љубав сја

Песме за децу

1. Рођенданска - аутор непознат
2. Пахуљице - З. Вауда
3. Кад не буде крава - М. Илић Бели
4. Мађионичар - М. Илић Бели
5. Стајаћу на једној ноzi - М. Илић Бели
6. Песма о одјеку - М. Илић Бели
7. Молимо за фини тишину - А. Кораћ
8. Радост Европе
9. Другарство - М. Субота
10. Шапутање - Н. Херцигоња
11. Заклео се бумбар - М. Шоуц
12. Моја успаванка - Н. Радуловић
13. Клепеће млин - немачка дечија песма
14. Пролећна песма - народна из Пољске

Домаћи композитори

1. Жежева кућа - З. Вауда
2. Дечја соба - М. Живковић
3. Народне загонетке (Дашто ми ти дашто) - В. Илић
4. Бакине приче (циклус дечијих композиција) - Н. Петин
5. Молитва - Ј. Маринковић
6. Свјати мученици (песме за резање колача) - М. Топаловић

Страни композитори

1. К. С. Санс - Карневал животиња (Кукавица и птице)
2. Моцарт - Трећи став из сонате Ц-дур

- Турски марш
- 3. Шуман - Дивљи јахач
- 4. Бетовен - За Елизу
- 5. Ж. Ф. Рамо - Кокош
- 6. Ж. Масне - Медитација
- 7. Т. Сусато - Игра
- 8. А. Понкиели - Игра часовника из опере "Ђоконда"
- 9. Ј. Штраус - Анина полка
- 10. Н. Паганини - Капричо бр. 9
- 11. Група "Екрипс" - Киша и грмљавина
- Јесења симфонија

Филмска музика

- 1. Музика из филма Х. Манцини - тема из филма "Пинк Пантер"

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ и задаци

Циљ физичког васпитања је да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

Задаци наставе физичког васпитања јесу:

- подстицање раста, развоја и утицање на правилно држање тела;
- развој и усавршавање моторичких способности;
- стицање моторичких умења која су, као садржаји, утврђени програмом физичког васпитања и стицање теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаног циљем овог васпитно-образовног подручја;
- формирање морално-вољних квалитета личности;
- оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада;
- стицање и развијање свести о потреби здравља, чувања здравља и заштити природе и човекове средине.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци:

- задовољавање основних дечјих потреба за кретањем и игром;
- развијање координације, гибкости, равнотеже и експлозивне снаге;
- стицање моторичких умења у свим природним (филогенетским) облицима кретања у различитим условима: елементарним играма, ритмици, плесним вежбама и вежбама на тлу; упознавање са кретним могућностима и ограничењима сопственог тела;
- стварање претпоставки за правилно држање тела, јачање здравља и развијање хигијенских навика;
- формирање и овладавање елементарним облицима кретања - "моторичко описмењавање";

- стварање услова за социјално прилагођавање ученика на колективан живот и рад.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Овладати природним и изведеним, елементарним (правилним) кретањима, у различитим условима извођења.

Ходање и трчање

Ходање у месту са опружањем колена стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку; у кретању кратким и дугим корацима, у различитом ритму/, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење/ са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке - палице и вијаче поређане на једном делу сале или спољних терена), са бацаивањем потколенице; са укрштањем ногу и уназад; брзо трчање до 20 метара са поласком из стајања, лежања, упора чућећег и другим начинима поласка.

Организовати игре са коришћењем научених облика ходања и трчања.

Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножним одскоком доскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Суножни доскок са исте површине, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај. Суножни поскоци на одскочној дасци (један ученик је на тлу, лицем према другом и за време поскока држи за руке ученика који ради поскоке).

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња ("да се не чује"). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко пореданих вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра "ластиша".

Скок удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача, песак).

Скок увис: из залета право једноножним одскоком прескочити кратку вијачу коју држе два ученика, ноге погрчити и меки суножни доскок (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Организовати игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

Бацања и хватања

Бацање лоптице (јачом и слабијом руком) из места и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...).

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после плеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лопту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању.

Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Организовати игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

Вишења, упори и пењања

Пењање: уз рибстол, уз морнарске љестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање и провлачење кроз окна, пењање и спуштање на и са различитих справа.

На дохватном вратилу: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно, вис завесом о потколена, помицање лево и десно. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести. Упор активни на свим справама, на којима се упор може извести. За напредније ученике њих уз помоћ.

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; четвороножно кретање у упору чучењем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи ("жабљи поскоци"). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама ("свећа"), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину. Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама). Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења. Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове - поваљка). Комбинацију на тлу од следећих вежби: најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

За напредније ученике: колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.

Организовати мале полигоне игре са вежбама на тлу и одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама

Боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Вежбе равнотеже (раде ученици и ученице)

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе: *напред* - одручење; *уназад* са опружањем упорне ноге узручење; *устрану*: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа или ниска греда).

Научити комбинацију: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу, комбинацију научити на тлу, на линији. Организовати такмичење са задатом комбинацијом.

Вежбе реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

- Вежбе обликовања - *палица, обруч и вијача*: у узручењу, суручни хват - отклони и засуци трупом; *палица*: у узручењу *палица* иза врата и испред надлактица, водоравни претклон, ослањајући се на *рибстол*; из лежања, ноге закачити за *рибстол* или са партнером, *палица* иза врата суручни потхват, подизати се до седа: из седа суручни хват у предручењу, провлачење једне па друге ноге и суножни провлак; из виса лежећег надхватом за *палицу*, коју за крајеве придржавају два ученика, *згиб*; *коцке*: из става разножног водоравни претклон и *зиб* ослањајући се на *коцки*; на две спојене *коцке* из лежања на леђима, један ученик придржава ноге партнеру, који се подиже до седа; *вијача*: претклони, отклони и кружење телом суручним хватом *вијаче* у узручењу.

- *Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи* поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге *вијаче*; ритмичке вежбе; *коцке*: пењање и силажење са *коцке* нагазним кораком и суножним доскоком у *чучањ* и *почучањ*; суножни наскок на *коцку* и *доскок* у *чучањ* и *почучањ*; *чуњеви* и *обручи*: *вијугаво трчање*.

- *Дизање и ношење: коцке* на различите начине; постављање и скупљање *чуњева*.

- Елементарне игре са коришћењем *палица, вијача, обруча коцки* и *чуњева*.

Ритмичке вежбе и народни плесови

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз плесак и одговарајућу музичку пратњу. Основни положаји покрета руку, трупа и ногу. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити композицију са музичком пратњом од научених елемената.

Вијача: њихање и кружење *вијачом* у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз *вијачу* са обртањем напред и назад. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: "Ја посејох лан". Једно коло по избору.

Минимални образовни захтеви

Трчање на 20 m преко поређаних *палица* или *вијача* до 10 m са поласком из *чучња*. Из залета једноножним одразом меки суножни доскок у *песак* или на *струњачу*. У пару повезати вођење *лопте* у месту, левом и десном руком, додавање са две руке. Комбинација на *тлу*. Комбинација на *шведској клупи* - линији (или *ниској греди*). Вежба са *вијачом* - обавезни састав.

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Исти као у првом разреду уз усавршавање кретања и вежби из првог разреда, њихова комбинација и примена у сложенијим условима извођења.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Ходање и трчање

Поновити вежбе из првог разреда и комбиновати их са ходањем у кретању, опружањем колена стајне ноге, предножно погрченом замајном (са згрченим предножењем) и правилним радом руку. Ходање, и на знак, промена правца. Поређати *палице* (*обруче, вијаче*) на уздужну линију спортских терена: трчање преко

препрека са постављањем предњег дела стопала на уздужну линију. Брзо трчање до 10 метара и прелазак у спорије трчање са меким и постепеним заустављањем (без топота стопалима). Трчање са променом правца, брзо-спорије; брзо трчање до 30 метара.

Организовати игре са различитим облицима ходања и трчања.

Скакање и прескакање

Поновити вежбе из првог разреда. Прескакање вијача и палица поређаних на тлу, једноножним и суножним одскоком, комбинације: (скокови са једне на другу ногу) једноножни скокови наизменичном ногом преко поређаних вијача или палица; по две вијаче или палице сукцесивно поређане као "канал": једноножним одразом испред вијаче прескочити "канал" доскочити суножно и на исти начин следећи (три до четири "канала" у једном реду - формирати више група); суножним одскоком прескочити сукцесивно поређана три до четири "канала".

Вежбе (скакања и прескакања) упором рукама

Поновити вежбу из првог разреда, са мало израженијим ослонцем на руке. Боком поред шведске клупе (ниске греде), упор и одскоком једне ноге прескочити клупу, доскочити на другу ногу. Исто, са маказицама изнад клупе.

Скок удаљ и увис: поновити и усавршавати вежбе из првог разреда; увежбавати доскоке са повишене површине, комбиновати увинутим телом, згрченим ногама и са окретом са 90° и 180°.

Прескакање кратке вијаче у месту са међупоскоком и комбиновати са скоковима без међупоскока; прескакање вијаче с ноге на ногу; прескакање дуге вијаче са уласком и изласком (одредити број скокова у месту), комбиновати са сукцесивним уласком тако да се вијача не окреће у "празно": улазак у паровима; протрчавање. Организовати игре од научених вежби.

Припремна вежба за прескок

Суножни скокови са одскачне даске и спојено доскок на струњачу. Из малог залета одразом са једне ноге наскок на одскачну даску или обележену површину на тлу, одскок увис и доскок на тло.

Бацања и хватања

Поновити бацање лоптице из места у одговарајући циљ; комбиновати вежбу из ходања. Вежбе руковања лоптом поновити и комбиновати на следећи начин: бацити лопту увис, окренути се за 360°, или плеснути рукама, лопту ухватити после одскока од тла; лопту ухватити и водити у месту једном па другом руком; исто, али лопту после хватања и вођења у месту, додати пару са једном руком ако је лопта мањег обима и са две руке лопту ако је лопта већег обима. Вођење лопте у ходању и трчању. Додавање са две руке у пару у ходању. Гађати лоптом у импровизовани кош или гол (једном и са обе руке).

Организовати игру са коришћењем вежби хватања и додавања, вођења и гађања.

Вишења и пењања

Дохватно вратило: помицање улево и удесно погрченим ногама у вису предњем; помицање улево и удесно, у вису предњем са окретом 180° укрштеним хватом. Узмак корацима уз косу површину, нагласити правилан завршни положај - упор. Њихање уз помоћ.

Пењање: уз лестве - поновити из претходног разреда и комбиновати са пењањем бочно, са наизменичним прехватањем и опирањем истовремено са обе ноге.

Вежбе на тлу

Упор чучећи, померањем руку напред, упор лежећи за рукама; померањем руку назад, упор лежећи пред рукама.

Два повезана колута напред; колут напред и спојено скок пруженим телом; колут напред из упора стојећег опружених ногу (после колотова обавезно урадити неколико вежби за јачање мишића леђа).

Из упора за рукама (лопта - медицинка на тлу иза шака), ослањањем ногу на притку рипстола, греду или коцку, тако да су ноге у зглобу кука савијене за 90°: опружањем ногу и одгуривањем колут преко лопте; из почучња на крају повишене површине (два оквира поклопца од сандука, две наслагане струњаче), опружањем у зглобовима колена и малим одскоком, колут напред преко медицинке. Комбиновати два спојена колута напред: један из чучња у чучањ, а други повезати опружањем ногу преко лопте, до става усправно, скок увито. Колут назад, из чучња у чучањ. Даље увежбавати комбинацију из првог разреда и додати два повезана колута напред и колут назад. Организовати мале полигоне и одељењско такмичење у обавезној вежби.

Вежбе равнотеже

На тлу и греди: упор клечећи на једној ноzi, заножити другом "мала вага"

Ниска греда, клупа: поновити ходања из првог разреда; ходање са привлачењем на целом стопалу и у успону: истом ногом целом дужином клупе, истом ногом са неколико корака, наизменично, једном па другом; ходање на целом стопалу, опружене стајне и са предножењем друге ноге (висина предножења према могућностима). Наскок: кораком, левом или десном ногом на почетак греде (бочно) до става заножно другом ногом. На крају греде, код сваке вежбе чучањ опружањем потиљачног зглоба и кичменог стуба, окрет у чучњу за 180°, став усправно. Комбинацију из првог разреда допунити са: уместо ходања, ходање са предножењем и, после ходања уназад додати чучањ и окрет у чучњу за 90°.

Организовати одељењско такмичење у обавезном саставу.

Вежбе реквизитима

Реквизите (*палице, вијаче, обручи, коцке и обручи*) користити приликом вежби обликовања, обучавања и увежбавања појединих садржаја, како је наведено у програму за први разред.

Ритмичке вежбе и народни плесови

Поновити елементе ходања и трчања из првог разреда. Дечји поскок са докораком.

Вијача: поновити елементе из програма за први разред и повезати их у композицију: њихање у бочној равни назад-напред, кружење, отворити је у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред, њихање и кружење у бочној равни на супротној страни, исти скокови, али са окретањем вијаче назад, зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока с ноге на ногу обртањем вијаче напред, став спетни, предручење.

Плесови: Ми смо деца весела. Једно коло по избору.

Минимални образовни захтеви

Трчање на 30 метара, са поласком из усправног става: првих 20 метара трчи се по линијама и преко препрека, а иза циља лагано зауставља, без топота стопалима. Залетом и са једноножним одскоком наскок на повишену површину, одскок, хитрим савијањем ногу, обухватањем колена и хитрим опружањем (згрчени положај), меко доскочити на струњачу или песак. Скокови у дубину са сандука, козлића и греде: из усправног става, става спетног и узручења спуштањем у мали почучањ, заручење,

замахом руку напред и горе, скок у дубину пруженим телом, меки доскок, предручење или узручење.

Бацање лоптице у циљ после неколико корака. Обавезна вежба на греди и вежба на тлу. Обавезни састав са вијачом. Вођење лопте левом и десном руком у ходању.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основне карактеристике програма

1. Програмска концепција физичког васпитања у основној школи заснива се на јединству наставних, ванчасовних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља физичког васпитања.

2. Програм физичког васпитања претпоставља да се кроз развијање физичких способности и стицање мноштва разноврсних знања и умења, ученици оспособљавају за задовољавање индивидуалних потреба и склоности, у крајњем, за коришћење физичког вежбања у свакодневном животу. Из тих разлога, у програму су прецизирани оперативни задаци с обзиром на пол и узраст ученика, а програм се остварује кроз следеће етапе: утврђивање стања; одређивање радних задатака за појединце и групе ученика; утврђивање средстава и метода за остваривање радних задатака; остваривање васпитних задатака; праћење и вредновање ефеката рада; оцењивање.

3. Програмски задаци остварују се, осим на редовним часовима, и кроз ванчасовне и ваншколске организационе облике рада, као што су излет, крос, логоровање, зимовање, курсни облици, слободне активности, такмичења, корективно-педагошки рад, дани спорта, приредбе и јавни наступи.

4. Да би физичко васпитање било примерено индивидуалним разликама ученика, који се узимају као критериј у диференцираном приступу, наставник ће сваког ученика усмеравати на оне програмске садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада који одговарају његовим индивидуалним интересовањима и могућностима.

5. Програм полази од чињенице да се циљ физичког васпитања не може остварити без активног и свесног учешћа ученика у наставним и другим облицима рада, те се предвиђа стицање одређених теоријских знања, која омогућавају ученику да схвати законитости процеса на којима се заснива физичко вежбање. Теоријско образовање треба да буде усклађено са нивоом интелектуалне зрелости и знањима које су ученици стекли у другим наставним предметима. За обраду појединих тема не предвиђају се посебни часови, већ се користе разне могућности да се у току вежбања ученицима пружају потребне информације у вези са конкретним задатком.

6. Ученицима, који услед ослабљеног здравља, смањених физичких или функционалних способности, лошег држања тела и телесних деформитета не могу да прате обавезни програм, обезбеђен је корективно-педагошки рад, који се реализује у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

7. Програмски садржаји односе се на оне вежбе и моторичке активности које чине основ за стицање трајних навика за вежбање и за које школа има највише услова да их реализује (природни облици кретања, вежбе обликовања, атлетика, вежбе на тлу и справама, ритмичка гимнастика, игре). Како су за остваривање постављеног циља погодне и оне моторне активности које нису обухваћене обавезним програмом, предвиђају се курсни облици наставе. То су скијање, пливање,

клизање, веслање, као и оне активности за које је заинтересована средина у којој школа живи и ради.

8. Ради остваривања постављених програмских задатака, одређеним законским регулативима, прецизира се обавеза школе да обезбеди све просторне и материјалне услове рада за успешно остваривање врло сложених друштвених интересу школском физичком васпитању.

Организација образовно-васпитног рада

Процес физичког васпитања усмерен је на:

- развијање физичких способности,
- усвајање моторичких знања, умења и навика,
- теоријско образовање.

Ове компоненте чине јединствен и веома сложен процес физичког васпитања, а у пракси сви ти задаци прожимају се и повезују са ситуацијама које настају у току рада.

1. У циљу *развијања физичких способности* - снаге, брзине, издржљивости, прецизности, гибљивости и покретљивости, на свим часовима, ванчасовним и ваншколским облицима рада, спроводи се низ поступака (метода) и облика рада путем којих се постижу оптималне вредности ових способности, као основ за успешно стицање моторичких знања, умења, навика и формирања правилног држања тела.

Програм за развијање физичких способности сачињава наставник. Овај програм се изводи у припремном делу часа, као вежбе обликовања, фронтално, са свим ученицима истовремено, које утичу на општу физиолошку и емоционалну припрему за вежбање и, пре свега, на својство покретљивости, као једне од функционалних својстава апарата за кретање. У току рада, наставник треба да постепено усмерава ученике на самостално извођење ових вежби као научених, како би његова пажња била усмерена на исправљање грешака у извођењу тих задатака и како би их успешније припремао да вежбање користе и у слободно време. Такође, у овом делу часа могу се користити и вежбе, које као делови биомеханичке структуре главног задатка, служе за обуку и увежбавање конкретног програмског задатка. Ученицима, који из здравствених разлога имају специфичне вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање у овом дела часа. Затим, у вишим разредима програм треба да буде у функцији развијања, пре свега, снаге, брзине и издржљивости и у том циљу примењују се одговарајуће методе. Као најпогодније методе за школско физичко васпитање, прилагођене из спортског тренинга, јесу за трчања (оптерећење у субмаксималном интензитету) *метод трајног рада*; за техничке дисциплине из атлетике и спортску гимнастику *метод интервално интензивног и екстензивног рада*; за спортске игре комбинација претходно наведених. Рад се организује фронтално ("кружни рад" са великим - дугим - кругом) или групно уз главни задатак ("кружни рад" као "кратки круг") са индивидуалним дозирањем. При изради програма, који садржи до 10 вежби, треба водити рачуна да у редоследу вежби не буду непосредно једна за другом две истородне вежбе, односно вежбе које ангажују исте мишићне групе. За сваког ученика наставник испуњава *радни картон* који садржи следеће елементе: име и презиме ученика, школска година (од петог до осмог разреда) и табелу са вежбама, нацртаним као скице у десет правоугаоника по вертикали. Поред сваке вежбе налази се рубрика за максималну вредност измерену за 30-секундно извођење конкретне вежбе (МВ), а затим се, на основу добијене МВ одреди половина те вредности (50%) и упише као дозирање за прву недељу и изводи се у једној серији, у другој недељи у две серије и у трећој недељи у три серије. Пауза

између сваког радног места је до 30 секунди ако се примењује *метод екстензивног и интензивног интервалног рада*. Уколико се вежбе у "кружном раду" изводе у једној серији са 50% МВ, онда се оне могу применити у уводном делу часа. Са две серије вежбе се изводе, углавном, фронтално ако се и главни задатак изводи фронтално, као што су трчања и вежбе на тлу, а са три серије изводи се групно, паралелно са главним задатком. Када се рад у главном делу часа организује у групама са различитим задацима (нпр, код вежби на справама, или атлетици у техничким дисциплинама), онда се поједине вежбе их програма (највише три вежбе) ситуирају уз главну вежбу и то тако да оне буду у функцији развијања оне способности која је релевантна за извођење главног задатка. На тај начин је свако радно место, по садржају, конзистентно у односу на постављени задатак. Након три недеље, поново се мери МВ и одреди 50% те вредности, плус једно извођење у првој недељи, два у другој и три у трећој недељи. Уколико се примењује метода трајног рада, ученици се крећу са једног на друго место без паузе и изводе вежбе са радне листе у умереном темпу у трајању од 5 минута у првој недељи до 15 минута у трећој недељи. Радни картони су обавезан дидактички материјал којег користи наставник. Наставник може да користи и друге методе које су познате у теорији и пракси.

2. Програмски садржаји дати су по разредима, а где је то потребно, одвојено и према полу. Акцент се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније може супротставити последицама свакодневне хипокинезије и на оне који су у нашој средини најразвијенији и за које има интересовања у појединим срединама.

2. 1. У I и II разреду, програмски садржаји се односе на кретања локомоторног карактера (ходања, трчања, скакања, пењања, пузања и вишења), затим манипулативног карактера (хватања, ношења и додавања предмета и реквизита) и динамичку и статичку равнотежу. Већина ових садржаја, као природни облици кретања, чине основ за изведена, по биомеханичкој структури конвенционалног карактера и, приликом њихове реализације, мора се водити рачуна о избору специфичних методских поступака обучавања, како би се ученици, усвајањем ових основних кретања, припремили за савладавање сложенијих програмских задатака.

Програмски садржаји за прва два разреда дати су детаљно, тако да представљају и програмски максимум и реализују се у основном делу часа.

За децу у прва два разреда програмски задаци за ово подручје су такве природе да могу да се реализују у свим школама и не захтевају посебне услове. Претежно, могу да се реализују у сали за физичко вежбање, на ливади, у школском дворишту, на отвореном спортском полигону, а у најгорем случају и у школском ходнику, или учионици. У ова два разреда пливање изводи предметни наставник или инструктор.

Предметна настава организује се у трећем и четвртном разреду. Уколико није могуће да се настава физичког васпитања у ова два разреда изводи као предметна, обезбеђује се стручно-инструктиван рад за циклус из вежби на тлу и справама и пливања.

У старијем разреду у програму су дати само кључни програмски садржаји, али не и већи избор вежби помоћу којих оне треба да се остваре. То је учињено ради тога да би наставник физичког васпитања, могао слободно и креативно да изналази ефикасна решења и бира вежбе помоћу којих ће ток физичког вежбања да прилагођава специфичностима ученичких могућности (диференцирани приступ), просторним и материјалним условима рада.

Спортска активност организује се од I до VIII разреда са једним часом недељно. Ученици се опредељују на почетку школске године за једну спортску грану, према обавезном програму који се реализује током школске године.

Програмом се предвиђа најмање један курс за обуку пливања од првог до четвртог разреда, један курс скијања у шестом разреду и активности која је од интереса за средину којој школа живи и ради (стони тенис, веслање, борилачки спортови).

Програм курсних облика сматра се интегралним делом обавезног наставног програма и, с обзиром на то да се за његову реализацију траже специфични материјални услови, то ће се ова настава организовати на посебан начин: на часовима у распореду редовне наставе (стони тенис, борилачки спортови...) у другим објектима у супротној смени од редовне наставе (пливање) и на другим објектима, а у за то планиране дане (скијање).

2. 2. Од организационих облика рада који треба да допринесу усвајању оних умења и навика који су од значаја за свакодневни живот, програм се реализује у ванчасовној и ваншколској организацији рада и предвиђа:

- упућивање ученика на самостално вежбање;
- корективно-педагошки рад;
- излети;
- кросеви;
- логоровање и зимовање;
- такмичења;
- дани спорта;
- слободне активности.

Разредни учитељ и наставник треба да упућују ученике да у слободно време *самостално вежбају*, јер се садржаји у највећој мери савладавају само на часу физичког васпитања. Због тога би се ова упутства првенствено односила на оне ученике чије физичке и моторичке способности не задовољавају, али и на остале, како би стекли трајну навику за вежбање. У том смислу током часова физичког васпитања разредни учитељ и наставник треба да ученицима прикаже и објасни вежбе, које за одређено време они треба код својих кућа, самостално, или уз помоћ других, да савладају. После извесног периода, разредни учитељ или наставник, на редовним часовима контролисаће шта је ученик од постављених задатака остварио.

Корективно-педагошки рад организује се са ученицима смањених физичких способности, ослабљеног здравља, са телесним деформитетима и лошим држањем тела и то:

- са ученицима смањених физичких способности ради се на савладавању програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и на развијању физичких способности, углавном, снаге, брзине и издржљивости;
- са ученицима ослабљеног здравља рад се организује у сарадњи са лекаром-специјалистом, који одређује врсту вежбе и степен оптерећења;
- са ученицима који имају лоше држање тела, или деформитете, рад спроводи наставник у сарадњи са лекаром или физијатром који утврђује врсту и степен деформитета и, с тим у вези, вежбе које треба применити. Тежи случајеви телесних деформитета третирају се у специјализованим здравственим установама.

Сви ученици, који се упућују и на корективно-педагошки рад, уз ограничења, вежбају на редовним часовима и најмање једном недељно на часовима корективно-педагошког рада. Програм сачињавају наставник и лекар специјалиста, и он треба да је примерен здравственом стању ученика. На тај начин, практично нема ученика који су ослобођени наставе физичког васпитања, већ се њихово вежбање прилагођава индивидуалним могућностима.

Излети се могу организовати по одељењима, или са више одељења, а њихове оперативне задатке, као и локацију, утврђују заједно стручни активни наставника физичког васпитања, уз сарадњу са свим другим активима који кроз излет треба да реализују своје задатке. Излети се организују у радне дане, или суботом, као полудневни.

Кросеви се одржавају два пута годишње за све ученике. Организација овог задатка због великог броја учесника, осим што припада наставнику физичког васпитања, задатак је и свих наставника школе. Одржавање кросева претпоставља благовремене и добре припреме ученика. Крос се одржава у оквиру радних дана, планираних за ову активност. Активни наставника утврђује место одржавања и дужину стазе, као и целокупну организацију.

Такмичења ученика чине интегралну компонентну процеса физичког васпитања на којима ученик проверава резултат свога рада. Школа је обавезна да створи материјалне, организационе и друге услове како би школска такмичења била доступна свим ученицима. Активни наставника на почетку школске године сачињава план такмичења (пропозиције, време...), која се организују после редовне наставе, радном суботом или на Дан спорта. Обавезна су међуодељењска, или међуразредна такмичења из *атлетике, вежби на тлу и справама и једне тимске игре*. Ученици учествују и на оним такмичењима која су у систему републичких такмичења за школску популацију.

Логоровање и зимовање организује се у трајању од најмање седам дана. У оквиру ових облика рада организују се оне активности које се не могу остварити за време редовних часова (обука пливања, веслања, кајакарења, вежбе оријентације у природи, скијање, клизање), а које доприносе активном одмору и јачању здравља и навикавању на колективни живот. Активни наставника сачињава конкретан план и програм активности, који се спроводи на зимовању и логоровању. Сваки ученик за време основне школе треба да по једном борави на логоровању и по једном на зимовању.

Дани спорта, два у току школске године, планирају се годишњим програмом рада школе у оквиру обавезних радних дана и могу се користити за крос, финална школска такмичења, пријатељске спортске сусрете и школске приредбе и наступи са програмом из физичког васпитања (јавни час).

Слободне активности организују се најмање једном недељно према плану рада којег сачињава наставник физичког васпитања. На почетку школске године, ученици се опредељују за једну од активности за које школа има услова да их организује. Уколико у школи наставу физичког васпитања изводи само један наставник, он може да у току школске године организује часове слободних активности за више спортских грана, тако што ће за одређени временски период планирати и одређену спортску грану (нпр. у јесењем, за атлетику, у зимском, за кошарку итд.). На тај начин задовољила би се интересовања ученика за различите спортске активности.

Захтев да се циљ физичког васпитања остварује и преко оних организационих облика рада који се остварују у ванчасовно и ваншколско време, подразумева и прилагођавање целокупне организације и режима рада школе, те ће се у конципирању годишњег програма рада васпитно-образовно деловање проширити и на ове организационе облике рада и за њихову реализацију обезбедити потребан број дана и неопходни материјални услови за рад. На тај начин, читав процес физичког васпитања у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада биће јединствен и под контролном улогом школе, као најодговорнијег и најстручнијег друштвено-

васпитног фактора, како би се сачувала основна програмска концепција наставе физичког васпитања.

3. *Теоријско образовање* подразумева стицање одређених знања путем којих ће ученици упознати суштину вежбаоног процеса и законитости развоја младог организма, као и стицање хигијенских навика, како би схватили крајњи циљ који физичким васпитањем треба да се оствари. Садржаји се реализују на редовним часовима, на ванчасовним и ваншколским активностима, уз практичан рад и за то се не предвиђају посебни часови. Наставник одређује теме сходно узрасту и образовном нивоу ученика.

Часови физичког васпитања - организација и основни дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова физичког васпитања треба да буду: јасноћа наставног садржаја; оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита; избор рационалних облика и метода рада; избор вежби оптималне образовне вредности; функционална повезаност свих делова часа - унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме; пуна ведрина и активност ученика током часа - моторичка и мисаона; визуализација помоћу савремених техничких средстава.

У I и II разреду часови се морају добро организовати, како у погледу јасних и прецизних облика и метода рада, тако и у погледу стварања радне и ведре атмосфере. У дидактичкој четвороделној подели треба да преовладају игре, али и садржаји који захтевају прецизност извођења, а којима претходе тачна упутства учитеља. Затим, учитељ треба да прати ток рада и указује на грешке, како би садржаји, претежно природног карактера, дали добру основу за усвајање садржаја са конвенционално сложенијом биомеханичком структуром, који се планирају за наредне разреде. Од метода преовладава метод живе речи, практични прикази задатка од стране учитеља или ученика старијих разреда, као и прикази пригодних садржаја путем слика, скица и видео-технике. На крају часа, учитељ пригодним речима треба да да оцену рада током протеклог часа и ученике упозна са наредним садржајем. Никако не треба да се догоди ситуација да деца није јасно које садржаје су увежбавали и у којој мери су из савладали. У том циљу ће и педагошке мере, као што су похвале и истицање добрих примера извођења, утицати на ефикаснију сазнајну функцију и мотивисаност за усвајање одређених знања и стицање навика, пошто деца у овом узрасту имају велике потребе за такмичењем, што само треба позитивно усмерити.

Приликом избора облика рада, наставник треба да узме у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, количину справа и реквизита, динамику обучавања и увежбавања наставног задатка, што значи да предност има онај облик рада (фронтални, групни, индивидуални) који се правовремено примењује. *Фронтални рад* се обично примењује у почетној фази обучавања и када је обезбеђен довољан простор и количина реквизита у односу на број ученика (трчања, вежбе на тлу, елементи тимских игара); *групни рад* са различитим задацима примењује се у фази увежбавања и то тако да су групе сталне за једну тематску област, састављене према индивидуалним способностима ученика (хомогенизиране), а које и чине основ у диференцираном приступу избору садржаја, у односу на те индивидуалне способности, радна места у групном раду, осим главног задатка, треба да садрже и помоћне справе за увежбавање делова биомеханичке структуре главне вежбе (предвежбе), као и оне вежбе које се односе на развијање оне способности која је релевантна за извођење главне вежбе (највише три вежбе из радног картона). На тај

начин радно место је по садржају конзистентно у односу на главни задатак, што је у складу са принципима интензивно организоване наставе. *Индивидуалан рад* се, углавном, примењује за ученике мањих способности, као и за ученике натпросечних способности.

Приликом избора методских поступака обучавања и увежбавање моторичких задатака, наставник треба да одабере вежбе такве образовне вредности које ће за расположив број часова обезбедити оптимално усвајање тог задатка.

Демонстрација задатка мора да буде јасна и прецизна што подразумева коришћење савремених техничких могућности (контурограми и видео-техника), како би наставник ефикасније упућивао ученике на законитости које владају кретањем, чиме се, током вежбања, остварује њихова моторна и мисаона активност.

Планирање образовно-васпитног рада

Настава физичког васпитања организује се са по 3 часа недељно. Наставник треба да изради:

- *опити глобални план рада*, који садржи све организационе облике рада у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада са оперативним елементима за конкретну школу.

- *опити глобални план по разредима*, који садржи организационе облике рада који су предвиђени за конкретан разред и њихову дистрибуцију по циклусима. Затим, овај план рада садржи дистрибуцију наставног садржаја и број часова по циклусима и служи као основа за израду оперативног плана рада по циклусима.

- *план рада по циклусима* садржи образовно-васпитне задатке, све организационе облике рада који се реализују у конкретном циклусу, распоред наставног садржаја са временском артикулацијом (месец, број часова и редни број часова) и методске напомене.

Наставно градиво подељено је у три циклуса или четири уколико се за тај разред предвиђа курсни облик. То су:

- један циклус за атлетику
- један циклус за вежбе на тлу и справама
- један циклус за тимску игру
- један циклус за курсни облик (уколико је планиран за одређени разред у часовној организацији рада).

Број часова по циклусима различити су по разредима.

Уколико се организује курсни облик за активност у часовној организацији рада, онда се планира четврти циклус, тако што се по четири часа одузима од прва три циклуса. Наставно градиво по циклусима може да се остварује у континуитету за један временски период (нпр. атлетика у јесењем, вежбе на тлу и справама у зимском и тимска игра у пролећном), или у два периода (нпр. трчања и скокови из атлетике у јесењем, а бацања у пролећном периоду).

Праћење и вредновање рада ученика

Праћење напретка ученика обавља се сукцесивно у току целе школске године, на основу јединствене методологије која предвиђа следеће тематске целине:

1. Стање моторичких способности;
2. Стање здравља и хигијенских навика;
3. Достигнути ниво савладаности моторних знања, умења и навика;
4. Однос према раду.

1. Праћење и вредновање моторичких способности у прва два разреда врши се на основу савладаности програмског садржаја којим се подстиче развој оних физичких способности за које је овај узраст критичан период због њихове

трансформације под утицајем физичких активности - координација, глпкост, равнотежа и експлозивна снага.

2. Стање здравља и хигијенских навика, прати се на основу утврђивања нивоа правилног држања тела и одржавања личне и колективне хигијене.

3. Степен савладаности моторних знања и умења спроводи се на основу минималних програмских захтева, који је утврђен на крају навођења програмских садржаја.

4. Однос према раду вреднује се на основу редовног и активног учествовања у наставном процесу, такмичењима и ваншколским активностима.

У првом разреду оцењивање се врши описно, а у другом бројчано, на основу остваривања циљева оперативних задатака.

Описни квалификативни распоређују се у три нивоа, којим се одређује степен укупног психофизичког статуса ученика. То су:

Први ниво

1. Ученик има висок степен развијености моторичких способности на основу оцене:

а) координације - манипулативне, осећај понашања тела у простору, у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину - ако је савладао да правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита, четири на рипстолу и две са палицом у првом разреду и по једну до две више у другом разреду; ако лако и брже од већине ученика у одељењу савладава вежбу на тлу; лако и у једнаком ритму савладава трчање преко поређаних препрека у првом разреду и преко "канала" у другом разреду; без прекида, неколико пута понови вођење лопте у месту са додавањем једном или обема рукама, у првом разреду и у кретању у другом разреду;

б) *глпкости* - раменог појаса, кичме и зглоба кука и ногу - ако покрете трупа, руку и ногу изводи меко уз оптималну пруживост и амплитуда (заклони, водоравни и дубоки претклон, висока заножења, предножења и одножења...);

в) *равнотеже* - ако на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној ноzi) покрете изводе без поремећаја тежишта тела;

г) *експлозивне снаге* - ако поскоке, скокове и прескакања изводи са оптималним опружањем у свим зглобовима ногу и при том постиже већу висину лета.

2. Ученик има правилан раст, не показује видљиве знаке умора приликом вежбања, нема телесне деформитете, има уредну опрему за вежбање и добро усвојене хигијенске навике - ако је телесни развој у складу са узрастом, ако је држање тела правилно и кичме без деформитета и нормално развијен свод стопала у односу на прототипе приказане на постерима и педоскопу и ако је уредног општег изгледа.

3. Ученик превазилази постављене минималне образовне захтеве - ако је према програмским садржајима успешно савладао и друга кретања свих ових захтева, а која су предвиђена Планом и програмом за први и други разреда, или је савладао и друге садржаје из програма у слободним активностима, која нису предвиђена за редовне часове физичког васпитања.

5. Ученик има позитиван активан однос према раду - ако је редован и активан на часовима и ако се ангажује у слободним активностима и такмичењима.

Други ниво

1. Ученик има задовољавајући степен развијености физичких способности - ако од наведених критерија значајно не одступа.

2. Ученик има мање недостатке у расту, или функционалним способностима или у правилном положају кичменог ступа, или у уредној опреми за вежбање и осталим хигијенским навикама.

3. Ученик је савладао све минималне образовне задатке, уз потешкоће код извођења (навести садржај).

4. Ученик има позитиван однос према раду - ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

1. Ученик делимично или потпуно, не задовољава ниво развијености физичких способности - ако показује значајна одступања од наведених критерија.

2. Ученик има веће недостатке или у расту, или у функционалним способностима, или у правилном положају кичменог стуба, или у радној опреми за вежбање и осталим хигијенским навикама.

3. Ученик није савладао већину садржаја предвиђених минималним програмском захтевима - има потешкоћа приликом савладавања (навести којих).

4. Ученик није заинтересован за вежбање, изостаје и не показује напредак - ако су ове карактеристике изражене.

Вредновање и оцењивање постигнутих резултата и достигнућа ученика врши се током целе године, у току и након савладавања планираног програмског садржаја, а према наведеним елементима за четири тематске целине. Наставник пажљиво прати ученика и оцењује тако да се добија потпуна слика о психофизичком статусу сваког ученика. Наставник може да унесе и још нека своја запажања која нису предвиђена овим тематским целинама, ако је то у интересу ученика. У целини, потребан је и педагошки приступ вредновању достигнућа ученика, како би оцена, било да је описна или бројчана, деловала стимулативно и указивала на напредак ученика, поготову што је за овај узраст карактеристична велика заинтересованост за покрет и игру.

У току праћења и оцењивања, треба ученике упознавати са циљем постигнућа, путем слика, постера и других очигледних материјала и средстава, како би они постали активни учесници у процесу наставе и оспособљавали се за самостално вежбање у слободно време.

На крају сваке оцене, учитељ треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље, поготову ако је психофизичко стање ученика незадовољавајуће.

ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ и задаци

Циљ наставе здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима из области здравственог васпитања, кроз учење засновано на искуству.

Учење садржаја здравственог васпитања подразумева превођење онога што знамо о здрављу у жељени начин понашања, уз препознавање правих животних вредности и подстицање оптималног развоја личности.

Задаци наставе здравственог васпитања су:

- развијање психички и физички здраве личности, одговорне према сопственом здрављу;
- стварање позитивног односа и мотивације за здрав начин живљења;
- васпитавање ученика за рад и живот у здравој средини;
- стицање знања, умења, ставова и вредности у циљу очувања и унапређивања здравља;

- промовисање позитивних социјалних интеракција у циљу очувања здравља,
- подстицање сазнања о себи, свом телу и сопственим способностима;
- развијање психичких и моторних способности у складу са индивидуалним карактеристикама;
- мотивисање и оспособљавање ученика да буду активни учесници у очувању свог здравља;
- развијање навика код ученика за очување и неговање своје околине;
- развијање истраживачких способности, критичког мишљења и креативности;
- проширивање знања о јединству и свеопштој повезаности процеса у природи;
- развијање одговорног односа према себи и другима;
- укључивање породице на плану промовисања здравља и усвајања здравог начина живота;
- развијање међусобног поштовања, поверења, искрености, уважавања личности, једнакости и отворене комуникације;
- усвајање и прихватање позитивних и сузбијање негативних облика понашања значајних за очување здравља;
- упознавање са најосновнијим елементима здравог начина живота;
- упознавање са протективним факторима за здравље, као што су: физичка активност и боравак у природи.

ПРВИ РАЗРЕД

Оперативни задаци:

- усвајање основних информација о здрављу;
- формирање у ученику жеље да упозна своје тело;
- усвајање основних знања о улози и значају физичке активности;
- упознавање са потребом усклађивања времена за игру, рад и одмор;
- упознавање са најчешћим ситуацијама у којима дете може да се повреди;
- стицање знања и вештина из области одржавања личне и колективне хигијене;
- упознавање са основним појмовима правилне исхране;
- упознавање са штетним ефектима појединих супстанци, са акцентом на штетне ефекте дувана и алкохола;
- прихватање оних које се од мене разликују;
- стицање основних појмова о начину самозаштите и заштите.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I Тема - *Ово сам ја* (8 часова)

1. Упознај своје тело - дијалогском методом пружити могућност свим ученицима да именују и покажу делове свога тела. Коришћењем слика човечјег тела, учитељ ће показати све делове тела у зависности од њиховог интересовања. Ангажовати ученике и подстаћи их да кроз покрет покажу шта све могу својим телом, како би схватили моторичку активност и еластичност организма. Нагласити значај физичке активности и физичког васпитања као предмета.

2. И ја растем - кроз причу о биљкама и животињама подстаћи ученике да размишљају и износе своје интерпретације на тему растем и развијам се. Кроз различите активности упознати их са факторима од којих зависе раст и развој (наслеђе, исхрана, хигијена, физичка активност).

3. Видим, чујем, осећам - обрадити чула на нивоу информисаности ученика.

- Око - обрадити кроз вежбу посматрања и запажања значајних појединости на одређеним предметима. Читањем текста указати ученицима на потребу да се текст удаљи од очију и да природна и вештачка светлост треба да долазе са леве стране. Нагласити неопходност ношења наочара у ситуацији када је то потребно.

- Ухо - може се реализовати на више начина: слушањем музике, шумава, разликовањем звукова и различитих тонова. Подстаћи ученике да пажљиво слушају саговорника.

- Осећам - кроз истраживачке активности, експериментисање и игру са предметима и биљкама упознати ученике са основним информацијама о чулу мириса, укуса и додира.

Подстицати ученике да своја знања практично примене (процена исправности намирница). Наставу учинити занимљивом кроз осмишљене разноврсне активности и стваралачке идеје ученика (мирис - цвеће, сапун; укус - чоколада, лимун; додир - меко, тврдо, топло, хладно).

4. Како сам дошао на свет - За реализацију ових садржаја из здравственог васпитања укључити родитеље. Осмишљено кроз разговор са ученицима направити поређење са кућним љубимцима и домаћим животињама. Поступно, у складу са узрастом ученика, појединачно и групно испричати основне појмове о рађању, полу и полним разликама.

II Тема - *Шта знам о здрављу* (8 часова)

1. Моје здравље - да би разумели појам "здравље", ученике треба подстаћи да размишљају и причају о свом виђењу на тему - Шта значи бити здрав, када се осећају "здро", шта све могу када су здрави, а шта не могу кад нису здрави.

2. Ко све брине о мом здрављу - Сагледавање ко све и на који начин брине о њиховом здрављу (родитељи, старатељи, бака, дека, доктор, зубар, учитељ...).

3. Шта се ради у дому здравља и болници - дијалошким методом и игром "доктора" приближити ученицима важност и значај:

- систематских прегледа (мерење телесне тежине и висине, држање тела, кичма, стопала, праћење развоја);

- вакцинације (превенција дечјих заразних болести);

- стоматолошки преглед (ницање зуба, хигијена зуба, редовне контроле, исхрана, протезе);

- интервенције у хитним случајевима.

4. Тражим помоћ - на основу стечених знања о здрављу, кроз разговор са ученицима и приказ њихових животних ситуација утврдити у којим околностима, када (висока температура, болови, пролив, повраћање, слабост, страх, крварење) и од кога (друг, учитељ, доктор, комшија, родитељи...) треба тражити помоћ. При реализацији ових садржаја, имати у виду различитост социјалних услова.

III Тема - *Дневни ритам* (4 часа)

1. Један мој дан - подстаћи ученике да кроз вербалну комуникацију опишу дневне активности, при чему су дозвољене сугестије наставника. На овај начин афирмишемо свесну мисаону активност и учење кроз искуство - животне ситуације.

2. Организација дана - израдом колаж постера, где ће сви ученици узети активно учешће, испланирати дневни ритам учења, одмора, спавања, облачења, физичке активности, игре, забаве. У зависности од могућности, и потреба ученика, принципом поступности одредити обим и дубину садржаја, имајући у виду средину у којој дете живи.

IV Тема - *Хигијена* (10 часова)

1. Лична хигијена - кроз анализу животних ситуација са ученицима, водити дискусију о личној хигијени на забаван и интересантан начин:

- прање руку (преношење болести прљавим рукама, хигијена ноктију);
- хигијена усне дупље, са тежиштем на прању зуба;
- купање и значај купања за здравље (у кади, под тушем, базен, отворене воде);
- нега тела (кожа, коса, гимнастичке вежбе);
- средства и прибор за одржавање личне хигијене (сапун, шампон, чешаљ, четкице за зубе, конач за зубе, паста за зубе, маказе).

Дијалогском методом и методом демонстрације стечена знања правилно преточити у основне навике одржавања личне хигијене. Ученике током школске године редовно подстицати на практичну примену усвојених знања.

2. Хигијена простора - са ученицима урадити анализу животних ситуација на тему - Хигијена простора.

- Хигијена учионице (чиста, проветрена, светла, корпа за отпатке);
- школски намештај (клубе и столице одговарају узрасту, хигијенски чисте и од одговарајућег материјала);
- хигијена дворишта, улице, игралишта и зелених површина.

3. Мој кутак - моја соба. Најбољи пут да сазнања о хигијени становања јесте начин да ученици причају о свом кутку (где и како чувам своју обућу, одећу, своје ствари, како одржавам хигијену своје собе).

Синтезу стечених знања преточити у практичну примену израдом колажа и постера.

[V Тема - *Исхрана и њен значај за здрав живот* (6 часова)

1. Правилна исхрана - упознавање ученика са основним принципима правилне исхране што подразумева заступљеност свих хранљивих материја у довољним количинама (квалитативно и квантитативно, разноврсно и планирано).

2. Животне намирнице - ученици износе своја животна искуства и уз помоћ учитеља који их мотивише, праве постере животних намирница. Слаткиши, чоколада, грицкалице и брза храна (како и кад).

3. Заједно за столом - дијалогском методом код ученика формирати став о потреби редовног уношења хране и културе обедовања (породични ручак, топло, хладно, жвакати храну - због лакшег варења и развоја вилице и зуба).

ДРУГИ РАЗРЕД

Оперативни задаци:

- усвајање информација и формирање представе о здрављу и најважнијим факторима који доприносе очувању и унапређивању здравља;
- формирање културе обедовања и упознавање са последицама неправилне исхране;
- усвојена знања одржавања личне хигијене преточити у практична умења, стално применљива;
- формирање ставова о значају физичке активности и боравка у природи;
- развијање свести о потреби да има усклађен дневни ритам: одмора, спавања, учења и игре примерен узрасту уз асистенцију одраслих;
- уочавање ситуације у којима може да се повреди и избегавање истих;
- развијање самопоштовања и самопоуздања у циљу лакшег прилагођавања и сналажења у непознатим ситуацијама;
- формирање жеље и спремности да помогну вршњацима у свакој ситуацији;

- препознавање знакова умора и замора и потреба за њиховим отклањањем;
- превенција употребе психоактивних супстанци: дувана и алкохола.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I Тема - *Шта се догађа у мом телу* (6 часова)

1. Растем и то се види - подстаћи мисаону активност ученика и направити поређење претходног и садашњег стања (могао сам да обучем, а сада не могу, мале ципеле, мала мајица, порастао сам, тежи сам).

2. Развијам се - на примерима шта су све научили, шта све знају и умеју ученици ће схватити како се заједно са растом и развијају, постају старији - зрелији.

3. Пут хране - кроз размену мисли, искуства и знања схватиће основне појмове о кретању хране у организму (уносимо, жваћемо, вари се у желуцу, избацујемо).

4. Пут воде - веома је битно да ученици схвате значај уношења воде. Објаснити улогу воде у организму и развијати навику редовног уношења воде. Адекватном организацијом рада у школи омогућити ученицима обављање физиолошких потреба - хоћу у тоалет, без осећаја стида.

5. И зуби се мењају - сазнања о зубима допунити новим информацијама о ницању зуба, хигијени и болестима зуба.

II Тема - *Ја и моје здравље* (10 часова)

1. Како сачувати здравље - Интегрисањем научног градива у првом разреду и личног искуства ученика, подстаћи их да дођу до основних фактора неопходних за очување здравља (исхрана, лична хигијена, хигијена средине, наслеђе, физичка активност).

2. Шта може да наруши моје здравље - кроз причу и одређене активности упознати ученике са факторима који могу да наруше здравље.

- У кући, на улици, у природи (упознавање са ознакама и симболима опасних материја, струја, вода, сунчаница, животиње - крпељ, пчела, комарац, мува, опасне животиње, температура, саобраћај, храна...).

- Ситуације у којима се могу повредити (употреба кућних апарата, купање, непримерене физичке активности...).

- Предмети који ме могу повредити (оштри предмети, оруђа, оружја...).

3. Чувам се - примерима и причом из живота и искуства ученика, доћи до закључка шта све они могу чинити да би сачували своје здравље.

III Тема - *Дневни ритам* (4 часа)

1. Лети и зими - направити поређење дневних активности у односу на годишња доба. Уочити разлике дневног ритма у зависности од годишњих доба. Направити поређење са домаћим животињама у циљу бољег разумевања.

2. Како препознати умор - упознати ученике са основним симптомима умора и значајем смењивања динамичких и мирних активности у дану. Све психичке и физичке активности током дана ускладити са потребама и могућностима.

3. Школа и здравље - зашто је потребан распуст (због одмора, временских прилика - зима, лето).

IV Тема - *Лична хигијена* (4 часа)

Ученицима је потребно поставити као императив свакодневно обраћање пажње на елементе личне хигијене кроз повезивање са садржајима других предмета. Садржаје личне хигијене обрадити кроз игру, колаже, постере, позориштанце и разговор у складу са могућностима ученика.

V Тема - *Исхрана* (6 часова)

1. Мој кувар - кроз заједничку практичну активност израде јеловника проверити усвојеност знања и умења из области здраве исхране. Проширити и систематизовати знања и искуства ученика стечена у првом разреду.

2. Неправилна исхрана - поремећаји који настају услед не правилне исхране: заостајање у расту и развоју, поремећај телесне тежине, болести зуба, кичменог стуба и грудног коша.

VI Тема - *Превенција злоупотребе алкохола и дувана* (4 часа)

1. Ја и моје одељење у борби против пушења и конзумирања алкохола - увод у активност су основне информације о алкохолу и дувану и игра - "корисно/штетно". Ангажовати све ученике да кроз прављење изложбе, плаката, постера и ликовних радова дају свој допринос борби против пушења и конзумирања алкохола.

VII Тема - *Занемаривање и злостављање деце* (2 часа)

Ову тему због њене специфичности реализовати у сарадњи са стручњаком-професионалцем за питања занемаривања и злостављања деце (разговор са ученицима, родитељима, наставницима...).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене активности у образовно-васпитном раду

Предложени програмски садржаји представљају полазну основу за континуиран рад и реализацију задатих циљева. Унутрашњу структуру планираних садржаја флексибилно прилагодити постављеним циљевима образовања и условима рада у школи. Ефикасним и подстицајним методама рада са ученицима доћи до начина који омогућава усвајање генеративних, трансферних и функционалних основних знања и вештина, која представљају основу за усвајање појмова и знања у наредним фазама школовања.

Програмски садржаји се реализују по редоследу наставних јединица са фондом часова који је флексибилан. Ниво обраде наставних садржаја, у зависности од могућности и интересовања ученика, учитељ може организовати тако да се сваки ученик упозна са основним појмовима о здрављу и поступно уводи у здрав начин живљења. Применом принципа поступности - од лакшег ка тежем, у другом разреду се проширују знања како по обиму, тако и по сложености садржаја. Подстицањем мисаоне активности и применом метода анализе и синтезе, постиже се логичан начин размишљања и виши сазнајни ниво. У реализацији програма пратити развојни пут ученика водећи рачуна о индивидуалним карактеристикама сваког понаособ, као и о социјалном миљеу у ком ученик живи.

Подршка учитеља, као и целог одељења, током рада битан је предуслов успешне реализације програма. Применити низ методичких радњи током сваког часа обраде садржаја. Поред теоријских информација и њихове практичне примене у циљу сагледавања целовитости материје, потребно је дијалошким методом што више подстицајно активирати ученике у раду, користећи при том животно искуство, односно ситуације у којима су се некада нашли.

За успешну реализацију појединих наставних јединица потребно је ангажовати родитеље јер су они неопходан партнер наставницима и истовремено извор идеја, активности и добре воље, вођени искреном жељом за стварање што хуманијих и здравијих услова за школовање своје деце. Облици сарадње са родитељима могу бити различити: преко деце, индивидуално, родитељски састанци, трибине, непосредно учешће родитеља у реализацији наставних тема.

Деци је неопходно приближити чињеницу да је здравље појединца, не само лично, већ и опште добро. **Оно се у великој мери учи те свако може значајно утицати на квалитет свога здравља ако прихвати здраве стилове живота.** Деца морају добити благовремену и квалитетну информацију коју ће умети да усвоје и уграде у свакодневно понашање. Постоје бројне могућности како се свака тема може приближити ученицима. То сигурно не треба да буде једноставно изношење чињеница већ разноврсне активности које свестрано укључују ученике кроз радионице, едукативне игре, имитације... Неопходно је остварити интерактивно и динамично учење у одељењу како би ученици са лакоћом прихватили и усвојили знања, а да при томе немају утисак напорног рада. Створити динамичку и променљиву средину за учење са осмишљено организованим материјалом који одговара развојном нивоу и индивидуалним интересовањима ученика.

Грађење толерантне комуникације кључно је да би се сви ученици осећали пријатно и да би активно и отворено учествовали у заједничком раду.

Изузетно је важно да учитељ води и усмерава рад. Неопходно је да сви ученици говоре један по један, а остали слушају. Слушање других може проширити или променити нечије ставове, помоћи да се размене идеје, разјасне ставови, вредности и понашање.

Учитељи подстичу дискусију питањима имајући у виду индивидуалне карактеристике ученика. Истицање важности сагледавања проблема из различитих углова омогућава и развијање критичког мишљења, једне од основних животних вештина. На крају дискусије, изводи се закључак у коме је пожељно изнети позитивне коментаре које су ученици користили током часа.

Наставне активности потребно је усмерити на животну праксу и тиме знања и умења ставити у функцију применљивости. У раду са ученицима неопходно је подстицати радозналост, самосталност и стваралачке идеје, са уважавањем развојних и индивидуалних карактеристика.

За успешну реализацију програма, поред коришћења одговарајућег уџбеника, приручног материјала и литературе неопходна је обука учитеља на семинарима, које ће држати стручни тимови (лекар, педагог, психолог, учитељ).

Успех ученика у првом и другом разреду оцењује се описно. Потребно је да учитељ континуирано, на адекватан начин, прати напредовање ученика имајући у виду његове индивидуалне способности да разуме и прихвати понуђене садржаје. Како ученици, тако и учитељ, поседује сопствену индивидуалност која се огледа у раду са ученицима, при чему има и професионалну обавезу да обезбеди квалитетно образовање за сву децу. Вредновање постигнућа ученика у овој области подразумева заинтересованост, активно учешће у раду, формирање позитивних ставова о здрављу, усвајање и практичну примену стеченог знања током школске године.

Вредновање постигнућа ученика усагласити са Законом о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 58/2004 и 62/2004) и Правилником о оцењивању ученика основне школе. Постојећи стандарди постигнућа ученика из ове области биће разрађени у оквиру осталих стандарда у првом циклусу васпитно-образовног рада.

ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

БЕРСКА НАСТАВА

Циљ и задаци

Циљеви верске наставе јесу да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Упознавање ученика са вером и духовним искуствима сопствене, историјски дате Цркве или верске заједнице треба да се остварује у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства.

Задачи верске наставе јесу да код ученика:

- развија отвореност и однос према Богу, другачијем и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам;

- развија способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божју и за себе;

- развија тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене Цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналажењу равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом и пре и после свега са Богом;

- изгради способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;

- изгради свест и уверење да свет и живот имају вечни смисао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог односа према Богу, људима и природи.

ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС (ВЕРОНАУКА)

Циљ и задаци

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православно поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се излагање хришћанског виђења живота и постојања света обавља у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и на делатном плану, уз настојање да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота (однос са Богом, са светом, са другим људима и са собом).

Задачи православног катихизиса (веронауке) јесу да код ученика:

- развије отвореност и однос према Богу као другој и друга чијој личности у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као икони Божијој,

личности, такође, другачијој у односу на нас, те да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (свест о заједници);

- развије способност за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и друго, као и одговарање на ова питања у светлу православне хришћанске вере и искуства Цркве;

- изграде способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност са другим наукама);

- помогне у одговорном обликовању заједничког живота са другима, у изналажењу равнотеже између властите личности и заједнице, у остварењу сусрета са светом (са људима различитих култура, религија и погледа на свет, са друштвом, са природом) и са Богом;

- изгради уверење да свет и све што је у њему створени су за вечност, да су сви створени да буду причасници вечног живота, те да из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања сопственог односа према другом човеку као непоновљивом бићу и према творевини Божијој и изгради спремност на покајање.

Садржаји наставе православног катихизиса распоређени су по линеарно-концентричном (симбиотичком, спиралном) принципу. То значи да се у сваком разреду изабирају одређени раније уведени садржаји, а затим се у оквиру сваке теме, које ће се током дате године школовања низати у сукцесивном следу, врши се активизација претходно стечених знања и формираних умења. Наравно, у сваком разреду уводе се и потпуно нове теме, које ће послужити као ослонац за надограђивање знања у наредним разредима. След тема је у нижим разредима силазни (десцендентни), односно базира се на излагању материје према психолошкој приступачности, док је у вишим разредима основне школе узлазни (асцендентни), дакле темељи се на начелима теолошке научне систематике.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ наставе православног катихизиса у овом разреду јесте прихватање да је постојање израз заједништва личности, а да личност постоји само у заједници слободе са другом личношћу.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- уоче да се кроз слободни однос љубави према некоме или нечему тај неко или нешто конкретизује, односно да постаје за нас јединствено и непоновљиво;

- уоче да љубав човека према другим људима и природи њима даје непоновљиву вредност и постојање;

- уоче да од онога кога заволимо зависи и наше постојање;

- науче да је човек икона Божија управо због тога што може да друга бића чини непоновљивим.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

- Човек је икона Божија (човек има својство да љубављу чини нешто да постоји, слично као што то може Бог).

- Бог је заједница личности Оца и Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).
- Човек као биће заједнице.
- Бог је из љубави створио свет заједно са Сином и Духом.
- Исус Христос је посредник између Бога и створене природе.
- Црква је заједница свих људи и целе природе кроз Христа са Богом.
- Православна иконографија показује свет и човека у заједници с Богом.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава православног катихизиса у I и II разреду основне школе треба да буде припрема ученика да прихвате да је постојање израз заједнице, односно да је личност заједница са другом личношћу. Зато у настави треба користити она деџа искуства која на то указују. То се може остварити кроз приче, цртеже које ће деца сама цртати и на којима ће увек бити представљена бића у односу, тј. целина онога што се црта (нпр. родитељи, браћа, сестре, кућа, двориште све заједно; море и лађе на мору са птицама и сунцем итд. преко дружења и организовања таквих врста игара које ће указивати на заједницу са другим као основу постојања). Да би при том била избегнута опасност од схватања да свака врста заједнице може бити основ истинског постојања, треба увек имати на уму и истицати литургијско искуство заједнице и литургијску структуру која је утемељена на слободи, а не на природним нагонима.

Појмове као што су: Бог, личност, слобода, љубав, треба такође, увек тумачити на основу искуства заједништва са другим човеком, односно литургијског искуства заједништва. Кад говоримо о Богу, све треба тумачити у оквиру Литургије, њене структуре и радњи које се тамо одвијају. На тај начин ће се избећи апстрактност која је страна деци овог узраста и постићи то да се Бог сусреће и види кроз живе и конкретне чланове Литургије у једном догађају, што је суштина хришћанског учења о оваплоћењу Бога Сина, о томе да је личност заједница са Богом као са другом личношћу и да је слобода љубав према другој личности.

Конкретно у I разреду треба наглашавати:

- искуство љубави које чини да свет који нас окружује не буде маса, већ да га чине конкретна и непоновљива бића. Пример за ово дат је у причи *Љубав у уџбенику*: Епископ Игњатије, *Црквени словарь*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2002. Слични примери могу се наћи у књизи *Мали принц*, Егзиперија и у другим сличним књигама, као и у оквиру непосредних људских искустава;

- да биће са којим смо у заједници љубави постаје извор и нашег постојања као конкретне личности. Пример за ово дат је у причи *Извор нашег живота* у наведеном уџбенику.

Теме: *Човек је икона Божија и Бог је створио свет из љубави* треба објаснити на примеру из приче *Љубав* у наведеном уџбенику. Ученицима треба показати да кад човек неког заволи, односно кад оствари заједницу са неким, тада он за њега стварно и постоји, односно као да га човек својом љубављу ствара и то као конкретно и непоновљиво биће. Ту моћ једино имају Бог и људи, с том разликом да једино Бог може да ствара нешто из небића.

Теме: *Христос је посредник између Бога и света и Црква је заједница природе и људи кроз Христа с Богом* треба, такође, објаснити на основу искуства љубави према другом бићу. Када човек воли једно биће, онда у њему гледа и сва остала. Бог Отац највише воли свога Сина, Исуса Христа, и у њему види све људе као своје

синове. Све што буде постало део ове заједнице Бога Оца и Сина, Исуса Христа, постаће драго и Богу и постојаће вечно. (Видети пример из приче *Даровање* у уџбенику. То треба повезати са догађајем крштења којим улазимо у Цркву као заједницу Христа са Богом Оцем, односно да се крштењем конституише Црква, заједница са Христом, у којој постајемо синови Божији и зато браћа међу собом).

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Оно што је најважније и што је основни циљ катихизиса јесте то да ученици постану чланови Литургијске заједнице. Јер, Литургија, као живо присуство Христа и као икона вечног постојања природе и човека, треба да дâ ипостас, односно да оцрквени и да дâ смисао нашем историјском живљењу. Зато треба, кад год је то могуће, ученике доводити, или упућивати на Литургијска сабрања.

У току сваке године, конкретно пре свих наилазећих великих празника, како Господњих, тако и Богородичиних и светитељских, треба упознати ученике са историјом настанка празника и садржином догађаја који се слави. Кад је реч о светитељским празницима посебну пажњу треба обратити Србима светитељима: Св. Сави, Св. Симеону, на празник Видовдан итд. Ученици би требало да се упознају и с личностима светитеља које славе као Крсну славу. (У ту сврху треба пре свега користити житија тих светитеља која се могу наћи и у: Јустин Поповић, *Житија светих*, Ћелије, Ваљево, а затим и осталу пригодну литературу).

Такође, пре почетка Васкршњег поста, треба упознати ученике с његовом садржином и циљем, као и са богословском подлогом поста, и његовом важношћу за човека. (Најпогоднија литература за то јесте: А. Шмеман, *Велики пост*, Крагујевац, последње издање.)

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у другом разреду основне школе јесте прихватање да је постојање израз заједништва личности, а да личност постоји само у заједници слободе са другом личношћу.

Оперативни задаци наставе православног катихизиса (веронауке) у другом разреду основне школе јесу да ученик:

- уочи да Литургија није обичан догађај;
- уочи да се на Литургији појављује Бог као заједница личности: Оца, Сина - Христа и Светог Духа;
- упозна структуру Литургије;
- разликује радње на Литургији;
- уочи да је Исус Христос, иако физички одсутан, присутан на Литургији као плод наше љубави према њему.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

- Бог је заједница личности Оца, Сина и Светог Духа (биће као заједница, као љубав).
- Литургија као икона будућег века, Царства божјег.
- Литургија - откривање Бога (литургијско искуство Бога, личности, слободе, љубави. Бог као биће заједнице).
- Структура Литургије - цркве (епископ, свештеници, ђакони и народ).

- Литургија је и присуство Христово и ишчекивање доласка Христовог (љубављу према Христу чинимо да је Он присутан међу нама на Литургији иако је физички одсутан).

- Православна иконографија показује стање света и човека у будућем веку.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава православног катихизиса у I и II разреду основне школе треба да буде припрема ученика да прихвате да је постојање израз заједнице, односно да је личност заједница са другом личношћу. Зато у настави треба користити она дејства искуства која на ово указују. То се може остварити кроз приче, цртеже које ће деца сама цртати и на којима ће увек бити представљена бића у односу, тј. целина онога што се црта: нпр. родитељи, браћа, сестре, кућа, двориште, све заједно; море и лађе на мору с птицама и сунцем итд. преко дружења и организовања таквих врста игара које ће указивати на заједницу са другим као основу постојања. Да би се при том избегла опасност од схватања да свака врста заједнице може бити основ истинског постојања, треба увек имати на уму и истицати литургијску заједницу као једину истиниту јер се у њој остварује заједница с Богом у Христу, као и литургијско искуство заједнице и литургијску структуру која је утемељена на слободи а не на природним нагонима.

Појмове као што су: Бог, личност, слобода, љубав треба, такође, увек тумачити на основу искуства заједништва са другим човеком, односно литургијског искуства заједништва. Кад говоримо о Богу, све треба тумачити у оквиру Литургије, њене структуре и радњи које се тамо одвијају. На тај начин ће бити избегнута апстрактност која је страна деци овог узраста и постићи ће се то да се Бог сусреће и види кроз живе и конкретне чланове Литургије у једном догађају, што је суштина хришћанског учења о оваплоћењу Бога Сина, о томе да је личност заједница с Богом у Христу као с другом личношћу и да је слобода љубав према другој личности.

Конкретно у II разреду треба наглашавати:

- да је Бог заједница конкретних личности: Оца, Сина и Св. Духа;

- да Бог није идеја и апстрактан појам, већ жива личност која је постала човек и зато се среће преко човека у Литургији;

- да богољубље истовремено значи човекољубље.

С друге стране, у овом разреду треба ученицима одмах указивати на разлику између стања у будућности и стања у садашњости историје, односно будућег и садашњег стања цркве, преко дечјих искустава напредовања на основу остварења постављених циљева, као и на основу литургијског искуства. То значи да садашње постојање и истину света треба утемељити на будућности. Нагласак, дакле, треба ставити на то да је истинска будућност света и човека у будућем Царству божјем и да је на основу структуре тога царства утемељена и структура Литургије (епископ окружен свештеницима и народом, односно Христос окружен апостолима и народом).

Тај циљ се може постићи, пре свега, описом Литургије као иконе будућег Царства Божјег, али и преко дечјих игара које треба да буду тако организована да одсликавају будуће Царство Божје, као и преко дечијих цртежа.

Теме: *Литургија као икона Царства Божјег* и *Литургија - откривање Бога* треба реализовати преко објашњења Литургије. Да бисмо показали да је Литургија икона будућег Царства, треба указати на оне елементе по којима се Литургија разликује од садашњег свакодневног живота (в. причу: *Први пут на Литургији*, у:

Игњатије (Мидић), *Православни катихизис за други разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003. или сличне описе литургије). Описом структуре Литургије, као и радњи које се у њој збивају, треба показати да су Св. Тројица присутна преко Литургије. Онај који приноси дарове и стоји на челу литургијског сабрања, односно епископ, јесте икона Христова. Дух Свети нас повезује са Христом, односно са епископом, крштењем, а сама евхаристија је преко Христа управљена ка Богу Оцу. Једино Син Божји је постао човек, Исус Христос, и зато се он и види као човек, епископ, док су Отац и Дух невидљиви, али зато на њих указује сама Литургија, која без тог указивања не може да постоји. (На пример, не постоји Литургија без сабрања народа око епископа које се остварује крштењем и рукоположењем, што указује на присуство Духа, као ни без приноса дарова и молби, које су упућене Богу Оцу).

Такође, у контексту литургијског искуства треба показати да су личност, слобода остварљиви једино као изрази љубави према другим људима. (У ту сврху треба користити приче које су дате у наведеном уџбенику, или њима сличне).

Темом *Литургија као присуство и ишчекивање Христа* треба да се објасни дијалектички однос између садашњег и будућег века у Литургији, односно истовременост присутности и одсутности Христа. Да би била избегнута опасност од имитације као начина на који је Христос присутан у Литургији, иако је физички одсутан, треба истаћи искуство личности, односно искуство заједнице слободе, љубави са другом личношћу. Христос као личност може бити присутан међу нама иако је физички одсутан, ако смо везани за њега, ако га волимо изнад свега (пример је дат у причи *Чекајући Николу* у наведеном уџбенику за II разред основне школе).

Православна иконографија, архитектура, књижевност (житија светих), наша епска поезија (посебно песме о Косовском боју) такође указују на будућност која је присутна у садашњости, односно на то да вера у будућност опредељује збивања у садашњости. Иконе сликају будуће стање људи и природе у Царству Божјем. Исто је садржано и у житијима светих. Православни храм архитектонски одсликава Царство Божје и његову структуру. За овај узраст довољно је указати на присутност целине онога што се слика, да би се показала разлика између садашњег века и будућег (на пример, у сцени Христовог крштења на реци Јордану у води се виде и рибице, што у природној стварности није случај, а што указује и на то да ће у Царству Божјем и природа бити присутан. Треба указати, такође, на персонификацију природе присутне у православној иконографији. Такав је, на пример, приказ света као човека у сцени силаска Св. Духа на апостоле, реке Јордана и мора у сцени крштења Христовог, што је блиско деци овог узраста).

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Оно што је најважније и што је основни циљ катихизиса јесте то да ученици постану чланови литургијске заједнице. Јер, Литургија, као живо присуство Христа и као икона вечног постојања природе и човека, треба да да ипостас, односно да оцрквени и да да смисао нашем историјском живљењу. Зато треба, кад год је то могуће, ученике доводити, или упућивати на литургијска сабрања.

У току сваке године, конкретно пре свих наилазећих великих празника, како Господњих, тако и Богородичиних и светитељских, треба упознати ученике са историјом настанка празника и садржином догађаја који се слави. Кад је реч о светитељским празницима, посебну пажњу треба обратити Србима светитељима: св. Сави, св. Симеону, на празник Видовдан итд. Ученици би требало да се упознају и с

личностима светитеља које славе као крсну славу. (У ту сврху треба пре свега користити житија тих светитеља која се могу наћи у: Јустин Поповић, *Житија светих*, Ђелије, Ваљево, а затим и осталу пригодну литературу).

Такође, пре почетка Васкршњег поста, треба упознати ученике с његовом садржином и циљем, као и са богословском подлогом поста, и његовом важношћу за човека. (Најпогоднија литература за то јесте: А. Шмеман, *Велики пост*, Крагујевац, последње издање.)

ИСЛАМСКА ВЈЕРОНАУКА (ИЛМУДИН)

Циљ и задаци

Циљ наставе исламске вјеронауке (илмудин) у основном образовању и васпитању јесте да пружи ученику основни вјернички поглед на свијет, са посебним нагласком на вјернички практични живот, а такође и будући вјечни живот. То значи да дјеча, на начин примјерен њиховом узрасту, упознају властиту вјеру у њеној духовној, моралној, социјалној, мисионарској и другим димензијама. Излагање вјерског виђења и постојања свијета обавља се у отвореном и толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама. Начин приступа је исламско виђење које обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и вјерско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-дјелатно, с настојањем да се основне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос према Богу, према свијету, према другим људима и однос према самом себи.

Задаци наставе исламског вјеронаука су да се код ученика:

- развије свијест о Богу као Створитељу и однос према људима као најсавршенијим божијим створењима;
- изграђује способност (на начин примјерен узрасту ученика) за постављање питања о цјелини и најдубљем смислу постојања човека и свијета, о људској слободи, животу у заједници, смрти, односу са природом која нас окружује, као и са размишљањима о тим питањима у свијетлу вјере ислама;
- развије и изгради способност дубљег разумјевања и вриједновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човјечанства, као и достигнућа у разним областима научног дјеловања;
- помогне у одговорном обликовању заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите личности и заједнице, у остваривању сусрета са свијетом (са људима различитих култура, религија и погледа на свијет, с друштвом, с природом) и с Богом;
- изгради увјерење да је његов живот на овом свијету само припрема за вјечност, да су сви створени да буду судионици вјечног живота, да се из те перспективе код ученика развија способност разумјевања, преиспитивања и вриједновања властитог односа према другом човјеку као Божијем створењу и изгради спремност за покајање.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљеви наставе исламског вјеронаука у овом разреду су:

- препознавање основних начела вјере;
- упознавање са најзначајнијим датумима код муслимана;
- упознавање са важношћу свакодневног учења Курана.

Оперативни задаци

Ученици треба да се:

- оспособе да отпочну сваки свој посао, онако како прописи вјере налажу и са успјехом га окончају;
- оспособе да препознају основна начела своје вјере и да знају цијенити своју веру и поштовати другачије од себе;
- упознају са датумима рођења и смрти Божијег Посланика, Његовим животом и Његовим односом према дјечи;
- упознају са најзначајнијим датумима који се код муслимана празнично обиљежавају;
- упознају са чињеницом да је Аллах ц. ш., Узвишени Господар, свим народима слао Посланике који су их опомињали и подстицали да чине добра;
- упознају са бројем Куранских сура и важношћу свакодневног учења Курана.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

УВОД (међусобно упознавање ученика и вјероучитеља, упознавање са садржајима програма Исламске вјеронауке - Илмудин)

РАББИ ЈЕСИР, ИКРЕ, СЕЛАМ

- учење кратке дове (молитве) Рабби јесир за успешан почетак;
- упознавање ученика са првим ријечима објављеним у Кур'ану (Икре - учи);
- исламски поздрав - селам

КО САМ - ШТА САМ И МОЈИ ПРИЈАТЕЉИ

- назив наше вјере;
- изглед барјака;
- активност другова.

ЈЕЛО И ПИЋЕ

- шта је муслиману дозвољено а шта забрањено од хране и пића

ПОРОДИЦА

- чланови породице, њихове активности и дужности једних према другима

ШКОЛА И ДЕЦА

- обрадити кроз песмицу "Азра иде у школу" и "Ајша и птице"

БИСМИЛА

- учење бисмиле и основних постулата вјере ислама кроз питања "запамти" и "пронађи"

ПОЗДРАВ МИРА

- учење исламског поздрава - селам и његово значење

КЕЛИМЕ - И - ШЕХАДЕТ

- упознавање са првим стубом ислама којим се свједочи и очитује једноћа Створитеља и потврђује посланство Мухамеда а. с.

ДЕСНА СТРАНА

- кроз пјесмицу "Мехо љеватан" указати на предност десне стране у животу вјерника

МУСЛИМАНИ И КЊИГА

- кроз причу "Књига под јастуком" нагласити поруку обавезности дружења са књигом

МУСЛИМАНСКИ МУБАРЕК ДАНИ

- приказати Бајрам кроз песмицу и Бајрамска илахија

НА УЛИЦИ

- кроз илустрацију приказати лијепу улицу као огледало њених становника и уз обраду пјесме "Уљудно се понашај"

ЕЗАН

- упознавање ученика са историјатом езана (позив на молитву) и његовим текстом

ЕЛ - ФАТИХА

- учење прве суре у Кур'ану и њеног значења
РОЂЕЊЕ ВЕРОВЕСНИКА МУХАМЕДА А. С.

- упознавање ученика са домовином, породицом и временом рођења последњег Божијег посланика Мухамеда а. с.

САЛАВАТИ И ДОВА

- учење салавата и дове за спас на овом и будућем свијету

СУРА ЕН - НАС

- учење последње суре у Кур'ану и њено значење

БОЖИЈИ ПОСЛАНИК А. С. И УНУЦИ

- упознавање ученика са односом Мухамеда а. с. према дјечи

КРАЂА И ЛАЖ

- указивање на пороке којих се вјерник мора чувати, кроз обраду приче "Не узимај туђе" и "Лаж"

АЛАХ - СВЕМОГУЋИ СТВОРИТЕЉ

- објаснити ученицима кроз причу "Све је створио Алах" да је он Створитељ свега постојећег, видљивог и невидљивог

СУБХАНЕКЕ

- учење кратке дове са којом започиње сваки намаз (молитва)

СУРА ЕЛ - ИХЛАС

- учење кратке суре која потврђује јединство Створитеља

ИБРАХИМ А. С.

- упознавање ученика са кратким историјатом једног од одабраних Божијих посланика

СУРА ЕЛ - ФЕЛЕК

- учење суре у којој се од Алаха џ. ш. тражи заштита и уточиште од шејтана и његових слѣдбеника

ЈУНУС А. С.

- обрада приче о једном од Божијих посланика која указује на потребу стрпљивости у тешким моментима

БУДУЋНОСТ ЗНА САМО АЛАХА џ. ш.

- упознавање ученика кроз причу "Ако Бог да" да сваки исход посла, поред уложеног труда, зависи од воље Божије

ЗДРАВЉЕ ЈЕ БОГАТСТВО

- кроз причу "Шта је најважније" и песмицу "Здрава дјеца" указати на важност здравља и његовог чувања

АБДЕСТ

- хигијена као саставни део вјере и начина обављања абдеста (вјерског прања) пре намаза

СУРА ЛЕХЕБ

- учење једне од последњих кур'анских сура и њено значење.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вјерска настава је заједничко дјело вјероучитеља и ученика. Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине из којих се

потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин сазнања има свој ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање и провјеравање, сређивање (систематизација) То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју микроструктуру. Тако, на примјер, начин сазнања посједује сљедеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење. Треба имати пред очима физиономију групе и појединца, а такође у оквиру часа на којем се обрађују нови садржаји, врши се примјена и обнављање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронауке требало би да изгледа овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно освјетљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, прелази се на обраду нових наставних садржаја, где се заправо објашњава ученику шта то значи да смо "Божија створења", истичући када се то и како догодило. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о намазу - молитви (зашто и како). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дјечије искуство ослањају се на слово Кур'ана и на ученички властити доживљај.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљеви наставе исламског вјеронаука (илмудина) у овом разреду јесу да упозна ученика са:

- основним вриједностима које треба цијенити и којима се треба окитити у своме животу;
- основним постулатима вјере ислама;
- начином обављања и саставним дијеловима намаза (дневне молитве);
- значењем поста и његовим вриједностима;
- значењем хаџа (ходочашћа Кабе), то јест петог исламског шарта;
- најважнијим вјерским установама у нашој земљи и одабраним данима које муслимани празнично обиљежавају;

Оперативни задаци наставе исламског вјеронаука (илмудина) у другом разреду основне школе су да ученик:

- уочи вриједност заједнице и сложног заједничког живљења;
- уочи вриједност вјеровања у једног Бога, Створитеља људи и Његове посланике, које је слао људима да им укажу на прави пут;
- уочи важност зеката (материјалног давања којим богати муслимани требају помоћи сиромашне);
- уочи вриједност поста (уздржавања од уношења хране и пића од зоре па до заласка сунца);
- схвати шта је пост и која је његова вриједност;
- научи који су саставни дијелови поста;
- схвати шта је хаџ (ходочашће Кабе);
- схвати шта је Каба, која је њена важност и шта она представља;
- упозна начин исламског обиљежавања празника;
- упозна најважније установе и институције муслимана на овим просторима и њихов значај;
- упозна најзначајније датуме (празнике) које муслимани обиљежавају.

- Увод: (уознавање ученика са садржајима овог разреда, са уџбеником и начином рада).
- Јединство међу муслиманима (уознавање са вриједностима јединства и слоге међу људима који су неопходни за просперитет цијелог човјечанства).
- Рад је ибадет (рад је Богу драго дјело које Он цијени и награђује онога ко искрено ради, не закидајући остале око себе).
- Божији посланик А. С. узор свим муслиманима (уознавање са врлинама Божијег Посланика које требају бити и наше врлине).
- Како сам дошао на овај свијет (разјашњење дилеме око човјековог доласка на свијет).
- Како и колико вјерујем (начин преиспитивања нашег вјеровања и чврстине убјеђења Узвишеног Господара у којег вјерујемо).
- Схватање предности Аллаху ц. Ш. (уознавање кроз причу са значењем и вјеровањем у преданост Богу).
- Човјек Аллахово ц. Ш. најљепше створење (обрада приче која указује да је човјек најљепше Аллахово створење).
- Чување од гријеха (уознавање кроз причу "Хоцин ћулахг" са обавезношћу чувања од гријешења и покућеношћу гријешења).
- Једино Аллах зна скривено (обрада приче која указује на то да је само Аллах ц. ш. Свезнајући и да нико други не познаје оно што је скривено у човјеку).
- Поносиш ли се својим именом (уознавање ученика са значењима и вриједностима њихових исламских имена).
- Чистоћа у кући и ван ње (обрада приче која указује на важност чистоће код човјека као и његовом окружењу).
- Исламски шарти (обрада исламских шартова - увјета да би неко могао бити муслиман).
- Намаски шарти (шта је потребно извршити да би намаз молитва био исправан).
- Узимање абдеста (уознавање са начином узимања абдеста - вјерског прања прије намаза).
- Окретање према кибли (значење кибле и важност окретања према њој у намазу).
- Саставни дијелови намаза (уознавање са саставним дијеловима намаза као и намазима које муслиман мора обављати).
- Постите бићете здрави (значење и вриједности поста у мјесецу Рамазану).
- Хаџ (уознавање са саставним дијеловима хаџа - ходочашћа Мекке - и његовом важношћу уз обраду куранског поглавља ЕЛ -КЕВСЕР).
- Исламски Мубарек дани (које је то дане муслиман дужан свјечано обиљежити у току једне године, обрада куранског поглавља ЕЛ -КАФИРУН).
- Ислам у нашој земљи (уознавање са исламским драгоценостима у нашој земљи и другим вјерско-просвјетним установама у њој).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вјерска настава је заједничко дјело вјероучитеља и ученика. Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин сазнања има свој ред: уознавање (обрада нових садржаја), понављање, примјена и провјеравање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања.

Међутим, и ови дијелови имају своју микроструктуру. Тако, на примјер: начин сазнања поседује сљедеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење. Треба имати пред очима физиономију групе и појединца, а такође у оквиру часа на којем се обрађују нови садржаји, врши се примјена и обнављање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронауке би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно освјетљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, прелази се на обраду нових наставних садржаја, где се заправо објашњава ученику шта то значи да смо "Божја створења", истичући када се то и како догодило. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о намазу - молитви (зашто и како). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дјечје искуство се ослањају на слово Кур'ана и на ученички властити доживљај.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Потребни простор за реализацију наведеног градива јесте стандардни учионачки простор који је, иначе, потребан за реализацију градива из других предмета, нпр. наставе матерњег језика, математике и сл.

За реализацију наведеног градива исламске вјеронауке нису потребна никаква неубичајена посебна средства. У ту сврху се могу користити свеске или блокови који се иначе користе у настави.

Литература: *Вјеронаучни уџбеник за други разред* аутора Хаземе Ништовић.

КАТОЛИЧКИ ВЈЕРОНАУК

Циљ и задаци

Циљ наставе католичког вјеронаука у основном образовању и васпитању јесте да пружи цјеловити вјернички поглед на свет и живот с посебним нагласком на двије димензије: историјска реалност цркве - вјернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вјечни живот. То значи да дјеца, на начин примјерен њиховом узрасту, упознавају властиту вјеру у доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се излагање вјерскога виђења и постојања света обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је кршћанско виђење (литургијско као особито доживљавање вјере) која обухвата сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и вјерско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-дјелатно с настојањем да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са свијетом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вјери и изградња погледа на свијет кроз призму властитог вјеровања максимално поштујући и све наведене датости.

Задаци католичког вјеронаука су да се код ученика:

- развије отвореност и однос према Богу као другој и другачијој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човјеку као слици Божјој, особи такође другачијој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице);

- развије способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о цјелини и најдубљем смислу постојања човјека и свијета, о људској

слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размишљање о тим питањима у свјетлу вјере, а на темељу искуства Цркве;

- изгради и развије способност дубљег разумијевања и врједновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човјечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);

- развије способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са свијетом (са људима различитих култура, религија и погледа на свијет, с друштвом и с природом) и с Богом;

- изгради увјерење да је свијет и све што је у њему, створен за вјечност, да су сви створени да буду судионици вјечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумјевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као непоновљивом бићу, према створењу Божјем, и изгради спремност за покајање.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ наставе католичког вјеронаука у првом разреду је да дијете упозна Бога Оца, његову љубав, да се, родитељ и овај дивни свијет схвати као Божији дар, а затим да упозна Исуса Христа, онога кога нам је Отац послао као знак своје највеће љубави. Полазимо од слике оца који воли, који је брижан, који пуно зна, који "све може", да бисмо указали на Небескога оца, који нас још више воли, који је још брижнији, који заиста све зна и који уистину све може. Он се брине о нама. Од њега је овај велики свијет, који је добар и ми смо његови. За те наставне јединице мисао водиља вјеронаука: радост. Он нам је послао као највећи доказ своје љубави Сина, који нам је постао брат. Љубимо његову мајку и кроз ову годину упознајемо живот Господина Исуса. Строго следимо литургијску црквену годину (Дошашће, Божић, Коризма, Ускрс, Духови), а имамо на уму конкретан хришћански живот. Зато говоримо о Духу Светом, о Исусовој присутности међу нама, о молитви и светој миси. Циљ нам је да ученику побудимо радост и да га наведемо на то да радосно узвраћа Очевоу љубав.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- разумију и прихвате став да смо дјеца Божја и да нас Отац небески воли;
- разумију и прихвате став да нас Бог тако љуби да је Исус Крист постао наш брат;
- разумију и прихвате потребе и жеље да бисмо били Исусова браћа морамо се међусобно вољети и тако слиједити његову науку;
- разумију узајамну љубав која захтјева да се научимо одрицати и чинити добро другима;
- развију осјећаје да су молитве и богослужје начини сусретања с оним што смо учили о Богу и да изграде потребу за тим;
- спознају да њихови другови су припадници других цркава, вјера, да има оних који не вјерују, и да науче да је важно поштовати и вољети све своје другове као браћу.

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вјероучитеља и упознавање са садржајима програма католичког вјеронаука;

МИ СМО ДЈЕЦА БОЖИЈА И ОТАЦ НЕБЕСКИ НАС ВОЛИ

- Дар смо небеског Оца (хвала за родитеље, браћу и пријатеље);

- Небески нас Отац воли (хвала што ме воли);

- Небески Отац је добар (развијање љубави према Оцу Небеском јер је према мени добар);

- Небески Отац све зна (развијање осјећања дивљења јер Небески Отац све зна);

- Небески Отац све може (развијање осјећања радости јер Небески Отац све може);

- Небески Отац је створио и невидљиви свијет (неговање осјећања како нам је добро што је Небески Отац најбогатији);

- Небески Отац се брине за свијет (развијање захвалности према Богу што се брине за нас);

- Сви су људи дјеца Божија и зато су браћа (упознати дјецу са чињеницом да су сви људи дјеца Божија и зато су браћа, развијати свјест о важности суживота и толеранције).

БОГ НАС ТАКО ЉУБИ ДА ЈЕ ИСУС КРИСТ ПОСТАО НАШ БРАТ

- Небески Отац нам је послао свога сина (развијање радости што ми је Исус брат);

- Ишчекивани Божји Син (развијање љубави према Марији јер је Исусова мајка);

Исусово рођење - слаavimo заједно сви кршћани (развијање захвалности Богу за ту љубав, што је постао нама сличан);

- Исусови први гости (развијање осјећања свјести да ћу и ја бити Исусов гост, поход пастира и мудраца);

- Светкујемо Божић (упознати властити начин слављења као и начине других, Бог нас је даривао и ми ћемо једни друге).

ДА БИСМО БИЛИ ИСУСОВА БРАЋА МОРАМО СЕ ВОЉЕТИ МЕЂУСОБНО И СЛИЈЕДИТИ ЊЕГОВУ НАУКУ

- Исус нас учи: љубимо једни друге у кући (навикавање на помагање родитељима);

- Исус нас учи: љубимо своје ближње (помагаћу друговима у школи);

- Исус нас учи: љубимо једни друге (помоћи ћу својим судруговима);

- Упознати Исуса онако како га прихватају и сви остали људи (Исус је особа значајна за човјечанство, шта Куран часни говори о Исусу);

- Исус нас учи да се у љубави налазимо (развијање навике пјевања у цркви).

УЗАЈАМНА ЉУБАВ ЗАХТИЈЕВА ДА СЕ НАУЧИМО ОДРИЦАТИ И ЧИНТИ ДОБРО ДРУГИМА - ИСУС ЈЕ ОТКУПИТЕЉ

- Исус је љубав трпио (развијање чврстине - ако ме нешто боли, нећу се одмах тужити);

- Исус приказује своје трпљење Оцу (развијање чврстине своје трпљење ћу сјединити с Исусовим);

- Отац је ускрисио Исуса (развијање вјере да Отац даје живот и смрт);

- Исус је жив (развијање вјере у живог Исуса);

- Прослављени Исус (развијање вјере у Божје прослављено краљевство);

- Међу нама је Дух Свети (развијање осјећања радости што ми Дух помаже доћи к Оцу);
 - Исус међу нама живи (развијање поуздања у Исуса, Исус и дјеца).
- МОЛИТВА И БОГОСЛУЖЕЊЕ ЈЕ НАЧИН СУСРЕТАЊА С ОНИМ ШТО СМО УЧИЛИ О БОГУ**
- С Исусом заједно разговарам с Оцем (развијање осјећања задовољства што могу разговарати с Небеским Оцем);
 - У гостима код Исуса (развијање навике редовног похађања свете мисе);
 - Молитва код других цркава и вјера (развијање свјести да сваки човек моли по својој савјести правилно, заједничка молитва Оченаша, молитва Ислама).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставни садржај слиједи литургијску - црквену годину. Кроз припрему и славље великих црквених благодана упознаје се и њихов садржај и њихова порука. Тако се на најлакши и дјечи приступачан начин преноси садржај и живот једне кршћанске заједнице чији члан постаје ученик.

Дакле, мисао водила наставе вјеронаука првог разреда основне школе су оне верске истине које се кроз једну литургијску годину славе и догађају.

Вјерска настава је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање и провјеравање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју структуру. Тако, на примјер: начин сазнања поседује слиједеће ступњеве: постављање циља, мотивирање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или садржај примјене има ове дијелове: проблем, постављање циља, рјешавање проблема, задатака, упознавање прилика и увјежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединца, но у оквиру часа на којем се обрађују нови наставни садржаји, врши се примјена, понављање и врједновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронаука би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно освјетљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. први разред, први час), где се објашњава ученику, шта то значи да "смо дарови Небескога Оца", истичући када се то и како догодило. Закључци се могу истаћи на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу(шта/ како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дјечје искуство ослањају се на његов доживљај и текст Светог Писма.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ наставе вјеронаука у овом разреду јесте да дијете упозна врло обзирно морални свијет у себи.

Оперативни задаци наставе вјеронаука у другом разреду основне школе јесу да ученик:

- разумје и прихватити да морални закон који је њему још стран ипак постаје полако норматив његовога обликовања савјести;
- разумје и прихватити да је то понуђен Очев глас који је преко Исуса пријатеља попримио топли пријатељски тон;
- разумје и прихватити полако тијekom цијелогодишње наставе цијели декалог;
- разумје и прихватити позитивно и поједину заповијед као понуду која помаже остварити пријатељство са Исусом Кристом.

Увод

- Упознавање ученика са садржајима програма католичког вјеронаука за II разред.

Упознајмо Божју доброту

- Пут к небеском Оцу (Добро је што имамо саобраћајне знаке у животу);
- Исус нам даје примјер (Радостан сам што ми је Исус узор);
- Екуменска тема (Сви смо браћа макар међу нама има и разлика).

Штовање доброга Бога

- Молитва Исусових пријатеља (Молит ћу сваки дан);
- Поштивање Божјега имена (Упозорит ћу непристојне и псоваче да шуте);
- Светкујемо с Исусом (Радостан идем на свету мису).

Бог нам се даровао по људима

- Исус у обитељи (Како је лијепо у назаретској обитељи);
- Највећи Божји дар: живот и здравље (Пазит ћу на своје здравље);
- Исуса љубимо у сваком човјеку (Помагат ћу друговима);
- Божић - благодан љубави (Исус к нама долази да нам помогне да будемо добри).

Знакови Божје љубави по нашем тијелу

- Бог нас је створио различитима (Исусови пријатељи су дјечаци и дјевојчице);
- Обитељ - Божји план (Поштоват ћу своје родитеље).

Бог нам дарује сва земаљска добра

- Моја материјална добра (Бит ћу уредан);
- Поштивање природе и туђих добара (Нећу красти - Чуват ћу природу).

Бог нам је даровао духовна добра

- Исусов пријатељ говори истину (И код куће и у школи говорићу истину);
- Одговорност за духовна добра (Бит ћу марљив и цијенит ћу рад других).

Жалосна могућност издаје пријатељства с Богом

- Невјерни пријатељ (Нећу бити такав);
- Исусова смрт и ускрснуће - наше помирење (Исусе, хвала ти што нам опрашташ гријехе).

Мир с Богом - мир с браћом

- Помирење с Исусом - Ослобођење од гријеха (Бит ћу искрен према Богу);
- У савезу с Богом (Добри Исус сваком опрашта).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вјерска поука је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин спознаје има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја),

сређивање (систематизација), понављање, примјена и провјеравање. То је макроструктура оваквог начина спознаје. Међутим, и ови дијелови имају своју микроструктуру. Тако на примјер: начин спознаје посједује слиједеће ступњеве: постављање циља, мотивирање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, изравни и неизравни докази, формулирање запамћених чињеница... Или, садржај примјене има ове дијелове: проблем, постављање циља, рјешавање проблема, задаћа, упознавање прилика и увјежбавање. Код спознавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру сата под којим се обрађују нови наставни садржаји врши се примјена, понављање и вредновање обрађенога градива.

Имајући на уму горе истакнуто, поједини сат вјеронаука би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног сата, и посебно освјетљавање онога што ће послужити као темељ за актуални сат. Након постављања циља (што? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. други разред, први сат), гдје се заправо објашњава ученику што то значи да "смо дјеца Божја", истичући што то значи за нас и за људе око нас. Закључци се могу истаћи на плочи. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о помирењу (што?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са одгојним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква спознаја и дјечје искуство се ослањају на његов доживљај и на текст Светог писма.

Прозивку и домаћу задаћу обавимо у прикладно вријеме.

ЕВАНГЕЛИЧКО - ЛУТЕРАНСКИ ВЈЕРОНАУК СЛОВАЧКЕ ЕВАНГЕЛИЧКЕ ЦРКВЕ А.В.

Циљ и задаци

Циљ наставе вјеронаука у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовити вернички поглед на свет и живот с посебним нагласком на две димензије: историјска реалност цркве - вернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вечни живот. То значи да деца, на начин примерен њиховом узрасту, упознавају властиту веру у доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији при чему се излагање верског виђења и постојања света обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је хришћанско виђење (литургијско као особито доживљавање вере) која обухвата сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-делатно с настојањем да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вери и изградња погледа на свет кроз призму властитог веровања максимално поштујући и све наведене датости.

Задаци евангеличко-лутеранског вјеронаука Словачке евангеличке цркве а. в. су да се код ученика:

- развије отвореност и однос према Богу као другој и другачијој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као слици Божјој, особи такође другачијој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице);

- развије способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, о људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размишљање о тим питањима у светлу вере а на темељу искуства Цркве;

- изгради и развије способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);

- развије способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са светом (са људима и различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом и с природом) и с Богом;

- изгради уверење да је свет и све што је у њему, створен за вечност, да су сви створени да буду судионици вечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као непоновљивом бићу према створењу Божјем и изгради спремност за покајање.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ наставе вјеронаука у овом разреду је да пренесе деци радосну вест Божје речи и Божје истине као и развијање позитивних ставова према припадницима других верских исповести, њиховој традицији и култури.

Оперативни задаци

Ученици треба да сазнају да:

- је Бог велики и свемоћан;
- је на почетку свега био Бог;
- је добро све што је Бог створио;
- је наш живот поклон од Бога;
- нам је Бог поверио да бринемо о нашој планети;
- се грех рађа у људском срцу и има тенденцију да расте;
- грех не представљају само наши поступци, већ и мисли;
- Бог воли људе, али кажњава грех;
- Бог испуњава своја обећања;
- је Богу сваки човек значајан;
- је Исус дошао за свакога;
- је Исус и његов пријатељ;
- могу имати поверења у Исуса;
- истински симбол Ускрса је Исусов крст;
- вера у Исуса спаја људе.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља и упознавање са садржајима програма овога разреда;

КО ЈЕ БОГ? ГОСПОД КОЈИ ЈЕ СВЕ СТВОРИО

- Бог је створио цео свет
- Бог је створио и нас

ПОРОДИЦА ЈЕ БОЖИЈИ ПОКЛОН

- Моји родитељи
- Моја породица

БИБЛИЈА

- Библија - сусрет са Богом
- Библија - свето писмо
- Божја реч - Библија нас води

МОЛИТВА

- Шта је то молитва, како се молимо
- Када и где се молимо
- Зашта и за кога се молимо

КО ЈЕ ИСУС КРИСТ

- Божић - празник Божје љубави
- Божје јављање Марији, рођење Исусово
- Три краља
- Исуса доносе родитељи у храм.

ИСУС МОЈ ПРИЈАТЕЉ

- Исус - пријатељ деце
- Исус - господар природе на мору
- Исус - брине о нама, Исус штити народ
- Исус и господар над болешћу, Исус господар над смрћу

ИСУС ЈЕ СПАСИТЕЉ

- Зашто славимо Ускрс
- Исус се растаје од ученика
- Распеће
- Исус живи - одлазак код свог Оца

ИСУС ШАЉЕ ПОМОЋНИКА

- Дух Свети - наш Учитељ и Помоћник
- Први хришћани - и ја сам хришћанин

БОГ ТВОРАЦ

- Грех долази на свет - Адам и Ева у рају
- Смрт долази на свет - Кајин и Авел

БОГ СУДИ НОВИ ПОЧЕТАК

- Потоп - послушност Ноја
- Дуга - знак новог почетка
- Вавилонски торањ - Бог кажњава

ПОСЛУШНОСТ - ПРЕВАРА - ПОКАЈАЊЕ

- Бог зове Аврама - Аврамова послушност
- Бог испуњава своје обећање - рођење Изава
- Аврамова вера
- Јаков превари оца Изава
- Јаков одлази од куће - тежак живот, богатство, покајање
- Повратак и помирење са братом

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дело катехете (вероучитеља) и катехизаната (вероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање и проверавање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју структуру. Тако, на пример: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање,

обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или садржај примене има ове делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатака, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединца, но у оквиру часа на којем се обрађују нови наставни садржаји, врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час веронаука би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја, (нпр. први разред, први час), где се објашњава ученику, шта то значи да "смо дарови Небескога Оца", истичући када се то и како догодило. Закључци се могу истаћи на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу(шта/ како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дечје искуство се ослањају на његов доживљај и текст Светог писма.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ наставе евангеличко-лутеранског вјеронаука словачке евангеличке цркве а. в. јесте да код ученика продуби верска осећања, нарочито љубав и поштовање према Богу као личности која је све створила и која све одржава, затим љубав према породици, пријатељима и свим људима.

Оперативни задаци наставе евангеличко-лутеранског вјеронаука словачке евангеличке цркве а. в. у другом разреду основне школе су да ученик:

- упозна Исуса Христа, његово учење и дело и да негује љубав и оданост према Исусу;

- развија поверење у Бога;

- уочи зашто је библијска норма понашања најбоља;

- уочи кроз библијске догађаје и ликове различите аспекте односа према Богу;

- негује међусобну сарадњу и међусобно уважавање;

- научи како да се сналази у Библији.

Увод

- Упознавање наставника и ученика као и увођење у целогодишњи план рада, дакле о чему ће све учити у току школске године.

Ко је Бог?

- учврстити своју веру у Бога као Творца и у Његову свемоћ

- препознати да Бог брине о нама кроз родитеље и породицу,

- препознати љубав према Њему лично, кроз лик Исуса Христа.

Грех

- схватити да Бог прашта, али последице греха сам сноси,

- схватити да Бог уређује нарушене односе међу људима.

Моја породица

- схватити да је Бог творац и чувар породице,

- Бог установио одређену улогу сваком члану породице.

Библија

- Библија није обична књига,

- Библија долази од Бога,

- Библија показује правилан пут у живот.

Молитва

- молитвом се изражава однос човека према Богу,

- молитва је разговор са Богом,

- Бог реагује на молитву.

Исус чини чуда

- обогатити своја знања о Исусу Христу,

- схватити да је Исус увек господар ситуације,

- схватити да није важно чудо које Исус чини него сам Исус.

Библијски ликови Старог завета

- библијски ликови могу послужити као узор за наш однос према Богу и вери.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и проверавање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови делови имају своју структуру. Тако на пример: начин сазнања посједује слиједеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или, садржај примене има ове делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатака, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру часа на коме се обрађују нови наставни садржаји врши се примена, понављање и вредновање обрађенога градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронаука би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног часа, и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуални час. Након постављања циља (што? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. други разред, први час), где се објашњава ученику, што то значи да "смо дарови Небескога Оца", истичући када се то догодило и како. Закључци се могу истаћи на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (што?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дечје искуство се ослањају на његов доживљај и на текст Светог писма.

ВЕРСКО ВАСПИТАЊЕ РЕФОРМАТСКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ

Циљ и задаци

Циљ наставе вјеронаука у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовити вернички поглед на свет и живот с посебним нагласком на две димензије: историјска реалност цркве - вернички практични живот и есхатолошка димензија, односно вечни живот. То значи да деца, на начин примерен њиховом узрасту, упознавају властиту веру у доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији при чему се излагање верског виђења и постојања света обавља у веома отвореном и толерантном дијалогу с осталим наукама и теоријама. Начин приступа је хришћанско виђење (литургијско као особито доживљавање вере) која обухвата

сва позитивна искуства људи без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Упознавање је истовремено информативно-сазнајно и доживљајно-делатно с настојањем да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота: однос с Богом, са светом, с другим људима и са собом. Значи циљ је вјеронаука информативно-формативни приступ вери и изградња погледа на свет кроз призму властитог веровања максимално поштујући и све наведене датости.

Задаци верског васпитања Реформатске хришћанске цркве су да се код ученика:

- развије отвореност и однос према Богу као другој и другачијој Особи у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као слици Божјој, особи такође другачијој у односу на нас, као и да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (сазнавање заједнице);

- развије способност (на узрасту ученика примерен начин) за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, о људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и др., као и за размишљање о тим питањима у светлу вере а на темељу искуства Цркве;

- изгради и развије способност дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност с другим наукама);

- развије способност за одговорно обликовање заједничког живота с другим, у изналажењу равнотеже између властите особе и заједнице, у остваривању сусрета са светом (са људима и различитих култура, религија и погледа на свет, с друштвом и с природом) и с Богом;

- изгради уверење да је свет и све што је у њему, створен за вечност, да су сви створени да буду судионици вечног живота, те да се из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања властитог односа према другом човеку као непоновљивом бићу према створењу Божјем и изгради спремност за покајање.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ наставе верског васпитања је да пренесе деци радосну вест Божје речи и Божје истине као и развијање позитивних ставова према припадницима других верских исповести, њиховој традицији и култури.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- стекну представу о Богу на основу библијског текста;
- препознају Божје дело у свему што је створено;
- препознају Божју бригу и љубав према сваком створењу, човеку;
- схвате да постоје вредности које су доступне не само преко интелекта, него и преко веровања;

- схвате да је Библија најважнија књига за све хришћане и да је најважнији извор одговора за сва животна питања;

- препознају истину кроз веру у Бога: живеће под Његовом вечном заштитом;
- препознају љубав Божју према њима лично у лику Исуса Христа.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља и упознавање са садржајима рада у првом разреду.

КО ЈЕ БОГ? ГОСПОД КОЈИ ЈЕ СВЕ СТВОРИО

- Бог је створио цео свет

- Бог је створио и нас

ПОРОДИЦА ЈЕ БОЖИЈИ ПОКЛОН

- Моји родитељи

- Моја породица

БИБЛИЈА

- Библија - сусрет са Богом

- Библија - свето писмо

- Божја реч - Библија нас води

МОЛИТВА

- Шта је то молитва, како се молимо

- Када и где се молимо

- Зашта и за кога се молимо

КО ЈЕ ИСУС КРИСТ

- Божић - празник Божје љубави

- Божје јављање Марији, рођење Исусово

- Три краља

- Исуса доносе родитељи у храм.

ИСУС МОЈ ПРИЈАТЕЉ

- Исус - пријатељ дече

- Исус - господар природе на мору

- Исус - брине о нама, Исус штити народ

- Исус и господар над болешћу, Исус господар над смрћу

ИСУС ЈЕ СПАСИТЕЉ

- Зашто слаavimo Ускрс

- Исус се растаје од ученика

- Распеће

- Исус живи - одлазак код свог Оца

ИСУС ШАЉЕ ПОМОЋНИКА

- Дух Свети - наш Учитељ и Помоћник

- Први хришћани - и ја сам хришћанин

БОГ ТВОРАЦ

- Грех долази на свет - Адам и Ева у рају

- Смрт долази на свет - Кајин и Авељ

БОГ СУДИ НОВИ ПОЧЕТАК

- Потоп - послушност Ноја

- Дуга - знак новог почетка

- Вавилонски торањ - Бог кажњава

ПОСЛУШНОСТ - ПРЕВАРА - ПОКАЈАЊЕ

- Бог зове Аврама - Аврамова послушност

- Бог испуњава своје обећање - рођење Изави

- Аврамова вера

- Јаков превари оца Изави

- Јаков одлази од куће - тежак живот, богатство, покајање

- Повратак и помирење са братом

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање и провјеравање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју структуру. Тако, на примјер: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или садржај примене има ове делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатака, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединца, но у оквиру часа на којем се обрађују нови наставни садржаји, врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронаука би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја, (нпр. први разред, први час), где се објашњава ученику, шта то значи да "смо дарови Небескога Оца", истичући када се то и како догодило. Закључци се могу истаћи на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (шта/ како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дечје искуство се ослањају на његов доживљај и текст Светог Писма.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљеви наставе верског васпитања реформатске хришћанске цркве у овом разреду су:

- стицање знања о Богу на основу библијског садржаја,
- упознавање библијских прича (потоп и спасење Ноја и његове породице...),
- схватање да постоје вредности које су доступне искључиво преко веровања,
- стицање представа о греху, казни и о милости Божјој,
- стицање знања о Исусу Христу,
- разумевање да је слање Избавитеља од стране Бога потврда његове љубави према човеку.

Оперативни задаци наставе верског васпитања реформатске хришћанске цркве у овом разреду су да ученик:

- стекне представу о Богу и да препозна Божје дело у свему што је створено, као и Божју љубав према свом створењу, човеку,
- схвати да је Библија најважнија књига за све хришћане, да је извор одговора за сва животна питања,
- препозна истину кроз веру у Бога.

Ноје и потоп:

- Потоп

Догађаји после потопа

(1. Мој. 7, 1; Бог чува своје вољене од пропасти).

Грађење куле у Вавилону:

- Покушај изградње
- Последице

(1. Мој. 1, 8; незадовољство тадашњих људи и Божји одговор - казна).

Шта значи име хришћанин?

Аврамово позивање:

- Аврамово позивање
- Прво обећање
- Друго обећање

(1. Мој. 12, 2; послушан човек истраје поред Бога свога).

Аврамова послушност:

- Спремност да жртвује сина јединца
- Аврамова вера

(1. Мој. 22, 18; Бог воли своје и брине о својима, па их благослови).

Исав и Јаков:

- Исакова породица
- Исав
- Јаков

(1. Мој. 25, 27; молитва побожног човека је услишена код Бога).

Јакова превара:

- Исакова молба
- Ребекин грех
- Одузимање благослова

(1. Мој. 27, 40; питање братољубља и завидности).

Јаков сан:

- Јаков сања
- Значење Јаковог сна

(1. Мој. 28, 14;).

Мудраци са истока:

- Молба краља Иродија
- Опомена за мудраке
- Повратак мудрака

(Матија, 2, 2-; Бог увек брине о својима).

Дванаестогодишњи Исус у цркви у Јерусалиму:

- Свечаност у Јерусалиму
- Исус међу мудрацима
- Брига Исусових родитеља

(лиму Лука 2, 52-; Исус се припрема на своју мисију).

Исусово крштење:

- Јован крститељ
- Исусово крштење

(Марко 1, 11-; Исус даје пример нама у свему).

Свадба у Кани:

- Свадба
- Чудотворење

(Јован, 2, 11; Исусово прво чудотворење и његово значење).

Утишавање олује на мору:

- Олује
- Страх и брига Исусових ученика

- Утишавање олује
(Марко, 4, 41-; Исус је господар природе и људске природе).
- Лазарево васкрсење:
 - Исусово пријатељство
 - Смрт Лазарова
 - Лазарево васкрсење
(Јован, 11, 25-; код Бога је све могуће).
- Прича о милостивом Самарићану:
 - Исус и познаваоци закона
 - Исусови поучни примери
(Лука, 10, 37-; који је твој ближњи).
- Неверни Тома:
 - Исусова прва појава
 - Исусова друга појава
 - Тома постаје верник
(Јован, 20, 29-; питање вере и невере).
- Приче о Јосифу 1.:
 - Јосифови синови
 - Јосиф у јами
 - Продаја у Мисиру
(1. Мој. 50-; неки Божји путеви су болни али корисни).
- Приче о Јосифу 2.:
 - Јосифово служење код Петефрија
 - Јосиф у затвору
(корисна искушења).
- Приче о Јосифу 3.:
 - Фараонови снови
 - Пут синова Јаковљевих у Мисир
(путокази Божји за подизање свог изабраника).
- Приче о Јосифу 4.:
 - Искушење Јаковљевих браца
(права братска љубав, као инструмент).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и проверавање, сређивање (систематизација). То је макроструктура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови делови имају своју структуру. Тако, на пример: начин сазнања посједује слиједеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... Или, садржај примене има ове делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатака, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру часа на коме се обрађују нови наставни садржаји врши се примена, понављање и вредновање обрађенога градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронаука би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног часа, и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуални час. Након постављања циља (што? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. други разред, први час), где се објашњава ученику, што то значи да "смо дарови Небескога Оца", истичући када се то догодило и како. Закључци се могу истаћи на табли. После овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о крштењу (што?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дечје искуство се ослањају на његов доживљај и на текст Светог писма.

ВЕРОНАУКА ЕВАНГЕЛИЧКЕ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ

Циљ и задаци

Циљ веронауке је упознати децу са Богом чија је суштина љубав. Научити их да на основу вере увиде свој положај у свету, у својој средини, у цркви, у породици; да налазе одговоре на своја питања која се тичу постојања. Одакле смо, куда идемо? Научити их како да се понашају са другим људима, да прихватају разноликости и да дарују своју унутрашњу вредност кроз љубав.

Задаци веронаука евангеличке хришћанске цркве а. в. су да се код ученика:

- развије вера и љубав према свим људима;
- развије брига за ближње, друге и болесне;
- развој потреба да постану вредни људи нашег друштва који носе унутрашње благо у својој вери и љубави према свим људима;
- да ученике упозна:
- *са основама хришћанског учења:
- *да је у духу реформације цркве стално потребна реформа.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ наставе вјеронаука у овом разреду је упознати децу са основним питањима о Богу, Исусу Христу, о греху, вери, покајању, цркви, о два највећа празника. Научити их да се моле и дати им основу да постану вредни људи нашег друштва.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- се упознају са Богом-Створитељем;
- упознају Библију (Свето писмо);
- препознају веру као једини пут спасења;
- препознају Исуса Христа као Избавитеља;
- користе молитву као разговор с Богом;
- разумеју пост - телесни и духовни;
- разумеју Ускрс;
- прихвате Цркву као Божју кућу;
- развију одговоран однос према себи и окружењу;
- оспособе се да разумеју верску тематику, да се самостално сналазе у тој области и да исказују стечена знања.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

УВОД

- Међусобно упознавање ученика и вероучитеља, упознавање са садржајима рада у првом разреду.

О БОГУ

- О Богу (приказати Бога као Створитеља. Човек и лепа природа су његови);
- Бог је Створитељ (створио је мене, воли ме, брине се о мени);
- Како можемо упознати Бога? (из Његових речи - Свето Писмо, из разних догађаја, из савести, примери из живота);
- Први грех (шта је грех? ко је грешан? шта о томе каже Бог);
- Казна (за змију, жену, човека, за све људе);
- Ноје и потоп (вера је пут за спасење).

ИЗБАВИТЕЉ ИСУС ХРИСТОС

- Ко је Иван Крститељ (Бог је послао Избавитеља за све нас);
- Покајање (шта је покајање);
- Начин покајања (рећи и тражити опроштај - од Бога - од људи);
- Рођење Исуса (где, када, зашто?);
- Први учесници Божићне радости (ко су били);
- Мудраци од Истока (долазак, поклони, зашто баш такви поклони).

МОЛИТВА

- Шта је молитва;
- Како и кад се молимо;
- Јутарња молитва;
- Вечерња молитва.

ВЕРА

- Абрам (шта је вера);
- Бог искушава веру (права вера се познаје искушавањем);
- Поверење у Бога (ко верује живеће).

ПОСТ

- Шта је пост?
- Шта је пост у јелу и пићу?
- Шта је пост у смислу духовном?

УСКРС

- Исус долази у Јерусалим и умире (зашто је умро);
- Васкрсење Исуса Христа (шта је васкрсење).

МАЈКА

- Мајка - љубав - Бог (на примеру мајке показати Божју љубав).

ЦРКВА

- Шта је црква, изглед, зашто има торањ, олтар?
- Кад идемо у цркву и зашто?
- Како се понашати у цркви?

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Веронаука има три сегмента и кроз њих деци треба приказати овај предмет.

1. Порука о Богу Оцу - слика родитеља;
2. Исус наш пријатељ и помоћник - дете зависи од помоћи и љубави;
3. Вера у створење - околина је Божја.

*Дете као Божје створење треба поштовати и прихватити његове способности, могућности и немогућности. На часу треба поштовати личност детета.

Шта час треба да садржи:

- На почетку часа направити мост између свакодневнице детета и света библијских приповедака;
- Циљ часа мора да буде јасан, теолошки и педагошки исправан и истинит;
- Библијске приповетке приказати на једноставан начин, примењујући принцип очигледности;
- Језик мора да буде једноставан и прилагођен узрасту ученика.
- Час треба завршити песмицом, као одговор за оно што се на часу радило.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ наставе хришћанске етике евангеличке хришћанске цркве а. в., у овом разреду, јесте да ученици стекну основна знања о Богу, који позива човека да га следи.

Оперативни задаци наставе хришћанске етике евангеличке хришћанске цркве а. в. у овом разреду су да ученик:

- уочи да Бог држи своја обећања и да их никада не оставља саме и да за своју верност добијају испуњење свих Божјих обећања,
- сазна да се Спаситељ - Избавитељ родио из Божје љубави како би избавио из грехова и даривао вечно спасење,

- упозна породицу (прича о Јосифовој породици), проблеме и да је решавање проблема увек могуће,

упозна најзначајнији празник - Ускрс.

Увод: (упознавање са садржајима рада, са уџбеником и другом приручном литературом)

- Црквена година

- Одазивање Аврама (1. Мој. 12, 1-9; Бог води корак по корак: зато треба безусловно поверење. Бог је зато изабрао Аврама јер је желео да му повери велики задатак. Имамо верног Господа, чијим обећањима и ми се можемо поверити

- Аврам и Лот (1. Мој. 13, 1-18; Блажени миротворци. Свађа, препирка је лоша ствар. Покушајмо је избећи. Како је то могуће?)

- Бог даје Авраму обећање (1. Мој. 18, 1-15; разговор о гостољубљу. Бог често пута пусти да чекамо. За Господина је све могуће. Немојмо изгубити наду!)

- Содом и Гомор (1. Мој. 18, 16-19, 29; смемо за друге да се молимо и у безнадежним ситуацијама. Опажање Аврамовог понашања)

- Бог куша веру Аврама (1. Мој. 22, 1-19; Бог изнова искушава веру онога, којег је изабрао да би остварио Његове планове. Верност благосиља. Опажање ситуације - "жртвовање")

- Исав и Јаков (1. Мој. 25, 24-34, 27; Бог жели да нас благосиља, али са својим људским вештинама све можемо да покваримо)

- Јаковљев сан (1. Мој. 28, 10-22, 29; Бог нас не оставља саме у невољи. Божја љубав је слична љубави наших родитеља. Ако и учинимо лоше, не љуте се, али нас могу казнити. Бог нас не оставља саме у невољи)

- Јаковљев повратак кући (1. Мој. 32, 33; живот не треба да уређујемо само са људима него и са Богом, треба нам његов опроштај. Бог одржава своја обећања)

- Рођење Исусово (Лк. 2, 1-20; на Божић се сећамо Исусовог рођења, кад нас је Бог даровао оличењем своје вечне љубави. Нек не стоји у центру даривања. Познавање породичних обичаја на Божић)

- Маги са Истока код Исуса (Мт. 2, 1-12; Бог је спремио много путева да би човек нашао Избавитеља. Бог је спасао Исусов живот од разоравајуће моћи зла. Посета код новорођенчета)

- Јосифа продају браћа (1. Мој. 37; Бог може свакога да употреби за извршење својих планова. Треба створити такву ситуацију из које се види веза чланова породице. На крају Јосифове повести, оживимо опет какве су биле запетости међу члановима породице кад је Бог започео да ради)

- Јосиф у Египту у дому Петефријевом (1. Мој. 39; уводни рад са Речју што ћемо научити може бити полазиште за децу, да би знали, на шта треба обратити пажњу за време слушања повести. Бог је са нама у нашем свакодневном животу. Будимо Ми верни у раду, породичном животу.)

- Јосиф у тамници - **фараонов сан** (1. Мој. 40-41; упознати основну ситуацију. Бог нас не забравља ни у безнадежним ситуацијама. Приметимо тугу, невоље других)

- Прво путовање браће у Египат (1. Мој. 42.; разлог путовања браће, упознавање ситуације глади. Пазимо на глас савести)

- Друго путовање браће у Египат (1. Мој. 43-44.; деца треба да буду свесна тога, да крај једне препирке је онда кад се више не љуте. Треба да се променимо! Одговорни смо једни за друге!)

- Исус на крсту (Мк. 15, 22-41; мобилизација претходног знања. Исус подноси лажне оптужбе, подругивање, смрт на крсту. Тако нас је ослободио грехова а можемо доћи у Његово краљевство.)

- Ускресеније Исусово и узнесеније у небо (Лк. 24, 1-11, 36-43, 50-51; Мт. 28, 18-20; Дела А., 1, 9.; обрада догађаја. Исус је ускрсноу! Победио је смрт. Живи Исус је са нама, побеђује наше недоумице и поверује нам задатак)

- Позивање ученика - **Петров риболов** (Лк. 5, 1-11; припремање рибарских мрежа, упознавање начина живота рибара. Исус позива следити Га. Бити Исусовим следбеником значи: једна животна заједница са Исусом и сведочење о Њему)

- Позивање Матеја (Мт. 9, 9-13; Исус прима заједништво и са грешницима)

- Исус утишује море (Мк. 4, 35-41; Не бој се! Исус је са тобом у време твојих бојазни и за време животних борби)

- Центурион из Капернаума (Мт. 8, 5-13; Уздајмо се у речи Исусове)

- Исцељење узетог (Мк. 2, 1-12; "Власт има Син човечији на земљи опраштати грехе")

- Десет губаваца (Лк. 17, 11-19; какав је осјећај, бити зависан? Не заборави, твој Господ колико добра је учинио са тобом, буди захвалан!)

- Ускресенија сина Наинске удовице (Лк. 7, 11-17; разговор о смрти. Исус Христос је победник над смрти. Ко верује у Њега, имаће живот вечни. Он теши у жалости)

- Множење хлебова (Мт. 14, 13-21, Јн. 6, 1-15; Треба постићи да деца постану свесна да је хлеб наша основна храна. Исус се брине за наше свакодневне потребе. Човек не живи само са хлебом!)

- Исцељење болесника у рибњаку (Јн. 5, 1-15; предочити осећање болести и зависности. Исус је господ над болести. За Исуса је најважнији закон љубави)

- Исцељење слепог Вартимаја (Мк. 10, 46-52; протумачити разлог издржљиве вике Вартимаја. Исус има очи и срце да би приметио човека у невољи и да би чуо његову вику).

- Веронаука има три сегмента и кроз њих деци треба приказати овај предмет.
- 1. Порука о Богу Оцу - слика родитеља
- 2. Исус наш пријатељ и помоћник - дете зависи од помоћи и љубави
- 3. Вера у створење - околина је Божја
- Дете као Божје створење треба поштовати и прихватити његове способности, могућности и немогућности. На часу треба поштовати личност детета.
- Шта час треба да садржи:
- На почетку часа направити мост између свакодневнице детета и света библијских приповедака;
- Циљ часа мора да буде јасан, теолошки и педагошки исправан и истинит;
- Библијске приповетке приказати на једноставан начин, примењујући принцип очигледности;
- Језик мора да буде једноставан и прилагођен узрасту ученика;
- Час треба завршити песмицом, као одговор за оно што се на часу радило.

ВЕРОНАУКА - ЈУДАИЗАМ

Циљ и задаци

Циљ наставе веронаука - јудаизам је да јеврејска заједница у Србији и Црној Гори очува и оствари континуитет богатог, три хиљаде година старог историјског, културолошког, традиционалног и верског наслеђа. У циљу остваривања континуитета, буђења и јачања јеврејског идентитета, поред сазнања о основним принципима Јудаизма, деци треба пренети и сазнање о богатој али и трагичној историји народа коме припадају.

Задаци наставе веронаука - јудаизам су да се ученици:

- упознају са основним принципима и законима Торе, верским ритуалима, етичким и социјалним прописима јудаизма и њиховом применом у свакодневном животу;
- упознати са основним елементима јудаизма, наслеђа и традиције и упутити их како најважније поставке јудаизма треба да спроведу у свим сегментима живота, у односу са Богом, са светом, са другим људима и са собом;
- васпитавају на принципима толеранције и уважавања других религија;
- ученици упознају са литургијским елементима јудаизма.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљеви наставе веронаука - јудаизам у првом разреду су:

- стицање основних знања о јеврејској календарској години;
- упознавање са најважнијим јеврејским празницима у календарској години;
- упознавање са речима Творца као вредностима које су део њихове свакодневице (љубав, поштење, помоћ, храброст, пожртвовање);
- стицање основних појмова о пореклу календара и празника код других народа и верских заједница.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- стекну представу о Створитељу;
- препознају Бога и његово дело у природи и људима, тј. у њима самима;
- разумеју временски појам о дану, месецу и години;
- препознају лепоту и вредности појединачног празника и Божјег благослова;
- сазнају о присуству Бога у свакодневним ситуацијама и примерима из живота;
- препознају Божју бригу за човека;

- уоче потребу да и они о некоме брину;
- уоче на основу наученог и свој положај у свету, у заједници, породици;
- изграде се у вери кроз однос добрих дела и благослова;
- изграде се у вери кроз грех и казну;
- упознају се са основним вредностима традиције у обележавању празника својим активним учењем;
- упознају празничне обичаје својих вршњака.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

УВОД

- Упознавање ученика и вероучитеља; упознавање са садржајима рада у овом разреду.

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз појмове и прве речи на хебрејском)

- Учитель - рабин
- Човек (Адам), породица (миспах), (отац-Аба, мајка-има, брат-ах, сестра-ахот, деда-саба, бака-сафта)
- Шира заједница - јеврејска општина (кехила)
- Народ јеврејски - ам јехуди, земља Израел - Ерец Израел

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о симболима у кући и око нас)

- Давидова звезда - Маген Давид
- Менора - седмокраки свећњак
- Ханукија- деветокраки свећњак
- Кипу - капица

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о добробити душе)

- Кибуд Ав Ем - поштовање родитеља
- Салом баит - хармонија у кући
- Помоћ ближњем
- Брига о старим и болеснима
- Цедака - помоћ сиромашнима

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о раду и одмору)

- Настанак света од Творца до данашњег дана
- Појам учења - рада, резултата, успеха и награде
- Дан одмора - Шабат

ЈЕВРЕЈСТВО

(тему обрадити кроз причу о синагоги)

- Беит ха кнесет - кућа учења / дом окупљања
- Сидур - молитвеник
- Сефер Тора - Свици петокњижја
- Мезуза
- Талит - молитвени сал
- Тфилин - молитвени каишеви

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаје програма треба реализовати кроз форму разговора између ученика и вероучитеља. Вероучитељ свој начин излагања треба да прилагоди узрасту ученика.

Часове организовати као часове обраде садржаја, часове утврђивања, часове примене стеченог знања и часове систематизације. Ради бољег усвајања садржаја пожељно је примењивање принципа очигледности.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ наставе веронаука-јудаизам у овом разреду јесте упознавање ученика са Мојсијевим петокњијем на нивоу приче.

Оперативни задаци наставе веронаука-јудаизам у другом разреду основне школе су да ученици:

- стекну представу о Створитељу;
- препознају Божје дело у природи и људима, тј. и у себи самима;
- сазнају о присуству Бога у свакодневним ситуацијама и примерима из живота;
- препознају Божју бригу за човека;
- уоче потребу да и они о некоме брину;
- изграђују себе у вери кроз однос добрих дела и благослова;
- упознају основне вредности традиције у обележавању празника својим активним учешћем;

- упознају празничне обичаје својих вршњака.
- Тора - Божји закон
- Настанак Торе (уводни час) (Мојсије и Синај, писмо и језик Торе, значај Божијих закона, закони Торе, морална етичка и књижевна вредност Торе, недељно читање Торе (параша).

- Парашат шавуа "Вајелех" Шабат тешува, "Потом дође Мојсије", (V књ. Мојсијева гл. 31).

- Афтара "Шува Јисраел", пророк Ошеа, 14:2).
- Парашат шавуа "Аазину", "Слушај", (V књ. Мојсијева гл. 32.).
- Афтара "Ко амар Адонај", пророк Јехезкел, 17.
- Парашат шавуа "Берешит", "У почетку", I књ. Мојсијева гл. 1-6:8.
- Афтара "Ко амар Адонај", пророк Јешајау, 42.
- Парашат шавуа "Ноах" "ноје", I књ. Мојсијева гл. 9:9-11.
- Афтара "Рони Акара", пророк Јешајау, 54.
- Парашат шавуа "Лех Леха" "Иди из земље", I књ. Мојсијева гл. 12-17.
- Афтара "Лама томар", пророк Јешајау, 40.
- Парашат шавуа "Вајера", "После му се јави Господ", I књ. Мој. гл. 18-22.
- Афтара "Веиша ахат", Краљеви, II, 4.
- Парашат шавуа "Хаје Сараг", "Поживје Сараг", I књ. Мојс. гл. 23-25:18.
- Афтара "Веамелех Давид закен", Мелакхим, 1:1.
- Парашат шавуа "Толедотг", "А ово је племе", I књ. Мојс. гл. 25:19-28. 9.
- Афтара "Маша девар Адонајг", Краљеви, I.
- Парашат шавуа "Вајецег", "И Јаков отидег", I књига Мојс. гл. 28:10-32:3.
- Афтара "Веами телуимг", пророк Ошеа, 12-13.
- Парашат шавуа "Вејишлахг", "А Јаков посла", I књ. Мојс. гл. 32:4-36.
- Афтара "Хазон Овађаг", пророк Овадија, 1.
- Парашат шавуа "Вејешевг", "а Јаков живљашег", I књ. Мојс. гл. 37-40.
- Афтара "Ко амар Адонајг", Амос, 2.
- Парашат шавуа "Микецг", "А после две године", I књ. Мојс. гл. 41-44:17.

- Афтара "Рони Весимхиг", Зехарја, 2.
- Парашат шавуа "Вајигашв", "Али Јуда приступиг", I књ. Мојс. гл. 44:18-47:27.
- Афтара "Вајаи девар Адонај... Веата венг", Језехкел 37:16.
- Парашат шавуа "Вајехиг", "И Јаков поживјег", I књига Мојс. гл. 47:28-50.
- Афтара "Вејикреву јеме Давидг", Краљеви, 1:2.
- Парашат шавуа "Шемот" "Именаг", II књ. Мојс. гл. 1-6:1.
- Афтара "Дивре Јирмејауг", Јирмејау 1:1.
- Парашат шавуа "Ваераг" "И јавио сам се Аврамуг", II књ. Мојс. гл. 6:2-9.
- Афтара "Бекабециг", Јехезкел, гл. 28.
- Парашат шавуа "Бог", "Иди к фараонуг", II књ. Мојс. гл. 10-13:16.
- Афтара "Адавар ашер диберг", Јирмејау, 46.
- Парашат шавуа "Бешалахг", "И кад Фараон пусти народг", II књ. Мојс. гл. 13:17-17.
- Афтара "Ветесар Девораг", Шофетим, 5.
- Парашат шавуа "Јитрог", "Јоторг", II књ. Мојс. гл. 18-20.
- Афтара "Бишнат мот амелехг", Јешајау, 6:1.
- Парашат шавуа "Мшпатимг", "А ово су закониг", II књ. Мојс. гл. 21-24.
- Афтара "Вајихрот Јеојадаг", Мелаким 2:11.
- Парашат шавуа "Терумаг" "Прилогг", II књ. Мојс. гл. 25-27:19.
- Афтара "Вадонај натан хохмаг", Мелехим, 1:5.
- Парашат шавуа "Тецавег", "И начини олтарг", II књ. Мојс. гл. 27:20-30:10.
- Афтара "Војомер Шемуелг", Шемуел, 1:15, 15-34.
- Парашат шавуа "Ки тисаг", "Јоште начиниг", II књ. Мојс. гл. 30:11-34.
- Афтара "Ваји девар Адонај леморг", Јехезкел, 36:15.
- Парашат шавуа "Вајкел - Пекудег", "Потом сабра Мојсијег", II књ. Мојс. гл. 35-38:20.
- Афтара "Кол ам аарецг", Јехезкел, 45-46, 46:18.
- Парашат шавуа "Вајикраг", "И викну Господ Мојсијаг", III књ. Мојс. гл. 1-5.
- Афтара "Кол ам аарецг", Јехезкел, 45.
- Парашат шавуа "Цавг" - Шабат агадол, "Заповедиг", III књ. Мојс. гл. 6-8.
- Афтара "Веарева ладонајг", Малахи, 3:4.
- Парашат шавуа "Шеминиг", "А у осми данг", III књ. Мојс. гл. 9-11.
- Афтара "Ваји девар Адонајг", Јехезкел 37:16.
- Парашат шавуа "Тазриаг" - Мецора, "Кад жена затрудниг", III књ. Мојс. гл. 12-13, 14-15.
- Афтара "Ко амар Адонајг", Јесајау, 66.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Богато наслеђе јеврејске вере, литургија, обичаји и традиција пренеће се ученицима на начин који је примерен њиховом узрасту и кроз одговарајуће програме.

У остваривању задатих елемената програма користиће се примери из живота, путем искуства, доживљаја, до одређене ситуације у породици, школи, у средини у којој дете живи.

Главна мисао је открити вредности етичких и моралних принципа, прихватити исте, чувати, поштовати и тако изградити поверење према другима.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ - САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА

Циљ и задаци

Циљ наставе "Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима" јесте подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика основне школе. Овај наставни предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања, и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компонентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује себе и друге.

ПРВИ РАЗРЕД

Задаци наставе "Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима" су:

- олакшавање процеса адаптације на школску средину и подстицање социјалне интеграције - успостављање и развијање односа другарства и сарадње са вршњацима и одраслима;
- подстицање развоја сазнања о себи, сопственим осећањима и потребама, свести о личном идентитету и особености, самопоштовања и самопоуздања;
- проширивање знања и умења за решавање индивидуалних проблема, учење техника за превладавање непријатних емоционалних стања; учење видова самопотврђивања без агресивности и уз уважавање других;
- подстицање социјалног сазнања, разумевања и прихватања међусобних разлика;
- подстицање групног рада, споразумевања и сарадње;
- развијање комуникативне способности и конструктивног разрешавања сукоба са вршњацима и одраслима;
- развијање креативног изражавања;
- упознавање ученика са дечјим правима;
- подстицање и оспособљавање за активну партиципацију у животу школе при чему је битно да све што ученици раде, раде из унутрашње, позитивне мотивације, а не због принуде и послушности засноване на страху.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I Тема - Олакшавање процеса адаптације на школску средину и подстицање социјалне интеграције.

- Сусрет родитеља, наставника и ученика. Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за промену средине одрастања;
- Упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада.

II Тема - Подстицање развоја сазнања о себи, о сопственим осећањима и потребама, свести о личном идентитету и особености, самопоштовања и самопоуздања.

- *Свест о себи I.* Кроз размену о томе шта воле да раде и цртање својих аутопортрета и осећања ученици откривају своје особености, међусобне разлике и сличности;
- *Свест о себи II.* Кроз игру преображаја, размену о сопственим способностима и вредностима, цртање сопственог знака ученици упознају себе и друге;
- *Времплов.* Кроз евоцирање и цртање пријатних и непријатних успомена, ученици интегришу прошла искуства. Кроз игру поверења уче да се узајамно подржавају;

- *Снови (Непријатни снови)*. Кроз евоцирање и цртање снова и игру маште, ученици уче да изразе и контролишу своја приватна искуства;
- *Снови (Пријатни снови)*. Кроз евоцирање, цртање и одигравање снова, ученици уче да изразе и контролишу своја приватна искуства;
- *Моје жеље*. Кроз цртање и игру маште ученици уче да артикулишу своје жеље и захтеве;
- *Ја кад порастем*. Кроз цртање и размену ученици уче да остваре своје право на развој;
- *Ја и како ме види други*. Кроз цртање и размену ученици сагледавају себе из различитих перспектива.

III Тема - Изражавање и комуникација осећања; проширивање знања и умења за решавање индивидуалних проблема, учење техника за превладавање непријатних емоционалних стања.

- *Шта ме брине*. Кроз цртање и размену ученици артикулишу своје проблеме и уче да користе машту и креативност, а физичке вежбе да се ослободе тензије;
- *Моје место за опуштање*. Кроз вежбу опуштања и вођене фантазије ученици уче како могу да постигну смиреност;
- *Изражавање осећања*. Кроз вежбе кретања, невербалног изражавања и цртања осећања подстиче се опажање и изражавање осећања.
- *Комуникација осећања*. Ученици уче да препознају осећања изражена покретима и изразима лица;
- *Мој бес I*. Кроз игру асоцијација, цртање унутрашњег доживљаја и симболичког приказа беса пружа им се могућност да изразе бес, и да развију стратегије за превазилажење уместо потискивање беса;
- *Мој бес II*. Кроз цртање, симболички приказ беса, пружа им се могућност да изразе бес, и да развију стратегије за превазилажење уместо да потискују бес;
- *Страхови I*. Кроз игру асоцијација, цртање унутрашњег доживљаја страха и размену о стратегијама расплашивања, даје им се могућност да изразе и поделе страхове и да развију нове стратегије за превазилажење страха;
- *Страхови II*. Кроз евоцирање извора страха и прављење штита од страха, даје им се могућност да изразе и поделе страхове и да развију нове стратегије за превазилажење страха;
- *Туга*. Кроз размену извора туге, цртање унутрашњег доживљаја туге, размену и игру моделирања, даје им се могућност да изразе и поделе тугу, добију дозволу за плакање и развију стратегије за превазилажење туге;
- *Љубав*. Кроз игру асоцијација, невербално изражавање, цртање унутрашњег доживљаја љубави и размену о знацима љубави, даје им се могућност да диференцирају доживљај и експресију љубави.

IV Тема - Подстицање групног рада, договарања и сарадње.

- *Сарадња I*. Кроз прављење заједничког цртежа у малим групама ученици се уче да се договарају;
- *Сарадња II*. Кроз цртање и игру слагалице деца се уче да сарађују.

V Тема - Подстицање социјалног сазнања, разумевање и прихватање међусобних разлика; учење видова самопотврђивања без агресивности и уз уважавање других.

- *Увредљиви надимци*. Кроз игру улога, ученици се уче да препознају осећања и потребе, и "жртве" и "насилника", и да нађу конструктиван начин да превазиђу ово понашање;

- *Пријатељство*. Кроз размену, ученици уче да артикулишу појам пријатељства;

- *Тајни пријатељ*. Кроз игру, ученици се подстичу да смисле како ће да обрадују једни друге.

VI Тема - Развијање комуникативне способности, конструктивног разрешавања сукоба са вршњацима и одраслима.

- *Комуникација и неспоразуми I*. Ученицима се демонстрирају ефекти разлика у гледању и примању порука као извор неспоразума и указује на важност стављања у позицију другог, као и проверавања како је порука примљена за међусобно разумевање;

- *Комуникација и неспоразуми II*. Ученицима се демонстрирају ефекти нејасно изражених порука и указује на значај прецизности и јасноће у изражавању за међусобно разумевање;

- *Неспоразуми са родитељима*. Ученицима се демонстрирају ефекти негативних порука и указује на важност јасног изражавања својих потреба за међусобно разумевање;

- *Тужакања*. Ученици евоцирају различите ситуације тужакања, и задатак им је да се ставе у позицију оног који тужака и оног ко је објект тужакања, да сагледају њихове потребе и осећања, и да нађу решење које ће задовољити обе стране без тужакања;

- *Конфликти*. Кроз игру маште и одигравање ситуација из властитог живота ученици се упознају са динамиком конфликта и његовим могућим исходима.

VII Тема - Упознавање ученика са дечјим правима и подстицање и оспособљавање ученика за активну партиципацију у животу школе.

- *Права деце*. Кроз размену, деца се упознају са основним дечјим правима;

- *Школа какву желим*. Кроз вежбу вођене фантазије и цртање, ученици изражавају своје визије школе по мери деце;

- *Да кажем слободно*. Ученици уче како да остваре право на слободу мишљења и јавног изражавања слободе мишљења;

- *Право на игру*. Размена о томе како користе слободно време и чега воле да се играју.

VIII Тема - Евалуација.

- *Ја пре, ја после*. Ученици се подстичу да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање;

- *Презентација* резултата рада родитељима.

ДРУГИ РАЗРЕД

Задаци наставе "Грађанско васпитање-Сазнање о себи и другима" су:

- подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима;

- подстицање самосвести, самопоштовања и уважавања других;

- оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствена осећања и потребе и њихову међусобну повезаност, да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге;

- развијање комуникативне способности, невербалне и вербалне комуникације, вештина ненасилне комуникације;

- оспособљавање ученика за примену вештина ненасилне комуникације у решавању сукоба и вршњачком посредовању;

- развијање креативног изражавања;

- оспособљавање ученика да упознају непосредно друштвено окружење и сопствено место у њему и да активно допринесе развоју школе по мери детета;
- оспособљавање ученика да упознају и уважавају дечја права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању;
- развијање и неговање основних људских вредности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I Тема - Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима.

- Сусрет родитеља, наставника и ученика. Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за остваривање програма грађанског васпитања;

- Упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада.

II Тема - Подстицање развоја самосвести, самопоштовања и уважавања других.

- *Репортери*. Кроз игру интервјуисања, упознају квалитете којима се одликују, њихови другови и уче да о њима говоре са уважавањем;

- *Поносим се што*. ученици саопштавају о сопственом поступку којим су учинили добро неком коме је то било потребно (родитељима, друговима, брату/сестри, рођацима, наставницима..);

- *Изражавање захвалности другоме*. Ученици уче како да изразе захвалност за неки поступак других према њима који им је пријао.

III Тема - Оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствена осећања и потребе, и њихову међусобну повезаност и да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге.

- *Речник осећања*. Ученици уче да препознају и именују различита осећања која се јављају када су им потребе задовољене/незадовољене;

- *Како се ко осећа*. Кроз игру улога у задатим ситуацијама, ученици сагледавају ефекте оптужујућих порука и уче да препознају и изразе како се учесници размене осећају у тој ситуацији и шта им треба;

- *О стиду и срамоти*. Кроз цртање и размену ученици откривају заштитну улогу стида, и начине да превазиђу осећање стида;

- *Љубомора*. Ученици уче да препознају осећања и потребе које су у основи љубоморе и да их изразе на конструктивнији начин;

- *Кривица*. Ученици уче да преведу осуде о себи у позитивни програм - како могу другачије да поступе;

- *Ја и љубав*. Ученици уче да се ослободе да причају о доживљају и изражавању љубави и да диференцирају доживљај и експресију љубави;

- *Моје потребе*. Кроз разговор и цртање ученици уочавају различите начине за задовољавање потреба и жеља и постају свесни могућности избора.

IV Тема - Развијање комуникативне способности, невербалне и вербалне комуникације, вештина ненасилне комуникације.

- *Како да кажем*. Кроз игру и размену ученици упознају разлике између насилног и ненасилног изражавања;

- *Слушање и неслушање*. Ученици пролазе кроз искуство неуспешне комуникације изазване неслушањем и упознају се са техником активног слушања као начином на који се може побољшати узајамна комуникација и ту технику испробавају у краћим симулацијама;

- *Да ли се чујемо.* Ученици се упознају са различитим начинима на које можемо слушати и чути себе и друге и различитим исходима у зависности од избора саосећајног и несаосећајног слушања;

- *Чујем ти срце.* Ученици уче да примене жирафине уши (саосећајно слушање) у ситуацијама када се саговорник изражава насилно.

V Тема - Оспособљавање ученика за примену вештина ненасилне комуникације у решавању сукоба и вршњачком посредовању.

- *Кад ја нећу.* Ученици уче да препознају зашто говоре "нећу" и да уместо "нећу" говоре шта је то што желе а што их спречава да прихвате захтев одраслог;

- *Посредовање у сукобу између дечака и девојчица.* На примерима типичних дечијих сукоба у школи, ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења;

- *Посредовање у сукобу између ученика истог пола.* На примерима типичних дечијих сукоба у школи, ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења;

- *Посредовање у сукобу између родитеља и деце.* Кроз игру улога, ученици се уче да разлуче факте, осећања и потребе сукобљених страна и да посредују у налажењу конструктивног решења.

VI Тема - Оспособљавање ученика да упознају непосредно друштвено окружење и сопствено место у њему, и да активно доприносе развоју школе по мери детета.

- *Породично стабло.* Кроз цртање и размену о томе деца уче о родбинским везама и видовима понашања који могу да их ојачају или ослабе;

- *Жиране у учионици.* Кроз размену и драматизацију ученици се упознају са ефектима наредби и захтева, и разликама у осећањима када нешто раде из позитивне односно негативне мотивације;

- *Шта се коме допада.* Ученици се уче да артикулишу јасне захтеве у вези са оним што би волели да промене у школи;

- *Шта можемо да урадимо.* Кроз игру ученици разматрају различите акције које би могли сами да предузму да живот у школи учине лепшим и себи и другима.

VII Тема - Оспособљавање ученика да упознају и уважавају дечја права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању.

- *Дечја права.* Ученици се упознају са Конвенцијом о дечјим правима и бирају и рангирају права по важности за њих;

- *Моја одговорност.* Ученици уче да препознају везу између права и одговорности и кроз размену артикулишу за шта су деца одговорна у породици и у школи;

- *Кад деца крише дечја права.* Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, ругања, насиља међу децом, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите;

- *Кад родитељи крише дечја права.* Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, насиља родитеља према деци, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите;

- *Кад одрасли у школи крише дечја права.* Ученици евоцирају различите ситуације злостављања, насиља одраслих који раде у школи према деци, уче да разумеју зашто се то дешава, и начине како да се заштите;

- *Различити смо али су нам права иста.* Ученици уче да препознају негативне стереотипе, ситуације у којима су нека деца неприхваћена у групи јер долазе из

различитих социјалних, етничких и културних група, уче да разумеју како је онима којима се то дешава, и начине како да се то спречи.

VIII Тема - Развијање и неговање основних људских вредности.

- *Ја то већ умем.* Ученицима се изложи листа вредности и врлина, и тражи се да наведу сопствени поступак у коме се види да су усвојили ту вредност или врлину, и подстичу да нађу нове поступке којим би могли да их изразе;

- *Шта кад се то деси.* Ученицима се предоче ситуације у којима деца крше неке од основних вредности (крађа, лаж, оговарање), уче да изразе потребе које децу наводе на то, и да открију начине на које се те потребе могу задовољити а да се не прекрше вредности;

- *Мој омиљени јунак из приче/бајке/филма.* Ученици размењују о томе које вредности изражава њихов омиљени лик;

- *Сарадња.* Ученици уче да сагледају важност сарадње и узајамног подржавања.

IX Тема - Евалуација

- *Ја пре, ја после.* Ученици се подстичу да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање;

- *Презентација* резултата рада родитељима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теоријски предмет, *Грађанско васпитање-Сазнање о себи и другима*, утемељен је на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика. Методску окосницу предмета чине интерактивне радионице са фокусом на симболичком изражавању и размени у круг јер дају могућност ученицима да постану свесни својих унутрашњих доживљаја. Битне одреднице образовно-васпитног рада су:

- Искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену.

- Игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају.

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада са групом, важно је водити рачуна о неколико чинилаца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно-подстицајну размену:

1. Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључан чинилац успешности размене је квалитет узајамног слушања. Сваки ученик саопштавањем другима стиче више увида у свој унутрашњи доживљај, али заправо, слушањем туђих искустава има прилику да сагледа свој доживљај у новом светлу, да га догради и обогати.

2. Распоред седења (по могућству у круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.

3. След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом

различитих видова експресије (игре улога, цртање, пантомима, вербални исказ, игре покрета, итд.) и сменом игровних активности и размене.

4. Оптималан број ученика је од 10 до 15. Може се радити и са групом до двадесеторо ученика али онда долази до слабљења пажње и мотивисаности за размену.

5. Настава се изводи по редоследу наставних јединица (радионица) онако како су дате у приручницима *Сазнање о себи и другима 1* и *Сазнање о себи и другима 2*.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама нити пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају колико су добри у одређеној активности, покушавајући да погоде шта одрасли очекују од њих. Задатак наставника је да им јасно стави до знања да је свака лична експресија подједнако драгоцен, да истакне позитивне потенцијале у сваком од учесника, дајући лични, конкретни подстицај сваком ученику. *Најважнији задатак одраслог у процесу васпитања је да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање, и да осете да кроз процес размене са другима обогаћују своју личност.*

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају, и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Предуслов за рад на овом предмету је способност непристрасног слушања и уживљавања (емпатије) у оно што ученик осећа и жели без уплитања сопствених судова, дијагноза, анализа и савета. Изражавање емпатије ученику у упитној форми "Да ли ти сад осећаш то и то зато што желиш то и то?" има развојни ефекат јер помаже ученику да и сам постане свестан својих осећања и потреба и чини га отворенијим за контакт са наставником па тиме и за вредности које он жели да пренесе ученицима.

Пошто је учење по моделу важан облик учења социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према деци демонстрира вредности које жели да његови ученици усвоје.

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА

Циљ и задаци предмета

Један од пресудних разлога за формирање наставног предмета *Народна традиција* јесу алармантни извештаји истраживача (етнолингвиста, етнолога, фолклориста, етномузиколога) који упозоравају на убрзано одумирање многих важних елемената традицијске културе и њихов нестанак из праксе, оптицаја и - најзад - из живота самог.

Директно увођење најмлађих нараштаја кроз одговарајућу наставу усмерену на ревитализацију традиције, један је од начина да се то спречи или макар одложи. Правилним, одмереним и правовременим пласирањем информација о народној традицији постижу се и многа друга добра, као што су стицање свести о себи самом и свом месту у свету сличних и различитих, формирање представе о континуитету и укоренености и сл.

Концепција наставе овог изборног предмета посебан нагласак ставља на локалну народну традицију, чиме се у мултинационалној и мултиконфесионалној средини, каква претеже у Србији, чувају права и особености мањина и њихов идентитет.

Намера је да се ученику овај изборни предмет понуди од првог разреда, али се отвара могућност и за опредељење почетком наредног циклуса све до краја општег образовања.

Циљ:

Остварити директно увођење ученика у активности ревитализације традиције кроз непосредно упознавање материјалне и духовне традицијске културе свог народа и народа у ужем и ширем окружењу.

Задаци:

Усвајање елементарних знања о:

разлици између фолклорног и актуелног окружења, и то кроз:

- упознавање са основним фолклорним текстовима (бајке, легенде, приче, песме, пословице);
- упознавање са дечјим фолклором (игре и кратке текстуалне форме као што су загонетке, успаванке, разбрајалице итд.);
- усвајање елементарних знања о носећим наставним мотивима (различити за сваки разред у првом циклусу);
- годишњем циклусу, и то кроз познавање:*
 - основних разлика између градског и сеоског начина живота,
 - основних сезонских радова,
 - основних обичајно-обредних радњи везаних за те радове,
 - основних и општих празника,
 - обичајно-обредних радњи везаних за те празнике.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ и задаци:

- упознавање основних елемената дечјег фолклора (игре и кратке текстуалне форме);
- овладавање декоративним елементима главних (најопштијих) фолклорних празника (верских и сезонских) везаних за годишњи циклус;
- стицање елементарних знања о носећим наставним мотивима (хлеб и биљке).

ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ

Избор садржаја у првом разреду у највећој мери се препушта учитељу, а препоручују се постојећи описи фолклорних игара и штампане збирке текстова дечјег фолклора. Садржаји за овај изборни предмет могу се обухватити кроз следеће теме:

Тема: *Питај своју баку...*

Ова тема може подстаћи активности од капиталног значаја у сваком амбијенту. Како теренски рад показује да су старе жене најбољи информатори и главни носиоци народне традиције, оно што би баке могле да кажу деци само по себи би обезбедило компаративни материјал за цео низ наставних активности. Деца могу да истражују и сазнају шта баке кажу о:

- играма којих су се играле кад су биле мале
- песмама које су се певале у то време
- причама које су њима њихове баке причале
- обичајима у којима су учествовале (слава, поворке, бадњак, Божић, нова година, богојављење, Ђурђевдан, биљобери...)
- ручним радовима које су радиле као девојчице
- одећи, обући, фризурама и украсима из њихове младости итд.

Тако скупљена обавештења могу да буду драгоцене и као подаци независно од наставе, па би школа могла да формира сопствену датотеку од прикупљеног

материјала и континуирано је допуњава и обогаћује. Поред тога, неговање праксе *Питај своју баку...* може позитивно да утиче на ревалоризацију и побољшање положаја старих у породици (о којем социолошка истраживања такође пружају обесхрабрујуће податке).

Тема: *Радови и празници*

У оквиру практичне наставе, за први разред се предвиђа развијање моторичких вештина кроз израду предмета према постојећем моделу међу материјалним споменицима традицијске културе. То практично значи да је пожељно искористити сваку прилику да се нешто прави рукама, а да при том буде везано за неку занимљиву причу или догађај. На пример, у јесен (кад школа почиње) завршавају се последње жетве и бербе, што може бити одличан повод да се праве:

- "*богу брада*" (од последњег снопа било којег жита, а у септембру се жању још само сточна жита), или да се инсценирају:

- "*муке блаженог Гроздија*" (пут који грождје прође док не постане вино) зависно од тога где се школа налази.

Обоје се, наравно, може радити у свакој школи, али се настава знатно обогаћује могућношћу директног увида у процес (виноградарски крај) или у оригинални предмет (пољопривредни крај са "божјим брадама" на њивама после жетве). Подразумева се да конопљарски и ланарски крајеви уместо "Гроздија" могу приказивати конопљине/ланове муке и слично. Фолклорни текстови који обрађују ове "муке" постоје и лако су доступни.

Овде долазе и пратеће (углавном декоративне) радње уз велике, опште празнике као што су Божић и Ускрс. Ту се нарочито мисли на:

- *засејавање жита на св. Варвару* (уочи Божића),

- *вертеп* (тамо где постоји као традиција, а тамо где га нема, може се свеједно правити место Христовог рођења, не као део традиције него као пригодна активност),

- *фарбање ускришњих јаја*.

Као пратеће објашњење уз све ове активности најбоље могу послужити одговарајуће легенде и фолклорне приче или предања, који на овом узрасту врло добро замењују теорију. Уз сваку од наведених активности може се пронаћи адекватна игра, пратећа песма или плес (костимиран или не). Пожељно је комбиновати их све заједно, како се најчешће и одвијају у оригиналном окружењу.

Тема: *Зимски хлебови и пролећно биље* (носећи мотив за први разред)

Радње и предмети уз радове и празнике имају пригодни карактер, али неки мотиви могу да послуже као извор сталног интересовања и обраде. За зимски период (прво полугодиште) то може бити:

- *Хлеб*: од савлађивања самог процеса мешања хлеба, па до његове многоструке намене, сваки сегмент може бити подједнако занимљив и поучан на овом узрасту. Ту долазе и посебни хлебови који се месе за здравље стоке (округли са рупом, као ђевреци), за пчеле, за здравље укућана и слични, све до славског колача који је прича за себе. Посебно може да се обрађује шарање славског колача какво јесте и какво би могло бити кад се деци објасни да се преко фигура на колачу остварују жеље током следећих годину дана (о фолклорним хлебовима постоји и богата стручна литература). Зависно од амбијента, може се отићи у пекару да се види како то стварно изгледа, или код домаћице која има наћве - према могућностима. Неки елементи обреда који прате мешање хлеба доступни су и на овом узрасту, на пример кратки текстови ("*Кисни, не мисли, стигло ме до врата*") који се, у правој употреби, говоре као део басме за дизање теста, али се у приповедном контексту могу наћи као

анегдоте, ритмизована проза и сл. У пролеће, све до Ускрса, главна окосница наставе у овом предмету морале би бити:

- *Биљке*: од ђурђевданских до ивањских венчића, сваки је прилика да се изађе на отворено, да се беру биљке и учи о њиховим лековитим и другим својствима, да се чују приче или песме о њима, и да се деци пренесе неопходност поштовања и чувања живог света. Упознавање са биљкама, друкчије овде него у ботаници и настави из области уметности, мора почети у овом раном узрасту да би се створила основа за каснију надградњу. Биљке у народној традицији имају необично значајну улогу, од веровања у њихове магичне моћи (које се могу и злоупотребити), па све до конкретне рецептуре за лечење многих болести. За то постоје многи готови приручници, као и - чак три - речника народне религије о биљкама.

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ и задаци:

Усвајање знања о фолклорним празницима, биљкама и хлебовима (што су били носећи наставни мотиви у првом разреду), кроз следеће:

- познавање разлике између отвореног и затвореног простора (ливада - кућа);
- познавање разлике између настањивог и ненастањивог простора (шта је најмањи услов да се нешто сматра домом);
- познавање различитих облика становања (пећина, кућа, село, варош, град);
- елементарно познавање структуре традиционалне куће.

Тежиште је, заправо, на продубљивању, проширивању и систематизовању знања која су ученици понели од куће. Ни у другом разреду није предвиђено додавање потпуно нових и непознатих, методолошки тешко савладивих или нејасних наставних јединица.

ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ И ВРСТЕ АКТИВНОСТИ

Избор садржаја у другом разреду такође се препушта учитељу уз препоруку да се и даље користе постојећи описи фолклорних игара и штампане збирке текстова дечјег фолклора. Садржаји за овај изборни предмет могу се обухватити кроз следеће теме:

Тема: *Биљке*

Како је посебност овог предмета у континуитету и развојности наставе, оно што је започето у првом разреду - рад са хлебовима и биљкама - наставља се и у другом, с тим што може добити за нијансу сложеније садржаје. На пример: ако су се у првом разреду сакупљале биљке да би се од њих правили венчићи, у другом разреду од сакупљеног биља могу се правити хербаријуми. Пошто су деца у другој години учења већ писмена, књига са биљкама и кратким текстовима испод сваког узорка за њих може имати вишеструки значај, нарочито ако буду охрабрена да уз посебне биљке запишу и кратке приче о њима, нпр. о *расковнику* (Вуков речник), о *дану-и-ноћи* (предање о маћухицама), о *ружи* (бајка "Трнова Ружица"), о *дрену* (предање о медведи и дрену), о *белом луку* (предање о семену белог лука од којег виле остају бесмртне), о *напрати* (предање о невидљивости њеног семена), итд. Уз тај *Хербаријум чаробног биља* једнако је важно правити и *Хербаријум лековитих трава* за који се упутства могу наћи у *Речнику народних веровања о биљкама* Веселина Чајкановића или у *Софрићевом речнику* сличне намене. Знања која се стекну у тим раним данима учења могу послужити као база за касније корисно

познавање основних лековитих трава као што су нана, камилица, мајчина душица, ртањски чај, жалфија, сена, вранилова трава, кантарион, пелен итд. Што се тиче хлеба (који су производ обраде одређеног биља), они и даље остају извор најразноврснијих садржаја за зимски период без вегетације, односно за време које се мора проводити у учионици.

Тема: *Кућа*

Треба искористити све предности компаративног метода (град - село, некад - сад, старо - ново...), а и посебну пажњу обратити на следеће:

- огњиште - као центар некадашње куће и почетак сваког шпорета, микроталасне рерне и слично; оно је уз то и центар окупљања породице и центар породичног култа и култа предака, што ће као теоријска настава доћи на ред у следећем циклусу; упознавање огњишта у другом разреду треба да послужи као основа за будућу наставу;

- воду - која некад није била у кући већ се у њу доносила; аналогно томе, у кући није било ни тоалета ни купатила, а ни места на коме се пере веш; ако је могуће, треба у оригиналном амбијенту показати како свака од тих ствари изгледа (поготову прање веша на потоку/реци, доношење воде за пиће, потапање вуне/конопље и сл.); насупротив томе, свака кућа је имала посебно место на коме стоји вода за пиће која се нарочито покрива и сл.

- осветљење - које некад није било на струју; чак је и свећа велики луксуз из новијег доба, те треба показати луч и друге биљке за осветљавање, уз обавезно огњиште и његову ватру као осветљење.

Један од начина да се све ово обједини била би интегративна тема *пре струје* (водовода и канализације) која би децу мотивисала да размишљају о могућностима живота битно друкчијег од оног на који су навикла. За те потребе могуће је организовати једнодневну очигледну наставу у некој етно-кући (каква постоји, на пример, у селу Јазак недалеко од Београда), на имању у близини школе (под условом да задовољава потребе такве наставе), или на неком другом за то погодном месту (зависно од наставног амбијента).

Кућа пружа практично неограничени извор мотива за креативну и занимљиву наставу, поготову када јој се додају и економске зграде у дворишту сеоског домаћинства (штала, сеник, дрвара, оставе, пушница, кокошињац...) и посебна места као што су башта, буњиште итд.

Она такође може послужити као подлога за:

- разликовање мушких и женских радова у животу на селу (у поређењу са градом), па и за евентуалне будуће женске студије, ако се за тим укаже потреба. У том смислу, настава на терену се може искористити за практично испробавање таквих могућности (рецимо заменом теза - дечади раде женске, девојчице мушке послове, и сл.).

- упознавање живог света везаног за човека: домаће животиње (живина, стока) насупротив дивљим животињама, било да су опасне (вук, медвед, дивљи вепар...), безопасне (јелен, срндаћ, веверица, твор...) или просто штеточине (лисица, ласица, јазавац, зец...). То је такође и добра прилика за први помен амбивалентних животиња као што су змија (чуваркућа и отровница), видра, мунгос и сл.

Нарочито је важно упознати структуру куће (где су животиње, а где људи, шта је горе, а шта доле итд.), посебно њен културни хоризонт (ниво свакодневних послова, према коме се одређују горе/икона и доле/кревет у кући), да би се обезбедила основа за будућа знања о обичајно-обредној пракси везаној за животни циклус (од другог образовног циклуса надаље).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Како год да се осмисли настава овог изборног предмета, компаративни метод остаје незаобилазан због сталне потребе да се традиција сопственог народа ставља у ужи или шири контекст. На млађимзрастима то су поређења у рудиментарним формама (пример: град - село, из радње - из баште, лето - зима...) да би се касније све више артикулисало и као такво остало незаменљиво у старијим разредима када може да почне теоријска настава о типовима културе и њиховим главним особинама.

Овај изборни предмет може се - и треба - схватити као интердисциплинарно средство за лакше савлађивање нових и непознатих чињеница (уз помоћ блиских и познатих). Кроз савладавање декоративних елемената обичаја и обреда везаних за верске и сезонске фолклорне празнике, препоручује се приступ који у оквиру уметничких предмета има разрађену методологију за такав рад.

Како је овај изборни предмет новина у нашем школству, врло је важно држати се (бар у почетку) препорука и упутстава представљених у овом документу.

Прво и најважније такво упутство је *изостанак теоријске наставе на млађем узрасту*, у шта спадају и сви покушаји потпуне или делимичне реконструкције локалних или општинских обичаја и обреда. Такви захвати се предвиђају тек у старијим разредима.

Друга важна препорука тиче се система наставе у овом предмету. Очекује се од наставника да се и сами усавршавају током рада. Тако учење постаје двосмерно будући да и наставник ангажује на истраживачком раду са концепцијом која подразумева и трећу компоненту - активно укључивање и сталну повратну информацију од стране породице, односно њихову реакцију на градиво и начин његовог усвајања.

ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Да би се обезбедила квалитетна настава у оквиру предмета *Народна традиција*, неопходно је водити рачуна о три групе основних параметара, од којих су први везани за предмет, други за наставу, а трећи за наставни амбијент.

Предметни параметри

- Оно што се у оквиру овог предмета проучава, заправо је *традицијска култура*. У начелу, овим изразом дефинише се култура која се одржава на традицији, усменом преношењу знања и података са колена на колено.

- У најопштијем виду, традицијску (као и сваку другу) културу чине споменици духовне и материјалне природе, те се аналогно томе може говорити о *материјалној и духовној традицијској култури*.

Наставни параметри

- У сагласности са предметом у оквиру којег се одвија, настава такође мора имати два основна вида: *практични и теоријски*.

- Практични вид наставе у овом предмету подразумева активан додир са објектима који чине материјалну компоненту традицијске културе, било да се они израђују према постојећем моделу, било да се са њима упознаје у аутентичном амбијенту.

- Теоријска настава даје тумачење одређене обичајно-обредне праксе, поставља је у јасно дефинисан контекст и приказује њен историјски развој (тамо где је то могуће).

- На млађим узрастима теоријска настава се замењује фолклорним текстовима који на одговарајући начин прате стицање првих, елементарних знања о традицији и култури.

Амбијентални параметри

- Питање од највећег значаја је где се школа налази (у ком амбијенту), те од њега зависи и какав ће програм бити понуђен.

- Овим се отвара могућност најбољег и најпотпунијег пласирања локалних предности и ресурса.

РУКА У ТЕСТУ - ОТКРИВАЊЕ СВЕТА

Циљ и задаци

Назив предмета *Рука у тесту - откривање света* упућује на непосредну активност деце при изучавању појава у природи и откривању света који их окружује. Основна идеја увођења овог изборног предмета је неговање, подстицање и развијање природне дечје радозналости и тражење одговора на питања ШТА, КАКО и ЗАШТО.

Разматрање питања о природи на раном школском узрасту помаже детету у његовом развоју и успостављању односа са материјалним светом у окружењу. Дете открива да је материјални свет погодан за истраживање и постављање бројних питања. Оно развија своју личност, интелигенцију, критички дух и формира став према реалном свету. На тај начин се мења његова улога, од пасивног посматрача оно постаје истраживач.

У оквиру овог изборног предмета предложени су огледи који не захтевају сложену и скупу опрему. Довољни су предмети и материјали из свакодневног живота. Огледи су једноставни и може их изводити свако дете.

Неки циљеви и задаци предмета *Рука у тесту - откривање света* ослањају се на циљеве и задатке предмета *Свет око нас*, чиме се омогућује комплексније додатно разумевање појава у природи и развијање активног истраживачког односа према окружењу. Полазећи од сазнања стечених у оквиру предмета *Свет око нас*, ученик ће развијати интелектуалну активност и вештине у контексту природних наука.

Циљ и задаци овог изборног предмета су:

- развијање основних појмова из природних наука и њихово повезивање;
- развијање радозналости и истраживачких способности;
- развијање основних елемената логичког и критичког мишљења;
- подстицање усменог и писменог изражавања кроз дискусије и записе о изведеним огледима.

ПРВИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци:

- формирање елементарних научних појмова из природних наука;
- уочавање важних особина објеката или појава које се испитују;
- препознавање неких критеријума за класификацију објеката и живих бића на основу уочених особина;
- задовољење сопствене радозналости трагањем за одговорима на различите начине (постављањем питања, хипотеза, испробавањем...);
- постављање хипотеза, односно исказивање претпоставки за решавање проблема;
- извођење једноставних огледа;

- подстицање истрајности и сарадње у покушајима заједничког постављања и решавања проблема;
- уочавање узрочно-последичних веза између појава и процеса у окружењу и изведеним огледима;
- решавање једноставних проблем-ситуација, самостално и у тиму;
- развијање критичког односа према информацијама које се добијају чулима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Различите врсте кретања и њихове карактеристике
Котрљање и клизање
Клати се, љуља, таласа...
Све што стоји - хтело би да стоји, све што иде - хтело би да иде
Балони високо лете, "покрећу" бродове и ракете
Свећа која гори у води
Водени пешчани сат
Слатки модел вулкана
Правим облак, кишу и лед
Тела (чврста, течна и гасовита) заузимају одређени простор и на одређени начин га попуњавају
Колико нас чула варају
Да ли у корпи пуној јабука има још места
У свету мерења (основне представе о мерењу и мери)
Поређење и мерење дужине, масе и запремине
У свету електрицитета
Могућности наелектрисавања тела и њихова својства
Светлост и сенка
Можеш ли стићи своју сенку
Боје дуге
Видим да растем
Шаре које живот значе

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

- формирање елементарних научних појмова из природних наука;
- подстицање дечијих интересовања и интелектуалне активности;
- подстицање дечијих питања, истраживања и дискусије;
- препознавање неких критеријума за класификацију материјала и њихово коришћење;
- постављање хипотеза и исказивање претпоставки за решавање проблема;
- предлагање, самостално постављање и извођење једноставних огледа на основу упутства;
- развијање критичког промишљања кроз посматрање и експеримент;
- уочавање узрочно-последичних веза између појава и процеса у окружењу и изведеним огледима;
- решавање једноставних проблем-ситуација, самостално и у тиму;
- развијање критичког односа према информацијама које се добијају чулима;
- препознавање опасности и услова за безбедан рад.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Различити облици кретања у окружењу
Кретање у забавном парку
Како изазвати таласе у води
Брзо, брже, најбрже - од чега то зависи
Материјали и њихова електрична проводљивост
Када ће сијалица да светли
Дрво или метал - где се користе и зашто
Мерим - значи упоређујем (мерење дужине, масе, времена и температуре)
Дневна температура ваздуха
Како настају различити звуци
Својства звука (јачина, боја и висина)
Звуци у жици и свирали
Високо С
Биљке траже своје тло

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У оквиру предмета *Рука у тесту - откривање света* ученицима треба пружити прилику да:

- промишљају и развијају интелектуалну активност и вештине у процесу упознавања и разумевања појава у природи;
- задовоље своју радозналост на различите начине: посматрањем, истраживањем, кроз самосталну активност и добро осмишљен поступак, размишљањем, уношењем малих промена и проверавањем њихових ефеката.

Овај приступ карактерише:

- партнерски однос наставник - ученик, који подразумева заједничко формулисање проблема и питања;
- вођење акција од стране ученика и предвиђање њиховог исхода, тј. постављање хипотеза;
- објашњавање и континуирано бележење својих запажања у експерименталну свеску.

Описани приступ представља карактеристичне кораке научног метода а наставник води и усмерава ученике у раду. Он их охрабрује да постављају питања, истражују и дискутују.

Треба посебно имати у виду да се циљеви и задаци овог предмета постижу кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника.

Активности ученика

За остваривање циљева и задатака овог предмета важно је да се омогуће наставне ситуације у којима ће активности ученика бити разноврсне: посматрање, сакупљање материјала и података, упоређивање, класификовање, бележење, замишљање и постављање огледа (експеримената), објашњавање, коришћење података, представљање оног што је виђено и урађено, постављање једноставних модела, дискутовање резултата и давање предлога нових експеримената, самостално и групно истраживање.

Активности наставника

Наставник води и усмерава ученике у свим етапама "истраживачког" рада: приликом постављања питања и хипотеза, предлагања огледа, њиховог извођења и представљања резултата рада.

Припрема наставника за овакве часове обухвата разматрање важних питања о теми часа, избору садржаја, активности, амбијенту за реализацију, коришћењем различитих извора информација (уџбеници, популарна и стручна литература, Интернет...). Поред тога, на часове се могу позвати разни гости - стручњаци (наставници предмета природних наука, научници - истраживачи...) који могу пренети своја искуства деци и дати им упутства како да унапреде свој начин рада.

ЧУВАРИ ПРИРОДЕ

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ и задаци

Циљ

Развијање свести о потреби и могућностима личног ангажовања у заштити животне средине, усвајање и примена принципа одрживости, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Задаци:

- упознавање појма и основних елемената животне средине;
- уочавање и описивање основних појава и промена у животној средини;
- уочавање и описивање појава које угрожавају животну средину;
- развијање одговорног односа према себи и према животној средини;
- развијање навика за рационално коришћење природних богатстава;
- развијање радозналости, креативности и истраживачких способности;
- развијање основних елемената логичног и критичког мишљења.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

ЖИВОТНА СРЕДИНА

- Вода, ваздух, земљиште (услови живота), биљке и животиње;
- творевине људског рада.

ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ И ПРОМЕНЕ У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ

- Сезонске промене на биљкама и животињама у току године (цветање, листање, опадање лишћа, сеоба птица,...);
- односи исхране у животној средини - најближој околини (ко је коме храна);
- најчешће угрожене биљне и животињске врсте.

ЗАГАЂИВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

- Загађивање воде и последице;
- загађивање ваздуха и последице;
- загађивање земљишта и последице;
- бука - штетне последице.

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗАШТИТА ЗДРАВЉА

- Брига о биљкама и животињама у непосредној околини;
- најчешће угрожене биљне и животињске врсте у непосредној околини и њихова заштита;

- рационално коришћење природних богатстава (раздвајање отпада за рециклажу);
- разградиве и неразградиве материје;
- правилан однос према себи (предност здраве хране за раст и развој, ризично понашање које може угрозити здравље).

ДРУГИ РАЗРЕД

Циљ

Развијање свести о потреби и могућностима личног ангажовања у заштити животне средине, усвајање и примена принципа одрживости, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Задачи:

- знати појам животна средина и њене елементе;
- препознавање и описивање најочљивијих појава и промена у животној средини;
- стицање знања о појавама које угрожавају животну средину;
- формирање навика и развијање одговорног односа према себи и животној средини;
- развијање радозналости, креативности и истраживачких способности;
- развијање основних елемената логичног и критичног мишљења.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

ЖИВОТНА СРЕДИНА

- Вода, ваздух, земљиште (услови живота), биљке и животиње;
- творевине људског рада.

ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ И ПРОМЕНЕ У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ

- Сезонске промене на биљкама и животињама (у спољашњем изгледу и понашању у зависности од годишњих доба, сеоба, презимљавање,...);
- односи исхране - ланци исхране.

ЗАГАЂИВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

- Извори загађивања воде;
- извори загађивања ваздуха;
- извори загађивања земљишта;
- последице загађивања животне средине;
- загађујуће материје у домаћинству (хемикалије, ознаке за опасне материје на амбалажи);
- понашања која нарушавају изглед творевина људског рада (школа, зграда, споменика културе...).

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗАШТИТА ЗДРАВЉА

- Брига о биљкама и животињама у непосредној околини (прављење хранилица, појилица и кућица за птице, гајење и заливање биљака...);
- најчешће угрожене биљне и животињске врсте из непосредне околине и њихова заштита;
- лековита својства неких биљака (нана, камилица, жалфија,...);
- рационално коришћење природних богатстава: штедња воде, енергије;
- рециклажа (папир, стакло, пластика, метал...);
- прављење компоста;

- правила понашања која доприносе очувању здравља.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Сврха изборног предмета Чувари природе је упознавање и разумевање појма животне средине, интердисциплинарног приступа у заштити са тежњом за њеним очувањем и унапређивањем за садашње и будуће генерације.

Циљ и задаци овог предмета ослањају се и развијају, али и међусобно допуњавају са већ стеченим знањем из обавезног предмета - Свет око нас.

За остваривање циља и задатака овог изборног предмета наставник ће да користи Приручник за наставнике за I и II разред, а ученици ће користити Приручник за ученике "Чувари природе" за I и I разред основне школе, одобрених од стране Министарства просвете и спорта Републике Србије.

Предложене активности у Приручнику за ученике нису строго дефинисане па ученици могу сами да трагају (стручна литература, популарне књиге, интернет, запажање у окружењу, приче које су чули) према сопственим интересовањима и могућностима.

Активности су креативне, истраживачког типа и развијају радозналост са елементима критичког и логичког мишљења.

Садржај програма није строго дефинисан, већ ученици сами трагају. Садржаје и активности овог предмета, наставник заједно са ученицима може да реализује и ван учионице у непосредној околини.

Улога наставника је да уз примену различитих метода рада, подстиче и усмерава интересовање и креативност ученика у покушају да самостално објасне узрок и последице човековог дејства на природу.

Наставник има слободу да реализацију наставних садржаја не везује за часовни систем па час (временски) може да буде у функцији програмских садржаја, а садржаји у функцији места извођења наставе изборног предмета - Чувари природе.

ЛЕПО ПИСАЊЕ

ПРВИ РАЗРЕД

Циљ и задаци

Циљ

Оспособљавање ученика за лепо писање и развој сензибилитета за препознавање писма упоредо са развојем моторичких способности, као и усвајање читког и уредног писања.

Задаци:

- усвајање правилног повлачења уских и широких, косих, усправних и положених линија;
- развијање способности за обједињавање линија у слова;
- развијање способности повезивања слова у речи и реченице;
- упућивање ученика у коришћење различитих материјала и подлога за писање;
- оспособљавање ученика за припремање материјала за писање;
- развијање моторичких способности у процесу лепог писања.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ПИСАЊЕ

1. Писање ћириличких слова према калиграфским правилима у процесу комплетног савладавања азбуке.

Појмови: писмо, ћирилица.

2. Калиграфија.

3. Меке оловке са ознаком Б припремљене на брусном папиру, свеске са ужим и ширим размацама линија, намењеним за лепо писање у пропорцији 1:61 (златни пресек).

ОБЛИЦИ И ЊИХОВИ КВАЛИТЕТИ

1. Цело-део, велико-мало, високо-ниско, уско-широко, светло-тамно, облогљасто.

2. Сви медијуми

3. Оловке са меким графитним улошком, креде, воштани пастел...

ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ

1. Лево-десно, горе-доле, испред-иза, више-ниже, између, усправно-положено-косо, пуно-празно, отворено-затворено...

2. Сви медијуми зависно од постављеног задатка

3. Меке оловке, четке различитих ширина и величина.

КОНТРАСТ

1. Испупчен-удубљен, прав-крив, једноставан-сложен...

2. Сви медијуми примерени условима и узрасту ученика

3. Одабрати материјале према медијуму у духу предвиђене области.

РАЗНЕ ВРСТЕ ЗНАКОВА И СИМБОЛА

1. Словни знаци (штампана слова, писана слова), бројеви...

2. Комбиновани медијуми

3. Меке оловке, тушеви у боји, папири различитог формата.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

За остваривање програма лепог писања наставник треба да користи упутства дата за остваривање програма српског језика која се односе на учење и усавршавање писања, као и програма ликовне културе.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

MAGYAR NYELV - ANYANYELVÁPOLÁS

Bevezetés

Az anyanyelvnek rendkívül nagy szerepe van a gyermek értelmi, érzelmi és szociális fejlődésében. A kommunikáció az élet bármely területén nyelv nélkül minden életkorban nehezen képzelhető el. Az egyén érvényesülése a társadalomban nagymértékben függ a nyelvi kifejező készség minőségétől.

Az anyanyelv lehetővé teszi az önazonosság megélését, a másokkal való kapcsolatteremtést, ugyanakkor az önbecsülést és az önbizalmat is növeli.

A gondolkodás és a nyelv szoros kapcsolatban állnak egymással. A nyelvi kifejező készség fejlesztése közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában is. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogjuk fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítanánk.

A magyar nyelv tanulásának a gyermek számára élvezetes tevékenységnek kell lennie, melyek ugyan nem mérhetőek egyszerű eszközökkel, de kiválthatók új,

tudományosan és módszertanilag megalapozott módszerekkel és jól összehangolt technikákkal.

CÉLOK ÉS FELADATOK

A tantárgy tanításának célja, hogy a szerb tannyelvű tagozatokra járó magyar anyanyelvű (vagy vegyes házasságból származó) tanulókat tegye képessé arra, hogy gondolataikat mind szóban, mind írásban értelmesen és szabatosan ki tudják fejezni. Alapvető feladata tehát az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során ismerjék meg a magyar nemzeti kultúra elemeit.

ПРВИ РАЗРЕД

1. OSZTÁLY

RÉSZFELADATOK

Sajátítsák el a tanulók a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést.

Pontosan artikuláljanak, beszédük legyen tagolt, érthető és közepes tempójú.

Gyakorolják a magyar magán- és mássalhangzók helyes kiejtését, a beszédhangok időtartamát helyesen érzékeltessék.

A tanulók sajátítsák el a társadalmi kapcsolatok közlésformáit, a beszélgetés illemszabályainak megfelelően kommunikáljanak felnőttekkel és gyerekekkel (köszönés, üdvözlés, bemutatkozás, bemutatás, érdeklődés valaki és valami iránt, megszólítás, köszönetmondás, búcsúzás, megelégedés, elégedetlenség kifejezése, bocsánatkérés stb.)

A tanulók aktív szókincsét tervszerűen gazdagítsuk új szavakkal, szókapcsolatokkal.

Legyenek képesek egyszerű beszédhelyzetek lejátszására, a felolvasott szövegek néhány mondatban történő reprodukálására, rövid gyermekversek, népköltészeti alkotások szavalására.

TÉMAKÖRÖK

CSALÁD: a családi kör, a rokonság, a családtagok munkahelye, munkamegosztás a családban, a családtagok szabadideje, ünnep a családban (Mikulás, karácsony, húsvét, anyák napja stb.)

ISKOLA: a tanárok és a tanulók üdvözlése és megszólítása, viselkedési normák az iskolában, a tanterem bútorzata, tanszerek, órarend.

BARÁTAIM ÉS ÉN: játszóterek, parkok, játékszerek.

KÖRNYEZETEM: a lakóhely (falu, város) közlekedés, közlekedési eszközök, viselkedési normák nyilvános helyeken, bevásárlás (üzletben, piacon), számok 1-20-ig.

TERMÉSZET: a napszakok, a hét napjai, a hónapok, az évszakok, növény- és állatvilág, növényvédelem és állatvédelem.

NYELVISMERET

A felsorolt témák keretében a nyelvi ismeretek köréből dolgozzuk fel a tanulókkal az élőlények és a tárgyak megnevezését, tulajdonságait, az egyes és többes számot, a névelők helyes használatát, a mutató, kérdő névmások használatát, a személyes névmások ragos alakjait, a cselekvés kifejezését jelen és múlt időben, a cselekvés helyét és idejét, használjuk a helyet és időt jelölő leggyakoribb határozószókat és névutókat, gyakoroljuk a létige használatát.

Külön gondot kell fordítani a magyar és a szerb nyelvben eltérő nyelvtani jelenségekre, és állandóan gyakoroltatni azt, pl. jelzős szerkezetek, létige, számnevek és főnevek egyeztetése stb.

Kérdésfeltevés, válaszok a kérdésekre egyszerű (tő- és bővített) mondatokkal. A beszédhelyzetnek megfelelően gyakoroltatni a közlő és kérdő mondatokat.

SZÓBELI KIFEJEZŐKÉPESSÉG FEJLESZTÉSE

Év elején a tanár (tanító) ismerkedjen meg a tanulók beszédképességével, nyelvtudásával, beszédhibáival és a magyar hangok ejtésével. Felmérései alapján az észlelt hiányosságok kiküszöbölésére tervezzen megfelelő gyakorlatokat. A hangok tiszta ejtésének gyakorlása, a szavak, szócsoportok, mondatok helyes ejtése, hangsúlyozása és intonációja állandó feladat.

Az osztályok (csoportok) összetételétől, nyelvtudásától függően a témaköröket kérdés-felelet vagy közvetlen beszélgetés formájában dolgozhatjuk fel. A haladó csoportoknál a hangsúly a reprodukív beszéden legyen. A kötetlen beszélgetések során mondassuk el a tanulókkal élményeiket, képsorok alapján találjanak ki történeteket, tárgyakat, állatokat írjanak le szóban képek alapján.

A szóbeli kifejezőképesség fejlesztésére szolgálnak még a felolvasott szövegek visszaadása, eljátszása, dramatizálása, egyszerű beszédkörülmények lejátszása párokban vagy kisebb csoportokban, bábozás.

A rövid népköltészeti alkotások (népdalok, mondókák, kiszámolók, találós kérdések, közmondások, szólások, gyermekjátékok), gyermekversek memoritereként szolgálnak.

A tanítási tartalmak feleljenek meg a gyermek életkorának. A különféle rövid szövegek, melyeket a tanár olvas fel, mesél el, lehetnek eredeti szövegek, fordítások (konstruált, adaptált) vagy népköltészeti alkotások (mesék, mondák). Az irodalmi szövegek válogatását a már jól ismert és elismert írók és költők (pl. Gárdonyi Géza, Fehér Klára, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Imre, József Attila, Szabó Lőrinc, Zelk Zoltán, Petőfi Sándor, Ágh István, Varga Katalin stb.) alkotásaiból végezzük.

A tanár egyedül dönti el, hogy melyek azok az eszközök és tanszerek, amelyek az előírt célok megvalósításához szükségesek. Ehhez felhasználhatja a már meglévő hazai anyanyelvápolási könyvet, a magyar nyelv tanítására készült elsős olvasókönyvet, munkalapot és egyéb gyakorlófüzeteket, valamint gyermeklapokat (pl. Mézeskalács, Jó Pajtás, Útravaló stb.).

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA - TANTERVI UTASÍTÁS

Az anyanyelvápolási tanterv azoknak a magyar anyanyelvű (vagy vegyes házasságból származó) általános iskolai tanulóknak készült, akik szerb tannyelvű tagozatokra járnak. Az anyanyelvi oktatás feladatai megegyeznek a magyar tannyelvű iskolák anyanyelvi oktatásának feladataival, de bizonyos fokig el is térnek attól. Az I. osztályban ugyanis csak a szóbeli kifejezőképészen van a hangsúly az anyanyelvápolási képeskönyv és egyéb szemléltetési eszközök alapján. Másik lényeges mozzanat, hogy a heti két óraszámából következően az anyanyelvápolási tanterv az anyanyelvtanítás tantervi anyagának csupán a leszűkített anyagát dolgozza fel.

Az anyanyelvápolási tanterv célja, hogy képessé tegye a tanulókat anyanyelvükön beszélni. Ennek érdekében az állandó szókincsfejlesztés mellett megismerkednek anyanyelvük elemi szabályaival, és a nemzeti kultúra értékes alkotásaival. Tekintettel, hogy a tanulók szerb nyelven végzik tanulmányaikat, alkalomadtán a komparatív nyelvtanítás eszközeit is fel kell használni. Azokat a nyelvtani, irodalmi és irodalomelméleti fogalmakat, melyek mindkét nyelvben azonosak, nem kell külön, újból feldolgozni, csak utalni rá, megfelelő példákkal illusztrálni.

A tanárnak az első osztályban a tanév elején fel kell mérnie, hogy milyen előtudással (szókinccsel és ismeretekkel) rendelkeznek a tanulók. Már az első naptól kezdve állandóan helyesbíteniünk kell a gyermekek beszédét, arra törekedve, hogy a művelt köznyelvi normák szerint beszéljenek.

A korszerű anyanyelvi és kommunikációs képességfejlesztésben számtalan módszer, módszeregyüttes alkalmazható. Nincs univerzális módszer, ami azt jelenti, hogy az adott tanítási egységtől, a tanulók nyelvtudásától függően kell kiválasztani a legmegfelelőbbet.

Az anyanyelvi és kommunikációs nevelésben jelentős hagyományos módszerek:

- **A bemutatás**, mely biztosíthatja a hangképzésnek, a megfelelő artikulációnak a fejlesztését, a hangkapcsolatok törvényszerűségeinek érzékelését, a szókinccs fejlődését, a magyaros nyelvtani struktúrák, mondatszerkesztés sajátosságainak elsajátítását, a magyar nyelv intonációjának eltanulását, a nem verbális kommunikációs kifejezőeszközök feltérképezését.

- **A beszélgetés** lehetőséget kínál a szókészlet gazdagítására, új szavak megismerésére, a passzív szókészlet aktivizálására, a mondatszerkesztés, a szövegalkotás elemi szabályainak helyes minta alapján való követésére.

- **A magyarázat** gyakran kapcsolódik az irodalomhallgatáshoz.

- **A szemléltetés** elősegíti a beszéd tartalmának és terjedelmének bővülését, a szókinccsbővítést, a valósághoz és az eszközökhöz kapcsolódó különböző beszédhelyzetek kialakulását.

- A tervszerű és folyamatos **gyakorlással** elsajátítják a beszéd automatizmusait, a beszédmozgásokat: pl. légzéstechnika, artikuláció, halláspercepció stb. A magán- és mássalhangzók helyes ejtését, pl. a képzés módja, helye, időtartama stb. A mondat prozódiai elemeit, pl. hangsúly, hangerő, tempó, ritmus stb. A szó és mondat használatot. A kommunikáció formáit, pl. köszönés, megszólítás, bemutatkozás, szándéknyilvánítás, tudakozódás, üzenetközvetítés, véleménynyilvánítás, viselkedési szokások stb. A vers, és mesemondást.

Az anyanyelvi-kommunikációs nevelés módszereinek egy jelentős köre az irodalmi alkotások tartalmához kapcsolódik. Az irodalmi élményekből fakadó beszédfejlesztő módszerek sokszínűek, változatos metodikai megoldásokat kínálnak.

A mesemondás formái a következők lehetnek: ismert mese feldolgozása kérdések alapján, a megkezdett mese folytatása, mesebefejezés, mese adott címről, közös vagy egyéni mesemondás képek, képsorozatok, képeskönyvek, diafilmek, applikációs figurák, makettfigurák stb. alapján, a tanuló önálló mesemondás, mese átstrukturálása, mesekiegészítés stb.

A gyermekekben megvan az a képesség, hogy beleéljék magukat mások helyzetébe, a hallott mesébe, történetbe. Mindezt az empatikus játékot biztosítja számukra a dramatizálás és a bábjáték módszere.

A dramatizálás az anyanyelvi nevelés és a kommunikációs képességek fejlesztésének nélkülözhetetlen eleme. A drámajáték lehetőséget nyújt a gyermekeknek az érzelmi helyzetek kibontakoztatására, a helyzetekbe való beleélésre, a szereppel való azonosulásra, a megjelenítő készség kibontakoztatására, a kapcsolat-felvételi és kapcsolattartási készségek fejlesztésére, a gyermeki kommunikációs képességek gyakorlására. A dramatikus játékok fajtáit (kapcsolatteremtő játékok, lazító gyakorlatok, koncentrációs gyakorlatok, érzékelő gyakorlatok, verses, énekes, szöveges ritmusjátékok, népi gyermekjátékok, mimes-szöveges improvizatív gyakorlatok) minél gyakrabban kell alkalmaznunk, mert fejleszti az általános képességeket, ugyanakkor nyitottá teszi a személyiséget, feloldja a szerény kommunikációs készségekkel rendelkező gyermekek gátlásait, szorongásait, közvetlen beszédre ösztönöz.

A bábozás jelentős a gyermekek erkölcsi, intellektuális, esztétikai érzelmeinek nevelése szempontjából. A gyermek bábjátéka során megtanulhatja gondolatait, érzelmeit, indulatait verbálisan kifejezni, ítéleteit megfogalmazni, hanggal, mozgással konkrét szituációkat, párbeszédet, az általa ismert verbális kifejezéseket alkalmazni.

A népi mondókák, gyermekversek segítségével a gyermek gyakorolhatja a beszéd automatizmusait, a tiszta beszédhallást, a helyes légzést, a helyes ejtést, artikulációt, az egyes beszédhangok, hangkapcsolatok törvényszerűségeit. A rövid népköltészeti alkotások, versek ismételtetése alkalmat teremt a gyermek számára a beszédtempó, ritmus, hangsúly, hanglejtés gyakorlására. A dallammal is ismert, vagy a dramatizálható népi mondókák, versek, a népmesék felkeltik a beszédkedvet, a beszédfantáziát, a beszédindítást. Komplex módon kínálják a beszédfejlesztés eszközeit: a mozgás, a zenei hatások, a ritmus élményét.

A sikeres munkához még a következő tanulói tevékenységek is hozzájárulhatnak: rajzok készítése, rajzok befejezése, színezés, megfelelő részek összekötése, pótlása, vagdosás, hajtogatás, ragasztás, díszítés, modellezés, csoportmunkával kollázs újság készítése stb.

Játék a hangokkal: az állatok és a természet hangjainak utánzása, hangszíne alapján felismerni az osztálytársakat, mozgásjátékok, mozdulatjátékok alkalmazása.

ДРУГИ РАЗРЕД

2. OSZTÁLY

A tárgy célja: Az anyanyelvi nevelés alapvető feladata az értelmes, kifejező beszédképesség, a beszédmegértés és az anyanyelven folyó kommunikációs képességek fejlesztése, a tanulók magyar nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során meg kell ismerkedniük a magyar nemzeti kultúra elemeivel, a népköltészet és a gyermekirodalom néhány alkotásával. Legyenek képesek anyanyelvükön az életkoruknak megfelelő módon kommunikálni, helyesen és szabatosan megfogalmazni megnyilatkozásait. Aktív szókincsüket új szavakkal, szókapcsolatokkal kell bővíteni, hogy minél könnyebben bekapcsolódhassanak a mindennapi kommunikációba. Meg kell hogy ismerkedjenek a magyar ábécével, elemi szinten tanuljanak meg írni és olvasni magyarul.

A fő feladatok a következők:

1. Fejleszteni kell a tanulók beszédértését, hogy megértsék a tanító és a társai magyar nyelvű megnyilatkozásait, megértsék a rövid szövegeket, amelyeket a tanító felolvas, felismerjék a magyar hangok sajátosságait, gyakoroltatni kell a betűk kapcsolását, fejleszteni az olvasási készséget rövidebb szövegek olvastatásával, olyanokkal, amelyekben a tanult betűk hatványozottan jelen vannak.

2. Ki kell alakítani a pontos artikuláció képességét, hogy beszédük tagolt, érthető legyen, a beszédhangok időtartamának érzékeltetésével. Gyakoroltatni kell a rövidebb szövegek tartalmának elmondatását, a rövid élménybeszámolókat és az érzelmek kifejezését. Rövidebb verseket, mondókákat, szerepeket taníttatni meg velük.

3. Tanítani kell a magyar betűk írását és kapcsolását, másoltatni kell a szavakat, rövid mondatokat.

4. Fontos hogy a tanulók részt vegyenek a beszélgetésben, és közben tartsák magukat a témához, ne térjenek el, meg kell tanítani őket az alapvető kommunikációs készségekre, hogy kérdéseket tegyenek fel és válaszoljon a feltett kérdésekre.

5. Beszéltetni kell a tanulókat, meséljék el a rövidebb szövegek tartalmát, adjanak címet a szövegeknek.

Témakörök és tartalmak:

KEZDŐ ÍRÁS- ÉS OLVASÁSTANÍTÁS

- a magyar ábécé nyomtatott és írott betűinek megismerése, az írástechnika elsajátítása

- kezdő olvasástanítás: a hangos és néma olvasás technikája

NYELVTANTANÍTÁS

- a magyar ábécé elsajátítása

- az alapvető nyelvtani fogalmak, mint amilyen a hang és a betű, a magánhangzó és a mássalhangzó, a szó...

IRODALOMISMERET

- az irodalomismeret keretében be kell mutatni a népköltészeti alkotásokat (a mesét, elbeszélést, mondát), valamint a magyar gyermekirodalom néhány alkotásait,

- fel kell dolgozni néhány megzenésített verset magyar költőktől.

KOMMUNIKÁCIÓ TANÍTÁSA

- írásbeli és szóbeli kifejezési készségek fejlesztése

- fejleszteni kell a szövegértést és -értelmezést, mégpedig hogy önállóan meg tudják érteni az elolvasott mondatokat, meg tudják nevezni a szöveg szereplőit, a cselekmény helyét és idejét

- be kell mutani a tanulóknak a vajdasági magyar nyelvű médiákat, a gyermekműsorokat a rádióban és a tv-n, valamint a gyermeklapokat (a Mézeskalács-ot, Jó Pajtás-t), fel kell dolgozni néhány olyan hangszallagot és CD-t, amelyek magyar irodalmi alkotásokat, az életkorukhoz megfelelő zenét tartalmaznak.

A témakörök és azok feldolgozásának szintje feleljen meg a gyermek életkorának. A szövegek, amelyeket a tanár olvas fel az órán, vagy pedig ők maguk háziolvasmányként legyenek rövidek, érthetőek, egyértelműek. A válogatás a magyar gyermekirodalom klasszikusaira, vagy pedig az ismert írók gyermekeknek szánt műveire, továbbá a népköltészeti alkotásokra terjedjen ki (népdalok, rövidebb népmesék és mondák).

A TANTERV MEGVALÓSÍTÁSÁNAK MÓDJA:

A tanulók tevékenysége

1. Játék a képekkel, betűkkel és szavakkal

- megnevezi és olvassa a magyar hangokat

- összehasonlítja a magyar és a szerb hangokat, betűket

- képek alapján mesét mond el,

- találós kérdéseket fejt meg

2. Mondatok alkotása

- a megadott szavakból mondatokat alkot

- ő maga ad fel szavakat amelyekből a társai mondatokat alkotnak

3. Szó- és mondatláncok képzése

- a szavakat szómezők alapján fűzik tovább a tanulók

- szóláncot alkotnak egy-egy szó utolsó hangjával

- valamilyen történet láncszerű megalkotása

4. Dramatizáció

- egyszerű beszédhelyzetek lejátszása a mindennapi életből, párokban vagy kisebb csoportokban: mozgás- és szerepjáték, pantomim

5. Versmondás és olvasás

- az életkoruknak megfelelő, a magyar gyermekirodalomból való rövid versek megtanulása

- rövidebb lélegzetű szövegeket olvas el (mondjuk a Mézeskalácsból)

6. Asszociációs játékok

- az adott fogalomra egy vagy több egyszerű asszociációval válaszolnak, és ezeket le is írják

7. Narráció

- a diákok rövid meséket találnak ki és mondják el

8. Szótár- és szójegyzékkészítés

- az új szavak jegyzékét vezetik

- kétnyelvű (magyar-szerb) szótárt készítenek az új szavakkal

- a kedvenc szavaiakat jegyzik fel egy jegyzékbe

9. Kártya és dominójáték

- rövid meséket állítanak össze jeleneteket, szereplőket tartalmazó kártyák alapján

- szavakat tartalmazó kártyák alapján állítják össze a mondatot, majd mesét, különös tekintettel a kontextusba illő választási lehetőségekre

10. Süket telefon

- a diákok egymás fülébe súgják a szót, a lánc végén levő gyerek kimondja azt

11. Mit csináltam?

- a gyerekek rövid szövegek formájában elmondják mit csináltak a hétfvégén, az ünnepek alatt, a szünetben

12. Információhasználat és feldolgozás

- telefonkönyv készítése a diáktársak telefonszámával, címével

- elkészíti a könyvei vagy számítógépes játékaik jegyzékét

A felsorolt tevékenységeken kívül alkalmazni lehet a más tárgyak keretében éppen aktuális tevékenységeket is (pl. a szerb nyelvi órákon, vagy az idegen nyelvi órákon stb.).

A tanár tevékenysége

A tanítónak szem előtt kell tartania a gyerekek életkorát, előtudását, a különböző diákok különböző nyelvi szintjét. A tanító szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról és azokat összekapcsolhatja más tantárgyak témáival. A tanár nemcsak információkat továbbít, hanem irányítja a tanítási folyamatot, megszervezi a tanítási tevékenységet.

Irodalom

A diákok nyelvtudásának szintjétől függően a tanító megválasztja a legmegfelelőbb könyveket és egyéb segédeszközöket, amelyek az előírt eredmények megvalósításához szükségesek. Használhatja már a meglévő könyveket, munkalapokat és gyakorlófüzeteket, amelyek az anyanyelvűpolásra készültek, de az első osztályos magyar nyelvű olvasókönyvet is, valamint a gyermek-folyóiratokat. Esetleg sokszorosított formában is kioszthatja a szövegeket.

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj i zadaci

Cilj nastave romskog jezika je da učenici savladaju osnovne zakonitosti romskog, kao maternjeg jezika, da na njemu komuniciraju, da upoznaju književnost svog naroda, drugih naroda i nacionalnih manjina u Srbiji i Crnoj Gori; da upoznaju svetsku književnost, izgradjuju svest o društveno-istorijskoj i kulturnoj ulozi jezika i književnosti u povezivanju naroda i nacionalnih manjina i njihovih kultura; da se upoznaju sa varijantnim osobenostima romskog jezika i razvijaju jezičke tolerancije prema drugim jezicima.

Nastava romskog jezika, takodje, ima za cilj da osposobi učenike za:

- slušanje i razumevanje govora;

- usmeno izražavanje;

- čitanje i razumevanje teksta;

- pismeno izražavanje na osnovu odredjene tematike.

Zadaci nastave romskog jezika jesu da:

- osposobi učenike za kompetentno komuniciranje i izražavanje na romskom jeziku;
- osposobi učenike u početnoj fazi da usvajaju osnovne karakteristike fonološkog sistema jezika, izgovora glasova, ritam i karakterističnu intonaciju;
- da osposobi učenike da usvajaju osnovne zakonitosti romskog jezika;
- da učenici usvajaju grafički sistem i osnovne znakove iz pravopisa u okviru usvojenog gradiva;
- da se učenici vaspitavaju u duhu tolerancije prema varijantama i karakteristikama romskog jezika;
- da se upoznaju sa elementima tradicije, istorije i kulture Roma;
- da razvijaju i neguju pozitivan stav prema jezicima i kulturnoj baštini naroda i nacionalnim manjinama u Srbiji i Crnoj Gori i jačaju svest o potrebi saradnje i zajedničkog života;
- da se osposobe za samostalno čitanje i pisanje;
- da razvijaju potrebu za knjigom i da samostalno razvijaju sposobnost pisanih sastava;
- da se navikavaju da redovno i kritički prate štampu, radio i televiziju, elektronsku poštu i internet.

PRVI RAZRED

Operativni zadaci:

- da učenici usvoje leksički fond od 150 do 200 reči kōje su neophodne za razumevanje nastavnih jedinica;
- da učenici razumeju u usmenom govoru pet do šest rečenica;
- razumevanje dijaloga na relacijama: nastavnik - učenik; učenik - učenik;
- postavljanje pitanja i davanje odgovora na postavljena pitanja;
- izlaganje nastavnih sadržaja uz pomoć nastavnika (prepričavanje);
- izlaganje nastavnog sadržaja na oba jezika (srpski i romski) uz pomoć nastavnika;

KULTURA USMENOG IZRAŽAVANJA

U okviru kulture usmenog izražavanja postoje teme i oblici usmenog izražavanja.

Teme:

Ličnost učenika - predstavljanje, kazivanje o sebi.

Porodica - članovi porodice, rodbina, nazivi rodbinskih odnosa, uža i šira porodica.

Prijatelji - lični, porodični, predstavljanje.

Kuća (stan) - mesto, položaj, opis, delovi, stvari u kući.

Škola - učenik, nastavnik, drugi učenici, drugovi, učionica i stvari u njoj, školski pribor.

Ulica - objekti, saobraćaj, ljudi, opis puta od kuće do škole, mesta za igru, opasnosti, snalaženje na ulici.

Priroda - životinjski i biljni svet okoline; život prirode prema godišnjim dobima, čuvanje prirode. Nazivi drveća, voća, povrća, cveća iz neposredne blizine, domaće životinje.

Vreme i brojevi - iskazivanje prošlog, sadašnjeg i budućeg, tačno i orijentaciono vreme, naziv dana, meseci i godišnja doba, brojanje od 1 do 100.

Oblici:

Pitanja i odgovori - postavljanje pitanja upotrebom upitnih reči intonacijom.

Vežbe - postavljanja pitanja. Potvrđan i odričan govor u kraćoj i dužoj formi, intonacija pitanja i intonacija odgovora.

Pričanje - o doživljenom, konkretnom, slušanom, vidjenom.

Opisivanje - okoline i ljudi prema glavnim odrednicama: ko, šta, kada, kako, gde.

Izražavanje punom rečenicom.

Dijalog - između učenika o poznatom, zajednički doživljenom.

Prepričavanje - kratkih pripovedanja, basni, bajki, ličnih doživljaja.

Razgovor o osnovnim značenjima jednostavnih i prema tematici narodnih poslovice, odgonetanje zagonetki, pevanje pesama.

Konstrukcije za normalan izgovor. Stalna pažnja usmerena na pravilan izgovor glasova, reči i oblika, intonaciju rečenice, red reči u rečenici, zamenu reči iz drugih jezika rečima iz maternjeg. Bogaćenje rečnika, imenovanje ljudi, stvari i pojava u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu.

LITERATURA

Kratke, narodne umotvorine na romskom jeziku.

Prevedene pesme, recitacije i igre koje se uče u prvom razredu.

Sva tematika predviđena programom treba da se realizuje pomoću pogodnih slikovnica.

Udžbenici:

Romska pismenica

Tradicionalna romska književnost

Slikovnice

Radna sveska

Orijentacioni raspored godišnjeg fonda časova

(72 časa godišnje)

1. Rad na slikovnici (govorne vežbe) - 10
2. Rad na „Pismenici“ - 38
3. Slobodno izražavanje - 10
4. Učenje pesama, priča igara... - 8
5. Učenje tradicionalnih pesama - 4
6. Sistematizacija - 2

DRUGI RAZRED

Operativni zadaci:

- da učenici usvoje predviđenu jezičku strukturu kao i 250 do 300 novih reči i izraza;
- da savladaju pravilan izgovor novih leksičkih jedinica kao i ostalih elemenata izgovora vezanih za nove morfološke kategorije;

- da učenici vode dijalog, da odgovaraju na postavljena pitanja i da sami postavljaju pitanja.

KULTURA IZRAŽAVANJA

Tematika

Porodica: porodična kuća ili stan, prostorije, nameštaj, aparati za domaćinstvo, pribor, održavanje čistoće i stana okućnice, stana i prostorije, uloga pojedinih članova porodice u tome.

Škola: predmeti, ekskurzije, polugodišnji i godišnji raspust.

Neposredna okolina: dom kulture, bioskopska sala, pozorište, pošta, dom zdravlja, bolnica, robna kuća, muzej, itd. i njihova namena. Norme ponašanja na javnim mestima.

Priroda: reke, jezera, reljef neposredne okoline. Izlet u prirodu. Šetnja po parku.

Vreme: godina, mesec, dan, sat, minut, sekund.

Brojevi: od sto do hiljadu.

Materija iz jezika:

Pravilno izgovaranje glasova romskog jezika. Pravilno izgovaranje reči, grupa reči i rečenica; naglasak i intonacija.

Aspekte navedene u programu za I razred vežbati i u II razredu, te dopunjavati sadašnjim, prošlim i budućim glagolskim vremenom i raznim oblicima pomoćnih glagola.

Upoznavanje učenika sa ličnim zamenicama.

Usvajanje obaveštajnih, zapovednih i upitnih rečenica putem intonacije.

Govorne vežbe (govorne forme)

Kontinuirani rad na Slikovnici i Pismenici.

Usvajanje novog leksičkog materijala, nove forme iz upotrebe govornih vežbi iz prvog razreda.

Tražiti više odgovora na jedno pitanje.

Raditi na intonaciji.

Korišćenje dijaloga o svim temama.

Samostalno izražavanje na date teme, od 6 do 10 rečenica.

LITERATURA

Pisana književnost na romskom jeziku za ovaj uzrast (proza, poezija), tradicionalna i umetnička.

Prevodjenje na romski jezik potrebne literature (književnost) koju su deca učila u ovom razredu, naročito pesme, priče, dečije igre.

Udžbenici:

Pismenica

Tradicionalna književnost

Radne sveske

Čitanka

Orijentacioni raspored godišnjeg fonda časova

(72 časa godišnje)

1. Rad na slikovnici - 6

2. Rad na pismenici - 20

3. Govorne vežbe — 20

4. Jezičke vežbe - 10

5. Dečije igre - 4

6. Recitacije i priče — 6

7. Upoznavanje istorije romskog jezika - 4

8. Sistematizacija - 2

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Ovaj nastavni plan za negovanje maternjeg romskog jezika pripremljen je za one učenike osnovnih škola, čiji je maternji jezik romski, a pohađaju odeljenja sa srpskim nastavnim jezikom ili jezikom drugih nacionalnih manjina. Zadaci obrazovanja iz maternjeg jezika su ovde, prirodno identični sa zadacima obrazovanja iz srpskog kao maternjeg jezika u nastavi, sa specifičnim karakteristikama romskog jezika. Zvanično pismo romskog jezika je latinično.

Metodološki postupci negovanja srpskog jezika kao maternjeg i romskog jezika bitnije se ne razlikuju od metoda koji se primenjuje u redovnoj nastavi u prvom i drugom razredu. Sadržaj u ovim razredima ostvaruje se na osnovu slikovnice i romske pismenice koje će omogućiti paralelno učenje romskog i srpskog latiničnog pisma.

Cilj programa rada je negovanje maternjeg jezika i osposobljavanje učenika da pišu, čitaju i pravilno govore maternji jezik.

Pored toga, cilj je da se učenici upoznaju sa osnovnim pravilima svog maternjeg jezika, da ih nauče i usvoje. Istovremeno treba da obogaćuju svoj rečnik, razvijaju osećaj prema lepom i da se upoznaju sa kulturom i istorijom Roma. Upravo zbog toga, cilj negovanja maternjeg jezika jeste osposobljavanje učenika, kojima je maternji jezik romski, a pohađaju školu na srpskom jeziku, da svoja znanja, misli i osećanja izražavaju (usmeno i pismeno) na romskom jeziku.

Program rada na negovanju maternjeg jezika u nekim segmentima prati program rada i srpskog jezika (gramatika, književnost, teorija). Sve sadržaje učiti komparativno na oba jezika.

Pripremni period

Pripremni period realizuje se na isti način kao i za učenje srpskog jezika u redovnoj nastavi. Obuhvata govorne vežbe i provere govornih sposobnosti. U ovom periodu sa prvim razredom treba raditi samo sa slikovnicama, a kada se započne sa učenjem grafije (latiničnog pisma) u predmetu srpski jezik početi sa učenjem romskog pisma. Slova učiti po istoj metodici kao i u redovnoj nastavi.

Ukazati na značaj romskog jezika (funkcija razvijanja svesti o nacionalnoj i multietničkoj pripadnosti romske zajednice).

Elementi kulture Roma

Upoznavanje elemenata kulture, istorije i tradicije Roma, u nižim razredima uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem dela tradicionalne književnosti. Učenici uče napamet pesme, pitalice, brojalice, poslovice. Igraju i pevaju.

Razvijanje sposobnosti govornog izražavanja

Sposobnost govora kod učenika treba dosledno razvijati od prvog do osmog razreda. U prvom razredu učenici govore o doživljajima, pričaju kraće priče, događaje, razgovaraju o predmetima, slikama.

Ove vežbe govora primenjivati i u drugom razredu. Već od prvog razreda treba posvetiti posebnu pažnju prikladnom izgovoru glasova, intonaciji i obogaćivanju fonda reči.

U okviru tematskih jedinica navedenih u nastavnom planu obratiti pažnju na sastavljanje rečenica i pravilan izgovor glasova i reči. Na postavljena pitanja učenici treba da odgovaraju celim rečenicama. Treba sa učenicima uvežbavati lepo kazivanje i dramaturgiju tekstova.

ROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA NACIONALNO KULTURAKE

Reso thaj buća

Reso sikljovibe romano čhibjako sito o sikavne te pendjaren fundone kanunipe romana čhibjako, sar dajaki čhib, pedo oleste te komunicirinen, te pendjaren lilavnipe pere themesko, aver themenge thaj nacionalno minoritetjenge ani Srbia thaj Crna Gora; te pendjaren lumijako lilavnipe, te lačaren gndipe vaš amalipaski-istorikani thaj kulturno rola čhibjaki thaj lilavnipaski ano phandipe themjengo thaj nacionalno minoritetjengo thaj olenge kulturengo; te pendjarenpe e varijantenca specifikane romana čhibjake thaj te bajakaren čhibjaki tolerancia prekal aver čhibja.

Sikljovibe romana čhibjako, adjahar, siole vaš reso te kvalifikuinol sikavnen vaš:

- ašunibe thaj haljovibe vakheribasko;

- mujesko mothovdipe;
- drabaripe thaj haljovipe tekstesko;
- hramosardo vakheribe pedo fundo disava tematikako.

Buća kotar sikljoviba romana čhibjako

- te kvalifikuinol sikljovnen vaš kompetentno komuniciribe thaj vakheribe pi romani čhib;
- kvalifikuinol sikljovnen ani angluni faza te len fundone karakteristika fonologiako sistemi čhibjako, te phenen avazija, ritmi thaj karakteristikaki intonacia;
- te kvalifikuinol sikljovnen te len fundone kanunipe romana čhibjako;
- o sikljovne te len grafikako sistemi thaj fundono semno kotar lekipe ano rami odolesko so sikljilo;
- o sikljovne te edukuigon ano ilo toleranciako prekal varijante thaj karakteristike romana čhibjako;
- te pendjarenpe e elementjenca kotar tradicia, istoria thaj kultura Romengi;
- te bajakaren thaj te adikaren pozitivno bahami prekal čhibja thaj kulturno tradicia themengi thaj nacionalno minoritetjengi ani Srbia thaj Crna Gora thaj te zorakaren gndipe kaj manglape maškaribe thaj kupato djivdipe;
- te kvalifikuinenpe vaš korkoro drabaripe thaj hramipe;
- te bajakaren manglape vaš pustikake thaj korkore te bajakaren pere kvalifikacie vaš te hraminen disave teme;
- te čiven peske ani praksa rndomo thaj kritika te dikhen stampa, radio thaj televizia, elektronsko posta thaj interneti.

PRVI RAZRED

I KLASA

Majsemne operativno buća romana čhibjako siton:

- o sikljovne te len leksikako fondi kotar 150 dji 200 lafja save siton musaj vaš haljovibe sikljovibaske teme;
- o sikljovne te haljoven ano mujesko vakheribe pondj dji šov laforutne;
- haljovibe dijalogesko pi relacia: sikavno - sikljovno; sikljovno - sikljovno;
- te čhivenpe pučibe thaj te denpe djevapibe pedo čhivde pučibe;
- te mothavolpe sikljovibasko mothovdipe uzo ažutipe e sikavnesko (mothavibe);
- te mothavolpe sikljovibasko mothovdipe pedo solduj čhibja (srpsko thaj romsko) uzo ažutipe sikavnesko.

KULTURA MUJESKO VAKHERIBASKO

Ano rami kulturako mujesko vakheribe si teme thaj forme mujesko vakheribasko.

Teme:

- Persona sikljovnesko - reprezentuibe, vakheribe vaš peske;
- Familia - djene familiake, bufljardi familia, anava familiake relaciengo, kedimi thaj bufljardi familia;
- Amala - personalno, familiake, reprezentuibe;
- Kher (apartmani) - than, pašljoibe, mothovdipe, kotora, šeja ano kher;
- Skola - sikljovno, sikavno, aver sikljovne, amala, klasako than thaj šeja ano olate, skolake vastušea;
- Mahala - objektja, trafika, manuša, mothovdipe dromesko kotar o kher dji skola, than vaš khelibaske, rizikja, djanibe te phirolpe ani mahala;

- Natura - animaljengi thaj floraki lumija ano maškaribe; djivdipe naturako prekal beršeske periodja, arakhibe naturako. Anava kaštengo, anava habasko, flora kotar majdirektno pašutnipe, khereske animalja.

- Vakhti thaj gendja - sikavibe nakhlo, avdisutno thaj avutno vakhti, precizno thaj orijentaciono vakhti, anava divengo, masekengo thaj beršenge sezone, gendipe kotar 1 dji 100.

Forme:

- Pučibe thaj djevapja - te čhivolpe pucibe istemalkeriba pučibasko lafi e intonacia.

- Testja - te čhivolpe pučibe. Pozitivno jase negativno vakheribe ani harni thaj ani lugi forma, intonacia pučibaski thaj intonacia djevapibaski.

- Vakheribe - vaš odova so ulo, konkretno, ašuniba, dikhiba.

- Diskripcia - maskarutnipe thaj manuša prekal anglune činadipe: ko, so, kana, sar, kaj.

- Vakheribe pherda laforutna.

- Dijalogi - maškar sikljovne kotar pendjardo kupatno kerdipe.

- Mothovdipe - harne mothovdipe, harne paramisja (basne), purane paramisja (bajke), thaj odova so personalno dikhlja thaj hačargja.

- Vakheribe kotar fundone semnibe čučavne thaj prekal tematika themeske godjarev lafja, inaripe pedo garavde lafja, gilaibe giljengo.

- Konstrukcia vaš normalno vakheribe. Sa vakhtuno pačiv savi sitoј phandi kotar šukar vakheribe avazjengo, lafjengo thaj formengo, intonacia laforutnengo, rndo lafjengo ani laforutni, prmibe lafjengo kotar aver čhibja lafjenca kotar dajaki čhib. Baravalipe alavareski, anavipe manušengo, šejengo thaj dikhavimasko ano avdisutno, nakhlo thaj avutno vakhti.

LITERATURA

Harne, themeske godajver lafja pi romani čhib.

Nahavutne gilja, recitacie thaj khelibe save sikljonape ano angluni klasa.

Sa tematika savi adikharlape programea savo manglape te realizuinolpe ažutipa adekvatno piltarenca.

Sikavimaske pustikja:

- Romani hramosardutni;

- Tradicionalno romano lilavnipe;

- Piltarni;

- Bućako lil

ORIENTACIONO RNDIPE BERŠESKO FONDI SKOLAKE SAHATJENGO

(72 skolake sahatja ano berš)

1. Buti pi piltarni (vakheribaske testja) - 10

2. Buti pi "Hramosardutni" - 38

3. Tromalipasko vakheribe - 10

4. Sikljovibe, giljengo, paramisjengo, khelibasko... - 8

5. Sikljovibe tradicionalno giljengo - 4

6. Sistematizacia - 2

DRUGI RAZRED

II KLASA

Majsemne operativno buća sikljovibe romana čhibjako siton:

- o sikljovne te len adikharutni čhibjaki struktura sar ini 250 dji 300 neve lafja thaj fraze;
- te phagen čačikano vakheribe neve leksikake sikljovipe sar ini aver elementja vakheribaske phande vaš nevi morfologiaki kategorija;
- o sikljovne te legaren dijalogi, te den dhjevapi pedo čhivde pučibe thaj ini korkore te čhien pučibe.

KULTURA VAKHERIBASKI

Tematika:

Familia: familiako kher jase apartmani, thanutnipe, mobilja, aparatja vaš kherutnipe, vastuše, te adikharolpe šužipe e kheresko thaj maškarutnipasko, apartmanesko thaj thanutnipasko, rola disave djenengo familiako ano odova.

Skola: objektja, ekskurzia, kvašoberšesko thaj beršesko bešipe.

Direktno maškaripe: kher kulturako, sinemaski sala, teatari, posta, saslaribasko kher, dukhavno kher, marketesko kher, muzei, thaj aver thaj olengo istemalkeribe. Standardja save manglape te djanenpe ano publikake thana.

Natura: lejina, derjava, reljefi direktno maškaripasko. Piknik ani natura. Phiribe ano parki.

Vakhti: berš, masek, dive, sahati, minuti, sekundi.

Gendja: kotar šel dji milja.

Materia kotar e čhib:

Čačikano vakheribe avazjengo romane čhibjako. Čačikano vakheribe lafjengo, grupa lafjengo thaj laforutne; akcenti thaj intonacia.

Aspektja save dendile ano po angle klasa te kerolpe ini ano akaja klasa, te pherolpe avdisutne nakhle thaj avutne verbesko vakhti thaj aver-aver forme ažutne verbengo.

Pendjaripe sikljovnengo e personalno arlisarimake alavenca.

Te len pe informativno, imperativno thaj pučibaske laforutne prekal intonacia.

Vakheribaske forme:

Kontinuirimi buti pedi Piltarni thaj Hramutni.

Leibe nevo leksikako materiali, neve forme kotar istemalkeribe vakheribaske testja kotar angluni klasa.

Te rodolpe pobut djevapja pedo jekh pučibe.

Te kerolpe buti pedi intonacia.

Istemalkeribe dialogesko kotar sa teme.

Korkoro mothavdipe pedo dendi tema, kotar 6 dji 10 laforutne.

LITERATURA

Hramosardo lilavnipe pi romani čhib vaš adekvatno barjaripe (proza, poezia), tradicionalna thaj artistikani.

Nakhavibe pi romani čhib e literatura savi manglape save o čhavore sikljilje ano akaja klasa poulavdipe gilja, paramisja thaj čhavorengel khelibe.

Skolako pustikja:

Hramosardutni

Tradicionalno lilavnipe

Bučake lila

Drabarutne

ORIENTACIONO RNDIPE BERŠESKO FONDI SKOLAKE SAHATJENGO

(72 skolake sahatja ano berš)

1. Buti pedi piltarni - 6
2. Buti pedi hramutni - 20
3. Vakheribaske testja - 20
4. Čhibjake testja - 10
5. Čhavorenge khelibe - 4
6. Recitacie thaj paramisja - 6
7. Pendjaripe istoria romana čhibjaki - 4
8. Sistemizacija - 2

FORMA VAŠ TE REALIZUINOLPE PROGRAMI

Akava sikljovibasko plani vaš barjaripe dajako romano čhibjako gatisardo sito vaš odola sikljovne ano fundone skole, savengo dajaki čhib sitoj romani, a nakhena ano klase e srpsko sikljovbiska čhibja jase čhib aver nacionalno minoritetski. Buća sikljovibaske kotar dajaki čhib akate normalno siton jekha-jekh e bukjenca sikljovibaske kotar srpsko sar dajaki čhib ano sikljovipe, e specifikane karakteristike romana čhibjake. Oficielno lil e romana čhibjako sito latinica.

Metodologiako procesi barjaripe srpsko čhibjako sar dajaki thaj romana čhibjako ano gndipe na ulavelape kotar metoda savi kerelape ano rndomo sikljovipe ano angluno thaj dujto klasa.

Mothovdipe ano akala klase realizuinelape pedo fundo piltarjengo thaj romane hramutnako save ka resen paralelno sikljovibe romano thaj srpsko latinicako grafia.

Reso programi bućako sito barjaripe dajako čhibjako thaj kvalifikuibe sikljovnengo te hraminen, drabaren thaj šukar vaharena dajaki čhib.

Uzo odova, reso sito ini o sikljovne te pendjarenpe e fundone decizenca pere dajaka čhibjake, te sikljon odola thaj te len olen ani praksas. Jekha-jekh manglape te keren baravalo poro alavari, bajakaren hačaripe prekal lačno thaj te pendjarenpe e Romana kultura thaj istoria. Vaš odoleske, reso barjaripe dajako čhibjako sito te kvalifikuigon sikljovne, savenge dajaki čhib romani, a nakhena ani skola pi srpsko čhib, kaj pere djanipe, gndipe thaj hačaripe sikavena (mujibasko thaj hramibasko) pi romani čhib.

Programi bućako pedo barjaripe dajako čhibjako ano disave segmentja sito sar programi bućako ini srpsko čhibjako (gramatika, lilavnipe, teorija). Sa mothovdipe te sikljolpe komparativno pedo solduj čhibja.

Gatisarvdo periodi

Gatisaravdo periodi realizuinelape ani jekha-jekh forma sar ini vaš sikljovibe srpsko čhibjako ano rndomo sikljovibe. Astarela vakheribaske testja thaj te dikhenpe vakheribaske kvalifikacie. Ano akava periodi e angluna klasa manglape te kerolpe buti numa e piltarenca, a kana lelape te sikljolpe grafia (latinicako lil) ano srpsko čhib te lelpe te sikljolpe ini romani grafia. Arfja te sikljonpe pedi jekha-jekh metodika sar ini ano rndomo sikljovibe.

Te delpe semnibe pi romani čhib (funkcia barjaripe djanglibaski kotar nacionalno thaj multietnikano djenipe romano khupatnako).

Elementja kulturake kotar o Roma

Penjaribe e elementjenca kulturake, istoriake thaj tradiciake ko Roma, ano telune klasja poulavdipe kerelape pendjariba thaj pašaviba jekh kotorea tradicionalno lilavipasko. Sikljovne sikljona pedo poro gndipe aver-aver gila, pučavne, gndutne, godjake lafja. Khelena thaj gilavena.

Barjaripe kvalifikaciako vakheribasko sikavipe

Kvalifikacia vakheribaski ko sikljovne manglape zorale te bajakarolpe kotar angluno dji oftoto klasa. Ano angluni klasa sikljovne vakarena kotar pere personalno keribe vakharena harne paramisja, keribe, vakheribe kotar šeja, pilte.

Akala testja vakheribaske manglape te kerenpe ini ano dujto klasa. Kotar angluni klasa manglape te dolpe ulavdi pačiv vaš adekvatno vakheribe avazjengo, intonacia thaj baravalipe fondi lafjengo. Ano rami tematsko sikljovibasko save dendile ano sikljovibasko plani manglape te dolpe pačiv ini pedo phandipe laforutnengo thaj čačikano vakheribe avazjengo thaj lafjengo. Pedo čhivde pučibe sikljovne manglape te den djevapi pherda la forutna. Sikljovne manglape te keren buti ini pedo lačo vakheribe thaj pedi dramatizacia tekstjengi.

**РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ
LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE DE CULTURA NAȚIONALĂ**

ПРВИ РАЗРЕД

CLASA I

Teluri și sarcini

Telul predării **Limbii române cu elemente de cultură națională**, în clasa I, este de a face capabili elevii, să comunice în limba română la nivelul de bază, despre temele din mediul său direct. În același timp, predarea limbii române trebuie să stimuleze dezvoltarea conștiinței despre propriul progres, în scopul întăririi motivației pentru învățarea limbii; ușureze cunoașterea culturii și tradiției românești; stimuleze imaginația, creativitatea și curiozitatea și să impulsioneze folosirea limbii române în scopuri personale și din plăcere.

Sarcini operative

La sfârșitul clasei I elevul va:

1. însuși pronunțarea corectă a sunetelor limbii române (a vocalelor, în mod aparte a diftongilor și triftongilor, și a consoanelor);
2. ști să pronunțe corect cuvintele
3. ști să pună întrebări și să răspundă la întrebări
4. ști să comunice în diferite situații
5. dispune de un fond lexical potrivit vârstei

Teme

Familia: Membrii familiei. Rudeniile. Ocupația părinților și locul de muncă al membrilor familiei. Duminica și sărbătorile în familie. Jucăriile.

Scoală: Elevul și învățătorul, colegii. Obiectele de învățământ. Clasa, mobilierul școlar, rechizitele școlare. Comparația dintre viața la grădiniță și la școală.

Mediul înconjurător: Localitatea în care elevul trăiește (saț oraș). Circulația în localitate. Circulația interurbană. Comportarea în locurile publice (autobuz, tren, pe stradă, la cinematograful, la teatru etc). Cumpărăturile împreună cu părinții și fără ei (la magazin, la piață). Terenurile de joacă și parcurile.

Natura: Anotimpurile. Lumea plantelor și lumea animalelor.

Timpul: Părțile zilei. Zilele din săptămână. Lunile anului.

Numerele de la 1 la 100.

Cunoașterea limbii

În cadrul tematicii legate de cunoașterea limbii trebuie abordate cu elevii următoarele: denumirea ființelor și a obiectelor, exprimarea singularului și a pluralului, exprimarea acțiunii, exprimarea însușirilor obiectelor și ființelor, exprimarea relațiilor dintre obiecte în spațiu. Exprimarea rugăminții și a poruncii.

Dezvoltarea exprimării orale

Exersarea pronunțării corecte a sunetelor. Accentuarea și intonarea corectă a cuvintelor și a pozițiilor.

Răspunsul la întrebări pe baza cuvintelor interogative și punerea întrebărilor pe baza răspunsurilor date.

Formularea propozițiilor afirmative și negative.

Descrieri mai simple ale obiectelor și ființelor. Descrierea animalelor din fotografii. Discuții pe baza unui șir de ilustrații. Reproduseri ale basmelor și povestirilor prin interpretarea pe roluri.

Executarea jocurilor mai simple pentru copii, memorizarea poeziilor pentru copii.

Pentru realizarea sarcinilor date trebuie folosite și texte din revista pentru copii "Bucuria copiilor"

Lectură școlară

1. Creații populare scurte, felicitări de Anul Nou și cu alte ocazii, zicători, numărători, ghicitori și proverbe
2. Basme românești mai scurte
3. Poezii scurte

ДРУГИ РАЗРЕД

CLASA A II-a

Teluri și sarcini

Telul predării limbii române cu elemente de cultură națională în clasa a doua este însușirea cititului, scrisului și exprimării corecte în limba română, înțelegerea semnificației globale ale mesajului oral și scris în limba română, cunoașterea elementelor de cultură română și dezvoltarea și lărgirea propriilor cunoștințe și experiențe.

Sarcini operative

După încheierea clasei a doua elevul va:

- identifica sunetele limbii române
- înțelege un mesaj oral articulat clar și rar
- învăța alfabetul limbii române
- ști să scrie literele de tipar și de mână ale alfabetului limbii române
- pronunța corect sunetele, cuvintele, expresiile și propoziția
- citi propoziția ca un întreg
- respecta semnele de punctuație (punct, virgulă, semnul întrebării...)
- înțelege ceea ce citește
- folosi corect litera mare inițială la începutul propoziției și substantivelor proprii
- ști să identifice categoriile gramaticale de gen și număr
- avea un vocabular simplu
- vorbi despre unele întâmplări respectând ordinea desfășurărilor
- cunoaște formele de bază ale literaturii (poezie, poveste, basm, ghicitori...)

Conținuturi

Limbă

Citirea și pronunțarea corectă a sunetelor și grupurilor de sunete. Identificarea vocalelor, consoanelor și a silabelor. Accentuarea corectă a cuvintelor. Intonația corectă a propoziției. Identificarea categoriilor gramaticale de gen și număr, fără menționarea noțiunilor morfologice.

Teme

Familia: casa părintească; încăperile; mobilierul; aparate de uz casnic.

Scoală: obiectele de învățământ, excursiile, vacanța; sărbătorile școlare.

Mediul înconjurător: cinematograful, poșta, spitalul, magazinul universal, muzeul etc;

Natura: descrierea mediului înconjurător, a râurilor, a lacurilor, a dealului etc; excursii în natură; plimbare în parc.

Timpul: ceasul, minutul, secunda.

Numerele: de la 100 până la 1 000.

Literatură

1. Creații populare scurte, felicitări de Anul nou și cu alte ocazii, zicători, numărători, ghicitori și proverbe.

2. Basme românești mai scurte

3. Somnoroase păsărele - Mihai Eminescu

4. Pisicuța - Miocirag Milos

5. Greierul și furnica - La Fontaine

6. Primăvara - Florin Mугur

7. La Paști - George Coșbuc

8. Anotimpurile

9. Limba românească - George Sion

10. Ziua noastră a sosit - 1 Iunie - Cristel Bădescu

11. Bunicul și sfecla - povestire populară

12. Vacanța - Teodor Sandru

Citare:

Învățarea literelor mari și mici de tipar și de mână, citirea pe silabe, citirea cuvintelor, a textelor scurte scrise cu litere de tipar și de mână.

Citirea corectă, cursivă și expresivă cu înțelegerea celor citite.

Citirea în gând și cu voce tare ținând cont de pauze și interpuncție (punctul, virgula, semnul întrebării și exclamării).

Citirea dialogului. Citirea și interpretarea textului pe roluri. Citirea frumoasă și expresivă a textelor în proză și recitarea poeziilor.

Cultura exprimării:

Exprimarea orală:

Reproducerea conținutului textelor mai scurte. Comentarea succintă a ilustrațiilor, poveștilor pe baza unor cuvinte propuse. Descrierea obiectelor și ființelor după întrebările puse. Situații de comunicare (în școală, în casă, pe stradă, în magazin, în mijloacele de transport, în centrele turistice...).

Exprimarea în scris:

Exersarea scrisului literelor, grupurilor de litere, cuvintelor și a propoziției.

Copierea propozițiilor și textelor mai scurte.

Exerciții privind alcătuirea corectă a propozițiilor și scrierea acestora cu ajutorul întrebărilor puse. Dictatul. Folosirea corectă a semnelor de punctuație. Așezarea corectă a titlului, aliniatului, dialogului pe caiet.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

РУСКИ ЈАЗИК 3 ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЈ КУЛТУРИ

ПРВИ РАЗРЕД

ПЕРША КЛАСА

Циль наставни пестованя руского јазика

Упознавање језика, литературе, историје и културе Руснацох на уровњу усней и писаней комуникацији на руским језику. Розвиване спознања о традицији и гуманистичних вредносцох.

КУЛТУРА УСНОГО ВИСЛОВЇОВАЊА

Тематика и модели меновања ествох, предметох и зявеньох.

Особносц школяра - представяне, бешедоване о себе.

Фамилия - члени фамилији, родзини и назви родзинских одношеньох, узша и ширша фамилия.

Приятельство - особни и фамилийни приятеле, дружене, товариштво, познанство, представяне, упознаване.

Дом - хижа, обисце, квартал; опис, часци, хижни ствари.

Школа - школяр, наставник, други дзеци, учальня, опрема, наставни средства, школски прибор.

Улица - обекти, транспорт, людзе; опис драги од обисца по школу, места за бавене, знаходзене на улици, познати обекти, опасносци.

Природа - рошлїнски и животиньски швет околїска; живот природи по рочних часцох, чуване природи. Назви древох, овоцох, квеца, желеняви, домашнї животинї.

Час и числа - виражоване терашнього, прешлого и будуцого часу. Ориентацийни и точни час, назви дньох, мешацох и рочних часцох; основни и шорни числа, чишлене.

Форми

Питаня и одвити - поставяне питання з хаснованьом опитних словох и зоз интонацию. Вежби у поставяню питаньох; потвердзуюци и одрекаюци одвит у кратшей и длугшей форми, интонациз питанз и интонация одвиту.

Приповедане - о дожитим, конкретним, слуханим, видзеним.

Описоване - околїска и людзох спрам главних одреднїцох: хто, цо, кеди, дзе, як, прецо. Висловїоване з полним виреченьом, даване подполного одвиту.

Диялог и драматизация.

Преприповедоване - кратших приповедкох, баснох, сказкох, особних дожицох, познатих подїйох.

Розгварка - о основних значеньох едноставнейших и шу тематики пригодних присловкох, одгадоване загадкох, ребусох, шпиване.

Езиколоамки, розчитованя, стайомни вирази. Непреривно обрацена увага на правилне вигваряне гласох, словох и формох, интонацию слова и виреченя. Заменьоване странских словох зоз словами руского језика. Богацене словника з менованьом людзох и їх прикметох, предметох и зявеньох у терашнї, прешлим и будуцим чаше; вежби зоз заменьованьом особи и часу, бешеда з подполнима вирчснями.

ДРУГИ РАЗРЕД

ДРУГА КЛАСА

УПОЗНАВАНЕ ПИСМА

Читане и писане

Упознавање писма руского језика. Маюци у оглядзе уж здобуте познавање писма сербского језика, идуци од истих знакох гу розличним, упознац писмо руского језика

у целосци. По крајем другог полроча шкољаре треба же би у целосци овладали з читанњом и писанњом на руским језику.

КУЛТУРА УСНОГ И ПИСАНОГ ВИСЛОВЉОВАЊА

Приповедане - о власних дожицох, патрених рисованих и бавених филмох, театралних представох, путовањох, нацивох. Конструкција виреченја як формованеј и доконтченеј думки, правилне вигварјање гласох, хасноване фонда рускеј лексики, правилна интонација у бешеди без "шпиванја" и наглашка на предостатним складу.

Меноване - стварох, предметох, ествох и зявеньох зоз замяньовану роду и числа (еднина и множина), терашњого, прешлого и будуцого часу. Обачоване словох з каждодньовеј бешеди превжатих з других језикох, богацене словника. Розгварка на теми з каждодньового живота и интересованја дзецох.

Интонација - опитне, розповедне и викричне виречене у бешеди и писану.

Диялог - правилне поставяње питања и даване одвиту з подполним виреченьом. Питане зоз опитнима словами и интонацију, одвитоване зоз потвердзуюцима або одрекауюцима словами и интонацију. Шор словох у виречену, прешли, терашни и будуци час, еднина и множина, хлопски, женски и стредни род; бешедни вежби з хаснованњом диялогу и зоз замяньованњом роду, числа и часу.

Драматизация - кратших приповедкох, баснох, сказкох, анедотох або дожицох шкољарох.

Чишлене - основни и шорни числа, виражоване количества зоз едноставнима розламками (половка, штварцина, трецина), виражоване приближностци.

Преписоване - словох по складох и замяньоване складох, зоз пременуку роду, числа и часу. Преписоване зоз задатком. Пополньоване крижалкох, ребусох, загадкох; розкладане словох на склади и конструоване других словох на задати склади.

Диктат - едноставнейши файти, до пейц слова у виречену, до пейц виреченја у диктату.

Писане велькеј букви на початку виреченја и при писану менох. Писане запяти при начишльовану, викричника и знака питања у одвитујоцих виреченьох; писане числох зоз словами и писане буквох: я, е, ї, ю и мегкого знака у словох каждодньовеј бешеди котри ше часто хасную. Писане власного мена и презвиска и членох својеј фамилије по руски.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Slovenský jazyk a literatúra s prvkami národnej kultúry

Ciele a úlohy

- Uschopniť žiakov na konverzáciu v slovenskej reči, vypestovať v maximálne možnej miere kultúru ústneho vyjadrovania, vyvinúť schopnosti a spôsobilosti čítania a písania v slovenskej reči. Dávať dôraz na komunikačnú funkciu jazyka.

- Sprostredkovať deťom základné pravidlá slovenského jazyka, ktoré im umožnia čo efektívnejšiu slovnú a písomnú komunikáciu v slovenčine.

- Pestovať čítateľské návyky, predovšetkým smerom k slovenskému tlačnému slovu vo Vojvodine (Zornička, Vzlet, Hlas ľudu, Rovina, Evanielický hlásnik, knižná produkcia), ale i k prílehavým publikáciám zo Slovenskej republiky, tiež návyky sledovania slovenských elektronických masovokomunikačných prostriedkov (celovojvodinské a lokálne TV a rozhlasové stanice, tiež dostupné TV vysielania zo Slovenskej republiky).

- Motivovať ich k zapájaniu sa do mimotriednej činnosti v slovenskej reči a do záujmovej činnosti v slovenských kultúrno-umeleckých a iných spolkoch a inštitúciách v lokálnom prostredí.

- Nevtieravým a vekuprimeraným spôsobom pestovať národnú a kultúrnu identitu slovenských detí, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa vcelku a slovenskej vojvodinskej komunity zvlášť.

- Uschopňovať ich pre multikultúrne spolunažívanie vo vojvodinskom ale i širšom štátnom a regionálnom kontexte.

- Zoznámiť ich so súčasnými kultúrnymi a vzdelávacími organizáciami a inštitúciami slovenskej menšiny vo Vojvodine a v Srbsku a motivovať ich k ďalšiemu školeniu v slovenskej reči (gymnázium, fakulta).

- Uschopňovať ich pre súčasné, demokratické a multikultúrne vzťahy medzi etnickými skupinami, pestovať zmysel pre zachovávanie svojho etnického a jazykového povedomia, uctievanie iného a rozdielneho, tiež zmysel a spôsobilosti pre toleranciu a nenásilnú medzietnickú komuniukáciu.

Prvky národnej kultúry a tradície

- Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny vo Vojvodine a Srbsku (dosťahovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie...).

- Sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia...), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozeráť.

- Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite vo Vojvodine a Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod...), ale i stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre...).

- Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílnie, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

ПРВИ РАЗРЕД

1. ROCNIK

ÚLOHY:

- Sústavne obohacovať slovnú zásobu žiakov.

- Rozvíjať kultúru ústneho vyjadrovania rozprávaním na zadanú tému, na základe obrázkov a ilustrácií, o vlastných zážitkoch...

- Osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások príznačných pre slovenskú fonologickú sústavu, slov a tvarov, intonáciu vety, slovosledu, vyjadrovaniu sa plnými vetami.

KULTÚRA ÚSTNEHO VYJADROVANIA:

Témy a oblasti

Osobnosť žiaka - vedieť sa predstaviť, povedať o sebe.

Rodina - členovia rodiny, rodina, pomenovanie rodinných vzťahov, ostatní príbuzní.

Priatelja - osobní, rodinní, vediet' ich predstavít

Rodičovský dom alebo byt, miestnosti, poloha, opis, časti, veci v dome, veci žiaka.

Škola - žiak, učiteľ, spolužiaci, učebňa a veci v nej, žiacke veci.

Ulica - objekty, domy a obytné budovy, predajne, lekáreň, premávka, ľudia, opis cesty od domu do školy, miesta pre hru, nebezpečie, orientácia na ulici.

Príroda - rastlinný a živočíšny svet mesta a okolia; ročné obdobia, ochrana prírody. Stromy, ovocie, zeleniny, kvety z bezprostredného okolia. Domáce zvieratá.

Sviatky - Vianoce, Mikuláš, Silvestra, Velká noc...

Cas a čísla - minulý, prítomný a budúci čas; presný a orientačný čas, názvy dní, mesiacov a ročných období. Počítanie.

Kultúrne návyky - zoznamovanie, pozdravovanie, predstavovanie. Základné kultúrne a hygienické zvyky.

Spôsob realizácie

Otázky a odpovede - otázky použitím opytovacích slov a intonácie. Kladenie otázok (cvičenie), dávanie odpovedí v súlade s vekom a schopnosťami. Formulovanie otázok tak, aby sa dostala hľadaná informácia, dávanie úplných odpovedí.

Postreh slov s podobným významom a slová opačného významu.

Kladná a záporná odpoveď v krátkej a dlhšej forme; intonácia otázok a intonácia odpovedí.

Rozprávanie zážitku; konkrétne, počuté a videné.

Opis - okolie a ľudia podľa hlavných usmernení: kto, čo, kedy, ako, kde. Vyjadrovanie úplnou vetou, úplnými odpovedami.

Dialóg a dramatizácia - so žiakmi o známych veciach, spoločných zážitkoch.

Reprodukcia - obsahu obrázkov, obsahu krátkej udalosti, rozprávok, osobných zážitkov.

Recitovanie - prednes kratších básničiek

Rozhovor o základných významoch jednoduchých a príležitostných prísloví, hádanie hádaniek, spievanie jednoduchých detských a ľudových písní.

Používanie rozličných médií (napr. filmy, TV vysielania, CD a pod. médiá určené deťom) kôli informovaniu, učeniu a zábave.

Príslovia, hádanky a úslovia. Osobitnú pozornosť usmerniť starostlivej výslovnosti hlások, slov a tvarov, intonácii vety, poradiu slov vo vete, výmene slov z iných jazykov slovami z materinského jazyka. Mať stále na zreteli i obohacovanie slovníka vyjadrovania prostredníctvom menovania ľudí, vecí a javov v prítomnom, minulom a v budúcom čase; výmenou osôb, vyjadrovania úplnými vetami.

Odporúčaná literatúra:

Ludová pieseň - Červené jablčko

Ej, javor, javor

Kukulienka

Ej, padá, padá, rosička a pod.

Vyčítanky - Ide koza rohatá

Cencelence bom, bom, bom a pod.

Hádanky - výber

Pavel Mučaji - výber z poézie

Miroslav Demák - výber z poézie

Elena Cepčková - výber z poézie

Iní detskí spisovatelia - výber z diela

P o z n á m k a :

Ked ide o kultúru vyjadrovania, zostavovatelia učebných osnov z predmetu Slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry sa rozhodli učivo podať v podobe oblastí a tém, teda rámcovo a elasticky, čím sa vlastne učiteľkám necháva priestor na kreatívny prístup, dotváranie a konkretizáciu učiva v súlade s priamou situáciou v prostredí, v skupine a so záujmami, potrebami a možnosťami každého jednotlivého dieťaťa.

ДРУГИ РАЗРЕД

2. ROCNIK

ÚLOHY:

- Uschopňovať žiakov na konverzáciu v slovenskej reči s dôrazom na kultúru ústneho vyjadrovania
- Sústavne obohacovať slovnú zásobu žiakov.
- Rozvíjať kultúru ústneho vyjadrovania rozprávaním na zadanú tému, na základe obrázkov a ilustrácií, o vlastných zážitkoch...
- Osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások príznačných pre slovenskú fonologickú sústavu, slov a tvarov, intonáciu vety, slovosledu, vyjadrovaniu sa úplnými vetami.
- Uschopňovať žiakov, aby si osvojili slovenskú abecedu a písmo.
- Uschopňovať žiakov, aby zdolali techniku čítania a písania.

OSVOJOVANIE PÍSANIA PÍSMEN

Cítanie a písanie

Osvojovanie abecedy slovenského jazyka, pričom sa vychádza z rovnakých písmen srbského a slovenského jazyka, s pozastavením sa na písmenách príznačných pre slovenskú abecedu (dlhé samohlásky a spoluhlásky á, é, í, ó, ú, í, í; dvojhlásky ia, ie, iu, ô; spoluhlásky h-ch, dz, d, t', l', ñ; samohlásky y, ý; slabiky de, te le, ne, di, ti, li ni ...)

Zdolávanie techniky čítania a písania. Do konca druhého ročníka by žiaci mali zdolať začiatočné čítanie a písanie slovenského jazyka.

KULTÚRA ÚSTNEHO A PÍSMENÉHO VYJADROVANIA

Témy a oblasti

- Formy spoločenského styku - čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy.
- Môj domáci miláčik. Ako sa hrám.
- Moje povinnosti. Rodina a dom. Moja izba. Odev a obuv.
- Sviatky - Vianoce, Mikuláš, Silvestra, Velká noc...
- Chlapci a dievčatá. Priateľstvo.
- Moja osada (mesto), slovenské osady, mená a priezviská. Vojvodina.
- Počítanie.
- Farby.
- Na výlete. Prázdniny.

Tvary

Reprodukcia - osobných zážitkov, pozeraných filmov, dramatizácií, ciest, návštev. Konštrukcia vety ako formovanej a zakončenej myšlienky, správna výslovnosť hlások, použitie slov z fondu materinského jazyka, správna dikcia, intonácia a modulácia. Prízvuk slov a dlhé slabiky.

Pomenovanie - v slovenskej reči osôb, vecí a javov; obmena rodu a čísla; prítomný, minulý a budúci čas. Vypozorovať slová z každodenného použitia prevzatých zo srbského a iných jazykov; obohacovanie slovníka vyjadrovania.

Konverzácia - na témy z každodenného života (obrazce).

Intonácia - oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie vety.

Dialóg - správna štylizácia otázok a dávanie odpovedí úplnými vetami a pritom osobitnú pozornosť treba venovať poradiu slov vo vete, prítomnému a budúcemu času, jednotnému a množnému číslu, mužskému, ženskému a strednému rodu, cvičeniam obmeny čísla a času.

Dramatizácia - kratších rozprávok, bájok alebo zážitkov žiakov.

Odpisovanie - slov po slabikách a zámena slabík; zmena rodu, čísla a času. Odpisovanie s úlohou.

Vyplňanie - krížoviek, rébusov, a hádaniek.

Rozdelovanie slov na slabiky a konštrukcie iných slov z daných slabík.

Diktát -jednoduchšie tvary, do päť slov vo vete, do päť viet.

Písanie - veľkého začiatočného písmena na začiatku a pri písaní jednoduchých vlastných mien. Písanie - čiarky pri napočítovaní, bodky, výkričníka a otáznika vo vetách zodpovedajúcej intonácie.

Písanie - písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach.

Práca s textom a piesňou.

Pravopis - d, t, l, n, e, i, í, y, ý, samohláska ä, dvojhlásky, spoluhlásky h a ch.

Odporúčaná literatúra:

Juraj Tušiak: V apríli, alebo iný výber z poézie a prózy

Pavel Mučaji: V záhrade, alebo iný výber z poézie a prózy

Tomáš Celovský: Miško je už veľký, alebo iný výber z prózy

Elena Cepčeková: Slivka, Broskyňa, výber z poézie

Lubomír Feldek: Vianočný stromček, alebo iný výber z poézie

Štefan Moravčík: výber z poézie

Daniel Hevier: výber z diela

Krista Bendová: výber z diela

Miroslav Demák: výber z diela

Vyčítanky: výber

Ludové piesne: výber

P o z n á m k a :

Keď ide o kultúru vyjadrovania, zostavovatelia učebných osnov z predmetu Slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry sa rozhodli učivo podať v podobe oblastí a tém, teda rámcovo a elasticky, čím sa vlastne učiteľkám necháva priestor na kreatívny prístup, dotváranie a konkretizáciu učiva v súlade s priamou situáciou v prostredí, v skupine a so záujmami, potrebami a možnosťami každého jednotlivého dieťaťa.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

NASTAVNI PLAN I PROGRAM HRVATSKOG JEZIKA SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

PRVI RAZRED

Cilj nastave hrvatskog jezika sa elementima nacionalne kulture u prvom razredu jeste da učenik potiče korištenje jezičnih kompetencija za organiziranje i proširivanje vlastitih znanja i izražavanja iskustava.

Operativni zadaci

- sluša kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja, maštu i rječnik

- navikavaju se uporabu književnog jezika u govoru
- upoznavanje i njegovanje hrvatske kulturne baštine
- razvijanje pravilnog usmenog izražavanja

Nastavni predmet *Hrvatski jezik sa elementima nacionalne kulture* obuhvaća sljedeća nastavna područja:

1. Hrvatski jezik
2. Književnost
3. Jezičko izražavanje
4. Elementi nacionalne kulture

1. HRVATSKI JEZIK

1.1. SLOVNICA

uočavanje riječi kao posebne cjeline, uočavanje rečenice kao cjeline; razlikovanje izjavne, upitne i usklične rečenice; razlikovanje jesne i niječne rečenice; uočavanje da neke riječi imaju isto značenje: uočava riječi suprotnog značenja.

1.2. PRAVOGOVOR

Pravilno izgovaranje i pisanje glasova č, ć, đ, h, ž; Uočavanje mjesta i funkcije upitnika i uskličnika u rečenici. Uočavanje skupova ije i je.

2. KNJIŽEVNOST

Razlikovanje osnovnih vrsta književnog izražavanja (stih i proza, pjesma i priča)

POEZIJA

Prepoznati pjesmu, stih kiticu.

PROZA

Prepoznati i imenovati priču, uočiti redoslijed glavnih događaja

LEKTIRA

Bauer, Veža, *Tri medvjeda i gitara*

Horvat-Vukelja, Željka, *Hrabrica*

Grim, J. I V., *Snjeguljica*

Čunčić-Bandov, J., *Zmaj do zmaja u igrama bez kraja*

Femenić, S., *Idi pa vidi*

Pilić, Sanja, *Kiša*

Marinović, M., *Jesen*

Femenić, S., *Nakrivio kapu žir*

Čunčić-Bandov, J., *Jesenko*

Radić, M., *Kruh*

Jakševac, S., *Priča o kruhu*

Čunčić-Bandov, J., *Jesenska šumska šala*

Buli, H. B., *Ptičji oproštaj*

Vršić, S., *Mjesec pričalo*

Kušec, M., *Najbolji dječak na svijetu*

Horvat-Vukelja, Ž., *Božićna želja*

Čunčić-Bandov, J., *Zvezdani razgovor*

Adamić, S., *Zima*

Adamić, S., *Snježne balerine*

Čunčić-Bandov, J., *Proljetni suncobran*

Zvrko, R., *Igrajmo se*

Skok, J., *Priča male ure*
Iveljić, N., *Mm...m*
Hovat-Vukelja, Ž., *Balon*
Kovačević, M., *Stanovi*
Radić, I., *Šuma zimi*
Čunčić-Bandov, J., *Cvrčak i bubamara*
Balog, Lj., *Moja zvijezda*
Mihanović, A., *Hrvatska domovina*
Dovjak-Matković, B., *Neobične naočale*
Lupša, M., *Tko će Grgi ispričati bajku*
Škrinjarić, S., *Proljeće*
Sabadi, N., *Proljetne sličice*
Vitez, G., *Zelena škola*
Gavran, M., *Sestra*
Goleš, I., *Zašto puž nosi svoju kućicu*
Herceg, E., *Jaglaci*
Krtalić, M., *Što je ljubav*
Taritaš, M., *Abeceda*
Horvat-Vukelja, Ž., *Miško u cirkusu*
Španić, P., *Krpelj*
Kireta, S., *Šarena lica uskrasnih pisanica*

3. JEZIČNO IZRAŽAVANJE

3.1. GOVORENJE

Jednostavno i jasno formuliranje iskaza; saopćavanje informacija, davanje jednostavnih objašnjenja i uputa; pričanje o događaju iz osobnog iskustva; izražavanje misli, ideja, osjećanja i stavova o raznim temama iz neposrednog okruženja i svijeta mašte.

Recitiranje, govorenje po ulogama. Preoblikovanje i prenošenje sadržaja kraćih tekstova uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava.

Izražavanje vlastitog utiska /mišljenja/ stava o pročitanom.

3.2. ČITANJE

Upoznavanje sa hrvatskom književnošću mogu se učenici upoznavati na ćirilicom pismu.

3.3. SLUŠANJE

Razumijevanje jednostavnih uputa i reagiranje na njih na odgovarajući način.

Slušanje kratkih tekstova različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja i rječnik.

Uočavanje veze govora s neverbalnim oblicima komunikacije.

3.4. KOMUNIKACIJSKI POSTUPCI

Pričanje doživljaja, opisivanje

4. ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Blagdani, običaji i značajni događaji iz života Hrvata.

Narodna književnost: bajke, priče, brzalice, zagonetke,...

DRUGI RAZRED

Cilj nastave hrvatskog jezika u drugom razredu jeste da učenik koristi osnovne tehnike čitanja i pisanja na latinici, kao i da potiče korištenje jezičnih kompetencija za organiziranje i proširivanje osobnih znanja i izražavanja iskustava.

Operativni zadaci

Po završetku prvog razreda učenik bi trebao da:

- čita kratke tekstove različitih vrsta primjerene uzrastu, prikupljajući informacije, bogateći znanja, maštu i rječnik

- priča o događaju poštivajući kronologiju

- priprema kraće priopćenje o zadanoj temi pomoću zajedničkog plana

- osposobe se za uočavanje i razumijevanje bitnog u tekstu (u cjelini i po dijelovima)

- navikavaju se uporabu književnog jezika u govoru i pisanju

- upoznavanje i njegovanje hrvatske kulturne baštine

- razvijanje pravilnog usmenog izražavanja

Nastavni predmet *Hrvatski jezik sa elementima nacionalne kulture* obuhvaća sljedeća nastavna područja:

1. Hrvatski jezik

2. Književnost

3. Jezičko izražavanje

4. Elementi nacionalne kulture

7. HRVATSKI JEZIK

1.1. SLOVNICA

Razlikovanje glasova i slova hrvatskog jezika; prepoznati, imenovati i razlikovati samoglasnike i suglasnike; uočavanje sloga kao artikulacione cjeline, vezujući ga za samoglasnik; razlikovanje izjavne, upitne i usklične rečenice; razlikovanje jesne i niječne rečenice; uočavanje da neke riječi imaju isto značenje; riječi suprotnog značenja; riječi koje označuju nešto umanjeno/uvećano.

Prepoznavanje i razlikovanje imenica (opće i vlastite), glagola i pridjeva (opisni; prepoznavanje) .

1.2. PRAVOPIS I PRAVOGOVOR

Uporaba velikog slova u imenima ulica, trgova, ustanova, poduzeća, udruga, blagdana. Pisanje niječnice ne i čestice li. Pisanje kratica. Rastavljanje riječi na slogove, spojnice; rastavljanje riječi na kraju retka. Uočavanje mjesta i funkcije upitnika i uskličnika u rečenici. Uočavanje skupova ije i je. Pisanje brojeva riječima.

2. KNJIŽEVNOST

Razlikovanje osnovnih vrsta književnog izražavanja (stih i proza, pjesma i priča).

Poznavanje jednostavnih književnojezičkih formi (bajka, basna, šaljiva priča, priča o životinjama, vic ili dosjetka, poslovice, zagonetka, razbrajalica).

2.1. KNJIŽEVNOTEORIJSKO NAZIVLJE

2.1.1. POEZIJA

2.1.2. PROZA

2.2. LEKTIRA

Književnost

Junaković, S., Dome, slatki dome

Prosenjak, B., Miš

Peroci, E., Maca papučarica

Anderson, H. K., Bajke
Horvat-Vukelja, Ž., Reumatični kišobran
Iveljić, N., Pronađeno blago
Videk, N., Pismo iz Zelengrada
Horvatić, D., Stanari u slonu
Kolumbić, T., Majčine ruke i kruh
Zidar-Bogadi, N., Domovina
Marks, A., Kako je Ana kupila kruh
Lambevska, N., Voćni razgovor
Pašagić, B., Bježi, mišiću, bježi
Marinović, M., Dušni dan
Pokić, M., Sveti Nikola
Jakševac, S., Čudno mjesto neko
Katajev, V., Čarobni cvijet
Iveljić, N., Čudovište iz đачkih torba
Zidar-Bogadi, N., Janina mačka
Vodanović, J., I ja imam pravo na igru
Peroci, E., Djeco, laku noć
Mudri, N., Dijete
Grim, J. I V., Zvezdani taliri
Zidar-Bogadi, N., Svi Ivanini prijatelji
Lovrić, M., Ružno pače
Rodari, Đ., Poziv na ples
Čunčić-Badov, J., Zimski san
Brecht, B., Zima, ptice i djeca
Čunčić-Badov, J., Božićna želja
Polak, S., Veseli borić
Čunčić-Badov, J., Božićni ukras
Jušić-Seunik, Z., Sunce
Kišević, E., Moja mama
Vitez, G., Kako živi Antuntun
Lovrić, M., Putovanje plavog lonca
Jurica, B., Tonček i voda
Kolarić-Kišur, Z., Dva Franceka
Brlić-Mažuranić, I., Mali patuljak
Lupiš, N., Dani karnevala
Pašagić, B., O mjesecu i zvijezdama
Krilić, Z., Vatrogasac
Balog, Z., Dimnjačar
Krilić, Z., Vicko
Kovačević, M., Riječ život
Krtalić, M., Što je ljubav
Kušec, M., Pozdrav
Župačić, A., Kad bi svi ljudi na svijetu
Belač, L., Moja želja
Lovrić, M., Pošla koka u dućan
Zidar-Bogadi, N., Proljeće se ne da naslikati
Parun, V., Jutro
Markoč, S., Nestašni medo

Videk, N., Pismo iz zelengrada
Sabadi, N., Tvrdoглава braća jajoglava
Čunčić-Bandov, J., Zaboravljivi zeko
Gete, J. V., Pjesma o šumi
Krilić, Z., Iznenadenje za majčin dan
Pašagić, B., Uspavanka
Femenić, S., Plava priča
Čunčić-Bandov, J., Kišni razgovor
Vitez, G., Od čega su načinjene ljubice
Goleš, I., Zašto puž nosi svoju kućicu
Heuk, S., Priča o radoznom medvjediću
Krtalić, M., Baš u ovo proljeće
Femenić, S., Maslačak šalje djecu u svijet
Krklec, G., Praznik ljeta
Zidar-Bogadi, N., Pismo s mora
Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu

3. JEZIČNO IZRAŽAVANJE

3.1. GOVORENJE

Pravilno intoniranje rečenice, govorenje primjerenom jačinom i tempom, sa odgovarajućim pauzama.

Izražavanje misli, ideja, osjećanja i stavova o raznim temama iz neposrednog okruženja rabeći iskustvo i maštu, na jednostavan i jasan način.

Napamet govorenje kratkih tekstova.

3.2. ČITANJE

Tečno čitanje latinice. Uočavanje naslova, podnaslova, imena autora i ulomaka.

Čitanje i razumijevanje nelinearnih elemente teksta (ilustracije, legende, tablice).

Pravilno intoniranje znaka interpunkcije pri čitanju.

Uočavanje nepoznatih riječi i pronaci objašnjenje.

3.3. PISANJE

Piše tiskanim i pisanim slovima na pismu hrvatskoga jezika.

Pravilna uporaba točke, upitnika, uskličnika, zarez (pri nabranju), dvije točke (pri nabranju) i oznaka navoda.

Pisanje kratkih tekstova različitih formi i namjena: prepričavanje sadržine teksta prema postavljenim pitanjima, prepričavanje kolektivnih doživljaja prema postavljenim pitanjima, pisanje kratkih tekstova na osnovu datih riječi/slike, pisanje kratkog teksta o pojavama/stvarima iz neposrednog okruženja zasnovane na osnovu iskustva ili mašte.

3.4. KOMUNIKACIJSKI POSTUPCI

Pričanje doživljaja, opisivanje.

4. ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Blagdani, običaji i značajni događaji iz života Hrvata.

Narodna književnost: bajke, priče, brzalice, zagonetke,...

3. ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су уз обавезне и препоручене садржаје сваког обавезног и изборног наставног предмета, у одељку Начин остваривања програма.

4. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

4.1 Начин прилагођавања програма за музичко и балетско образовање и васпитање

Музичке и балетске школе доносе своје школске програме у складу са Наставним планом и програмом, а специфичности се исказују посебним наставним плановима и програмима за ову делатност.

4.2. Начин прилагођавања програма за образовање одраслих

Прилагођавање програма за образовање одраслих врши се у погледу организације, трајања, циљева, задатака и оцењивања, сагласно потребама и могућностима одраслих у складу са законом.

4.3. Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање ученика са сметњама у развоју

Школски програми доносе се на основу Наставног плана и програма за I и II разред основне школе, а специфичности се исказују посебним програмима у зависности од врсте и степена ометености.

4.4. Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање ученика са посебним способностима

Прилагођавање програма за ученике са посебним способностима врши се:

- индивидуализацијом наставних активности и прилагођавањем наставних метода и техника;
- избором одговарајућих наставних средстава;
- формирањем мањих група у оквиру одељења за интензивнији наставни рад са овим ученицима, а у складу са потребама;
- процењивањем напредовања и успеха стандардима напредних постигнућа;
- понудом одговарајућих изборних предмета;
- понудом факултативних наставних предмета и слободних активности у факултативном делу школског програма;
- укључивањем стручних сарадника у припрему индивидуализованих наставних активности за ове ученике, као и за процењивање и праћење њихове ефикасности и успешности.

4.5. Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање на језику националне мањине

Прилагођавање програма за образовање и васпитање на језику националне мањине врши се тако што:

- матерњи језик националне мањине има статус обавезног наставног предмета;
- настава српског језика, као нематерњег језика, изводи се као настава обавезног предмета;
- фонд часова за наставу обавезних предмета српски језик или српски језик као нематерњи језик и матерњег језика одређује се наставним планом;
- настава матерњег језика прилагођава се потребама, интересима и могућностима школе, ученика, родитеља и локалне средине, у складу са законом и наставним планом и програмом;
- за припаднике националних мањина програм наставе прилагођава се у погледу садржаја који се односе на историју, уметност и културу националне мањине.

5. ОПШТИ И ПОСЕБНИ СТАНДАРДИ ЗНАЊА

Стандарди образовања одређују ниво развијености очекиваних знања, способности и вештина на општем и посебном нивоу.

Очекивана знања, способности, вештине идентификују се у резултатима педагошког процеса, чија су полазишта одређена циљевима и задацима образовања и васпитања.

Посебни стандарди одређују ниво развијености знања, способности и вештина које ученик остварује на крају сваког разреда, нивоа образовања и васпитања у оквиру сваког наставног предмета. Посебни стандарди су дати у програмима за поједине наставне предмете.

Стандарди знања су референтна основа за прикупљање поузданих и ваљаних података о степену остварености очекиваних постигнућа и, посредно, циљева и задатака васпитања и образовања.

На основу резултата националних испитивања и очекиваног, односно пожељног нивоа постигнућа - националних стандарда, формулише се републички план развоја квалитета образовања. Овим планом одређују се реалистичка очекивања у оквиру дефинисаних постигнућа за поједине наставне области и наставне предмете за одређени временски период - за целу земљу, на националном нивоу.

Стандарди остварености задатака, односно постигнућа прописаних на школском нивоу, одређује се такође на основу:

- резултата школских испитивања и
- очекиваног и пожељног нивоа постигнућа - школског стандарда.

На основу резултата испитивања и очекиваног и пожељног нивоа постигнућа формулише се школски план развоја квалитета образовања, којим се одређује степен остварености постигнућа који се очекује у одређеном временском периоду.

Стандарди остварености задатака, односно постигнућа, одређују се тако да буду у одређеној мери изнад нивоа који се у датом тренутку може утврдити на основу испитивања ученика, како би се на тај начин утицало на развој квалитета образовања. На основу испитивања постигнутог, стандарди се мењају и померају на више.

6. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВНИХ ПРОГРАМА ПРАЋЕЊЕ НАПРЕДОВАЊА И ВРЕДНОВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

У првом разреду основног образовања и васпитања оцењивање и закључна оцена су описни. У другом разреду оцењивање је у току школске године бројчано и закључна оцена је бројчана. Оно може бити и описно за предмете које одреди министар. Оцењивање је ближе уређено *Правилником о начину оцењивања ученика основне школе*.

Оцењивањем се процењује постигнутост прописаних задатака у савлађивању наставног програма.

Описно оцењивање доприноси обезбеђивању услова да оцењивање буде што индивидуалније, односно подразумева учитељево интензивно праћење и усмеравање развоја сваког појединог ученика. Оријентација учитељу за такво праћење и усмеравање ученика јесу општи циљеви и задаци, посебно оперативни задаци за сваки разред, као и очекивана ученикова постигнућа у оквиру остваривања прописаних задатака и програмских садржаја.

У првом разреду описно оцењивање је у функцији праћења, напредовања ученика што је усвојио, шта није или није у потпуности, на који начин му треба помоћи да оствари очекивана постигнућа. Такав вид праћења напредовања ученика основа је за план наредних активности у раду са учеником. Нужно је, дакле,

уважавати особености индивидуалног тока развоја и напретка појединог ученика у свлађивању наставног, односно школског програма.

Наставник треба да континуирано и на адекватан начин указује ученику на квалитет његових постигнућа у доменима знања и активности које прописује наставни план и програм. Сврсисходност таквих наставникових поступања огледа се и у томе што је то пут до оспособљавања ученика да самостално прати и оцењује квалитет свог рада и да у томе постаје све објективнији. На тај начин поступно се учвршћују темељи учениковом оспособљавању да све успешније и организованије руководи својим учењем, развојем и образовањем.

Принципи описног оцењивања јесу следећи:

- информације које садржи описна оцена треба да су јасне и саопштене на начин који је разумљив ученицима, родитељима и другим наставницима;
- у описној оцени прво треба навести оно што је ученик постигао; чак и кад је то постигнуће скромно, треба изнаћи начине да извештај буде за ученика подстицајан;
- описне оцене треба повезати са постизањем дефинисаних оперативних задатака или напретком ка стандардима;
- описне оцене треба јасно да спецификују следеће кораке и развојне потребе;
- описне оцене могу укључивати и позитивне коментаре о понашању и залагању јер јачају мотивацију и самопоштовање ученика;
- посебно је важно нагласити потребу да наставници често користе усмено описно оцењивање.

Описно оцењивање може бити самосталан вид оцењивања или пратећа компонента традиционалног и тестовног оцењивања.

Описно оцењивање је самосталан вид оцењивања када се ученику у форми разговора или кратке писане белешке саопштава низ повратних информација које се односе на његов рад, на оно што је предмет оцењивања.

Описно оцењивање је компонента традиционалног или тестовног оцењивања када уз нумеричку и словну оцену, наставник дода и "коментар" који се састоји од информација које сажето, у усменом облику показују у којим је елементима ученик био успешан и у којем степену.

Описно оцењивање резултира у описне оцене које могу бити саопштене у усменој или писаној форми. **У већини ситуација наставник саопштава описну оцену усмено, кроз разговор са учеником или родитељем.**

Кад се описне оцене односе на резултате које је ученик постигао током рада на једној већој програмској целини (на пример, током тромесечја или полугодишта) потребно је оцену и забележити. Добро је сачинити образац, у коме ће бити наведени очекивани резултати, а поред њих оставити празан простор за уписивање онога што је ученик стварно постигао и на чему треба да ради у наредном периоду.

Тако обликована описна оцена јесте поуздана информација за родитеља и ученика што је у назначеном периоду учења требало постићи, шта је постигнуто, шта и како треба учити у следећем периоду. После тог периода, а на основу праћења учења ученика, следи ново мишљење о учениковом напредовању.

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

Школски програм садржи обавезни, изборни и факултативни део.

Обавезни део школског програма садржи наставне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике одређеног нивоа и врсте образовања.

Изборни део школског програма обухвата изборне наставне предмете и садржаје програма по нивоима и врстама образовања од којих ученик обавезно бира

један или више наставних предмета према својим склоностима. Један од обавезних изборних предмета јесте верска настава или грађанско васпитање.

Ученик се обавезно опредељује за верску наставу или грађанско васпитање, и изабрани наставни предмет задржава до краја започетог циклуса основног образовања.

Школа је дужна да у првом и другом разреду ученицима понуди, поред обавезних изборних наставних предмета, верске наставе и грађанског васпитања, још три изборна предмета, од којих ученик бира један или више предмета.

Факултативни део школског програма обухвата наставне предмете којима се задовољавају интереси ученика у складу са могућностима школе, као што је, на пример, страни језик, као и садржаје и облике слободних активности (хор, оркестар, екскурзије, секције, културне и друге активности...).

Ученик разредне наставе има до 20 часова недељно, односно 23 часа ако образовање стиче на језику националне мањине.

Наведени број часова може се увећати до 5 часова осталим активностима (часови изборних и факултативних наставних предмета, слободне активности).

ПРЕПОРУКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СТРАНОГ ЈЕЗИКА КАО ФАКУЛТАТИВНОГ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА

Учење страног језика у првом и другом разреду треба да се одвија кроз игру и да детету представља задовољство, а не обавезу. Учење је претежно рецептивно, а језик се усваја спонтано. На овом узрасту деца су способна да верно репродукују оно што чују, а имагинативне и драмске способности, као и могућност учења кроз игру, олакшавају им меморисање и природно усвајање језика.

Ученике треба, посебно кад посустану, охрабривати и подстицати да активно учествују у свим фазама часа, али их никад не треба на то присиљавати. Неким ученицима је потребно више времена да се активно укључе у рад на часу. Ћутање не значи да не знају, да не уче, јер нека деца у току усвајања градива пролазе кроз, наизглед пасиван период, стога им треба допустити да се укључе у наставни процес када су они за то спремни. Ако се сувише инсистира, а ученик се осећа несигурно, ефекат може да буде супротан очекиваном. Важно је да се на часу створи пријатна атмосфера, да се активности прилагоде интересовањима ученика. Пошто је њихова пажња кратког даха, активности треба мењати чим се примети да је мотивација на часу опала - да се уведе живља активност ако интересовање почиње да попушта, а мирнија, цртање или бојење, на пример, ако дисциплина измиче контроли.

Наставник треба да уважава разлике у стилевима учења, јер сви ученици не уче на исти начин и истим темпом, и да помогне ученицима да пронађу ону стратегију учења која највише одговара индивидуалном когнитивном стилу сваког ученика. Треба, стога, наставу прилагодити узрасним способностима ученика, њиховом интересовању и потребама и бирати оне методске поступке који ће уважавати индивидуалне особине ученика.

Код деце треба развијати осећај да разумеју оно што им се каже на страном језику, да могу да ураде задатке које им наставник постави, јер то помаже стварању самопоуздања и олакшава учење. Језик није само говор, то је и израз лица, покрет.

На часу треба да се користи страни језик кадгод је то могуће, готово увек за устаљена упутства на часу, јер су то једине ситуације у учионици када се страни језик користи природно и спонтано. Деца не морају да разумеју сваку реч која се изговори, ако је дат контекст у оквиру кога значење речи може да се наслути.

Међутим, не треба занемарити ни чињеницу да је употреба матерњег језика у неким ситуацијама оправдана.

У оквиру тзв. warm-up активности може се, кроз песму, игру или покрет, обновити оно што је на претходном часу рађено. Ове активности мотивишу, опуштају и код ученика подстичу самопоуздање и свест да могу, самостално или уз помоћ наставника, да користе оно што су на претходном часу учили. Ове активности не треба да трају дуже од 10 минута.

Цртање је још једна значајна активност у настави страног језика на млађем школском узрасту. Оно пружа не само осећај задовољства и релаксације, већ се користи и као помоћни методски поступак за усвајање и утврђивање лексике и морфосинтаксичких структура. Цртању се прилази тек пошто су ученици усвојили дату лексику.

Део часа у коме се уводи нова лексика треба да траје онолико дуго колико је потребно да се ученици упознају са новим речима и новим структурама. На овом нивоу ученици не усвајају граматичке структуре свесно. У почетној фази учења страног језика акценат је на говору и разумевању говора, јер је то природан начин општења међу децом, те стога не треба insistирати на пуним одговорима, односно целим реченицама.

Пре него што ученик почне да користи страни језик за комуникацију, треба га подстицати да имитира и репродукује гласове страног језика који учи, природно и ненаметљиво, кроз песму, бројалице и једноставне акционе игре. И сама чињеница да говори на страном језику, иако се не ради о правој комуникацији, веома је подстицајна за децу. Она ће са поносом отићи кући и испричати шта су на часу научили да кажу, отпевају или рецитију.

Деца усвајају језик свим чулима; она воле да виде, чују, додирну, осете. Успех у усвајању страног језика у великој мери зависи од типа меморије ученика. Ученици са наглашеном визуелном меморијом спорије усвајају вербална упутства, док су ученици који поседују аудитивни тип меморије успешнији у говорним активностима. Врло мало пажње поклања се ученицима са моторном меморијом. Стога наставни час треба конципирати у складу са психофизиолошким особинама ученика, а наставно градиво и задатке примерити могућностима ученика.

Треба имати на уму да деца брзо заборављају и стога је неопходно да се научено стално обнавља и увежбава. Учење песама напамет, хорско и индивидуално понављање, одлажу процес заборављања.

Дидактичке игре заузимају значајно место у настави страног језика, посебно на овом узрасту нивоу. Оне ослобађају децу несигурности, мотивишу и доприносе већем интересовању за учење страног језика те их треба упражњавати кадгод се код ученика осете умор или досада. Осим тога, оне симулирају свакодневне говорне ситуације и стварају утисак спонтане, природне комуникације. Оне могу да буду игре упамћивања, игре погађања, уз коришћење кратких питања или описа, игре улога, игре драматизације.

Било би добро да се и родитељи, кадгод је то могуће и колико могу, укључе у рад деце - да помогну, на пример, у прикупљању слика, исечака из часописа, прављењу постера, односно у креирању мини дидактичког материјала.

Наставник треба добро да упозна своје ученике, да прати њихов рад и о томе води посебне белешке. Поред језичких знања и вештина које је ученик савладао или са којима има тешкоће, у тим белешкама требало би да се нађу и општа запажања о ученику. Навешћемо нека:

- заинтересован за учење језика;

- поседује већ неко предзнање језика;
- труди се; поседује радне навике; уме да уочава и повезује;
- кооперативан је; воли да учествује у разним активностима на часу (да црта, пева, глуми и сл.);
- уважава друге (не смеје се грешкама других, спреман је да помогне);
- памти оно што може да види; памти оно што може да чује; памти оно што може сам да уради, опипа;
- стидљив, интровертан;
- омета друге на часу;
- има тешкоћа у запамћивању вербалних упутстава, усвајању градива итд.

Ради бољег праћења и разумевања ученика потребно је да наставник страног језика оствари и сарадњу са наставником разредне наставе који има потпунији увид у рад и могућности сваког ученика као и услове у којима тај ученик одраста.

У овом упутству дате су само основне препоруке које могу да допринесу бољој реализацији наставног часа. Детаљна разрада сваког сегмента часа даје се у приручнику за наставника који чини саставни део сваког уџбеничког комплета.

Уџбенички комплет и помоћни наставни материјал

Сликовница

Радна свеска

Аудио материјал (пратећа касета уз уџбеник и касете са пригодним дечијим песмама)

Визуелни материјал:

- постери (готови постери и постери које ученици праве сами или у сарадњи са наставником);
- флешкарте (могу их правити и сами ученици);
- цртежи, илустрације, слике, исечци из часописа;
- видео траке.

Предмети из свакодневног живота (играчке, школски прибор и сл.)

Предмети које сами ученици праве (од пластелина, бојеног папира и сл.)

Техничка средства: касетофон, видео.

Циљ наставе страног језика на млађем школском узрасту јесте развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, стицање позитивног односа према језику који није њихов матерњи језик, односно уважавање различитости, упознавање фонолошког система страног језика и основних комуникативних вештина у усменом општењу.

Задаци оралне наставе:

- развијање способности коректног изговора, акцентовања речи и интонирања исказа;
- развијање способности и навика слушања са разумевањем;
- развијање способности креирања основних модела реченица у везаном говору;
- усвајање речи и основних реченичних модела кроз њихову употребу у различитим контекстима;
- усвајање језика кроз природну и спонтану комуникацију;
- стварање основног вокабулара за даље учење страног језика.

Задаци на нивоу језичких вештина

а) Разумевање говора

Ученици треба да:

- распознају гласове, посебно оне којих нема у матерњем језику, као и основну мелодијску схему карактеристичну за дати страни језик;
- разумеју бројалице, кратке дечије песме и рецитације у оквиру обрађене лексике;
- разумеју, у оквиру усвојене лексике и структура, императивне исказе и кратке, једноставне исказе чињеничне природе и на основу тога врше идентификацију лица, предмета и сл.;
- разумеју кратка питања, упутства и команде и на њих коректно реагују.

б) Усмено изражавање

Ученици треба да:

- коректно и уз одговарајућу интонацију, изговарају гласове у кратким смисаоним целинама;
- репродукују кратке песме, рецитације и бројалице;
- користе формалне и неформалне поздраве;
- коректно одговарају на постављена питања у вези са познатом тематиком;
- изражавају потребе, интересовања, допадања / недопадања;
- изражавају способност и могућност да се нешто уради;
- честитају рођендан и пригодне празнике;
- дају кратак опис предмета, лица, других живих бића, непосредног окружења и сл.
- дају основне податке о себи и члановима своје породице;
- постављају кратка једноставна питања ("да / не" питања);
- оспособе се за комуникацију у оквиру усвојене лексике уз коришћење најједноставнијих реченичних модела и устаљених израза.

ПРВИ РАЗРЕД

Тематика

Теме за период оралне наставе треба да буду блиске и интересантне ученику, везане за његово непосредно окружење: чланови породице, другови, омиљене играчке, дом, школа, школски прибор, делови тела, одећа, свакодневна храна, животиње / кућни љубимци.

Очекивана постигнућа на крају првог разреда:

Ученик треба да:

- разуме говор наставника, запис са аудио касете, песме, рецитације, бројалице;
- разуме једноставна упутства, заповести и на њих адекватно реагује;
- схвати општи смисао кратких једноставних исказа у контексту;
- репродукује кратке исказе уз коректан изговор и интонацију;
- уочава везу говора са невербалним облицима комуникације;
- користи једноставне формалне и неформалне поздраве;
- даје кратке исказе према датом моделу;
- изражава своје потребе, допадања / недопадања;
- изражава лепе жеље;
- зна да представи себе и чланове своје породице;
- говори о особама и предметима из свог окружења користећи најједноставније језичке структуре и лексику;
- учествује у активностима на часу.

Од ученика се очекује да уме да каже, сам или уз помоћ наставника, једну до две кратке реченице, уз коректан изговор и интонацију и да поставља једноставна питања, тзв. "да/не" питања.

ДРУГИ РАЗРЕД

Тематика

У другом разреду теме се надовезују на већ обрађене теме у првом разреду, проширују и додају нове које се односе на блиско окружење (суседи, пријатељи, место становања), годишња доба, прославе рођендана, празника, оријентисање у простору и времену.

Очекивана постигнућа на крају другог разреда:

Ученик треба да:

- разуме говор наставника и записе са аудио и видео касета;
- разуме једноставна упутства, захтеве, молбе и на њих адекватно реагује;
- схвати општи смисао кратких једноставних исказа у контексту;
- служи се невербалним облицима комуникације;
- користи једноставне формалне и неформалне поздраве;
- даје кратке исказе према датом моделу;
- описује сам или уз помоћ наставника, слику и ситуације на слици;
- зна да представи чланове своје породице и особе из непосредног окружења;
- изражава своје потребе, допадања/недопадања, способност да се нешто уради;
- изражава лепе жеље;
- уме да се оријентише у простору и казује време на сату (пуни сати);
- користи најједноставније језичке структуре и лексику да говори о себи, свом кућном љубимцу или љубимцу свог друга, предметима из непосредног окружења, својим интересовањима.

Од ученика се очекује да уме да каже, сам или уз помоћ наставника, две до три кратке реченице, уз коректан изговор и интонацију и поставља једноставна питања ("да/не" питања, питања о идентитету, месту/положају где се лице или предмет налазе).

Наставу страног језика као факултативног наставног предмета треба реализовати са два часа недељно у првом и другом разреду.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ (ХОР И ОРКЕСТАР)

Хор

Учешћем у хору млада личност се социјализира и сагледава вредности заједничког учествовања у постизању одређеног уметничког израза. Хор је најмасовнији вид колективног музицирања у основној школи и од његовог рада зависи и углед школе. Једино се код хора тражи јединствен (певани) одговор од свих ученика.

Хорско певање може бити:

- одељењско хорско певање,
- разредно хорско певање,

- хорско певање млађих разреда.

Певање у одељењском хору има образовни и васпитни циљ. Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности, учвршћивање интонације. Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу, развијање естетских осећања, упознаване нових речи, односа у природи и међу људима и сл.

Разредни хор обухвата сва одељења истог узраста у школи.

Хор ученика млађих разреда обухвата узраст ученика од I до IV разреда, са недељним фондом од 3 часа.

Часови хора улазе у фонд часова непосредног рада са ученицима.

На репертоару хора млађих ученика треба да се нађу једногласне и двогласне композиције у извођену а капелла или уз инструменталну пратњу. Репертоар хора обухвата дела домаћих и страних композитора.

У току школске године потребно је са хором урадити осам до десет композиција и наступати на смотрема, такмичењима и другим музичким манифестацијама.

Оркестар

Оркестар који најбоље одговара могућностима и интересовању ученика основне школе јесте Орфов инструментариј. Како се на овим инструментима лако савладава техника свирања и свира од првог разреда, велика је могућност да се одаберу најбоље увежбани ученици за овај састав.

На почетку рада свирање на Орфовим инструментима своди се на праћење ритма певане песме, бројалице или музичке игре. Свирање на мелодијским инструментима уводи се касније када се ученици привикну на заједничко свирање.

У школи се може формирати оркестар састављен и од неке друге комбинације инструмената (нпр. хармонике, мандолине, тамбуре, блок флауте).

Часови оркестра (3 часа седмично) улазе у фонд часова непосредног рада са ученицима.

У току школске године потребно је са оркестром урадити најмање пет композиција и наступати на смотрема, такмичењима и другим музичким манифестацијама.